

*Ole Rognstad og
Trond Amund Steinset*

Landbruket i Norge 2011
Jordbruk – Skogbruk – Jakt

Statistiske analyser

I denne serien publiseres analyser av statistikk om sosiale, demografiske og økonomiske forhold til en bredere leserkrets. Fremstillingsformen er slik at publikasjonene kan leses også av personer uten spesialkunnskaper om statistikk eller bearbeidingsmetoder.

© Statistisk sentralbyrå, desember 2012
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

ISBN 978-82-537-8545-5 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-8546-2 Elektronisk versjon
ISSN 0804-3321

Emnegruppe
10.04

Design: Siri Boquist
Trykk: Statistisk sentralbyrå

Standardtegn i tabeller **Symbol**

Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	

Forord

Landbruket i Norge 2011 gir en oversikt over offisiell landbruksstatistikk utarbeidet av Statistisk sentralbyrå og andre institusjoner. Publikasjonen omfatter kapitler om landbruk generelt (landbrukseiendommer), og om jordbruk, skogbruk og jakt.

Landbruket i Norge 2011 er en oppdatering av publikasjonene *Landbruket i Norge 2007* og *2009*. Flesteparten av statistikkene som inngår, ble til og med 2005 presentert i publikasjonene NOS Jordbruksstatistikk, NOS Skogstatistikk og NOS Jaktstatistikk. For årene 2006-2008 er innholdet i disse publikasjonene avgrenset til statistikk produsert av Statistisk sentralbyrå. Publikasjonsserien NOS ble nedlagt i 2009.

Landbruket i Norge er også tilgjengelig i pdf-format på Statistisk sentralbyrås internett-sider under adressen <http://www.ssb.no/>. Mer detaljert statistikk om jordbruk, skogbruk og jakt finnes på <http://www.ssb.no/emner/10/04/> og i Statistikkbanken på <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/>.

I denne publikasjonen refereres det til St.meld. nr. 19 (1999-2000). Regjeringen la i desember 2011 fram en ny stortingsmelding om landbruks- og matpolitikken: Meld. St. 9 (2011-2012). Meldingen ble behandlet i Stortinget i april 2012. Da *Landbruket i Norge 2011* omfatter statistikk til og med 2011, har en valgt ikke å henvise til den nye stortingsmeldingen.

Flere medarbeidere ved Seksjon for primærnæringsstatistikk har deltatt i utarbeidingen av publikasjonen. I hovedsak er kapitlene om landbruk og jordbruk utarbeidet av Ole Rognstad og Anne Ingun Løvberget. Trond Amund Steinset og Anne Bakke Skara har utarbeidet kapitlene om skogbruk og jakt. Ansvarlig seksjonssjef er Ole Osvald Moss.

Statistisk sentralbyrå,
Oslo/Kongsvinger, 2. november 2012

Hans Henrik Scheel

Sammendrag

Landbruket i Norge 2011 viser utviklingen innenfor jordbruk, skogbruk og jakt i et 50-års-perspektiv, og inneholder statistikk på fylkesnivå¹.

Landbruk

I 2010 var det 189 000 landbrukseiendommer i Norge. Landbrukseiendommene disponerte et totalareal på 248 millioner dekar. Arealet utgjør 77 prosent av Fastlands-Norge. Jordbruksareal og produktivt skogareal utgjorde henholdsvis 10,8 og 70,6 millioner dekar. Annet areal utgjorde 166,7 millioner dekar.

Jordbruk

Fra 1959 til 2011 er antall jordbruksbedrifter redusert fra 198 000 til 45 500. I 2011 hadde disse bedriftene 10,0 millioner dekar jordbruksareal i drift. 65 prosent av arealet var eng til slått og beite, mens 30 prosent var korn og oljevekster til modning. Nærmere 90 prosent av jordbruksarealet brukes til produksjon av fôr til husdyr. I 2011 ble det blant annet produsert 323 000 tonn kjøtt, 1 480 millioner liter kumelk og 60 000 tonn egg i norsk jordbruk.

Fra 1959 til 2011 er arbeidsinnsatsen i jordbruket redusert med 85 prosent, til 49 400 årsverk. Jordbruket utgjorde 1,8 prosent av den totale sysselsettingen og 0,3 prosent av Norges brutto nasjonalprodukt (BNP). Omtrent trefjedredeler av inntektene kommer fra husdyrprodukter.

Skogbruk

Omtrent en fjerdedel av landarealet i Norge er produktiv skog. I 2011 stod det 878 millioner kubikkmeter tømmer i norske skoger. Den årlige tilveksten var på knapt 25 millioner kubikkmeter. I 2011 ble det hogd 8,5 millioner kubikkmeter industrivirke for salg. I tillegg ble det brukt ved tilsvarende 2,5 millioner kubikkmeter trevirke til oppvarming av norske hus og hytter. Gjennomsnittlig tømmerpris til skogeierne var 364 kroner per kubikkmeter. Skogeierne investerte 372 millioner kroner i skogkultur og skogsveger.

Den norske skogindustrien sysselsatte knapt 19 000 personer dette året og hadde en samlet omsetning på 42,2 milliarder kroner. Norge eksporterte tømmer og treprodukter til en verdi av 11,9 milliarder kroner.

Jakt

Hvert år betaler omkring 200 000 nordmenn jegeravgift, mens cirka 150 000 deltar på jakt. I 2011 deltok 7 prosent av norske menn over 16 år på jakt. Andelen kvinnelige jegere øker gradvis, men de utgjør ennå bare 7 prosent av jegerne. De siste tiårene har hjorteviltbestandene økt. I jaktåret 2011/12 ble det felt 36 400 elg og 36 800 hjort. Det ble også skutt 5 400 villrein og 25 900 rådyr. Rype er det viktigste viltet for småviltjegerne. De siste ti årene har utbyttet gått ned, og i 2011/12 ble det skutt 230 000 ryper.

¹ Ved sammenligning av fylkestall over tid må en være oppmerksom på at to kommuner har skiftet fylke. I 1964 ble tidligere Skoger kommune overført fra Vestfold til Buskerud, og i 2002 ble tidligere Ølen kommune flyttet fra Hordaland til Rogaland.

Abstract

The intention of "Agriculture and Forestry in Norway 2011" is to show the development in agriculture, forestry and hunting in a 50 years perspective.

Agricultural and forestry properties

In 2010, there was 189 000 agricultural and forestry properties in Norway. These properties managed a total area of 24.8 million hectares, which constitutes 77 per cent of the Mainland. Agricultural land and productive forest land amounted to 1.1 and 7.1 million hectares respectively. Other areas amounted to 16.7 million hectares.

Agriculture

The number of agricultural holdings has decreased from 198 000 in 1959 to 45 500 in 2011. In 2011 these holdings operated 1.0 million hectares agricultural land. 65 per cent of the utilised agricultural area was temporary grass or permanent grassland, while 30 per cent were cereals or oil seed crops. Close to 90 per cent of the agricultural area is used for feed production. In 2011, livestock farming generated amongst others 323 000 tonnes meat, 1 480 million litres of cow's milk and 60 000 tonnes of eggs.

The labour input in agriculture has been reduced by 85 per cent from 1959 to 2011 and is estimated to 49 400 man-years in 2011. Agriculture amounted to 1.8 per cent of the total employment and 0.3 per cent of the gross domestic product. About three fourths of the agricultural income originates from livestock farming.

Forestry

One fourth of Norwegian land area is productive forest. In 2011, the growing stock of timber was 878 million cubic metres. The annual increment was almost 25 million cubic metres. In 2011, the forest owners cut 8.5 million cubic metres industrial roundwood for sale. In addition, 2.5 million cubic metres fire wood was used by the households. The average timber price was NOK 364 per cubic metre. In total, forest owners invested NOK 372 million in silviculture and forest roads.

In 2011, almost 19 000 persons were employed in Norwegian paper mills, sawmills and woodworking industry, and the aggregated turnover in these industries came to NOK 42.2 billion. The export value from this industry amounted to NOK 11.9 billion.

Hunting

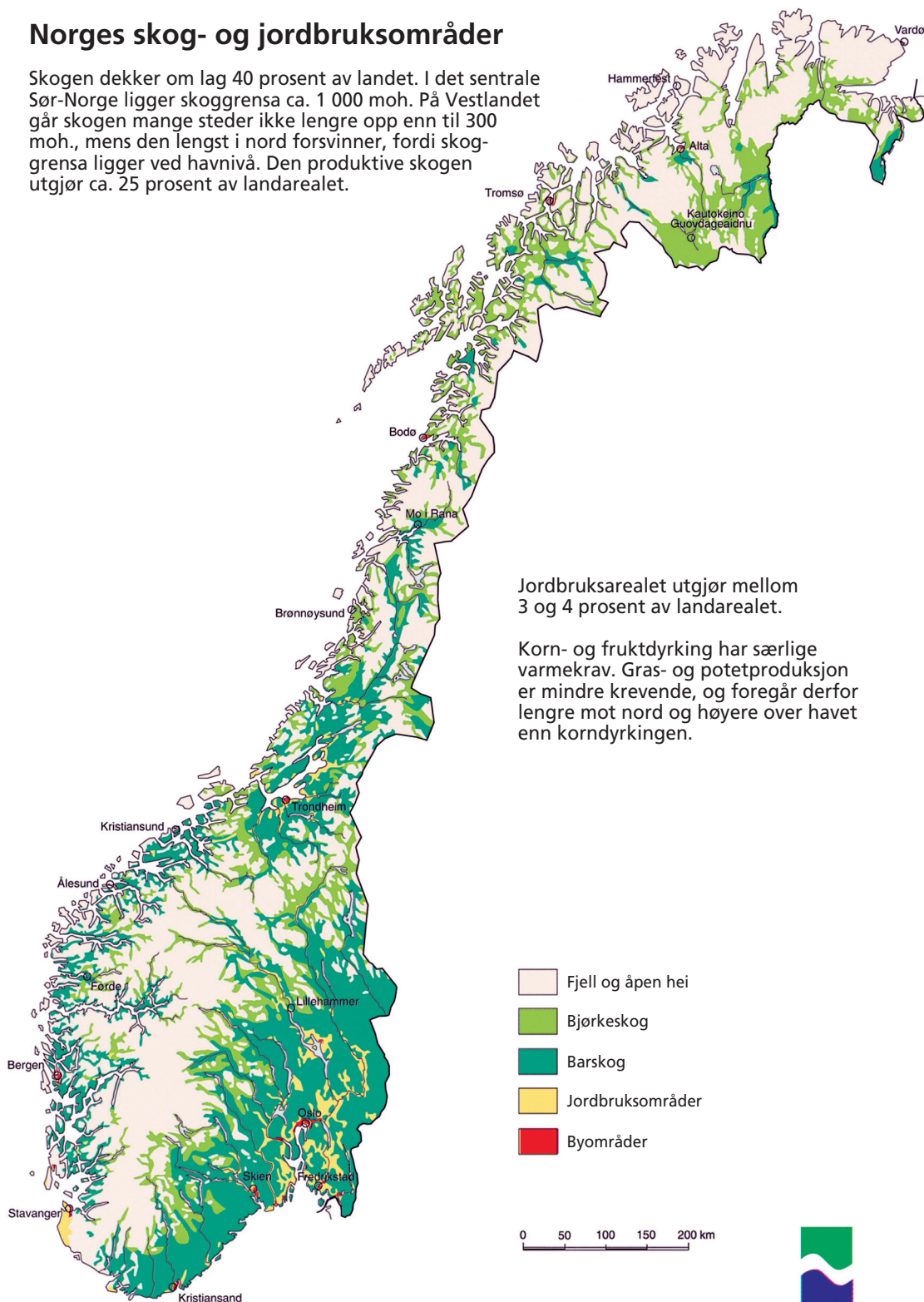
Every year 200 000 Norwegians pay the hunting license fee, while 150 000 go hunting. In 2011, seven per cent of Norwegian men participated in hunting. The share of female hunters increases gradually, and amounted to 7 per cent of the hunters in 2011. In the last decades, the stock of cervids has increased. In the hunting year 2011/12, 36 400 moose and 36 800 red deer were shot. In addition 5 400 wild reindeer and 25 900 roe deer were shot. Grouse is the most popular game among small game hunters. In the last ten years, the grouse bag has decreased. In the hunting year 2011/12, the bag was 230 000 grouses.

Innhold

1. Landbruk	11
Definisjon av viktige begreper og variabler	24
Nyttige internettadresser	24
2. Jordbruk	25
2.1. Jordbruksbedrifter og brukere	28
2.2. Jordbruksareal og avlinger	40
2.3. Husdyr og husdyrprodukter	60
2.4. Driftsmidler	75
2.5. Sysselsetting	83
2.6. Økonomi	93
2.7. Import og eksport av jordbruksvarer	109
2.8. Matvareforbruk	115
Definisjon av viktige begreper og variabler	121
Litteratur	123
Nyttige internettadresser	124
3. Skogbruk	125
3.1. Skogen i Noreg	128
3.2. Skogbruk som næring	133
3.3. Hogst av tømmer for sal	141
3.4. Skogsvegar og skogkultur	146
3.5. Økonomien i skogbruket	152
3.6. Skogindustrien	161
Definisjoner og ordforklaringar	168
Litteratur	169
Nyttige internettadresser	169
4. Jakt	171
4.1. Jaktutbyte og annen avgang av vilt	172
4.2. Jegerar	181
Definisjoner og ordforklaringar	183
Litteratur	183
Nyttige internettadresser	183
Figurregister	185
Tabellregister	189

Norges skog- og jordbruksområder

Skogen dekker om lag 40 prosent av landet. I det sentrale Sør-Norge ligger skoggrensa ca. 1 000 moh. På Vestlandet går skogen mange steder ikke lengre opp enn til 300 moh., mens den lengst i nord forsvinner, fordi skoggrensa ligger ved havnivå. Den produktive skogen utgjør ca. 25 prosent av landarealet.

Jordbruksarealet utgjør mellom 3 og 4 prosent av landarealet.

Korn- og fruktdyrking har særlige varmekrav. Gras- og potetproduksjon er mindre krevende, og foregår derfor lengre mot nord og høyere over havet enn korndyrkingen.

Kilde: Nasjonalatlas for Norge
© Statens kartverk

1. Landbruk

Begrepet *landbruk* kan ha ulik betydning; dels brukes det om jordbruk, dels brukes det som fellesbetegnelse for jordbruk og skogbruk. I denne publikasjonen brukes landbruk som fellesbetegnelse for jordbruk og skogbruk. Jordbruk omfatter dyrking av jord- og hagebruksvekster samt husdyrhold. Skogbruk er drift av skog.

- I 2010 var det registrert 189 000 landbrukseiendommer i Norge. Av disse hadde 59 prosent både jordbruksareal og produktivt skogareal, 29 prosent hadde jordbruksareal, men ikke produktivt skogareal, og 12 prosent hadde produktivt skogareal, men ikke jordbruksareal.
- Landbrukseiendommene omfatter 77 prosent av Fastlands-Norges areal.
- 92 prosent av landbrukseiendommene eies av enkeltpersoner.
- I 2010 hadde 79 prosent av landbrukseiendommene med boligbygning fast bo-setting. Det bodde i alt 423 000 personer på disse eiendommene. Det tilsvarte 9 prosent av Norges befolkning.

Landbrukseiendommer

Landbruk drives med utgangspunkt i en *landbrukseiendom*. En landbrukseiendom er en eiendom som benyttes, eller kan benyttes, til jord- og/eller skogbruk. Som hovedregel regnes alt som eies av

samme eier innenfor en kommune, som én landbrukseiendom. I statistikk sammenheng er det vanlig å avgrense landbrukseiendom til eiendom med minst 5 dekar jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal. Eiendom med bare myr, snaufjell eller skogbevokst areal som ikke er produktivt, regnes ikke som landbrukseiendom. Foreløpig har en ikke statistikk over antall slike eiendommer og tilhørende arealer.

I 2010 ble det registrert 189 000 landbrukseiendommer i Norge. Av disse var 59 prosent kombinerte jordbruks- og skogeiendommer, 29 prosent var jordbrukseiendommer uten produktivt skogareal, og 12 prosent var skogeiendommer uten jordbruksareal. Statistikk over utviklingen av antall landbrukseiendommer er ufullstendig, og den statistikken som finnes, er ikke fullt ut sammenlignbar over tid, se tekstboks 1.2.

Over tid har avviket mellom antall landbrukseiendommer med jordbruksareal og antall *jordbruksbedrifter* blitt stadig større. Dette skyldes i hovedsak at et økende antall eiere leier bort jordbruksarealet som tilleggsjord til gjenværende jordbruksbedrifter. Det er sannsynligvis få landbrukseiendommer der hele jordbruksarealet er ute av drift, men for tungdrevne og avsidesliggende eiendommer forekommer dette.

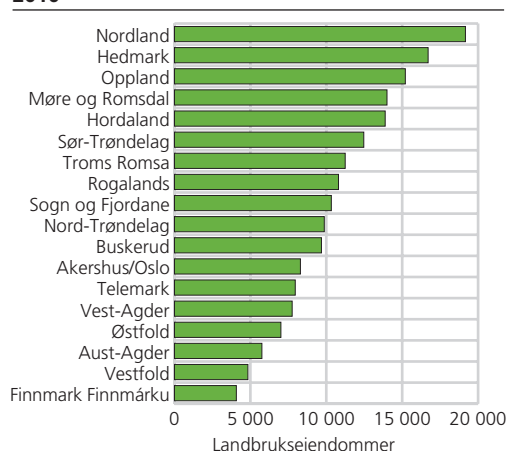
Tabell 1.1. **Landbrukseiendommer¹ og jordbruksbedrifter. 1949, 1957, 1959, 1967, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010**

	Landbrukseiendommer ¹				Jordbruksbedrifter
	I alt	Med jordbruksareal, men uten produktivt skogareal	Med både jordbruksareal og produktivt skogareal	Med produktivt skogareal, men uten jordbruksareal	
1949	..	..	..	..	213 441
1957	..	..	103 929	10 778	..
1959	..	..	..	..	198 315
1967	..	..	128 337	..	170 599
1969	..	..	..	..	154 977
1979	191 707	70 777	111 595	9 335	125 302
1989	183 065	57 543	114 112	11 410	99 382
1999	..	..	..	..	70 740
2010	189 047	54 389	112 176	22 482	46 624

¹ Se teksts bok 1.2. Landbrukseiendommer - datagrunnlag og kvalitet.

Kilde: Jordbrukstallinger 1949, 1959, 1969 og 1999, skogbrukstallinger 1957 og 1967, landbrukstallinger 1979, 1989 og 2010, Statistisk sentralbyrå.

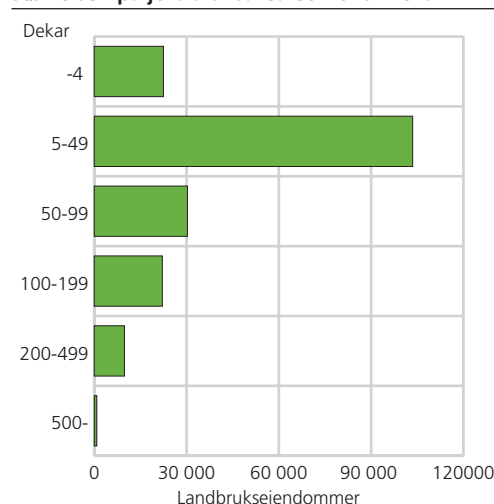
Skogareal leies ikke ut på den samme måten som jordbruksareal. Det er heller ingen klar definisjon av om skogareal er i drift eller ute av drift. Skogeier regnes per definisjon som bruker av skogarealet, selv om alt praktisk skogsarbeid og administrasjon av skogen utføres av andre.

Figur 1.1. **Landbrukseiendommer¹, etter fylke. 2010**

¹ Landbrukseiendommer ifølge Landbrukstallinger 2010. Se teksts bok 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet.

Kilde: Landbrukstallinger 2010, Statistisk sentralbyrå.

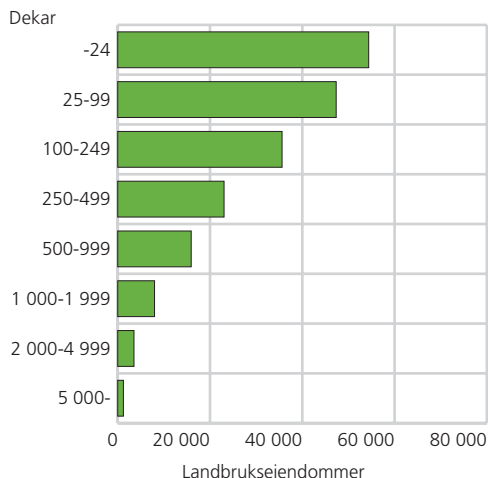
I gjennomsnitt er de norske landbrukseiendommene små. For landbrukseiendommer med minst 5 dekar jordbruksareal var gjennomsnittsstørrelsen 65 dekar jordbruksareal i 2010. Eiendommene i Østfold og Akershus hadde i gjennomsnitt

Figur 1.2. **Landbrukseiendommer¹, etter størrelsen på jordbruksarealet. 2010. Dekar**

¹ Landbrukseiendommer ifølge Landbrukstallinger 2010. Se teksts bok 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet.

Kilde: Landbrukstallinger 2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 1.3. Landbrukseiendommer¹, etter størrelsen på produktivt skogareal. 2010. Dekar

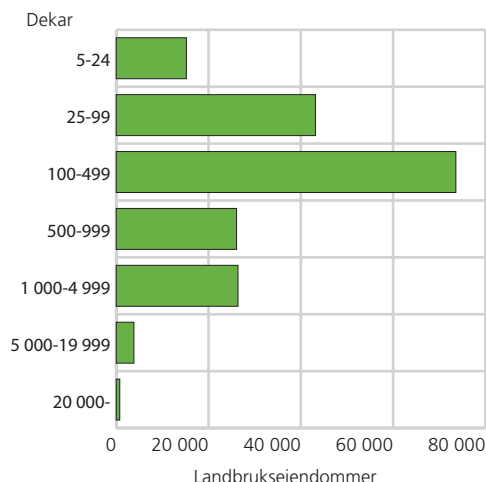
¹ Landbrukseiendommer ifølge Landbrukstelling 2010. Se tekstboks 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet.

Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

120 og 117 dekar jordbruksareal, mens eiendommene i Aust- og Vest-Agder samt Troms og Finnmark disponerte fra 31 til 34 dekar. Tilsvarende var gjennomsnittlig produktivt skogareal 522 dekar for eiendommer med minst 25 dekar produktivt skogareal. Eiendommene i Oslo og Finnmark hadde størst gjennomsnittsareal, men disse fylkene har få eiendommer og noen av disse er svært store. I Hedmark, det største skogfylket med hensyn til produktivt skogareal, hadde eiendommene i gjennomsnitt 1 124 dekar produktivt skogareal.

I 2010 disponerte landbrukseiendommene et totalareal på 248 millioner dekar. Arealet utgjør 77 prosent av Fastlands-Norge. Jordbruksarealet på eiendommene utgjorde 10,8 millioner dekar, mens produktivt skogareal utgjorde 70,6 millioner dekar. Annet areal utgjorde 166,7 millioner dekar. Prosentvis utgjorde de tre nevnte arealkategoriene respektive 4, 29 og 67

Figur 1.4. Landbrukseiendommer¹, etter størrelsen på totalarealet. 2010. Dekar

¹ Landbrukseiendommer ifølge Landbrukstelling 2010. Se tekstboks 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet.

Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

prosent av totalarealet på landbrukseiendommene.

Enkeltperson er antallsmessig den dominerende eierkategorien av landbruks-eiendom med 92 prosent. Eierkategorien enkeltperson eide 93 prosent av jordbruksarealet og 78 prosent av det produktive skogarealet. Andre eierkategorier er aksjeselskap, kommuner, fylkeskommuner, bygdeallmenninger, statsallmenninger, Opplysningsvesenets fond og staten ellers. Andre eierkategorier eide til sammen 46 prosent av arealet som tilhører landbruks-eiendommene.

Bare 299 eiendommer hadde et totalareal på minst 50 000 dekar, men disse eiendommene disponerte 43 prosent av alt areal på landbrukseiendommene i Norge.

Bygninger

Landbrukseiendommene har en omfattende bygningsmasse. I 2010 var hver fjerde av totalt 3 939 000 bygninger i Norge

på en landbrukseiendom. I alt hadde 172 000 bebygde landbrukseiendommer 1 006 000 bygninger ifølge Matrikkelen. I gjennomsnitt utgjør dette nesten 6 bygninger per landbrukseiendom. Bygningsmassen fordelte seg på 224 000 boligbygninger, 461 000 driftsbygninger, 87 000 seterhus, skogskoier, naust og lignende og 234 000 andre bygninger. 22 prosent av bygningene er bygd før 1900 og inngår dermed i det nasjonale registeret over eldre bygninger og andre kulturminner (SEFRAK). Av totalt 5 700 fredede bygninger ligger drøyt 40 prosent på landbruks-eiendommer.

Bosetting på landbrukseiendommer

Fra 1. juli 2009 er reglene om boplikt samlet i konsesjonsloven, og reglene gjelder bebygd eiendom over arealgrensen for odling. En eiendom blir regnet som odlingsjord når fulldyrka og/eller overflatedyrka jordbruksareal er over 25 dekar, eller det produktive skogarealet er over 500 dekar. Som bebygd regnes eiendom med bebyggelse som er eller har vært brukt som helårs bolig. Boplikten varer i fem år. Den som selv ikke kan eller vil oppfylle lovbestemt boplikt, må søke konsesjon.

Reglene om driveplikt er fastsatt i jordloven. Fra 1. juli 2009 er driveplikten en varig plikt for alle som eier eiendom med jordbruksareal. Driveplikten kan oppfylles av eieren selv, eller ved bortleie på bestemte vilkår. Vilårene innebærer at avtalen må være skriftlig, den må ha ti års varighet eller mer, og den må føre til driftsmessig gode løsninger.

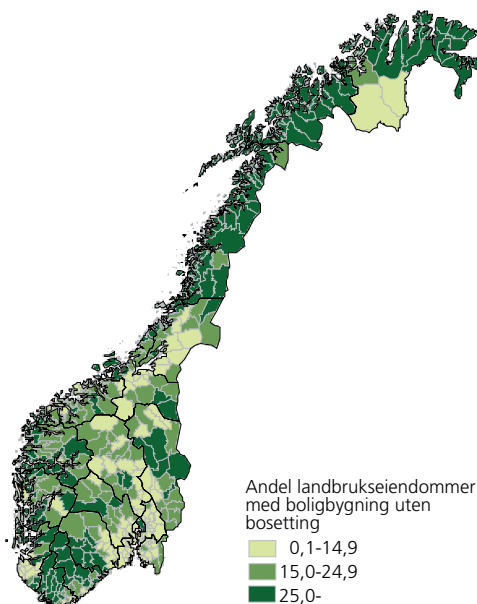
I 2010 var det 154 100 landbrukseiendommer med boligbygning. Fire av fem landbrukseiendommer med boligbygning hadde fast bosetting, og til sammen var det 423 400 bosatte personer på eiendommene. Dette tilsvarer 8,7 prosent av Norges befolkning.

21 prosent av landbrukseiendommene med boligbygning var uten fast bosetting. Andel ubebodde eiendommer varierte fra 8 prosent i Vestfold til 39 prosent i Nordland. Innenfor fylkene er det stor forskjell mellom sentralt beliggende kommuner og utkantkommuner. Lett tilgang til arbeidsmarkedet utenom jord- og skogbruk antas å være en årsak til den høyere bosettingen i sentrale kommuner. Det finnes ikke statistikk som viser hvor mange av de ubebodde landbrukseiendommene med boligbygning som er i bruk som fritidsbolig.

Omsetning av landbrukseiendommer

Omsetningen av landbrukseiendommer i Norge er strengt regulert sammenlignet med andre land. De fleste landbrukseiendommer omsettes mellom nære familie-

Figur 1.5. Landbrukseiendommer¹ med boligbygning som er uten fast bosetting, etter kommune. 2010. Prosent

¹ Landbrukseiendommer ifølge Landbruksregisteret. Se tekstboks 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.2. Landbrukseiendommer¹ med boligbygning og bosetting, etter type eiendom. 2010

	Landbrukseiendommer			Bosatte personer på eiendommene
	I alt	Med boligbygning		
		I alt	Med bosetting Prosent	
I alt	185 098	154 116	79	423 412
Landbrukseiendom uten jordbruksareal	14 364	4 980	60	8 531
Landbrukseiendom med jordbruksdrift	44 301	43 382	95	182 674
Landbrukseiendom med jordbruksareal bortleid eller ute av drift	126 433	105 754	73	232 207

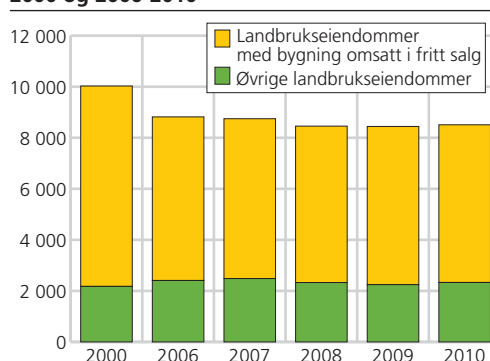
¹ Landbrukseiendommer ifølge Landbruksregisteret. Se tekstboks 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

medlemmer. Dette har sammenheng med odelsretten, og det hviler odel på de fleste landbrukseiendommene. Fra 1. juli 2009 er minstegrensene for odelsjord hevet til 25 dekar fulldyrka og/eller overflatedyrka jordbruksareal eller 500 dekar produktivt skogareal. En eiendom blir ikke odelsjord før den har vært i slektens eie i 20 år. Fra 1. juli 2009 er odelsrekkefølgen slik at eldre går foran yngre, uavhengig av kjønn og når de er født.

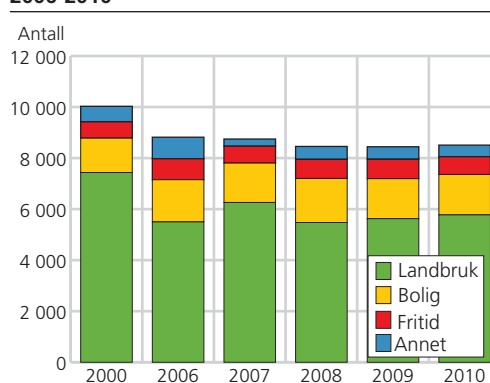
Ved omsetning av landbrukseiendom som det ikke hviler odel på, eller ved omsetning til personer utenfor kretsen av personer med odelsrett, gjelder konsesjonsloven (lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom). Konsesjonsloven har øvre grenser for konsesjonsfri omsetning. Fra 1. juli 2009 er grensen for konsesjonsfri omsetning av bebygd eiendom 100 dekar totalareal, av dette kan ikke mer enn 25 dekar være fulldyrka og/eller overflatedyrka jordbruksareal. Ubebygd landbrukseiendom er underlagt konsesjonsbehandling uavhengig av arealstørrelse.

Det siste tiåret har årlig rundt 5 prosent av landets landbrukseiendommer skiftet eier. I 2010 var det eierskifte på 8 500 eiendommer. 34 prosent av overdragelsene var et skifteoppgjør eller tinglysing av retten til å sitte i uskiftet bo, 31 prosent var omsetninger i fritt salg, mens 22 prosent

Figur 1.6. Omsetning av landbrukseiendommer¹. 2000 og 2006-2010

¹ Landbrukseiendommer ifølge Landbruksregisteret. Se tekstboks 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 1.7. Omsetning av landbrukseiendommer¹, etter bruksformål oppgitt på skjøtet. 2000 og 2006-2010

¹ Landbrukseiendommer ifølge Landbruksregisteret. Se tekstboks 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

av overdragelsene ble registrert som gave. Mange av overdragelsene oppgitt som fritt salg gjaldt omsetning mellom nære familiemedlemmer. Overdragelse til familiemedlemmer omfattet i alt 5 000 eiendommer, som utgjør 59 prosent av eierskiftene.

Ved omsetning blir det krysset av på skjøtet hva som skal være formålet med eiendommen. I 2010 var andelen med formål landbruk 68 prosent, mens bolig og fritid utgjorde respektive 19 og 8 prosent.

Gjennomsnittlig kjøpesum for landbruks-eiendom omsatt i fritt salg var 1 463 000 kroner i 2010. Dersom overdragelser mellom familiemedlemmer holdes utenfor, økte kjøpesummen til 1 580 000 kroner. For bebygde eiendommer i fritt salg der landbruk var oppgitt som formål på skjøtet, var gjennomsnittlig kjøpesum 1 642 000 kroner.

I 2010 innvilget kommunene 456 søknader som gjaldt deling av landbruks-eiendom og der formålet var fradeling av tilleggsjord til annen landbrukseiendom. Dette er om lag 100 færre søknader enn gjennomsnittet for årene 2005-2009.

Annen næringsaktivitet i tilknytning til landbrukseiendommer

I den senere tid har det blitt stor oppmerksomhet omkring næringsaktivitet som drives i tillegg til tradisjonelt jord- og skogbruk på landbrukseiendommer. Med *tilleggsnæring* menes annen næringsaktivitet som baseres på landbrukseiendommens ressurser. Ressurser er i denne sammenheng arealer, inkludert utmarksarealer, bygninger, maskiner og redskaper samt landbruksråvarer. Eksempler på tilleggsnæringer er: leiekjøring med traktor, hytteutleie, servering av mat, produksjon av ved, utleie av jakt- eller fiskerett. Tilleggsnæringer skaper nye arbeidsplasser til erstatning for de som forsvinner i tradisjo-

nelt jord- og skogbruk på grunn av nedlegging eller effektivisering av drifta. SSB har ikke undersøkt omfanget av tilleggsnæringer på alle landbrukseiendommene på et gitt tidspunkt, men undersøkelser har vært gjennomført for jordbruksbedrifter og skogeiendommer hver for seg. Resultatene er omtalt under kapitlene 2 og 3.

Tekstboks 1.1. Landbruk – avgrensning

I norsk standard for næringsgruppering (SN2007) inngår jord- og skogbruk slik det omtales i denne publikasjonen, i næringene:

- 01 jordbruk og tjenester tilknyttet jordbruk, jakt og viltstell
- 02 skogbruk og tjenester tilknyttet skogbruk

Næringene 01 og 02 omfatter noen aktiviteter som ikke omtales i denne publikasjonen, for eksempel oppdrett og avl av kjæledyr og tjenester tilknyttet planteproduksjon, husdyrhold og skogbruk. Dette gjelder få bedrifter, og omfanget av produksjonen er begrenset.

Tekstboks 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet

I de fullstendige jordbrukstellingene før 1979 og i 1999 ble bare jordbruksbedrifter talt. SSB gjennomførte fullstendige tellinger av alle skogeiendommer i 1957 og 1967, basert på spørreskjema. I 1979 og 1989 ble det gjennomført skjemabaserte tellinger av alle landbrukseiendommer. Landbrukstellingen i 2010 omfattet en telling av alle landbrukseiendommer basert på data fra administrative registre.

I den registerbaserte tellingen i 2010 var det i hovedsak tre registre som var grunnlag for statistikken: Matrikkelen fra Kartverket, arealressurskart fra Norsk institutt for skog- og landskap og Landbruksregisteret fra Statens landbruksforvaltning. Resultatet av koplingene ga 189 047 landbrukseiendommer med minst 5 dekar eid jordbruksareal og/eller minst 25 dekar eid produktivt skogareal.

Under arbeidet med disse datakildene ble det oppdaget eiendomsteiger det ikke var mulig å finne eier til fordi teigen kunne mangle identifikasjon, eller det var stor usikkerhet med hensyn til grenser. Disse eiendomsteigene er ikke tatt med i statistikken. Totalarealet er anslått til 49 329 km², hvorav 54,6 km² var jordbruksareal, og 1 682 km² var produktivt skogareal. 86 prosent av arealet på teigene uten en klart definert eier besto av åpen fastmark, vann og bart fjell.

I 1991 ble Landbruksregisteret etablert. Registeret forvaltes av Statens landbruksforvaltning og er et løpende oppdatert register over landbrukseiendommer og jordbruksbedrifter. Landbruksregisteret har hatt pålitelige opplysninger om jordbruksareal, men har manglet pålitelige opplysninger om eiendommenes produktive skogareal og andre arealer. Dette har gradvis bedret seg etter 2005 som følge av «gårdskartprosessen», som gjennomføres i regi av Norsk institutt for skog og landskap. Landbruksregisteret er grunnlag for statistikken over bygninger og bosetting i landbruket. For 2010 omfattet denne statistikken 185 098 landbrukseiendommer med minst 5 dekar eid jordbruksareal og/eller minst 25 dekar eid produktivt skogareal.

Over tid skjer det avgang av landbrukseiendommer ved omdisponering av arealer til andre formål eller ved sammenslåing av eiendommer. Det er ubetydelig nyetablering av landbrukseiendommer da deling av eksisterende eiendommer begrenses av bestemmelser i jordloven. På bakgrunn av dette skulle det forventes en nedgang i antall landbrukseiendommer over tid. Fra 1989 til 2010 viser statistikken en økning, og dette skyldes i hovedsak bruk av ulike metoder ved utarbeiding av statistikken. Noen forhold av betydning kan være:

- Landbrukseiendommer kunne mangle i tellingene i 1979 og 1989.
- Over tid har det skjedd en bedre kartlegging av det produktivt skogarealet.
- Administrative registre som er brukt som kilde, kan være mangelfullt oppdatert.

Tekstboks 1.3. Hvor mange landbrukseiendommer var det på begynnelsen av 1950-tallet?

Før 1979 finnes det ingen offisiell statistikk over antall landbrukseiendommer. En kan imidlertid komme fram til et tilnærmet antall, basert på resultatene fra tidligere jordbruks- og skogbrukstellingene: I 1949 hadde utleie av jordbruksareal til andre jordbruksbedrifter ubetydelig omfang. Nesten alle dreiv den jorda de eide, med unntak av noen hele eiendommer som ble forpaktet bort. Med knappheten på mat under andre verdenskrig friskt i minne var det neppe mange eiendommer som hadde alt jordbruksareal ute av drift. På denne bakgrunn kan en anta at antall jordbruksbedrifter i 1949 minus antall husmannsbruk var tilnærmet lik antall landbrukseiendommer med jordbruksareal, det vil si 212 000 eiendommer. I 1957 var det 10 800 skogeiendommer uten jordbruksareal. Antar en at dette antallet var om lag det samme i 1949, kommer en fram til mellom 222 000 og 223 000 landbrukseiendommer i alt i 1949. Med dette som utgangspunkt ble tallet på landbrukseiendommer redusert med 31 000 i perioden 1949-1979. Fra 1979 til 1989 ble antallet redusert med 8 600.

Tabell 1.3. Landbrukseiendommer¹ med ulike kombinasjoner av jordbruksareal og produktivt skogareal, etter fylke, etter eid jordbruksareal og etter produktivt skogareal. 2010

	Landbruks- eiendommer i alt	Med eid jordbruks- areal og produktivt skogareal	Med eid jordbruks- areal uten produktivt skogareal	Med produktivt skogareal uten eid jordbruksareal
Hele landet	189 047	112 176	54 389	22 482
Fylke				
Østfold	7 010	4 764	1 528	718
Akershus og Oslo	7 956	4 549	2 330	1 077
Hedmark	16 708	8 997	5 380	2 331
Oppland	15 207	10 113	3 542	1 552
Buskerud	9 868	6 147	1 915	1 806
Vestfold	4 837	3 202	1 147	488
Telemark	8 296	5 355	1 329	1 612
Aust-Agder	5 758	3 464	823	1 471
Vest-Agder	7 752	5 239	921	1 592
Rogaland	10 804	4 713	5 482	609
Hordaland	13 880	8 943	3 123	1 814
Sogn og Fjordane	10 332	6 866	2 781	685
Møre og Romsdal	13 999	8 644	4 279	1 076
Sør-Trøndelag	11 246	7 205	3 226	815
Nord-Trøndelag	9 682	6 271	2 729	682
Nordland	19 166	9 605	7 321	2 240
Troms Romsa	12 470	7 709	2 952	1 809
Finnmark Finnmarku	4 076	390	3 581	105
Eid jordbruksareal. Dekar				
0- 4	22 482	-	-	22 482
5- 49	103 509	59 102	44 407	-
50- 99	30 288	24 733	5 555	-
100-199	22 130	18 970	3 160	-
200-299	9 812	8 586	1 226	-
300-499	826	785	41	-
500-	971	862	109	-
Produktivt skogareal. Dekar				
0- 24	54 389	-	54 389	-
25- 99	47 346	35 193	-	12 153
100- 249	35 615	30 599	-	5 016
250- 499	23 045	20 695	-	2 350
500- 999	15 922	14 487	-	1 435
1 000- 1 999	7 977	7 179	-	798
2 000- 4 999	3 522	3 040	-	482
5 000-19 999	998	774	-	224
20 000-	233	209	-	24

¹ Landbrukseiendommer ifølge Landbrukstelling 2010. Se tekstboks 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet.

Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.4. **Arealer på landbrukseiendommer¹, etter fylke, eiendomsstørrelse og eiertype. 2010. Dekar**

	Areal i alt	Jordbruks- areal	Produktivt skog- areal ²	Upro- duktivt skogareal	Åpen myr og annen våtmark	Åpen fastmark, bart fjell, blokkmark, bre og lignende	Annet land- areal	Vann
Hele landet	248 008 000	10 771 800	70 569 600	42 544 800	15 471 800	99 797 300	2 255 600	6 597 100
Fylke								
Østfold	3 672 300	753 300	2 366 400	256 400	81 600	80 600	112 700	21 400
Akershus og Oslo	4 587 300	806 300	3 295 700	122 100	112 300	50 900	147 700	52 400
Hedmark	22 731 600	1 113 600	12 777 900	3 357 200	1 760 200	3 238 300	264 400	220 100
Oppland	21 380 100	1 061 900	6 522 800	2 759 300	1 235 800	9 018 000	231 500	550 800
Buskerud	12 062 600	533 300	5 548 700	1 952 000	628 200	2 919 900	183 000	297 500
Vestfold	1 956 800	421 500	1 288 200	106 100	14 200	42 500	74 300	10 200
Telemark	11 905 400	282 500	5 223 400	2 707 200	399 800	2 905 500	119 200	267 600
Aust-Agder	6 725 900	134 300	3 573 100	1 230 300	372 700	1 231 400	74 500	109 700
Vest-Agder	5 957 500	213 600	2 482 500	830 700	276 100	1 985 600	64 800	104 300
Rogaland	7 058 000	1 019 300	1 411 100	869 300	179 200	3 313 100	121 800	144 300
Hordaland	7 741 100	465 800	2 631 300	989 700	210 800	3 212 900	114 800	115 800
Sogn og Fjordane	6 218 700	479 100	2 257 000	1 023 600	159 000	2 165 600	73 600	60 700
Møre og Romsdal	10 077 300	622 300	2 819 200	1 392 500	577 500	4 366 300	117 400	182 000
Sør-Trøndelag	15 667 200	795 000	3 952 000	2 474 500	1 808 200	6 195 500	143 900	298 000
Nord-Trøndelag	21 056 200	886 500	6 565 200	2 750 900	2 373 700	7 807 500	124 000	548 500
Nordland	26 838 200	698 900	4 520 900	4 688 100	1 186 100	14 601 700	155 800	986 700
Troms Romsa	18 842 300	353 100	2 688 600	3 730 100	787 700	10 711 900	79 400	491 500
Finnmark								
Finnmárku	43 529 500	131 600	645 600	11 304 900	3 308 600	25 950 200	53 000	2 135 700
Eid areal i alt. Dekar								
5- 4	239 200	142 800	34 700	10 400	2 100	14 500	34 200	600
25- 99	2 497 700	817 400	1 036 200	200 300	65 100	206 300	165 100	7 300
100- 499	18 535 700	4 054 300	8 640 200	2 320 300	771 500	2 116 100	568 700	64 500
500- 999	18 440 200	2 424 400	9 265 700	2 947 000	958 000	2 413 400	347 700	83 800
1 000- 4 999	53 214 300	2 792 700	24 474 800	10 575 100	3 443 300	10 830 900	643 200	454 300
5 000-19 999	33 170 500	419 700	12 076 700	6 169 600	2 161 000	11 419 000	267 700	657 000
20 000-49 999	14 312 200	54 600	4 678 300	1 906 900	929 100	6 223 500	69 100	450 600
50 000-	107 598 100	65 800	10 363 100	18 415 100	7 141 600	66 573 600	160 100	4 879 000
Eiertype								
Aksjeselskap	13 765 100	71 600	3 677 100	1 900 000	1 151 900	6 360 800	147 800	455 800
Enkeltperson	132 814 500	10 050 500	54 872 300	22 762 000	7 742 000	34 065 800	1 619 600	1 702 200
Fylke/kommune	4 067 300	79 100	2 107 900	529 900	287 100	829 900	171 700	61 700
Øvrige med oppgave	86 457 700	134 500	7 400 500	16 067 000	5 809 300	52 796 700	209 200	404 500
Uoppgitt	10 903 400	436 000	2 511 700	1 285 900	481 500	5 744 100	107 200	336 900

¹ Landbrukseiendommer ifølge Landbrukstelling 2010. Se tekstboks 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet.² Nye tall fra Landskogtakseringen viser større produktivt skogareal enn det som framkommer her. Dette gjelder særlig i Oppland, Nordland, Troms og Finnmark.

Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.5. **Bygninger på landbrukseiendommer¹. 2010**

	Bebygde land- bruks- eien- dommer	Bebygde landbruks- eiendom- mer med bygge- aktivitet siste 10 år	Byg- ninger i alt	Byg- ninger med SEFRAK- registre- ring ²	Bolig- bygninger i alt	Drifts- byg- ninger	Seter- hus, skog- skoier, naust mm.	Øvrige byg- ninger
		Prosent		Prosent				
Hele landet	171 992	24	1 006 086	22	224 005	461 227	86 830	234 024
Fylke								
Østfold	6 284	26	35 126	19	8 694	19 042	491	6 899
Akershus/Oslo	7 091	25	43 184	25	10 966	19 262	534	12 422
Hedmark	15 348	26	98 006	27	20 719	48 275	7 700	21 312
Oppland	14 028	26	101 484	24	19 896	54 343	8 811	18 434
Buskerud	8 999	28	70 803	29	12 691	35 792	4 654	17 666
Vestfold	4 426	25	23 816	23	5 731	11 376	426	6 283
Telemark	7 656	25	49 910	25	10 643	22 552	2 895	13 820
Aust-Agder	5 112	26	25 585	31	5 984	10 640	1 370	7 591
Vest-Agder	6 848	24	29 901	27	7 912	12 402	1 648	7 939
Rogaland	9 996	35	58 966	12	14 712	28 175	3 264	12 815
Hordaland	12 859	25	78 120	24	16 300	34 245	11 526	16 049
Sogn og Fjordane	10 180	22	67 239	27	14 446	33 717	9 100	9 976
Møre og Romsdal	13 624	21	75 901	28	17 130	31 058	10 251	17 462
Sør-Trøndelag	10 681	28	66 680	19	14 221	32 355	5 855	14 249
Nord-Trøndelag	9 053	28	51 549	12	12 142	24 734	4 145	10 528
Nordland	16 221	15	71 644	11	17 517	23 416	7 820	22 891
Troms Romsa	10 338	17	44 645	15	10 797	15 536	5 657	12 655
Finnmark Finnmark	3 248	15	13 527	8	3 504	4 307	683	5 033
Bosetting								
Landbrukseiendommer med boligbygning og bosetting	121 080	28	789 999	22	186 489	377 131	60 488	165 891
Øvrige eiendommer	50 912	14	216 087	24	37 516	84 096	26 342	68 133

¹ Landbrukseiendommer ifølge Landbruksregisteret. Se tekstboks 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet.² Omfatter bygninger som er oppført før 1900. I Finnmark er bygninger fra før 1945 registrert.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.6. **Landbrukseiendommer¹ med bebyggelse, med boligbygning og med fast bosetting, etter fylke, etter eiers kjønn, etter jordbruksdrift, etter eid jordbruksareal og etter eid produktivt skogareal. 2010**

	Land- bruks- eien- dommer i alt	Be- bygde eien- dom- mer	Andel bebygde land- bruks- eien- dommer	Land- bruks- eien- dommer med bolig- bygning	Land- bruks- eien- dommer med bolig- bygning og bo- setting	Andel land- bruks- eien- dom- mer med boligbyg- ning uten bosetting	Personer i alt bosatt på land- bruks- eien- dommer med bolig- bygning	Andel bosatte på land- brukseiendommer av alle bosatte i kom- munen
			Prosent			Prosent		Prosent
Hele landet	185 098	171 992	92,9	154 116	121 080	21,4	423 412	8,7
Fylke								
Østfold	6 920	6 284	90,8	5 810	5 099	12,2	18 786	6,9
Akershus/Oslo	7 930	7 091	89,4	6 515	5 810	10,8	23 055	2,1
Hedmark	16 653	15 348	92,2	13 854	11 305	18,4	36 628	19,2
Oppland	14 998	14 028	93,5	12 706	10 782	15,1	37 853	20,4
Buskerud	9 742	8 999	92,4	7 993	6 812	14,8	24 545	9,5
Vestfold	4 798	4 426	92,2	4 075	3 760	7,7	13 821	6,0
Telemark	8 198	7 656	93,4	6 805	5 403	20,6	17 867	10,6
Aust-Agder	5 526	5 112	92,5	4 671	3 512	24,8	11 408	10,5
Vest-Agder	7 399	6 848	92,6	6 109	4 378	28,3	13 784	8,1
Rogaland	10 728	9 996	93,2	9 090	7 676	15,6	32 455	7,6
Hordaland	13 411	12 859	95,9	11 552	8 909	22,9	30 725	6,4
Sogn og Fjordane	10 510	10 180	96,9	9 569	7 246	24,3	26 598	24,8
Møre og Romsdal	14 228	13 624	95,8	12 356	9 875	20,1	34 177	13,6
Sør-Trøndelag	11 439	10 681	93,4	9 495	7 596	20,0	28 623	9,9
Nord-Trøndelag	9 840	9 053	92,0	8 277	7 017	15,2	27 509	20,9
Nordland	17 712	16 221	91,6	13 675	8 315	39,2	24 051	10,2
Troms Romsa	11 290	10 338	91,6	8 780	5 655	35,6	15 812	10,1
Finnmark Finnmarku	3 776	3 248	86,0	2 784	1 930	30,7	5 715	7,8
Eier								
Mann	126 938	120 376	94,8	110 296	90 608	17,9	325 177	.
Kvinne	46 563	43 007	92,4	37 991	27 404	27,9	86 283	.
Dødsbo/upersonlig/ uoppgitt	11 597	8 609	74,2	5 829	3 068	47,4	11 952	.
Jordbruksdrift								
Eiendom uten jord- bruksareal	14 364	9 505	66,2	4 980	2 983	40,1	8 531	.
Eiendom med egen jordbruksdrift	44 301	44 111	99,6	43 382	41 385	4,6	182 674	.
Eiendom med jord- bruksareal bortleid eller ute av drift	126 433	118 376	93,6	105 754	76 712	27,5	232 207	.

Tabell 1.6 (forts.). **Landbrukseiendommer¹ med bebyggelse, med boligbygning og med fast bosetting, etter fylke, etter eiers kjønn, etter jordbruksdrift, etter eid jordbruksareal og etter eid produktivt skogareal. 2010**

	Land- bruks- eien- dommer i alt	Be- bygde eien- dom- mer	Andel bebygde land- bruks- eien- dommer	Land- bruks- eien- dommer med bolig- bygning	Land- bruks- eien- dommer med bolig- bygning og bo- setting	Andel land- bruks- eien- dom- mer med boligbyg- ning uten bosetting	Personer i alt bosatt på land- bruks- eien- dommer med bolig- bygning	Andel bosatte på land- brukseien- dommer av alle bosatte i kom- munen
			Prosent			Prosent		Prosent
Eid jordbruksareal.								
Dekar								
0- 4	14 390	9 528	66,2	4 998	2 997	40,0	8 573	.
5- 49	100 304	93 564	93,3	82 599	58 099	29,7	170 395	.
50- 99	33 583	32 616	97,1	31 164	26 686	14,4	95 621	.
100-199	24 555	24 162	98,4	23 532	21 906	6,9	92 100	.
200-299	7 604	7 524	98,9	7 352	7 067	3,9	33 097	.
300-499	3 683	3 632	98,6	3 548	3 437	3,1	17 891	.
500-	979	966	98,7	923	888	3,8	5 735	.
Produktivt skogareal.								
Dekar								
0- 24	63 138	57 672	91,3	50 950	38 235	25,0	122 710	.
25- 99	39 367	35 980	91,4	32 008	24 648	23,0	81 097	.
100- 249	33 645	31 560	93,8	28 672	22 666	20,9	79 876	.
250- 499	21 850	20 753	95,0	19 076	15 646	18,0	58 369	.
500- 999	15 039	14 419	95,9	13 197	11 083	16,0	43 572	.
1 000- 1 999	7 596	7 302	96,1	6 640	5 719	13,9	23 659	.
2 000- 4 999	3 282	3 168	96,5	2 755	2 417	12,3	10 515	.
5 000- 19 999	945	911	96,4	676	572	15,4	3 055	.
20 000-	236	227	96,2	142	94	33,8	559	.

¹ Landbrukseiendommer ifølge Landbruksregisteret. Se tekstboks 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.7. Omsatte landbrukseiendommer¹, etter type omsetning. 2000, 2006-2010

	2000	2006	2007	2008	2009	2010
I alt	11 907	8 818	8 746	8 456	8 443	8 508
Omsetningstype						
Fritt salg	3 366	2 747	2 708	2 570	2 475	2 610
Gave	2 658	1 999	1 980	1 809	1 940	1 882
Uskifte-/ skifteoppgjør	4 475	2 965	2 868	2 848	2 901	2 911
Annet	1 408	1 558	1 459	1 107	1 190	1 229

¹ Landbrukseiendommer ifølge Landbruksregisteret. Se tekstboks 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.8. Landbrukseiendommer i alt og omsatte landbrukseiendommer¹, etter fylke. 2010

	Landbruks- eiendommer i alt ¹	Om- setninger i alt	Omsetninger etter oppgitt formål på skjøtet				Omset- ninger i fritt salg ²
			Bolig	Fritid	Landbruk	Annet	
			Prosent				
2000	191 564	10 028	13,4	6,4	74,1	6,0	2 521
2006	190 634	8 818	18,7	9,3	62,4	9,6	2 747
2007	189 280	8 746	17,6	7,6	71,6	3,2	2 708
2008	187 768	8 456	20,4	8,9	64,8	6,0	2 570
2009	186 774	8 443	18,6	9,0	66,6	5,8	2 475
2010	185 098	8 508	18,6	8,2	67,9	5,3	2 610

2010

Fylke

Østfold	6 920	310	12,3	3,2	79,4	5,2	131
Akershus og Oslo	7 930	375	27,2	3,5	63,2	6,1	143
Hedmark	16 653	782	21,5	5,1	67,4	6,0	323
Oppland	14 998	720	15,3	6,1	74,0	4,6	226
Buskerud	9 742	491	13,8	5,5	78,0	2,6	149
Vestfold	4 798	221	19,5	2,7	71,9	5,9	73
Telemark	8 198	408	17,6	8,1	70,3	3,9	123
Aust-Agder	5 526	236	28,0	6,8	62,3	3,0	83
Vest-Agder	7 399	342	13,5	5,8	75,7	5,0	107
Rogaland	10 728	463	10,4	4,3	77,3	8,0	125
Hordaland	13 411	575	15,3	7,0	74,1	3,7	145
Sogn og Fjordane	10 510	373	14,2	8,0	75,3	2,4	80
Møre og Romsdal	14 228	618	22,0	8,6	65,9	3,6	157
Sør-Trøndelag	11 439	534	13,9	7,3	73,2	5,6	138
Nord-Trøndelag	9 840	432	16,4	7,9	71,3	4,4	132
Nordland	17 712	924	22,4	17,9	51,4	8,3	267
Troms Romsa	11 290	529	25,5	15,5	51,2	7,8	146
Finnmark Finnmarku	3 776	175	32,0	15,4	45,7	6,9	62

¹ Landbrukseiendommer ifølge Landbruksregisteret. Se tekstboks 1.2. Landbrukseiendommer - datagrunnlag og kvalitet.

² Fritt salg vil si at eiendommen er omsatt til en pris som tilsvarer markedsverdien. Eiendommen trenger ikke å ha vært utlyst for salg på det åpne markedet.

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Definisjon av viktige begreper og variabler

Enkeltperson

Eierkategorien «enkeltperson» omfatter landbrukseiendom som eies av enkeltperson, ektepar eller samboere samt eiendom som eies i fellesskap av medlemmer av samme familie, dersom eierfellesskapet ikke er registrert som aksjeselskap.

Jordbruksareal

Jordbruksareal omfatter fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite.

Jordbruksareal ute av drift

Jordbruksareal som ikke lenger er i bruk, men som uten nybrottslignende arbeid kan tas i bruk igjen som jordbruksareal. Areal av åpen åker som brakklegges for ett år (ettårig brakk), inngår ikke.

Jordbruksbedrift

Virksomhet med jordbruksdrift, inkludert hagebruk og husdyrhold. Bedriften omfatter alt som blir drevet som en enhet under en ledelse og med felles bruk av produksjonsmidler. Jordbruksbedriften er uavhengig av kommunegrenser. En jordbruksbedrift skal ha driftssenter på en landbrukseiendom.

Jordbruksbedrift ble tidligere kalt «driftsenhet i jordbruket» eller bare «driftsenhet». Før «driftsenhet» ble termen «bruk» brukt. Før 1999 omfattet jordbruksbedrift virksomhet som ble drevet som en driftsenhet innenfor en kommune. Ved for eksempel leie av tilleggsjord i en nabo-kommune ble denne jorda regnet som en egen driftsenhet.

Landbrukseiendom

Eiendom som benyttes eller kan benyttes til jord- og/eller skogbruk. Alt som tilhører samme eier i en kommune, hører til samme landbrukseiendom uten hensyn

til om den omfatter flere matrikelnumre (grunneiendommer).

I statistikksammenheng er det vanlig å avgrense landbrukseiendom til eiendom med minst 5 dekar jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal.

Produktivt skogareal

Skogareal som ved gunstige bestandsforhold i gjennomsnitt per år kan produsere minst 0,1 kubikkmeter trevirke med bark per dekar.

Nyttige internettadresser

Landbruks- og matdepartementet:
(<http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd>)

Norsk institutt for skog og landskap:
(<http://www.skogoglandskap.no/>)

Statistisk sentralbyrås landbruksstatistikk:
(<http://www.ssb.no/emner/10/04/>)

Statistisk sentralbyrås Landbruksteling 2010: (<http://www.ssb.no/emner/10/04/10/lt2010/>)

2. Jordbruk

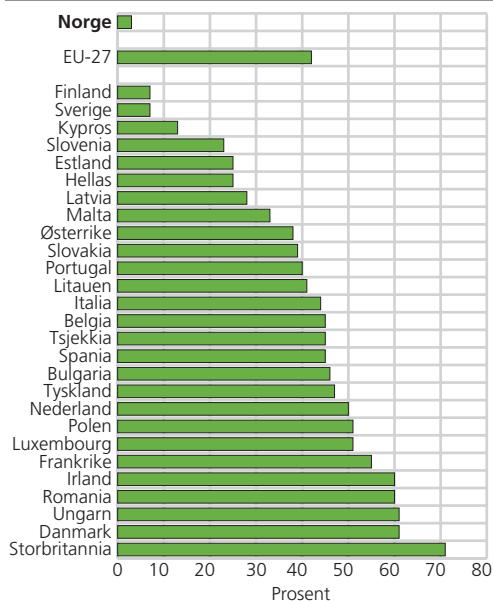
Dagens norske jordbruk er et resultat av naturgitte forhold, den generelle samfunnsutviklingen og landbrukspolitikken.

Naturgitte forhold

Jordbruksarealet i drift utgjør om lag 3,3 prosent av landarealet, Svalbard og Jan Mayen ikke medregnet. Store deler av landarealet er lite egnet for moderne jordbruksdrift. De viktigste årsakene er:

- **Terrengforhold:** Mye areal er bratt, og dyrket og dyrkbart areal er oppdelt og ligger spredt.
- **Jorddekke:** Mye areal har tynt dekke av jord over berggrunnen, eller jorda inneholder mye stein.
- **Klima:** Norge ligger langt mot nord og har kort vekstsesong og liten varmesum. Dessuten ligger mye av arealet høyt over havet der vekstsesong og varmesum reduseres ytterligere. Dette begrenser hvilke vekster som kan dyrkes, og avling per dekar. Det meste av landet har tilstrekkelig nedbør i vekstsesongen. Langs kysten fra Vestlandet og nordover begrenser mye nedbør i innhøstingsperioden hvilke vekster som kan dyrkes. Store deler av landet har et klima som er best egnet til dyrking av gras og andre grovfôrvekster for husdyr.

Figur 2.1. Norge og EU. Jordbruksareal i drift i prosent av totalt areal. 2010

Kilde: Eurostat.

Den generelle samfunnsutviklingen

Den generelle økonomiske utviklingen i Norge påvirker jordbruket gjennom blant annet:

- **Etterspørselen:** Hvor mye og hva slags norskproduserte matvarer forbrukerne etterspør.
- **Arbeidsmarkedet:** Mulighetene for dem som arbeider i jordbruket, til å ta seg arbeid utenom jordbruksbedriften samt

tilgangen til og prisen på innleid arbeidskraft.

- Rentenivået: Kostnadene til investeringer i maskiner, bygninger med videre påvirkes av rentenivået.
- Den teknologiske utviklingen: Hvor raskt ny teknologi tas i bruk, bestemmes blant annet av prisene på arbeidskraft og kapital (renten).

Politiske rammer

Jordbruket er en regulert næring, og jordbrukspolitikken har stor innvirkning på hva som produseres, hvor mye som produseres, og hvor produksjonen finner sted. Jordbruket skal også bidra til å oppfylle en del mål som går utover produksjon av mat. I St.meld. nr. 19 (1999-2000)¹ heter det at landbruket i tråd med samfunnets behov skal produsere:

- Helsemessig trygg mat av høy kvalitet med bakgrunn i forbrukernes preferanser.
- Andre varer og tjenester med utgangspunkt i næringens samlede ressurser.
- Fellesgoder som livskraftige bygder, et bredt spekter av miljø- og kulturgoder, og en langsiktig matforsyning.

Internasjonale avtaler gir rammer for den nasjonale politikken. De viktigste internasjonale avtalene er EØS-avtalen og WTO-avtalen (World Trade Organization; Verdens handelsorganisasjon). Særlig WTO-avtalen setter begrensninger på importvernet (tollsatsene) og hvor mye og

hva slags budsjettstøtte (overføringer over statsbudsjettet) som kan gis. Det pågår forhandlinger i WTO om en videre liberalisering av handelen med jordbruksvarer, men etter 2008 har det vært liten framgang i forhandlingene.

Importvernet fører til at jordbruket i Norge oppnår høyere priser enn verdensmarkedets priser, og dermed blir den innenlandske produksjonen større enn den ellers ville ha blitt. Støtten over statsbudsjettet deles ofte inn i:

- Direkte støtte
 - Produksjonsavhengig støtte, for eksempel pristilskudd på produkter
 - Produksjonsuavhengig støtte, for eksempel tilskudd per husdyr eller per dekar jordbruksareal i drift samt ulike sosiale ordninger
- Støtte til investeringer
- Indirekte støtte via forskning, undervisning og rådgivning

For å nå målene i landbrukspolitikken blir mye av støtten differensiert etter produksjon, region, buskapsstørrelse og arealstørrelse.

OECD (Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling) foretar beregninger av støtten til jordbruket i de enkelte medlemslandene. For Norge viser beregningene for 2010 at importvernet utgjør 9,1 milliarder kroner og budsjettstøtten 12,9 milliarder kroner. Samlet utgjør importvern og budsjettstøtte 61 prosent av total produksjonsverdi.

¹ Regjeringen la i desember 2011 fram en ny stortingsmelding om landbruks- og matpolitikken (Meld. St. 9). Meldingen ble behandlet i Stortinget i april 2012. Da *Landbruket i Norge 2011* omfatter statistikk til og med 2011, har en valgt ikke å henviser til den nye stortingsmeldingen.

Tabell 2.1. Importvern og budsjettstøtte i prosent av produksjonsverdi for noen land. 1989, 1999 og 2007-2010

Land	1989	1999	2007	2008	2009	2010
Australia	8	4	5	4	3	2
Canada	27	17	16	13	17	18
EU	29	38	21	22	24	20
Island	71	72	55	52	48	45
Japan	57	60	46	48	48	50
New Zealand	2	1	1	1	0	1
Norge	65	71	55	59	61	61
Sveits	65	75	49	54	60	54
USA	21	26	10	9	10	7

Kilde: OECD.

I tillegg til importvern og budsjettstøtte er jordbruket underlagt juridiske virkemidler i form av lover og forskrifter, blant de viktigste er:

- Odelsloven og konsesjonsloven: Lovene regulerer omsetningen av landbruks-eiendommer. Konsesjonsloven inneholder dessuten regler om boplikt.
- Jordloven: Loven omhandler regler om driveplikt, vern av dyrka og dyrkbar jord, deling av landbrukseiendom med videre.
- Dyrevernloven
- Lov om regulering av ervervsmessig husdyrhold: Loven regulerer buskapsstørrelse i svine- og fjørfehold.
- Forskrift om kvoteordningen for melk: Forskriften regulerer produksjonen av ku- og geitemelk.

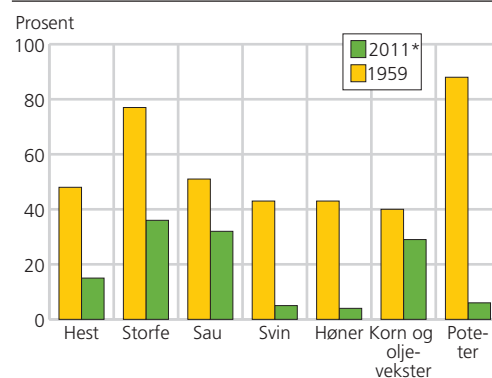
Utviklingstrekk

Fra 1950-årene og framover har jordbrukspolitikken stimulert til kornproduksjon i de områdene av landet som har klima og topografi som er egnet til korndyrking. Dette gjelder det sentrale Østlandet og rundt Trondheimsfjorden. Det meste av produksjonen av melk og kjøtt fra husdyr

som storfe, sau og geit (grovføretende husdyr) foregår i dal- og fjellbygdene, på Vestlandet, langs kysten av Trøndelag og i Nord-Norge.

Parallelt med spesialiseringen mellom distrikter har det skjedd en spesialisering i den enkelte jordbruksbedrift. For 50 år siden hadde de fleste bedrifter flere husdyrslag og dyrket flere vekster. Mange jordbruksbedrifter har nå sluttet helt med husdyr, eller har bare ett slag. Også i planteproduksjonen har det skjedd en spesialisering i retning av én eller få vekster, delvis er dette en følge av endringene i husdyrholdet.

Figur 2.2. Andel jordbruksbedrifter med forskjellige husdyr og vekster. 1959 og 2011*. Prosent

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Med unntak for pelsdyrskinn er den norske produksjonen av jordbruksprodukter rettet mot det innenlandske markedet. Norske jordbruksprodukter er til vanlig ikke prismessig konkurransedyktige på verdensmarkedet, og den innenlandske produksjonen må tilpasses det norske markedet.

Jordbruket har gjennomgått en omfattende mekanisering og effektivisering i løpet av de siste 50 årene. I 1959 hadde 48 prosent av jordbruksbedriftene hest, mens 20 prosent hadde firehjulstraktor. I løpet av 1960- og 1970-tallet gikk hesten ut av bruk som trekraft i jord- og skogbruket. I 2005 hadde 96 prosent av jordbruksbedriftene firehjulstraktor. I perioden 1959-2010 er arbeidsinnsatsen i jordbruket redusert fra 594 millioner timeverk til 95 millioner timeverk, mens samlet produksjon av plante- og husdyrprodukter har økt med om lag 85 prosent.

2.1. Jordbruksbedrifter og brukere

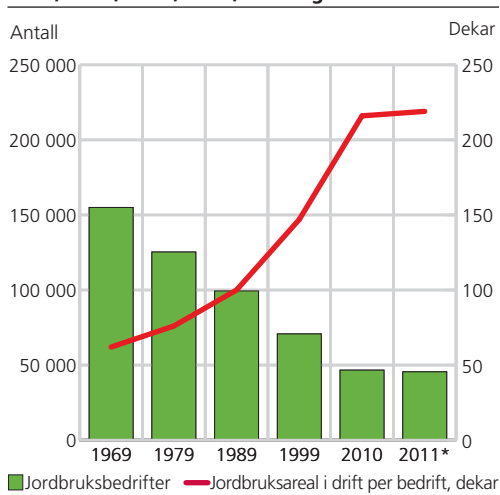
- Fra 1959 til 2011 er antall jordbruksbedrifter redusert med 77 prosent, fra 198 000 til 45 500.
- Gjennomsnittlig jordbruksareal per jordbruksbedrift har økt fra 50 dekar i 1959 til 219 dekar i 2011.
- I 2010 var 42 prosent av jordbruksarealet i drift leid, det vil si at arealet ble drevet av andre enn eieren.
- I 2011 var 6 prosent av jordbruksbedriftene godkjent for økologisk drift eller under omlegging til slik drift.
- Jordbruksbedrifter drevet av personlig bruker dominerer jordbruket i Norge, men antall bedrifter organisert som ansvarlig selskap har økt de siste årene. Mange av disse driver samdrift i melkeproduksjon.
- I 2011 var 14 prosent av de personlige brukerne kvinner.

Antall jordbruksbedrifter

Fra 1950-tallet og framover har antall jordbruksbedrifter avtatt sammenhengende, med unntak for slutten av 1970-tallet da inntektene i jordbruket økte, og det var stor optimisme i næringa. Etterkrigstida har vært preget av vekst i økonomien og liten arbeidsledighet. Arbeidskraften i jordbruket har gått til bedre betalt arbeid i andre næringer. Samtidig har framgang i plante- og husdyravl, mer og bedre handelsgjødsel og plantevernmidler mv. samt mekanisering og spesialisering på den enkelte jordbruksbedrift ført til en stor økning i produksjon per sysselsatt i jordbruket.

Avgangen av jordbruksbedrifter skjer blant de små bedriftene, målt etter jordbruksareal i drift. Mange av disse gir ikke arbeid på fulltid for en person, og inntekta kan heller ikke konkurrere med arbeidsinntekta i andre næringer. Mekanisering av små bedrifter er dessuten kostbart, sett i

Figur 2.1.1. Antall jordbruksbedrifter og gjennomsnittlig jordbruksareal per bedrift. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2011*

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

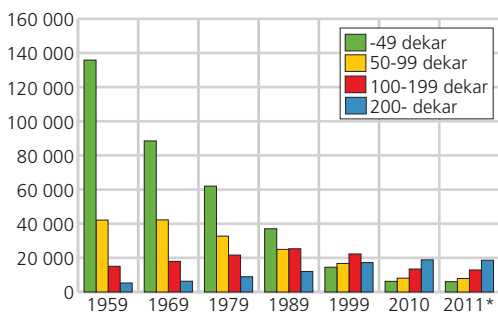
forhold til størrelsen på produksjonen. Ved generasjonsskifte er det ofte ingen som ønsker å drive bedriften videre.

Hva som er små bedrifter, har endret seg over tid, i takt med den teknologiske utviklingen og økningen i levestandarden. Fra 1959 til 1969 minket antall jordbruksbedrifter bare i størrelsesgruppen under 50 dekar jordbruksareal. I de to neste tiårsperiodene ble det færre jordbruksbedrifter i størrelsesgruppene under 100 dekar jordbruksareal. Fra 1989 har antall bedrifter også minket i størrelsesgruppen 100-199 dekar. For størrelsesgruppene 200-299 dekar og 300-499 dekar startet nedgangen i henholdsvis 2002 og 2008.

De siste årene har antall jordbruksbedrifter under 50 dekar jordbruksareal økt noe igjen. Dette skyldes en økning i antall jordbruksbedrifter uten jordbruksareal.

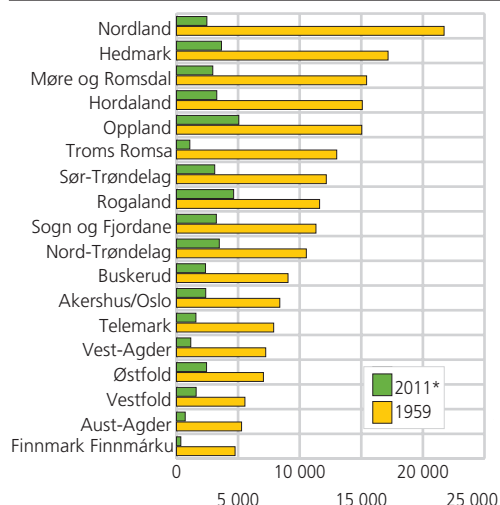
Ikke alle små jordbruksbedrifter som ifølge statistikken er borte, har lagt ned jordbruksdrifta. Noen bedrifter har utvidet jordbruksarealet, ved leie av jordbruksareal fra bedrifter som har lagt ned drifta eller ved nydyrking. Det offentlige ga tilskudd til nydyrking fram til begynnelsen av 1990-tallet. Fra slutten av 1980-tallet og framover har omfanget av nydyrkingen

Figur 2.1.2. **Jordbruksbedrifter, etter størrelsen på jordbruksarealet i drift. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2011***

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.1.3. **Jordbruksbedrifter, etter fylke. 1959 og 2011***

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

vært vesentlig lavere enn tidligere, og jordbruksbedrifter som har økt jordbruksarealet, har gjort dette hovedsakelig ved leie eller kjøp av eksisterende jordbruksareal.

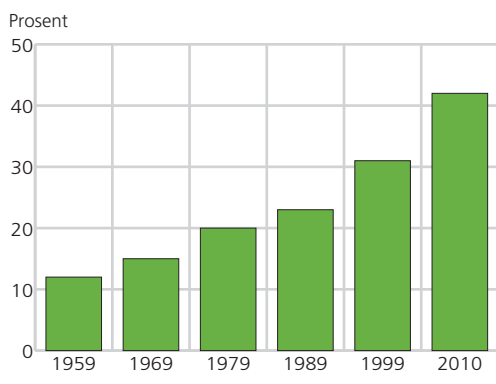
En del av jordbruksarealet på de nedlagte bedriftene har gått ut av drift fordi arealet er tungdrevet eller ligger avsides til. Dette arealet kan gradvis ha gått over til skogbevakst areal. Videre blir en del jordbruksareal omdisponert til tomter, veier og lignende.

Jordleie

Leie av tilleggsjord tok til på 1950-tallet. Før den tid forekom jordleie hovedsakelig som forpaktning av hele landbruks-eiendommer, inklusive driftsbygninger og bolighus. I 1959 leide 13 prosent av jordbruksbedriftene jordbruksareal. Det leide jordbruksarealet utgjorde 12 prosent av det totale jordbruksarealet i drift. Vel halvparten av jordbruksbedriftene med jordleie leide hele jordbruksarealet.

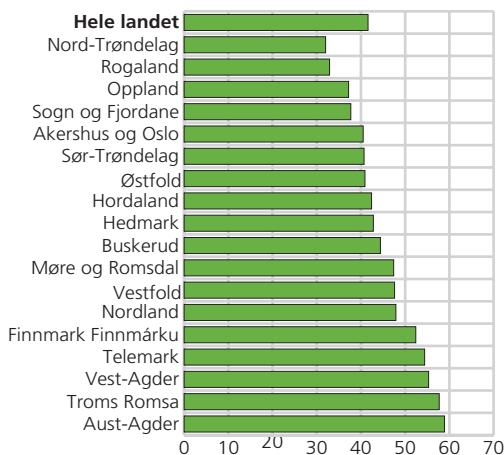
Omfanget av jordleie har økt i hele perioden etter 1959. I 2010 leide 65 prosent av

Figur 2.1.4. **Andel jordbruksareal i drift som er leid. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010. Prosent**

jordbruksbedriftene jordbruksareal. Blant jordbruksbedrifter med leiejord leide vel halvparten mellom 1 og 49 prosent av jordbruksarealet. Dette er den typiske leieren av tilleggsjord fra en eller flere naboeiendommer. Jordbruksbedrifter der hele jordbruksarealet var leid, utgjorde 12 prosent av jordbruksbedriftene med leiejord. I 2010 var 42 prosent av jordbruksarealet i drift leid.

Figur 2.1.5. **Andel leid jordbruksareal, etter fylke. 2010. Prosent**

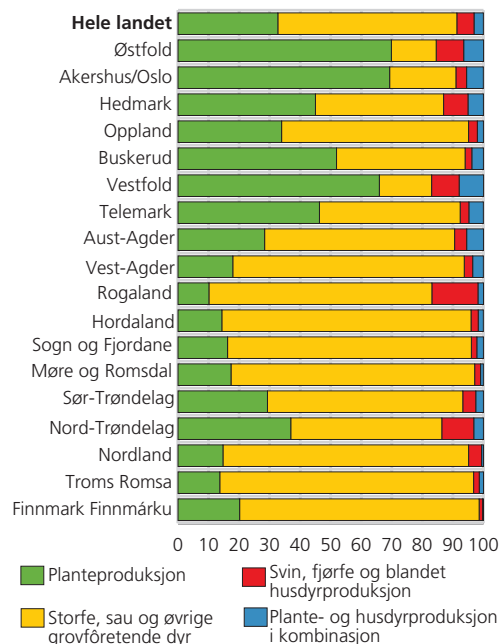

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Driftsformer

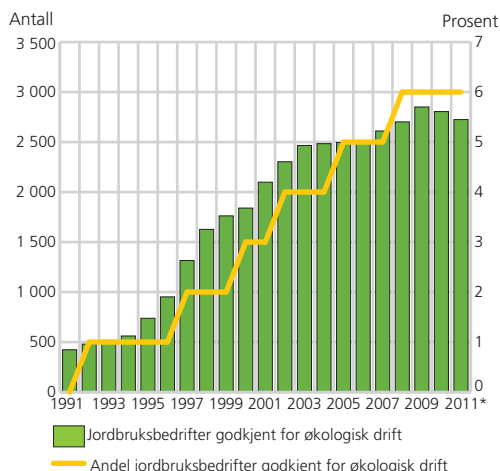
Driftsformen til en jordbruksbedrift fastsettes ut fra andelen de ulike plante- og husdyrproduksjonene i bedriften utgjør av bedriftens totale produksjon. For å regnes som en spesialisert produksjon, for eksempel planteproduksjon, må denne utgjøre mer enn to tredjedeler av bedriftens totale produksjon. For kombinerte produksjoner gjelder at hver av produksjonene må utgjøre mer enn en tredjedel, men mindre enn to tredjedeler av bedriftens totale produksjon. For 2011 fordelte norske jordbruksbedrifter seg slik etter driftsform: 64 prosent husdyrhold, 33 prosent planteproduksjon og 3 prosent husdyr- og planteproduksjon i kombinasjon. Av planteprodusentene hadde halvparten korn og oljevekster som driftsform. Dels som en følge av klimatiske og topografiske forhold, og dels som en følge av landbrukspolitikken, er det store regionale

Figur 2.1.6. **Jordbruksbedrifter, etter driftsform og fylke. 2011*. Prosent**

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.1.7. **Jordbruksbedrifter med økologisk drift. 1991-2011*. Antall og andel**

Kilde: Debio, og jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

ulikheter med hensyn til utbredelsen av de ulike driftsformene².

Økologisk drift

I 1995 var under 1 prosent av jordbruksbedriftene i Norge godkjent for økologisk drift eller under omlegging til slik drift. Denne andelen økte hvert år fram til 2009 da den utgjorde 6 prosent. I 2010 og 2011 har antall økologiske jordbruksbedrifter minket noe, mens andelen er den samme som i 2009. Begrepet «økologisk» er beskyttet, og jordbruksprodukter kan bare omsettes som økologiske dersom bedriften har godkjenning. Debio er kontroll- og godkjenningsinstans for økologisk produksjon i Norge og utfører årlig inspeksjon hos alle som deltar i ordningen.

Brukere

Jordbruksbedrifter drevet av «personlig bruker», enten enkeltperson eller ektepar, er den dominerende måten å organisere

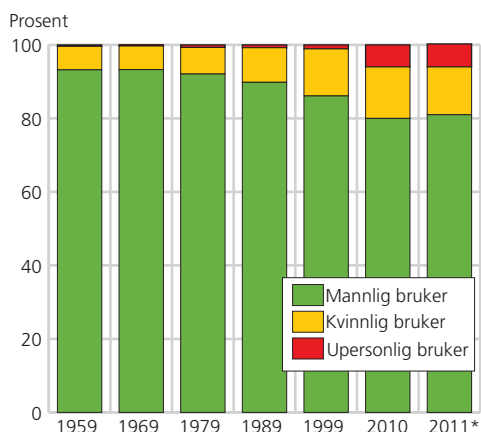
jordbruksvirksomhet på i Norge. Odelslov og konsesjonslov gjør det vanskelig for «ikke-fysiske personer» å kjøpe landbruks-eiendom. Videre har «ikke-fysiske personer» i noen grad vært diskriminert når det gjelder statlige tilskudd til jordbruksdrift. I hele perioden 1959-1999 utgjorde jordbruksbedrifter med «upersonlig bruker» godt under 1 000 enheter. Til og med 2001 var samdrift i melkeproduksjon det eneste formelle samarbeidet mellom to eller flere brukere som var berettiget statlig produksjonstilskudd i jordbruket. Antall samdrifter i melkeproduksjon økte fra om lag 100 først på 1990-tallet til 400 i 1999. I 2002 ble forskriften for produksjonstilskudd endret slik at alle typer foretak kan motta tilskudd, uavhengig av hva som produseres. Dette førte til en økning i antall bedrifter organisert som ansvarlig selskap, fra 500 i 1999 til 2 700 i 2008. Etter 2008 har antall ansvarlige selskaper minket og utgjorde 2 200 i 2011. En vesentlig del av nedgangen skyldes at det fra og med 2009 ble tillatt å leie ut melkekvote, men ikke til deltakere i samdrift. Som en følge av dette har en del samdrifter blitt oppløst, og det har blitt mindre aktuelt å etablere nye samdrifter. I 2008 var det 1 874 samdrifter med melkekyr, mot 1 445 samdrifter i 2011.

Ved endring av odelsloven i 1975 fikk eldste barn i søskenflokk best odelsrett, uavhengig av kjønn. Dette gjaldt imidlertid bare for personer født etter 1. januar 1965. Fra 1. juli 2009 er loven endret på nytt, og eldre går foran yngre, uavhengig av når de er født. I 1959 og 1969 var vel 6 prosent av brukerne kvinner, derav flest enker. I 1999 utgjorde kvinnelige brukere 13 prosent, og av disse var 80 prosent gifte/samboere. I 2011 var knapt 14 prosent av brukerne kvinner.

Fra 1969 til 1999 sank gjennomsnittsalderen for brukere fra 54 til 48 år. På slutten

²Metoden for klassifisering av jordbruksbedriftene etter driftsform er endret fra og med 2010. Statistikk etter ny og gammel metode er ikke fullt ut sammenlignbare.

Figur 2.1.8. **Jordbruksbedrifter, etter brukertype og kjønn for personlig bruker. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2011*. Prosent**

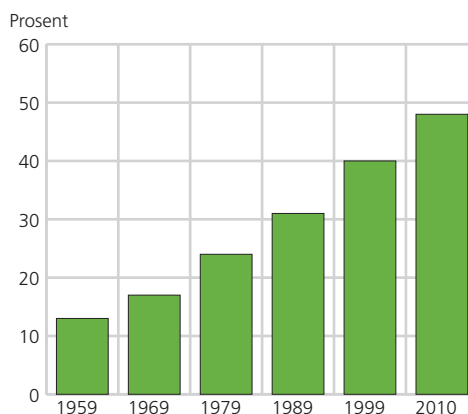

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

av 1990-tallet gikk andel brukere som var 70 år eller eldre, vesentlig ned. Dette hang trolig sammen med økt avkorting av produksjonstilskudd i jordbruket for brukere i denne aldersgruppa. Avkorting av produksjonstilskudd på grunn av høy alder ble innført for å oppmuntre til generasjonsskifte. Fra og med 1999 gjaldt to satser for avkorting, en for brukere i alderen 67-69 år og en annen og vesentlig høyere sats for brukere som var 70 år og eldre. Avkorting av produksjonstilskudd for eldre brukere ble avvirket i to omganger, i 2008 for brukere i alderen 67-69 år og i 2009 for brukere som var 70 år og eldre. I 2011 var gjennomsnittsalderen for brukerne 50 år, det samme som for årene 2008-2010.

Over tid har andel brukere og ektefeller/samboere med landbruksutdanning økt. Økningen kan ses i sammenheng med endringen fra mindre til større jordbruksbedrifter der det kreves mer faglig kompetanse. Et annet forhold er den generelle samfunnsutviklingen der det gradvis har blitt vanligere med utdanning utover grunnskole. I 2010 hadde 48 prosent av jordbruksbedriftene bruker og/eller ekte-

Figur 2.1.9. **Jordbruksbedrifter der bruker og/eller ektefelle/samboer har landbruksutdanning¹. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010. Prosent**

¹1959 og 1969: Jordbruksbedrifter der både bruker og ektefelle hadde landbruksutdanning, er telt to ganger.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

felle/samboer med landbruksutdanning. 44 prosent av brukerne hadde landbruksutdanning, mens andelen for ektefeller/samboere var 10 prosent.

Tekstboks 2.1.1. Jordbruksbedrifter – avgrensning

I jordbruksstatistikken til og med 1998 var en jordbruksbedrift avgrenset til virksomhet innenfor en kommune. Fra og med 1999 er jordbruksbedriften uavhengig av kommunegrenser. På 1950- og 1960-tallet hadde få jordbruksbedrifter virksomhet i flere kommuner. Senere har leie av tilleggsjord økt i omfang, og dette har medført at flere jordbruksbedrifter har virksomhet i mer enn en kommune. Omfanget av bedrifter med virksomhet i flere kommuner har vært undersøkt i de fullstendige tellingene i 1979 og 1989. I begge tellingene ga en sammenslåing av *jordbruksbedrifter* med samme personlige bruker en nedgang på om lag 1 000 jordbruksbedrifter.

Tekstboks 2.1.2. Bruker – foretak

I *Landbruket i Norge* brukes termen «bruker» om den personen (fysisk person eller juridisk person) som er hovedansvarlig for drifta av en jordbruksbedrift. I andre sammenhenger, for eksempel ved søknad om produksjonstilskudd i jordbruket og i Brønnøysundregistrene, brukes isteden termen «foretak». Foretaket kan være enten enkeltpersonforetak eller ulike former for juridiske personer, som aksjeselskap, ansvarlig selskap med videre. I jordbruksstatistikken omfatter «personlige brukere» noen fysiske personer med så liten jordbruksdrift at de ikke søker produksjonstilskudd eller er registrert i Brønnøysundregistrene.

Tabell 2.1.1. **Jordbruksbedrifter, etter størrelsen på jordbruksareal i drift og fylke**

	I alt	Størrelsesgrupper, Dekar				
		-49	50-99	100-199	200-499	500-
1949 ¹	213 441	150 130	42 526	15 597	4 809	379
1959 ¹	198 315	135 830	42 126	15 074	4 870	415
1969 ¹	154 977	88 481	42 240	17 938	5 822	496
1979 ¹	125 302	62 017	32 716	21 632	8 228	709
1989 ¹	99 382	37 031	24 969	25 330	11 194	858
1999 ¹	70 740	14 517	16 720	22 286	15 640	1 577
2000 ²	68 539	13 574	15 677	21 411	16 169	1 708
2001 ²	65 607	11 804	14 762	20 541	16 604	1 896
2002 ²	61 890	9 975	13 476	19 555	16 772	2 112
2003 ²	58 231	8 211	12 230	18 669	16 828	2 293
2004 ²	55 507	7 047	11 243	17 754	16 985	2 478
2005 ²	53 003	6 411	10 141	16 764	17 003	2 684
2006 ²	51 218	5 998	9 597	15 901	16 799	2 923
2007 ²	49 935	6 171	8 875	15 195	16 598	3 096
2008 ²	48 825	6 213	8 660	14 481	16 229	3 242
2009 ²	47 688	6 273	8 363	13 867	15 785	3 400
2010 ²	46 624	6 244	8 115	13 440	15 301	3 524
2011 ^{*2}	45 499	6 060	7 918	12 903	15 001	3 617
2011^{*2}						
Fylke						
Østfold	2 441	218	299	624	906	394
Akershus og Oslo	2 374	205	336	553	825	455
Hedmark	3 654	360	524	909	1 323	538
Oppland	5 055	591	869	1 626	1 703	266
Buskerud	2 357	274	481	698	684	220
Vestfold	1 596	217	276	435	470	198
Telemark	1 578	298	448	460	300	72
Aust-Agder	709	172	149	190	169	29
Vest-Agder	1 160	252	252	311	308	37
Rogaland	4 640	760	612	1 225	1 710	333
Hordaland	3 270	760	958	940	556	56
Sogn og Fjordane	3 236	558	830	1 150	672	26
Møre og Romsdal	2 947	371	534	904	1 030	108
Sør-Trøndelag	3 104	262	445	903	1 242	252
Nord-Trøndelag	3 476	355	391	906	1 489	335
Nordland	2 467	273	321	670	1 034	169
Troms Romsa	1 083	94	156	324	429	80
Finnmark Finnmark	352	40	37	75	151	49

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.² Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.1.2. **Jordbruksareal per jordbruksbedrift, etter fylke. 1949, 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2011* Dekar**

	1949 ¹	1959 ¹	1969 ¹	1979 ¹	1989 ¹	1999 ²	2010 ²	2011* ²
Hele landet	48,1	49,6	61,6	76,1	99,7	146,8	215,8	219,4
Fylke								
Østfold	99,5	108,1	126,4	139,2	155,1	214,0	297,7	301,7
Akershus og Oslo	88,4	97,9	120,1	137,6	160,8	233,7	321,5	327,4
Hedmark	54,0	57,7	74,2	92,8	117,5	181,8	281,8	287,5
Oppland	58,6	57,5	67,6	81,1	103,0	145,7	198,9	200,1
Buskerud	54,7	55,6	65,0	74,4	89,6	136,7	215,0	218,3
Vestfold	74,8	82,0	101,2	107,9	123,0	176,9	253,8	258,6
Telemark	40,7	39,9	45,3	49,6	60,1	100,1	155,8	156,5
Aust-Agder	28,8	27,8	33,1	38,4	53,5	95,7	152,8	157,4
Vest-Agder	26,7	29,2	36,6	43,6	59,1	101,7	159,0	162,5
Rogaland	44,1	52,8	69,5	85,5	110,7	156,4	210,6	216,3
Hordaland	34,2	34,9	41,0	46,2	60,3	84,2	125,5	126,8
Sogn og Fjordane	41,6	41,4	46,1	50,5	64,2	90,0	135,5	136,5
Møre og Romsdal	38,8	37,3	45,2	56,6	80,0	122,7	187,0	188,7
Sør-Trøndelag	57,1	56,4	68,1	87,2	114,9	159,1	233,2	238,5
Nord-Trøndelag	62,2	67,1	82,1	107,3	135,7	176,1	245,2	249,8
Nordland	32,1	31,8	43,6	58,1	94,1	151,2	225,4	229,1
Troms Romsa	30,7	30,0	38,9	49,0	78,2	133,0	220,6	226,7
Finnmark Finnmark	23,2	25,5	35,9	56,5	95,1	160,3	255,6	270,7

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.² Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.1.3. **Jordbruksbedrifter, etter driftsform og fylke. 2011***

	I alt	Østfold	Akershus og Oslo	Hedmark	Oppland	Buskerud	Vestfold
Jordbruksbedrifter i alt	45 499	2 441	2 374	3 654	5 055	2 357	1 596
Driftsform							
Korn og oljevekster	7 661		1 442	1 068	558	760	680
Øvrige jordbruksvekster	5 303	129	126	479	1 087	304	189
Hagebruksvekster	1 617	84	65	81	53	135	140
Storfe mjølkeproduksjon	8 076	122	111	493	1 062	194	59
Storfe kjøttproduksjon	4 069	78	88	288	535	187	68
Storfe mjølk- og kjøttproduk- sjon i kombinasjon	1 958	21	30	98	269	36	16
Sau	9 634	52	125	454	957	415	48
Øvrige grovføretende dyr	2 928	85	161	200	271	160	82
Svin og fjørfe	1 964	191	69	246	106	37	126
Blandet planteproduksjon	289	30	12	16	16	24	43
Blandet husdyrproduksjon	594	29	14	46	39	15	18
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	1 406	158	131	185	102	90	127
	Tele- mark	Aust- Agder	Vest- Agder	Roga- land	Horda- land	Sogn og Fjordane	Møre og Romsdal
Jordbruksbedrifter i alt	1 578	709	1 160	4 640	3 270	3 236	2 947
Driftsform							
Korn og oljevekster	299	20	28	53	-	-	54
Øvrige jordbruksvekster	286	126	138	236	179	302	393
Hagebruksvekster	113	38	38	171	285	187	60
Storfe mjølkeproduksjon	101	87	212	858	563	878	842
Storfe kjøttproduksjon	158	100	174	430	342	289	407
Storfe mjølk- og kjøttproduk- sjon i kombinasjon	19	21	68	484	84	95	136
Sau	297	165	311	1 337	1 456	1 101	733
Øvrige grovføretende dyr	152	68	114	278	223	220	233
Svin og fjørfe	38	24	24	481	53	37	34
Blandet planteproduksjon	32	17	4	9	5	36	4
Blandet husdyrproduksjon	7	4	8	219	24	21	23
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	76	39	41	84	56	70	28

Tabell 2.1.3 (forts.). **Jordbruksbedrifter, etter driftsform og fylke. 2011***

	Sør- Trøndelag	Nord- Trøndelag	Nordland	Troms Romsa	Finnmark Finnmárku
Jordbruksbedrifter i alt	3 104	3 476	2 467	1 083	352
Driftsform					
Korn og oljevekster	556	679	2	-	-
Øvrige jordbruksvekster	323	510	316	115	65
Hagebruksvekster	22	69	40	30	6
Storfe mjølkeproduksjon	813	809	543	220	109
Storfe kjøttproduksjon	286	292	270	60	17
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	152	191	196	29	13
Sau	534	306	801	440	102
Øvrige grovføretende dyr	200	121	174	151	35
Svin og fjørfe	104	314	65	11	4
Blandet planteproduksjon	8	25	5	3	-
Blandet husdyrproduksjon	28	50	40	9	-
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	78	110	15	15	1

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.1.4. Jordbruksbedrifter, etter brukertype og fylke. 2011*

	Jordbruks- bedrifter i alt	Brukertype					
		Med personlig bruker			Med upersonlig bruker		
		I alt	Mannlige brukere	Kvinlige brukere	I alt	Ansvarlig selskap	AS, institu- sjon o.l.
1959	198 315	197 532	184 858	12 674	783	.	.
1969	154 977	154 493	144 534	9 959	484	.	.
1979	125 302	124 408	115 375	9 033	894	.	.
1989	99 382	98 610	89 267	9 343	772	.	.
1999	70 740	69 959	60 914	9 045	781	462	319
2000	68 539	67 645	58 439	9 205	894	578	316
2001	65 607	64 485	55 503	8 982	1 122	749	373
2002	61 890	60 044	52 182	7 862	1 846	1 398	448
2003	58 231	56 308	48 980	7 328	1 923	1 565	358
2004	55 507	53 376	46 337	7 039	2 131	1 813	318
2005	53 003	50 476	43 751	6 725	2 527	2 184	343
2006	51 218	48 417	41 857	6 560	2 801	2 429	372
2007	49 935	46 939	40 389	6 550	2 996	2 582	414
2008	48 825	45 679	39 204	6 475	3 146	2 667	479
2009	47 688	44 652	38 318	6 334	3036	2533	503
2010	46 624	43 766	37 471	6 295	2858	2393	465
2011*	45 499	42 831	36 667	6 164	2668	2183	485
Fylke							
Østfold	2 441	2 347	2 030	317	94	69	25
Akershus og Oslo	2 374	2 274	1 945	329	100	56	44
Hedmark	3 654	3 492	2 994	498	162	133	29
Oppland	5 055	4 703	4 109	594	352	318	34
Buskerud	2 357	2 244	1 910	334	113	72	41
Vestfold	1 596	1 521	1 347	174	75	35	40
Telemark	1 578	1 521	1 301	220	57	36	21
Aust-Agder	709	668	579	89	41	19	22
Vest-Agder	1 160	1 096	923	173	64	45	19
Rogaland	4 640	4 263	3 660	603	377	321	56
Hordaland	3 270	3 103	2 632	471	167	133	34
Sogn og Fjordane	3 236	3 062	2 589	473	174	162	12
Møre og Romsdal	2 947	2 741	2 321	420	206	188	18
Sør-Trøndelag	3 104	2 920	2 532	388	184	149	35
Nord-Trøndelag	3 476	3 212	2 786	426	264	243	21
Nordland	2 467	2 301	1 919	382	166	145	21
Troms Romsa	1 083	1 038	841	197	45	37	8
Finnmark Finnmarku	352	325	249	76	27	22	5
Jordbruksareal i drift							
0 dekar ¹	1 653	813	674	139	840	800	40
1- 4 dekar ²	245	185	141	44	60	9	51
5- 49 dekar	4 162	3 956	3 165	791	206	74	132
50- 99 "	7 918	7 742	6 426	1 316	176	103	73
100-199 "	12 903	12 648	10 736	1 912	255	201	54
200-299 "	8 236	7 986	6 956	1 030	250	216	34
300-499 "	6 765	6 413	5 720	693	352	314	38
500- "	3 617	3 088	2 849	239	529	466	63

¹ Omfatter i hovedsak samdrifter med melkeproduksjon.² Omfatter i hovedsak jordbruksbedrifter med hagebruk.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.1.5. Personlige brukere, etter alder og fylke 2011*

	Personlige brukere i alt	-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70- år	Gjennomsnittsalder
		Prosent					År
1969 ¹	154 493	14	22	29	24	11	54
1979 ¹	124 408	22	19	26	23	10	52
1989 ¹	98 610	27	27	21	18	8	49
1999	69 959	26	29	28	14	3	48
2006	48 417	21	30	30	17	2	49
2007	46 939	21	30	30	18	2	49
2008	45 679	20	30	30	19	2	50
2009*	44 652	19	29	30	19	3	50
2010	43 766	19	29	30	19	3	50
2011*	42 831	18	29	30	19	3	50

2011***Fylke**

Østfold	2 347	18	30	30	19	3	50
Akershus og Oslo	2 274	17	28	31	20	3	51
Hedmark	3 492	17	29	30	20	4	51
Oppland	4 703	19	31	30	17	3	50
Buskerud	2 244	16	30	30	21	3	51
Vestfold	1 521	19	28	30	19	4	50
Telemark	1 521	17	27	31	21	4	51
Aust-Agder	668	18	27	32	20	3	50
Vest-Agder	1 096	20	30	27	18	5	50
Rogaland	4 263	23	29	27	17	3	49
Hordaland	3 103	17	27	31	21	4	51
Sogn og Fjordane	3 062	15	26	31	23	5	52
Møre og Romsdal	2 741	17	28	31	21	4	51
Sør-Trøndelag	2 920	17	33	29	17	3	50
Nord-Trøndelag	3 212	21	32	28	16	2	49
Nordland	2 301	17	27	31	20	4	51
Troms Romsa	1 038	15	30	29	23	3	51
Finnmark Finnmarku	325	19	29	27	22	3	50

Jordbruksareal i drift

- 49 dekar	4 954	17	24	28	24	7	52
50- 99 "	7 742	15	25	29	25	5	52
100-199 "	12 648	17	28	30	21	4	51
200-499 "	14 399	20	32	30	15	2	49
500- "	3 088	22	37	29	12	1	47

¹ Gjelder personlige brukere med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

2.2. Jordbruksareal og avlinger

Jordbruksareal omfatter areal av fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite. Jordbruksarealet kan deles i areal i drift og areal ute av drift.

- I 2010 var totalt jordbruksareal 10,8 millioner dekar. Av dette var 0,7 millioner dekar ute av drift.
- I 2011 utgjorde jordbruksarealet i drift 10,0 millioner dekar. 65 prosent av arealet var eng til slått og beite, 31 prosent var korn og oljevekster til modning, og 4 prosent var andre vekster.
- Fra 1999 til 2011 har det registrerte jordbruksarealet i drift minnet med 3,9 prosent. Fra 2005 er nytt digitalt kartgrunnlag gradvis tatt i bruk ved søknad om produksjonstilskudd. En stor del av nedgangen må ses i sammenheng med innføring av nytt kartverk.
- Gjennomsnittlig kornavling for de siste fem årene er 1,18 millioner tonn. Kornavlingen er fordoblet siden begynnelsen av 1960-tallet, men gjennomsnittet for siste femårsperioden er lavere enn gjennomsnittet for femårsperioden 2002-2006.
- Andel hvete av kornproduksjonen har økt fra 2-3 prosent på 1960-tallet til om lag 30 prosent den siste femårsperioden.
- Produksjonen av poteter er fra begynnelsen av 1960-tallet og fram til i dag redusert med om lag to tredjedeler.
- Fra 1949 til 2011 er om lag 1,1 millioner dekar dyrka eller dyrkbar jord omdisponert til formål som hindrer framtidig jordbruksproduksjon.
- Spredning av husdyr- og handelsgjødsel på jordbruksareal fører til forurens-

ning av vassdrag og utslipp av gasser til luft. Bruk av plantevernmidler kan også utgjøre en fare for vassdragene.

- Jordbruksdrift, særlig høstpløyde arealer, medfører fare for erosjon.

Totalt jordbruksareal

Den årlige statistikken omfatter jordbruksareal som disponeres av jordbruksbedriftene. Det meste av jordbruksarealet som er ute av drift tilhører landbrukseiendommer uten egen jordbruksdrift, og blir ikke registrert årlig. Landbrukstellingene i 1979 og 1989 omfattet alle landbrukseiendommer med tilhørende arealer. I 1989 utgjorde totalt jordbruksareal på alle landbrukseiendommer 10,8 millioner dekar, og av dette var 0,8 millioner dekar ute av drift.

I Landbrukstelling 2010 er alle landbrukseiendommer med tilhørende arealer kartlagt ved å kople flere administrative registre, se nærmere beskrivelse i kapittel 1 om landbruk. Det totale jordbruksarealet en kom fram til på denne måten, var 10 772 000 dekar. Hvis dette arealet sammenholdes med jordbruksarealet i drift på jordbruksbedriftene, er differansen 712 000 dekar. Dette gir en god indikasjon på omfanget av jordbruksareal ute av drift.

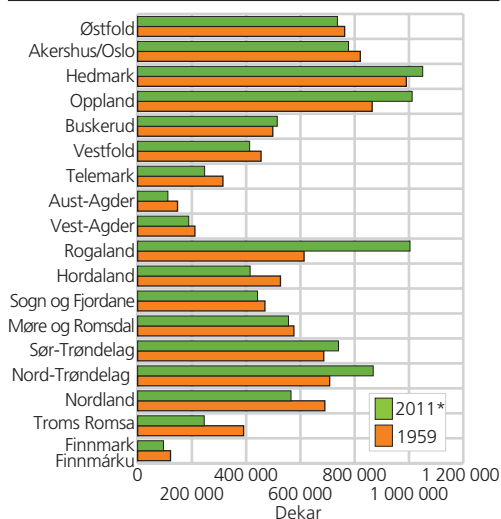
Jordbruksareal i drift

I 1959 var jordbruksarealet i drift 9,8 millioner dekar. Arealet minnet sakte fram til midt på 1970-tallet. Arealet økte noe på slutten av 1970-tallet og på begynnelsen av 1980-tallet og var da rundt 9,5 millioner dekar. Fra slutten av 1980-tallet økte arealet igjen. Denne økningen må ses i sammenheng med overgangen fra produksjonsavhengige tilskudd til arealavhengige tilskudd og strengere krav til spredeareal for husdyrgjødsel. I 2001 og 2002 var det registrerte jordbruksarealet i drift nesten 10,5 millioner dekar, det største siden

1939. Fra 2002 til 2011 har arealet minket med 4,6 prosent på landsnivå. I en del fylker er den relative nedgangen vesentlig større; dette gjelder Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Nordland og Troms. En stor del av nedgangen de siste årene må ses i sammenheng med innføring av nytt digitalt kartverk gjennom gårds-kartprosessen i regi av Norsk institutt for skog og landskap. Se nærmere omtale i tekstboks 2.2.1.

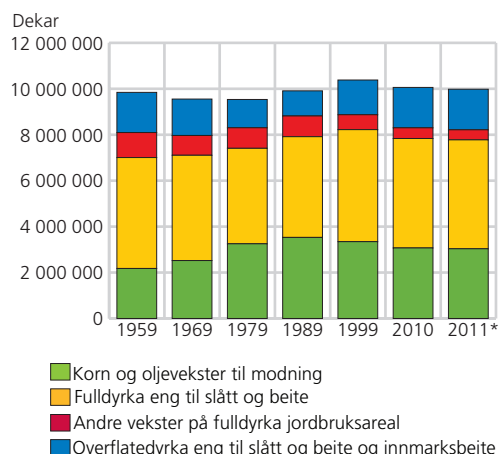
I 1959 utgjorde areal med korn og oljevekster til modning 2,2 millioner dekar, som svarte til 22 prosent av jordbruksarealet i drift. Fra 1950-årene og framover har jordbrukspolitikken stimulert til kornproduksjon i de områdene av landet som har klima og topografi som er egnet til korn dyrking. Dette gjelder det sentrale Østlandet og rundt Trondheimsfjorden. Korn- og oljevekstarealet økte årlig fram til først på 1990-tallet og nådde 3,7 millioner dekar. Senere har arealet minket, og i 2011 var det 3,1 millioner dekar.

Figur 2.2.1. **Jordbruksareal i drift, etter fylke. 1959 og 2011*. Dekar**

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

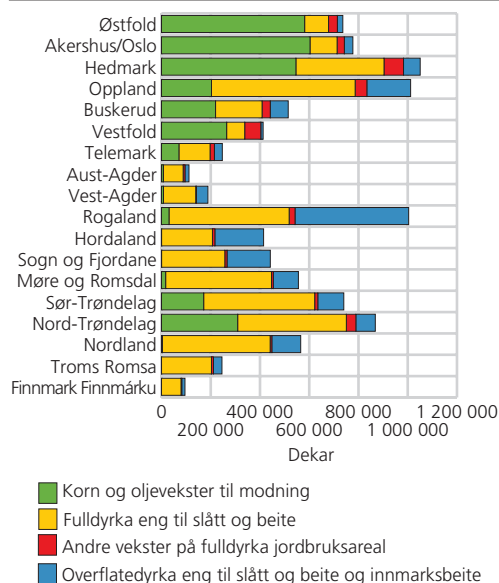
Figur 2.2.2. **Jordbruksareal i drift, fordelt etter hovedgrupper av vekster. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2011*. Dekar**

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Fulldyrka eng utgjorde 4,8 millioner dekar i 1959 og 4,7 millioner dekar i 2011. Midt på 1970-tallet var arealet under 4,0 millioner dekar. Overflatedyrka eng samt innmarksbeite utgjorde 1,7 millioner

Figur 2.2.3. **Jordbruksareal i drift, fordelt etter hovedgrupper av vekster og fylke. 2011*. Dekar**

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

dekar både i 1959 og 2011, mens arealet midt på 1980-tallet var i underkant av 1,0 million dekar. Fra 1999 til 2011 har arealet med innmarksbeite økt fra 1,2 til nær 1,6 millioner dekar. Generelt gir innmarksbeite mindre avling enn fulldyrka og overflatedyrka eng. Det er et krav til innmarksbeite at minst 50 prosent av arealet skal være dekket av grasarter, men innmarksbeite kan omfatte mindre arealer med skog, myr, vann eller fjell. Areal med poteter utgjorde 129 000 dekar i 2011. I 1959 dyrka jordbruksbedriftene poteter på 526 000 dekar.

Økologisk jordbruksareal

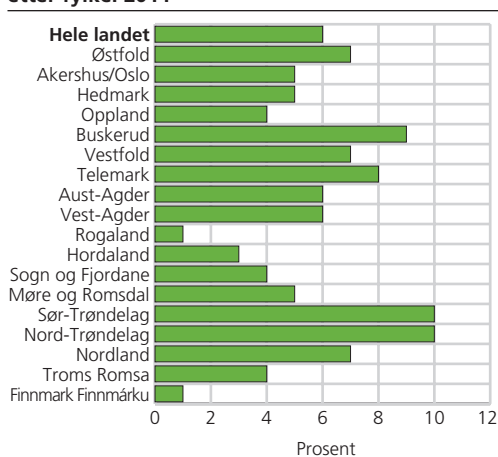
Økologisk jordbruk bygger på en del forutsetninger:

- Ingen bruk av kunstgjødsel eller kjemisk/syntetisk plantevern
- Et mest mulig variert vekstskifte
- Plantedyrkingen skal legges opp forebyggende mot ugras, sykdommer og skadedyr.
- Mest mulig resirkulering av organisk materiale
- Balanse mellom areal og dyretall med hensyn til fôrproduksjon og bruk av husdyrgjødsel.

I 2011 utgjorde økologisk godkjent jordbruksareal og jordbruksareal påbegynt omlagt (karensareal), henholdsvis 504 000 og 59 000 dekar, til sammen 563 000 dekar. Dette svarer til 5,6 prosent av jordbruksarealet i drift. Først i 1997 passerte økologisk godkjent areal og karensareal 100 000 dekar.

I St.meld. nr. 19 (1999-2000) er det nedfelt en målsetting om at 10 prosent av det totale jordbruksarealet i løpet av

Figur 2.2.4. Økologisk godkjent jordbruksareal og karensareal i prosent av jordbruksareal i drift, etter fylke. 2011*

Kilde: Debio og jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

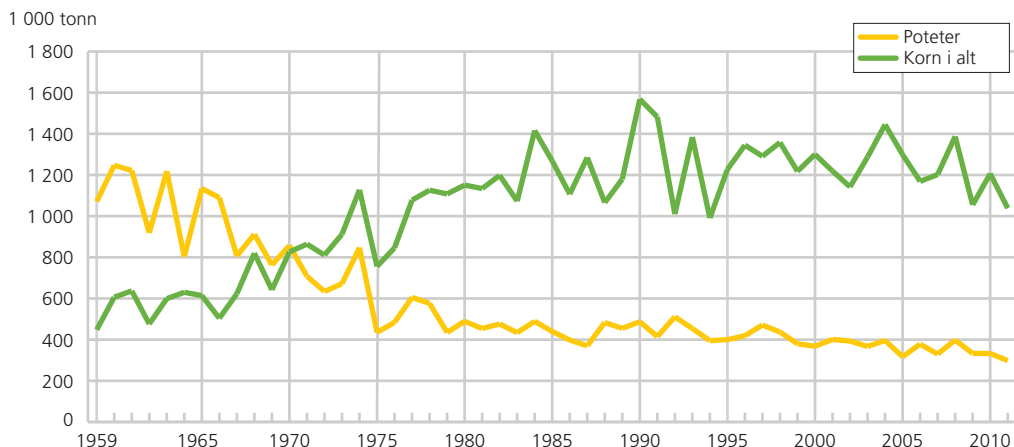
en tiårsperiode skulle være lagt om til økologisk drift, forutsatt at det var grunnlag for dette i markedet. Den nåværende regjeringen har som mål at 15 prosent av matproduksjonen og matforbruket i 2020 skal være økologisk.

Avling av jordbruksvekster

Nærmere 90 prosent av jordbruksarealet i Norge brukes til produksjon av fôr til husdyr. Eng til slått og beite samt innmarksbeite utgjorde 65 prosent av jordbruksarealet i drift i 2011. Dyrking av andre grovfôrvekster som raigras, kornvekster til grønnfôr, fôrraps, fôrmergkål, grønnfôrnepe og rotvekster til fôr har gått sterkt tilbake de senere årene og utgjør bare 1 prosent av jordbruksarealet. Videre brukes det meste av produksjonen av bygg, havre og oljevekster til dyrefôr. Hvete og rug dyrkes primært til mat, men andelen som faktisk brukes til mat, varierer mye fra år til år, avhengig av kvaliteten. Andre vekster som dyrkes primært til mat, er poteter, grønnsaker, frukt og bær.

Kornavlinga varierer i kvantum og kvalitet fra år til år avhengig av vekst- og innhøs-

Figur 2.2.5. Avling av korn og poteter. 1959-2011*. 1 000 tonn

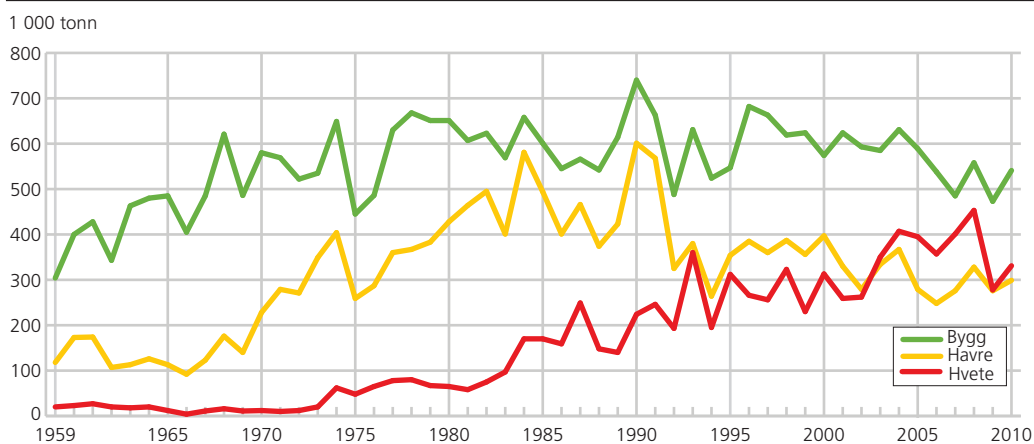

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

tingsforholdene. Den totale kornavlinga ble om lag fordoblet fra begynnelsen av 1960-tallet til slutten av 1970-tallet. I denne perioden økte kornarealet med nesten 50 prosent. Samtidig økte avlinga per dekar betydelig på grunn av bedre dyrkingsteknikk, kornsorter, gjødsling og plantevern. Etter 1980 var det først en moderat økning av totalavlinga av korn, men de siste årene har den gått svakt tilbake. Dette skyldes dels nedgang i kornarealet og dels stagnerende avling per dekar.

Fordelingen mellom kornslagene har endret seg vesentlig. Dyrking av hvete har økt, men kvaliteten varierer betydelig fra år til år. I perioden 2007 til 2011 varierte andelen mathvete fra 79 prosent i 2007 til bare 15 prosent i 2011. Også produksjonen av rug har økt, men produksjonen er fortsatt liten sammenlignet med hvete, bygg og havre. Det har vært nedgang i dyrking av havre og bygg.

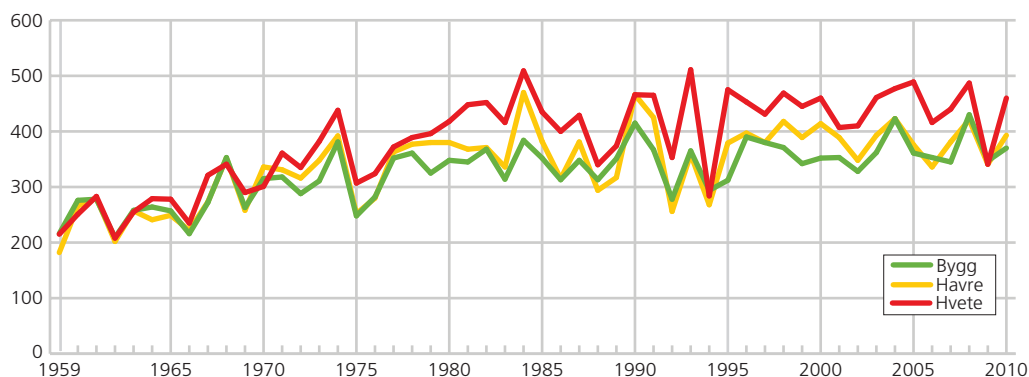
Figur 2.2.6. Avling av hvete, bygg og havre. 1959-2010. 1 000 tonn

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.2.7. Avling per dekar av hvete, bygg og havre. 1959-2010. Kilo

Kg per dekar

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Avling av hagebruksvekster

Statistikken over avlingene i hagebruket er endret over tid. Det er derfor umulig å vise sammenlignbar statistikk for perioden

Tabell 2.2.1. Avling av grønnsaker, hagebær og frukt¹. 1996-2011*. Tonn

	Grønnsaker	Hagebær	Frukt
1996	166 653	13 113	18 169
1997	157 659	9 757	16 069
1998	155 003	9 752	17 284
1999	167 788	11 544	12 431
2000	171 440	11 312	19 427
2001	172 492	11 471	13 726
2002	171 538	11 937	20 774
2003	173 435	11 982	14 974
2004	177 523	13 962	19 930
2005	176 106	12 726	13 517
2006	166 695	14 339	18 629
2007	176 534	12 374	13 474
2008	183 902	15 652	20 289
2009	186 826	17 176	13 511
2010 ²	169 669	14 503	11 237
2011 ²	163 894	9 871	9 994

¹ Omfatter jordbruksbedrifter som oppfyller en eller flere av følgende betingelser: driver minst 1 dekar frukttrær, driver minst 1 dekar bær på friland, driver minst 1 dekar grønnsaker på friland inkludert urter, driver minst 300 kvadratmeter grønnsaker i veksthus inkludert urter.

² Omfatter ikke erter og bønner høstet til konserverindustrien.

Kilde: 1996-2004: Statens landbruksforvaltning. Fra og med 2005: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

1959-2011. Til og med 1989 omfattet avlingene av grønnsaker på friland, hagebær og frukt både småhager (kjøkkenhager) og profesjonell dyrking i jordbruksbedrifter. En stor del av produksjonen foregikk tidligere i småhager. Dyrking av hagebruksvekster i småhager har avtatt mye de senere årene.

Til og med 1995 bygde avlingstallene på fylkesvise oppgaver gitt av fylkesgartnerne. Fra og med 1996 blir avlingsopplysningene samlet inn direkte fra et utvalg av jordbruksbedrifter. Samtidig ble arealgrensene for rapportering og omfanget av vekster justert. Omfanget av vekster har også senere blitt justert.

Avgang og tilgang av jordbruksareal

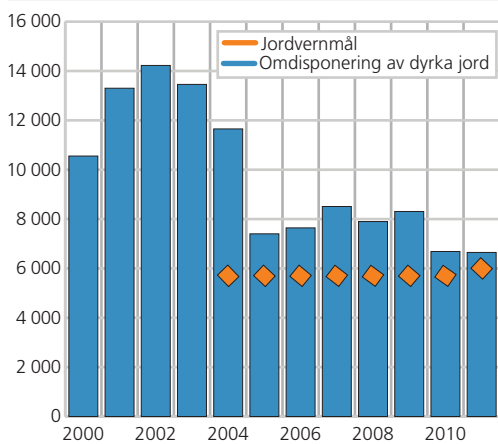
Det utarbeides årlig statistikk over omdisponering av dyrka jord (jordbruksareal) og dyrkbar jord med hjemmel i jordloven og/eller plan- og bygningsloven. Det er beregnet at i perioden 1949-2011 er 1,1 millioner dekar dyrka og dyrkbar jord om-disponert til formål som hindrer framtidig jordbruksproduksjon. 57 prosent av arealet var dyrka jord og 43 prosent dyrkbar jord. Arealet av dyrkbar jord er usikkert.

Myndighetene har hatt som mål å halvere den årlige omdisponeringen av de mest verdifulle jordbruksarealene innen 2010. Utgangspunktet var perioden 1994-2003 hvor det i gjennomsnitt per år ble omdisponert 11 400 dekar dyrka jord, og målet ble derfor satt til 5 700 dekar. Målet for jordvern er fortsatt å begrense den årlige omdisponeringen av dyrka jord til under 6 000 dekar. Både i 2010 og 2011 ble det omdisponert vel 6 600 dekar dyrka jord til andre formål enn landbruk. I dette arealet inngår ikke areal omdisponert til skogplanting etter jordloven og areal regulert til landbruk etter plan- og bygningsloven.

I tillegg til omdisponert areal etter jordloven og plan- og bygningsloven, skjer det omdisponering innenfor jordbruket, for eksempel ved bygging av nye driftsbygninger. En har ikke statistikk som viser omfanget av dette.

Den største avgangen av jordbruksareal skjer ved at areal i drift tas ut av bruk og ikke vedlikeholdes. Årsaker til dette kan

Figur 2.2.8. **Omdisponering av dyrka jord, etter jordloven og etter plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk. 2000-2011*¹. Dekar**

¹ Ny rutine for datainnsamling ble iverksatt i 2005, og statistikken regnes som noe mer usikker enn for tidligere år.

Kilde: Landbruksdepartementet, Statens landbruksforvaltning og KOSTRA, Statistisk sentralbyrå.

være at arealet er dårlig arrondert, ligger avsides, gir dårlig avling på grunn av dårlig jordsmonn, eller at jorda er vassjuk. Et annet eksempel er beiteareal som går ut av bruk når husdyrholdet på en jordbruksbedrift opphører eller reduseres. Hvor raskt overgangen fra jordbruksareal til annet areal skjer, avhenger av naturgitte forhold som jordtype og klima. I områder med godt jordsmonn og klima vil gjengroing med kratt og skog starte raskt. Det eksisterer ikke landsdekkende statistikk over gjengroing av jordbruksareal. For å følge denne utviklingen gjennomfører Norsk institutt for skog og landskap et program for tilstandsovervåking og resultatkontroll i kulturlandskapet i jordbruket (3Q-programmet).

Tilgang av jordbruksareal skjer gjennom nydyrking, det vil si fulldyrking og overflatedyrking, samt rydding av innmarksbeite. Tidligere ga staten tilskudd til nydyrking, men ordningen opphørte først på 1990-tallet. På 1960- og 1970-tallet ble det i gjennomsnitt per år gitt tilskudd til nydyrking av 80 000 dekar. På 1980-tallet avtok omfanget til om lag 50 000 dekar. Etter at tilskuddet opphørte, er det registrert stor nedgang i nydyrkingen. I femårsperioden 1994-1998 ble det i gjennomsnitt per år nydyrket 20 000 dekar. Det må søkes kommunen om tillatelse til nydyrking. Først på 2000-tallet var årlig godkjent areal under 10 000 dekar. Fra 2004 steg så arealet gradvis til nesten 20 000 dekar i 2010. I 2011 falt det godkjente arealet for nydyrking til 15 900 dekar.

Jordbruksareal og kulturlandskap

Det åpne kulturlandskapet er i stor grad skapt av jordbruket og påvirkes kontinuerlig av måten jordbruket drives på. Teknologisk utvikling i form av større maskiner og redskaper samt krav om effektivisering gir i et lengre perspektiv endringer i kulturlandskapet. Jordbruksbedriftene blir

færre og større. Dette fører ofte til at små jordstykker går ut av drift. Der det ligger til rette for det, blir jordstykker slått sammen, for eksempel ved fjerning av vegetasjon eller gjenlegging av åpne grøfter eller bekker. For å få fullt produksjonstilskudd skal imidlertid slike tiltak godkjennes av myndighetene. Ubrukt beite vokser igjen med kratt og skog. Økt størrelse på jordstykkene reduserer lengden på kantsoner og minsker den landskapsmessige variasjonen innenfor et område. Spesialisering av produksjonen på den enkelte jordbruksbedrift eller i et område gir mindre variert bruk av jordbruksarealet og dermed også et visuelt mer ensformig kulturlandskap.

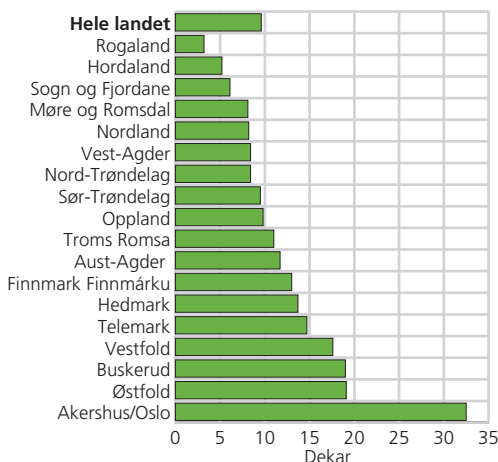
For statistikk om tilstand og utvikling av ulike elementer i kulturlandskapet som for eksempel antall og størrelse på jordstykker, bygningsruiner, steingjerder, bekker og grøfter, åkerholmer, dammer, steinrøyser med videre, henvises det til resultatene fra 3Q-programmet til Norsk institutt for skog og landskap.

Seterdrift og beiting omtales i kapittel 2.3.

Forurensning fra jordbruksareal

Spredning av husdyrgjødsel og handelsgjødsl på jordbruksareal kan medføre avrenning av næringsstoffer, særlig nitrogen og fosfor, til vassdrag og i noen grad til grunnvannet. Næringsinnholdet i husdyrgjødsel avhenger blant annet av sammensetningen av fôret, lagringsmåten og hvordan gjødsla blir spredd. Avrenning til vassdrag er særlig et problem i områder med mye jordbruk. Husdyrproduksjonen er geografisk ujevnt fordelt, og dette medfører at forholdet mellom mengde husdyrgjødsel og spredeareal varierer mellom regioner. Fra og med 1998 ble det obligatorisk med gjødselplan for alle søkere av produksjonstilskudd.

Figur 2.2.9. **Fullldyrka jordbruksareal i drift per gjødseldyrenhet, etter fylke. 2011*. Dekar**

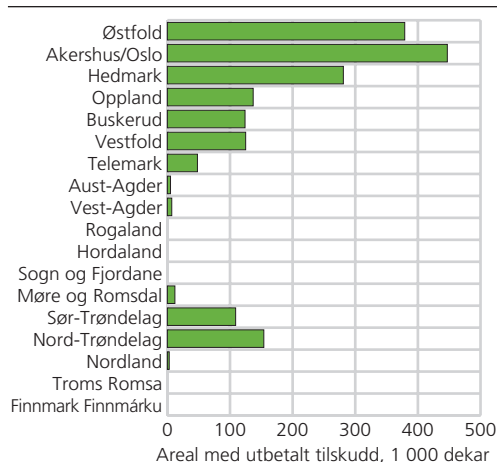
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Omfanget av jordbruksareal med spredning av husdyrgjødsel ble sist undersøkt for 2009/10. Det ble da spredd gjødsel på 3,7 millioner dekar, som tilsvarte 37 prosent av jordbruksarealet i drift. Arealet med husdyrgjødsel fordelte seg på 2,8 millioner dekar fullldyrka eng, 0,6 millioner dekar korn og oljevekster, knapt 0,3 millioner dekar overflatedyrka eng/innmarksbeite og 0,05 millioner dekar annet areal.

Tilgjengelig gjødsel fra husdyra er beregnet til respektive 38 000 tonn effektivt nitrogen og 12 000 tonn fosfor. Dette utgjør om lag 30 prosent av alt nitrogen og 60 prosent av alt fosfor som brukes i jordbruket.

Bruken av handelsgjødsl i jordbruket økte sammenhengende fram til rundt 1980. Fra 1980 og fram til den store prisøkningen i sesongen 2008/09 var forbruket av nitrogen nokså stabilt, mens forbruket av fosfor og kalium minket. Prisøkningen i sesongen 2009 førte til en betydelig reduksjon i forbruket. Selv om prisene sank i 2010, var forbruket i 2010 og 2011 fortsatt betydelig under nivået i 2008.

Figur 2.2.10. **Areal med utbetalt tilskudd for endret jordarbeiding, etter fylke. 2010/11*. 1 000 dekar**

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

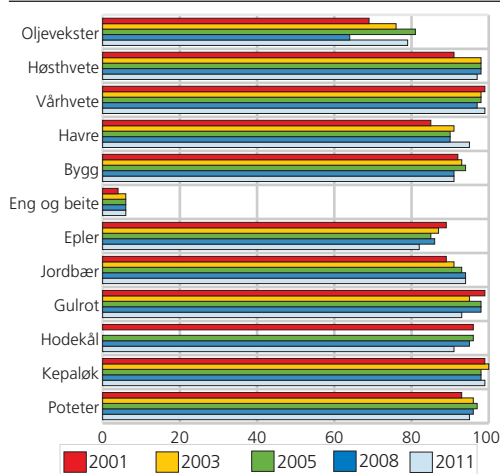
Handelsgjødsel og husdyrgjødsel gir utslipp til luft i forbindelse med spredning. Utslipet gjelder i første rekke klimagassene metan (CH₄) og lystgass (N₂O). I følge foreløpig statistikk for 2010 kom respektive 51 og 68 prosent av de norske utslippene av metan og lystgass fra jordbruket. Det er også andre utslipp til luft fra jordbruket, i første rekke ammoniakk (NH₃). Utslipp av ammoniakk bidrar til sur nedbør, og utslippet fra jordbruket utgjør om lag 90 prosent av totalt ammoniakkslipp i Norge.

Nesten alt utslipp av metan fra jordbruket er knyttet til husdyr. Husdyra slipper ut metan både direkte fra fordøyelsessystemet og indirekte gjennom gjødsla. Utslipp fra husdyr- og handelsgjødsel er viktigste kilden for utslipp av lystgass fra jordbruket. Andre kilder er husdyr på beite, nitrogenfiksering, dekomponering av restavlinger, nydyrking av myr, nedfall av ammoniakk og bruk av kloakkslam. Husdyrgjødsel er viktigste kilden til utslipp av ammoniakk fra jordbruket. Andre kilder er bruk av handelsgjødsel og ammoniakkbehandling av halm.

Jordbruket forurenses også vassdragene gjennom jorderosjon, det vil si at jord blir transportert vekk med overflatevann som renner av jordene. Det meste av erosjonen skjer på jorder som pløyes om høsten. Jorda blir da liggende gjennom vinteren uten plantedekke som kan beskytte mot regn og smeltevann. For å redusere jorderosjon gir myndighetene tilskudd til erosjonsutsatte kornarealer som ikke pløyes om høsten. Tilskudd gjelder også lett høstharvet areal, direkte sådd høstkorn, høstkorn sådd etter lett høstharving, fangvekster og grasdekte vannveier.

Bruk av plantevernmidler kan medføre fare for dem som spiser produkter som er sprøytet med plantevernmidler, for helsa til personer som utfører sprøyting og for miljøet i vid forstand. Alle midler som brukes må være godkjent av Mattilsynet. Det er satt i verk tiltak for å hindre eller redusere skader ved bruk av plantevernmidler; sprøyteutstyr skal funksjonstestes, den som utfører sprøyting, skal ha gått kurs og være autorisert, og alle brukere skal føre sprøytejournal. SSB har gjennom-

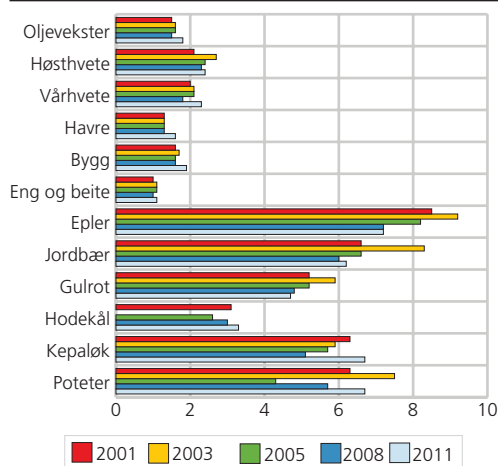
Figur 2.2.11. **Andel areal av ulike vekster som ble behandlet med plantevernmidler. 2001, 2003, 2005, 2008 og 2011. Prosent**

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

ført undersøkelser om bruken av plantevernmidler i vekster dyrket på friland for årene 2001, 2003, 2005, 2008 og 2011. Vekstene som inngikk i undersøkelsen i 2011, omfattet om lag 97 prosent av det konvensjonelt drevne jordbruksarealet. Værforholdene i vekstsesongen det enkelte år bidrar i stor grad til variasjonen i forbruket av de ulike typer midler. I 2008 ble for første gang plantevern i veksthus belyst i en egen undersøkelse.

Figur 2.2.12. Gjennomsnittlig antall behandlinger med plantevernmidler for ulike vekster. 2001, 2003, 2005, 2008 og 2011

¹ Tall for hodekål i 2003 mangler på grunn av usikre tall.
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tekstboks 2.2.1. Jordbruksareal – datagrunnlag

Ved sammenligning av jordbruksarealet over tid bør en kjenne til endringer i datagrunnlaget:

Før 1984 var statistikken basert på de fullstendige tellingene hvert tiende år og utvalgsundersøkelser i de øvrige årene. Fra og med 1984 har søknader om produksjonstilskudd vært hovedkilde for statistikken. Regelverket for tilskudd virker inn på hvordan søkerne tilpasser drifta. I løpet av 1990-tallet var det en økning i tilskuddene til jordbruksareal. Det kom også krav om spredeareal for husdyrgjødsel og tilgang til beite eller luftegård for storfe. Dette har gjort det lønnsomt å ha mye areal i drift.

På 1990-tallet ble det mulig å søke tilskudd for ugjødslet inngjerdet beiteareal, såkalt innmarksbeite. Tidligere var det krav om gjødsling, og arealet ble da kalt gjødslet beite. Innføring av innmarksbeite førte til at noe nytt areal kom med.

I de fullstendige tellingene og utvalgsundersøkelsene før 1999 inngikk plen og prydhage i jordbruksarealet.

I søknader om produksjonstilskudd skal arealet av vekstene gis i hele dekar, unntatt for veksthusareal som gis i kvadratmeter. I tellingene/utvalgsundersøkelsene før 1999 ble arealene av ulike vekster gitt i dekar med én desimal. Størst utslag gjør dette for vekster som potet, grønnsaker på friland, frukt og bær, og særlig for antall bedrifter som dyrket disse vekstene.

Fra 2005 er nye gårdskart gradvis tatt i bruk som kontrollgrunnlag ved søknad om produksjonstilskudd. Undersøkelser utført av Statens landbruksforvaltning viser at arealmålingene fra nye kart for perioden 2005-2010 innebar en engangsreduksjon i arealet på nær 2,6 prosent per år i gjennomsnitt i de kommunene hvor nytt kartverk ble tatt i bruk. For øvrige kommuner var nedgangen i gjennomsnitt 0,3 prosent per år. Det er ikke undersøkt om nedgangen skyldes mer nøyaktige målinger enn tidligere, eller om det er en nedgang som har skjedd over tid, men ikke har blitt registrert.

Tabell 2.2.2. **Jordbruksbedrifter som dyrker ymse vekster, og gjennomsnittlig areal av vedkommende vekst, etter fylke og etter jordbruksareal i drift**

	Korn og oljevekster til modning	Potet	Eng til slått og beite ¹	Dekar per jordbruksbedrift		
				Korn og oljevekster til modning	Potet	Eng til slått og beite ¹
1949 ²	112 247	196 648	..	13,5	2,8	..
1959 ²	79 777	174 346	..	27,3	3,0	..
1969 ²	50 099	123 362	143 872	50,3	2,6	42,9
1979 ²	39 532	87 397	102 331	82,3	2,4	52,7
1989 ²	33 103	38 158	74 546	106,6	5,0	73,5
1999 ³	21 909	10 260	56 004	152,7	14,5	114,1
2010 ³	13 533	2 795	35 581	226,9	47,4	183,4
2011 * ³	13 045	2 520	34 870	232,7	51,3	186,6

2011*³**Fylke**

Østfold	2 061	93	964	282,1	57,1	123,7
Akershus og Oslo	1 887	71	1 000	319,6	92,0	144,5
Hedmark	1 870	416	2 194	291,9	116,7	193,9
Oppland	1 193	214	4 262	170,2	48,3	178,6
Buskerud	1 103	77	1 490	199,0	42,6	175,7
Vestfold	1 198	150	680	220,8	105,4	121,8
Telemark	507	60	1 109	139,5	38,8	143,0
Aust-Agder	75	48	610	101,6	53,4	158,2
Vest-Agder	81	35	1 061	99,3	30,9	167,2
Rogaland	302	192	4 067	100,8	44,8	233,5
Hordaland	:	54	2 959	:	2,6	136,7
Sogn og Fjordane	6	134	3 009	40,8	8,5	143,8
Møre og Romsdal	142	74	2 733	118,6	26,8	194,6
Sør-Trøndelag	1 000	107	2 512	171,3	18,4	221,5
Nord-Trøndelag	1 580	216	2 499	195,8	64,6	208,2
Nordland	35	336	2 349	96,3	6,3	236,3
Troms Romsa	:	218	1 034	:	15,4	229,6
Finnmark Finnmarku	-	25	338	-	5,7	273,0

Jordbruksareal i drift

- 49 dekar	465	203	3 116	33,2	6,6	32,0
50- 99 "	1 823	322	6 323	67,4	10,7	70,0
100-199 "	3 519	555	10 410	125,3	17,9	134,5
200-499 "	4 996	956	12 327	234,3	44,1	263,6
500- "	2 242	484	2 694	573,3	149,6	488,6

¹ For 1969 er frøeng medregnet.² Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.³ Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.3. **Jordbruksbedrifter med korn og oljevekster til modning, etter korn- og oljevekstareal**

	I alt	Størrelsesklasser etter korn- og oljevekstareal. Dekar				
		1-49	50-99	100-199	200-399	400-
1969 ¹	50 099	34 599	8 126	5 133	1 894	347
1979 ¹	39 532	19 885	8 766	6 960	3 211	710
1989 ¹	33 103	12 399	8 135	7 611	4 037	921
1999 ²	21 909	4 879	5 286	6 170	4 112	1 462
2010 ²	13 533	1 462	2 687	4 034	3 394	1 956
2011 ^{*2}	13 045	1 350	2 524	3 892	3 315	1 964

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.

² Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.4. **Jordbruksbedrifter med poteter, etter potetareal**

I alt		Størrelsesklasser etter potetareal. Dekar						
		0,1-1,9	2,0-4,9	5,0-9,9	10,0-19,9	20,0-49,9	50,0-99,9	100,0-
1969 ¹	123 362	79 355	30 807	7 683	3 173	1 835	509	
1979 ¹	87 397	66 322	14 470	2 852	1 637	1 547	569	
1989 ¹	38 158	28 130	5 019	1 269	1 189	1 522	802	227
1999 ²	10 260	5 410	1 894	527	550	870	657	352
2010 ²	2 795	895	432	185	164	304	352	463
2011 ^{*2}	2 520	752	367	155	167	301	333	445

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.

² Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.5. **Jordbruksareal, etter bruken. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2011*. Dekar**

Vekst	1959 ¹	1969 ¹	1979 ¹	1989 ¹	1999 ²	2010 ²	2011* ²
Jordbruksareal i drift i alt	9 844 796	9 553 335	9 535 278	9 910 773	10 382 466	10 059 857	9 981 159
Av dette							
Fulldyrket jord	8 095 171	7 967 909	8 303 575	8 817 538	8 871 235	8 301 464	8 215 454
Åker og hageareal	3 266 671	3 383 931	4 146 786	4 432 425	3 994 611	3 535 985	3 473 696
Korn og oljevekster til modning	2 177 872	2 522 396	3 252 271	3 529 803	3 345 392	3 070 702	3 035 387
Hvete	92 435	38 274	170 021	382 484	515 798	720 820	738 178
Rug	10 825	13 385	16 855	4 245	14 557	67 595	52 576
Rughvete	-	-	-	-	12 334		
Bygg	1 407 006	1 847 131	2 000 838	1 759 910	1 825 917	1 461 800	1 477 553
Havre	645 744	541 199	1 006 720	1 321 950	913 130	761 143	715 060
Blandkorn og erter til modning	21 862	4 763	4 526	-	-		
Oljevekster til modning	..	77 645	53 311	61 215	63 656	59 344	52 020
Potet	525 595	326 437	214 013	188 910	148 522	132 399	129 207
Rotvekster til fôr	134 490	208 307	290 637	371 611	307 515	119 319	102 488
Grønnfôr- og silovekster	49 229	51 924	55 218	57 030	60 187		
Grønnsaker på friland	6 926	12 440	16 439	14 241	16 787	71 220	69 169
Jordbær	152 636	115 879	182 262	156 089	91 891	13 907	14 372
Andre vekster på åker og i hage ³	89 553	76 587	106 447	89 015	20 400	117 660	112 451
Brakk	6 578 125	6 169 405	5 388 492	5 478 349	6 387 855	10 778	10 622
Eng til slått og beite⁴	4 828 500	4 583 978	4 156 789	4 385 114	4 876 624	6 523 872	6 507 463
Fulldyrket eng ⁴	1 749 625	1 585 427	1 231 703	1 093 235	1 511 231	4 765 479	4 741 758
Ikke fulldyrket eng	..	..	..	..	295 165	1 758 393	1 765 705
Overflatedyrket eng	..	..	..	..	1 216 066	207 036	201 189
Innmarksbeite	..	..	..	..	1 216 066	1 551 357	1 564 516

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.² Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.³ For 1959, 1969, 1979 og 1989 er plen og prydage medregnet. Fra og med 1979 er frøeng medregnet.⁴ For 1959 og 1969 er frøeng medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.6. **Jordbruksareal, etter fylke og bruken av arealet. 2011*. Dekar**

Vekst	I alt	Østfold	Akershus og Oslo	Hedmark	Oppland	Buskerud	Vestfold
Jordbruksareal i drift i alt	9 981 159	736 354	777 147	1 050 590	1 011 714	514 624	412 792
Av dette							
Fulldyrket jord	8 215 454	714 194	742 584	982 876	834 010	441 733	403 359
Åker og hageareal	3 473 696	617 150	632 607	625 068	250 588	252 792	329 944
Korn og oljevekster til modning	3 035 387	581 311	603 152	545 836	203 001	219 456	264 510
Av dette							
Hvete	738 178	238 987	140 344	101 628	28 687	64 643	129 479
Bygg	1 477 553	159 210	227 506	288 772	153 331	78 147	65 049
Havre	715 060	156 150	212 472	146 603	17 254	67 685	44 074
Potet	129 207	5 314	6 533	48 552	10 335	3 278	15 810
Grønnsaker og silovekster	102 488	4 846	5 687	15 841	24 446	4 085	3 212
Grønnsaker på friland	69 169	6 161	2 210	5 427	8 304	10 060	18 866
Andre vekster på åker og i hage og brakk ¹	137 445	19 518	15 025	9 412	4 502	15 913	27 546
Eng til slått og beite	6 507 463	119 204	144 540	425 522	761 126	261 832	82 848
Fulldyrket eng	4 741 758	97 044	109 977	357 808	583 422	188 941	73 415
Ikke fulldyrket eng	1 765 705	22 160	34 563	67 714	177 704	72 891	9 433
Overflatedyrket eng	201 189	1 523	2 423	6 117	17 603	7 431	2 027
Innmarksbeite	1 564 516	20 637	32 140	61 597	160 101	65 460	7 406
Vekst	Telemark	Aust-Agder	Vest-Agder	Rogaland	Hordaland	Sogn og Fjordane	Møre og Romsdal
Jordbruksareal i drift i alt	246 946	111 566	188 523	1 003 771	414 587	441 874	555 972
Av dette							
Fulldyrket jord	214 850	95 330	142 022	542 229	216 698	266 181	453 985
Åker og hageareal	88 381	15 084	11 089	54 283	10 030	9 270	24 193
Korn og oljevekster til modning	70 731	7 619	8 042	30 446	183	245	16 838
Av dette							
Hvete	19 694	592	44	422	0	50	82
Bygg	23 398	3 513	4 512	26 921	183	164	15 529
Havre	22 499	3 083	3 486	2 779	0	31	1 227
Potet	2 330	2 562	1 082	8 605	143	1 133	1 986
Grønnsaker og silovekster	3 224	389	551	3 611	449	801	2 117
Grønnsaker på friland	1 450	1 674	202	7 865	49	501	342
Andre vekster på åker og i hage og brakk ¹	10 646	2 840	1 212	3 756	9 206	6 590	2 910
Eng til slått og beite	158 565	96 482	177 434	949 488	404 557	432 604	531 779
Fulldyrket eng	126 469	80 246	130 933	487 946	206 668	256 911	429 792
Ikke fulldyrket eng	32 096	16 236	46 501	461 542	197 889	175 693	101 987
Overflatedyrket eng	7 264	2 773	6 110	18 050	46 430	30 626	11 086
Innmarksbeite	24 832	13 463	40 391	443 492	151 459	145 067	90 901

Tabell 2.2.6 (forts.). **Jordbruksareal, etter fylke og bruken av arealet. 2011*. Dekar**

Vekst	Sør-Trøndelag	Nord-Trøndelag	Nordland	Troms Romsa	Finnmark Finnmárku
Jordbruksareal i drift i alt	740 319	868 299	565 307	245 497	95 277
Av dette					
Fulldyrket jord	634 753	789 359	448 109	210 928	82 254
Åker og hageareal	183 852	348 010	10 270	8 081	3 004
Korn og oljevekster til modning	171 271	309 364	3 370	12	0
Av dette					
Hvete	4 814	8 704	1	7	0
Bygg	146 288	281 817	3 208	5	0
Havre	19 859	17 697	161	0	0
Potet	1 968	13 959	2 111	3 363	143
Grønnfôr og silovekster	8 557	14 712	3 783	3 757	2 420
Grønnsaker på friland	324	5 371	223	135	5
Andre vekster på åker og i hage og brakk ¹	1 732	4 604	783	814	436
Eng til slått og beite	556 467	520 289	555 037	237 416	92 273
Fulldyrket eng	450 901	441 349	437 839	202 847	79 250
Ikke fulldyrket eng	105 566	78 940	117 198	34 569	13 023
Overflatedyrket eng	9 599	8 728	15 218	5 505	2 676
Innmarksbeite	95 967	70 212	101 980	29 064	10 347

¹ Medregnet frøeng.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.7. **Økologisk godkjent jordbruksareal, etter bruken og areal under omlegging til økologisk drift. 1995, 2000, 2005, 2008-2011*. Dekar**

	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011*
Økologisk godkjent jordbruksareal i alt	44 596	180 841	365 002	403 763	439 862	471 964	503 996
Fulldyrket eng	28 106	112 474	208 689	233 944	257 770	278 459	298 640
Overflatedyrket eng	1 800	7 876	11 329	11 458	11 723	11 715	12 431
Innmarksbeite	6 193	30 879	54 071	64 875	73 007	79 027	79 223
Grønnkjødslet areal	241	569	6 492	5 758	6 869	7 637	7 549
Grønnfôr og silovekster	3 721	10 472	13 589	11 809	16 240	14 750	14 072
Korn	2 549	12 792	59 748	62 008	60 149	66 937	75 181
Potet	841	1 587	1 745	2 195	2 532	1 620	1 337
Grønnsaker	534	1 124	2 673	2 257	3 110	3 521	4 334
Urter	73	351	192	200	140	120	110
Frukt	117	438	759	868	925	1 245	1 603
Bær	139	223	464	534	534	569	654
Andre vekster	282	2 057	5 252	7 860	6 865	6 368	8 863
Jordbruksareal under omlegging	13 082	24 387	65 325	118 724	127 486	101 955	59 449

Kilde: Debio.

Tabell 2.2.8. **Avling i jordbruket. 2009-2011***

Vekst	Avling i tonn			Kg per dekar		
	2009	2010	2011*	2009	2010	2011*
Korn i alt ¹	1 054 885	1 205 663	1 039 000	345	400	348
Hvete	278 049	331 358	..	341	460	..
Rug og rughvete	27 400	34 196	..	385	506	..
Bygg	472 964	541 161	..	347	370	..
Havre	276 472	298 948	..	341	393	..
Oljevekster til modning ¹	6 859	10 203	..	159	172	..
Poteter	332 500	333 200	297 600	2 419	2 517	2 303
Grønnfôr- og silovekster	216 030	198 700	155 600	1 804	1 666	1 518
Av dette:						
Ettårig raigras	128 050	119 500	96 300	2 432	2 195	1 867
Grønnfôrblandinger og kornvekster	78 700	70 200	50 900	1 376	1 285	1 199
Fôrraps, fôrmergkål mv.	5 300	2 700	5 300	2 110	1 097	2 339
Høy ²	2 695 300	2 392 700	2 411 900	620	558	561

¹ Gjelder korn med 15 prosent vanninnhold, og oljefrø med 8 prosent vanninnhold.

² Omfatter all avling fra eng til slått omregnet via tørrstoff til høy.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.9. **Avling i jordbruket, etter fylke. 2010*¹. 1 000 tonn**

	Korn ¹					Oljevekster til modning ²	Potet	Grønnfôr- og silovekster	Høy ²
	I alt	Hvete	Rug og rughvete	Bygg	Havre				
I alt	1 205,7	331,4	34,2	541,2	298,9	10,2	341,9	198,7	2 392,7
Fylke									
Østfold	264,2	118,0	9,5	62,8	73,9	3,0	14,7	8,0	56,0
Akershus og Oslo	230,5	56,5	4,4	82,0	87,6	2,5	16,3	7,1	63,8
Hedmark	224,6	48,0	3,1	121,0	52,5	0,4	139,7	31,4	181,3
Oppland	76,1	12,0	0,7	56,1	7,3	0,2	24,5	60,0	334,7
Buskerud	86,0	27,4	2,0	29,1	27,5	0,9	12,1	7,5	90,0
Vestfold	123,4	59,8	13,5	26,4	23,7	2,8	45,7	6,2	39,2
Telemark	27,2	7,4	0,7	9,0	10,1	:	2,3	4,9	56,9
Aust-Agder	3,1	:	:	1,2	1,6	-	6,4	0,8	27,7
Vest-Agder	2,8	:	-	1,2	1,5	-	2,3	1,3	60,7
Rogaland	16,7	:	:	15,3	:	-	26,9	9,5	276,7
Hordaland	0,1	-	-	:	-	-	0,2	1,7	121,6
Sogn og Fjordane	0,1	:	-	:	-	-	1,9	2,0	167,9
Møre og Romsdal	2,1	:	-	:	:	-	4,5	3,0	231,2
Sør-Trøndelag	57,4	0,9	-	49,1	7,3	:	4,9	17,5	252,3
Nord-Trøndelag	90,6	1,0	:	85,1	4,4	-	33,9	25,6	263,6
Nordland	0,8	-	-	0,7	:	-	3,2	4,0	187,4
Troms Romsa	-	-	-	-	-	-	2,2	5,0	54,3
Finnmark Finnmark	-	-	-	-	-	-	0,1	3,0	22,5

¹ Gjelder korn med 15 prosent vanninnhold og oljefrø med 8 prosent vanninnhold.

² Omfatter all avling fra eng til slått omregnet via tørrstoff til høy.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.10. **Avling per dekar av ymse jordbruksvekster¹, etter fylke. 2010*². Kilo**

	Hvete	Rug og rughvete	Bygg	Havre	Oljevekster til modning	Potet	Høy ²
2010	460	506	370	393	172	2 517	558
Fylke							
Østfold	486	509	440	456	176	2 625	696
Akershus og Oslo	425	457	374	388	137	2 627	663
Hedmark	469	624	413	347	123	2 803	606
Oppland	425	397	364	356	137	2 092	646
Buskerud	432	365	387	382	151	2 727	527
Vestfold	473	550	464	474	290	2 937	680
Telemark	407	506	402	369	:	945	518
Aust-Agder	:	:	397	344	-	2 544	442
Vest-Agder	:	-	302	337	-	2 268	536
Rogaland	:	:	457	:	-	2 237	648
Hordaland	-	-	:	-	-	1 304	554
Sogn og Fjordane	121	-	:	-	-	1 676	617
Møre og Romsdal	24	-	:	:	-	2 603	596
Sør-Trøndelag	393	-	333	340	:	2 366	625
Nord-Trøndelag	344	:	294	264	-	2 498	691
Nordland	-	-	219	:	-	1 336	451
Troms Romsa	-	-	-	-	-	626	277
Finnmark Finnmarku	-	-	-	-	-	275	297

¹ Gjelder korn med 15 prosent vanninnhold, og oljefrø med 8 prosent vanninnhold.² Omfatter all avling fra eng til slått omregnet via tørrstoff til høy.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.11. **Avling av hagebruksvekster¹. 2011***

	Dekar	Avling i kg per dekar	Avling i tonn
Frukt			
Eple	13 453	608	8 185
Pære	681	357	243
Plomme	3 853	277	1 069
Moreller	1 670	259	432
Kirsebær	233	279	65
Hagebær			
Solbær	2 338	251	588
Jordbær	13 824	527	7 287
Bringebær	2 910	652	1 896
Blåbær	237	59	14
Andre bær	434	198	86
Grønnsaker på friland			
Kål			
Blomkål	4 595	1682	7 728
Sommerkål	942	2565	2 416
Høst- og vinterkål	2 856	4349	12 420
Rosenkål	1 878	867	1 628
Rødkål	404	4042	1 633
Kinakål	1 604	2617	4 243
Brokkoli	4 464	884	3 948
Kålrot	4 132	2388	9 866
Gulrot	13 390	2902	38 863
Purre	1 191	1927	2 295
Rødbete	552	3726	2 057
Kepaløk	6 924	2593	17 955
Knollselleri	905	1730	1 566
Stilkselleri	310	2226	690
Rotpersille	..	..	..
Kruspersille	87	..	66
Sylteagurk	711	2814	2 001
Isbergssalat	4 072	1739	14 159
Annen salat ²	1 927	1 206	2 325
Sukkermais	276	355	98
Reddiker	435	166	72
Nepe	400	1173	469
Grønnsaker under glass/plast			
Agurk			
Tomat	241	..	17 131
Kruspersille	356	..	11 944
Rapidsalat ³	15	..	680
Hode-/rotsalat ⁴	40	..	1 095
Annen salat ⁴	11	..	810

¹ Gjelder jordbruksbedrifter som oppfyller en eller flere av følgende betingelser: Driver minst 1 dekar frukttrær, driver minst 1 dekar bær på friland, driver minst 1 dekar grønnsaker inkludert urter på friland eller driver minst 300 m² grønnsaker inkludert urter i veksthus.

² Det er regnet med 350 gram per salathode.

³ Det er regnet med 110 gram per salathode.

⁴ Det er regnet med 130 gram per salathode.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå..

Tabell 2.2.12. **Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord til andre formål enn landbruk, etter jordloven og etter plan- og bygningsloven. Fylke. Dekar**

	I alt	Dyrka jord	Dyrkbar jord
2005	17 626	7 402	10 224
2006	13 651	7 643	6 008
2007	15 121	8 510	6 611
2008	14 945	7 900	7 045
2009	12 998	8 308	4 690
2010	12 243	6 687	5 556
2011	10 542	6 648	3 894

2011

Fylke

Østfold	523	502	21
Akershus og Oslo	840	310	530
Hedmark	887	268	619
Oppland	815	723	92
Buskerud	1 433	840	593
Vestfold	342	169	173
Telemark	163	89	74
Aust-Agder	104	52	52
Vest-Agder	316	300	16
Rogaland	1 522	957	565
Hordaland	633	491	142
Sogn og Fjordane	191	155	36
Møre og Romsdal	599	286	313
Sør-Trøndelag	1 061	741	320
Nord-Trøndelag	204	181	23
Nordland	426	305	121
Troms Romsa	408	222	186
Finnmark Finnmarku	75	57	18

Kilde: KOSTRA, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.13. **Bruk av plantevernmidler i forskjellige vekster. 2001, 2003, 2005, 2008 og 2011**

	Areal i alt av vedkommende vekst ¹ . Dekar	Prosent areal sprøytet						Gjennom- snittlig antall sprøytinger
		I alt	Med ugress- middel	Med sopp- middel	Med skadedyr- middel	Med vekst- regulerende middel	Med blad- drepings- middel	
Potet								
2001	151 268	93	90	87	218	-	59	6,3
2003	143 968	96	89	92	24	-	68	7,5
2005	136 619	97	91	93	35	-	59	4,3
2008	141 872	96	96	94	44	-	74	5,7
2011	127 944	95	92	88	40	-	81	6,7
Kepaløk								
2001	5 541	99	99	73	212	-	-	6,3
2003	6 584	100	99	85	21	-	-	5,9
2005	6 719	98	98	85	26	-	-	5,7
2008	7 232	97	98	87	11	-	-	5,1
2011	6 819	99	99	96	26	-	-	6,7
Hodekål								
2001	5 413	96	88	82	82	-	-	3,1
2003	..	..	..	..	..	..	..	..
2005	4 971	96	76	4	90	-	-	2,6
2008	5 531	85	82	13	91	-	-	3,0
2011	3 895	91	69	28	86	-	-	3,3
Gulrot								
2001	13 182	99	99	54	55	-	-	5,2
2003	11 999	95	94	58	69	-	-	5,9
2005	12 418	98	96	58	72	-	-	5,2
2008	15 640	98	98	67	71	-	-	4,8
2011	12 925	93	93	42	73	-	-	4,7
Jordbær								
2001	17 243	89	74	85	83	-	-	6,6
2003	17 724	91	85	89	87	-	-	8,3
2005	17 324	92	80	91	85	-	-	6,6
2008	14 779	94	82	93	91	-	-	6,0
2011	13 789	94	72	87	80	-	-	6,2
Eple								
2001	17 558	89	66	88	86	-	-	8,5
2003	16 203	87	57	86	85	-	-	9,2
2005	14 742	85	41	84	80	-	-	8,2
2008	14 292	86	51	81	80	-	-	7,2
2011	13 250	82	56	80	70	-	-	7,2

Tabell 2.2.13 (forts.). **Bruk av plantevernmidler i forskjellige vekster. 2001, 2003, 2005, 2008 og 2011**

	Areal i alt av vedkommende vekst ¹ . Dekar	Prosent areal sprøytet						Gjennom-snittlig antall sprøytinger
		I alt	Med ugress-middel	Med sopp-middel	Med skadedyr-middel	Med vekst-regulerende middel	Med blad-drepings-middel	
Eng til slått og beite								
2001	6 393 290	4	4	-	-	-	-	1,0
2003	6 262 442	6	5	-	-	-	-	1,1
2005	6 314 343	6	5	-	-	-	-	1,1
2008	6 333 626	6	6	-	-	-	-	1,0
2011	6 207 024	6	6	-	-	-	-	1,1
Bygg								
2001	1 725 856	92	91	34	² 11	² 9	-	1,6
2003	1 588 502	93	90	50	14	18	-	1,7
2005	1 614 446	94	92	52	9	22	-	1,6
2008	1 271 246	91	91	47	8	7	-	1,6
2011	1 449 749	91	91	64	10	22	-	1,9
Havre								
2001	826 829	85	85	:	² 4	16	-	1,3
2003	827 476	91	90	² 4	9	17	-	1,3
2005	729 941	90	89	:	² 3	8	-	1,3
2008	758 765	90	89	² 2	² 2	11	-	1,3
2011	693 981	95	94	23	4	26	-	1,6
Vårvete								
2001	512 336	99	98	67	25	13	-	2,0
2003	435 772	98	97	75	23	23	-	2,1
2005	529 090	98	97	76	27	27	-	2,1
2008	558 296	97	97	64	15	6	-	1,8
2011	587 779	99	98	86	27	31	-	2,3
Høstvet								
2001	118 821	91	89	54	² 11	21	-	2,1
2003	316 902	98	97	87	13	61	-	2,7
2005	271 905	98	96	88	18	57	-	2,4
2008	360 388	98	97	80	8	42	-	2,3
2011	139 282	97	96	85	7	30	-	2,4
Oljevekster								
2001	108 600	69	39	:	49	:	² 6	1,5
2003	74 965	76	37	12	62	-	4	1,6
2005	66 777	81	51	7	65	-	6	1,6
2008	48 061	64	37	7	43	-	6	1,5
2011	50 486	79	37	31	63	-	-	1,8

¹ Arealene avviker fra arealene i andre tabeller i dette kapitlet. Årsaken er at undersøkelsene om bruk av plantevernmidler er basert på et utvalg av jordbruksbedrifter som driver konvensjonell planteproduksjon.

² Tall med stor utvalgsusikkerhet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

2.3. Husdyr og husdyrprodukter

- I 2011 hadde 32 100 jordbruksbedrifter, eller 70 prosent av alle jordbruksbedriftene, ett eller flere husdyrslag.
- Fra 1959 til 2011 har antall jordbruksbedrifter med melkeku minket fra 148 000 til 10 500, og antall kyr har gått ned fra 594 000 til 233 000.
- I 2011 tilhørte 26 prosent av melkekyrne samdrifter.
- Fra midten av 1980-tallet til 2011 er produksjonen av kumelk redusert fra om lag 1 850 millioner liter til 1 500 millioner liter.
- Fra 1959 til 2011 har den totale kjøttproduksjonen økt fra 119 000 tonn til 324 000 tonn. Produksjonen av alle de viktige kjøttslagene, som storfe, sau, svin og fjørfe, har økt.
- Fjørfekjøtt har økt sin andel av den totale kjøttproduksjonen fra 2 prosent i 1959 til 26 prosent i 2011.

inntektene fra kumelk dobbelt så store som inntektene fra storfekjøtt. Det var 233 200 melkekyr, og 26 prosent av disse tilhørte samdrifter. Samdrift vil si at to eller flere melkeprodusenter går sammen om felles produksjon. Først på 1990-tallet var det rundt 100 samdrifter. Fra slutten av 1990-tallet økte antallet kraftig og nådde en topp i 2008 med 1 874 samdrifter. I 2011 var det 1 445 samdrifter med melkeku. Nedgangen antas å henge sammen med at det fra kvoteåret 2009 ble tillatt med utleie av melkekvote, men ikke til deltakere i samdrifter. Som følge av dette har noen samdrifter blitt oppløst.

Melkeproduksjonen i Norge nådde sitt høyeste nivå på 1980-tallet, med 1 912 millioner liter i 1982. På 1990-tallet begynte forbruket av melk å gå ned, og for årene 2001-2010 har produksjonen vært litt over 1 500 millioner liter. I 2011 er produksjonen beregnet til 1 480 millioner liter, den laveste siden 1961. Nedgang i forbruk kombinert med økning i produsert mengde melk per ku per år har over tid ført til en stor reduksjon i antall melkekyr.

Storfe

I 2011 hadde 36 prosent av jordbruksbedriftene storfe. Storfe holdes for produksjon av melk og/eller kjøtt. I 2011 var

Produksjonen av melk har siden først på 1980-tallet vært regulert ved årlige melkekvote per produsent. Siden 1997 har det vært en ordning med omsetning av kvoter.

Tabell 2.3.1. **Storfehold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011***

	Jordbruks- bedrifter med storfe i alt	Jordbruks- bedrifter med melkeku ¹	Antall melkekyr ¹	Melke- kyr ¹ per jordbruks- bedrift	Jordbruks- bedrifter med ammeku	Antall ammekyr	Ammekyr per jord- bruksbedrift
1959	152 283	148 167	594 432	4,0	..	..	..
1969	92 116	82 177	436 353	5,3	..	..	..
1979	53 793	38 906	372 288	9,6	..	..	..
1989	37 584	27 980	333 842	11,9	1 494	6 627	4,4
1999	30 130	22 659	312 948	13,8	5 464	36 809	6,7
2010	16 904	11 130	238 442	21,4	5 203	69 874	13,4
2011*	16 224	10 540	233 221	22,1	5 131	71 676	14,0

¹ Gjelder kyr i alt (melkekyr og ammekyr) i 1959, 1969 og 1979. I 1989 er kyr i alt fordelt på melkekyr og ammekyr etter fordelingen ved søknad om produksjonstilskudd.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.2. **Kumelkproduksjon drevet i samdrift og utenom samdrift. 1999 og 2010-2011***

	Samdrifter med melkeku	Melkekyr i samdrifter	Melkekyr per bruksbedrifter i samdrift	Øvrige jordbruksbedrifter med melkeku	Melkekyr i øvrige jordbruksbedrifter	Melkekyr per øvrig jordbruksbedrift
1999	376	9 964	27	22 283	302 984	13,6
2010	1 624	65 282	40	9 506	173 160	18,2
2011*	1 445	61 574	43	9 095	171 647	18,9

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

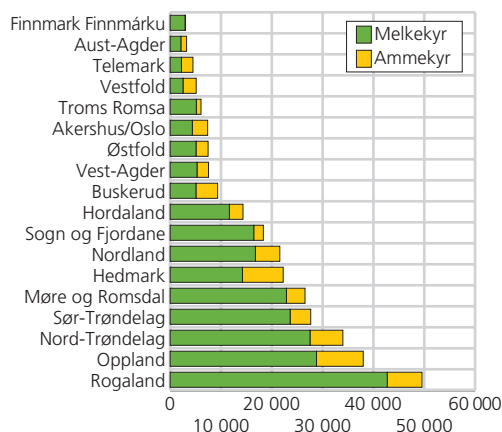
De første årene foregikk all omsetning via staten. I enkelte år ble mesteparten av de omsatte kvotene inndratt for å unngå overproduksjon. Fra 2003 har det vært tillatt å selge en del av kvoten i det private marke-

det, og fra kvoteåret 2009 er det tillatt å leie ut kvoten (gjelder ikke samdrifter).

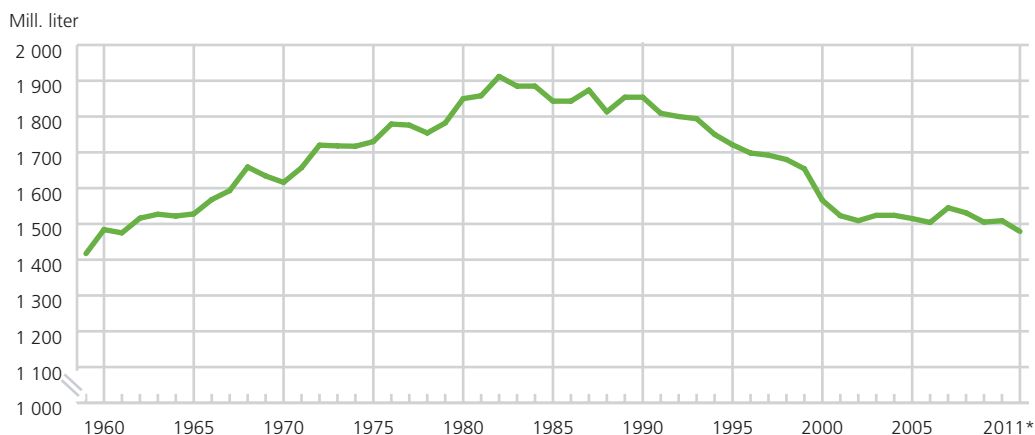
Tabell 2.3.3. **Melk per årsku. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011. Kilo**

	Kg	Relativ utvikling. 1959=100
1959	3 532	100
1969	4 907	139
1979	5 607	159
1989	6 261	177
1999	6 108	173
2010	7 125	202
2011	7 132	202

Kilde: 1959 og 1969: Statskonsulenten i husdyrkontroll og avkomsgranskning. Fra og med 1979: TINE BA.

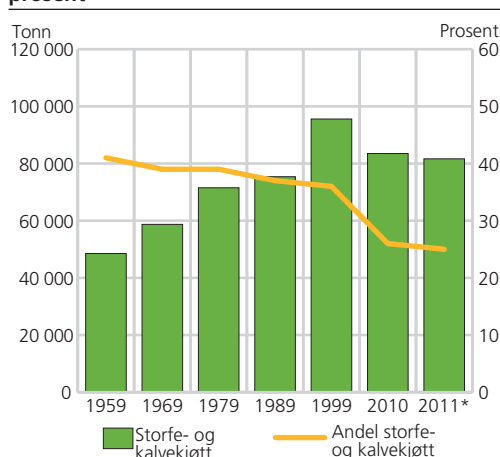
Figur 2.3.2. **Melkekyr og ammekyr, etter fylke. 2011***

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3.1. **Produksjon av kumelk. 1959-2011*. Millioner liter**

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettnemnda for jordbruket.

Figur 2.3.3. **Produksjon av storfe- og kalvekjøtt og andel av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011*. Tonn og prosent**

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettutvalget for jordbruket.

Ammekyr holdes hovedsakelig for produksjon av kalv for kjøttproduksjon. Midt på 1980-tallet var det om lag 5 000 ammekyr. Siden da har produksjonen vært i vekst, og i 2011 var det 71 700 ammekyr.

Produksjonen av storfekjøtt økte i mange år og nådde en topp på slutten av 1990-tallet. Senere har produksjonen gått betydelig ned. I perioden 1990-2011 har andelen storfekjøtt, inkludert kalvekjøtt, falt fra 39 til 25 prosent, regnet av total kjøttproduksjon. Nedgangen i antall melkekyr de siste årene har ikke blitt dekket opp av økningen i antall ammekyr, og det er periodevis underskudd på norsk storfekjøtt.

Sau

I 2011 hadde 32 prosent av jordbruksbedriftene sau. Mange av bedriftene med sau er små, og brukerne driver ofte sauehold i kombinasjon med arbeid utenom jordbruksbedriften. Sauehold kan være lettere å kombinere med annet arbeid enn andre husdyrproduksjoner. En del jordbruksbedrifter med storfe som hovedproduksjon

Tabell 2.3.4. **Sauehold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011***

	Jordbruks- bedrifter med sau over 1 år ¹	Antall Sauer over 1 år per jordbruks- bedrift	Antall lam per sau over 1 år	
1959	101 220	834 470	8	1,1
1969	69 075	837 859	12	1,2
1979	44 514	862 504	19	1,3
1989	28 887	899 080	31	1,4
1999	22 709	955 367	42	1,4
2010	14 779	922 519	62	1,5
2011*	14 561	918 235	63	1,5

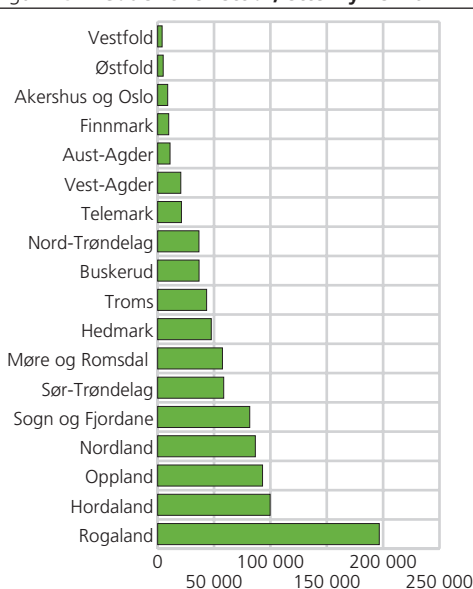
¹ Gjelder sau i alt i 1959.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

har sau som tilleggsproduksjon. Blant jordbruksbedriftene med sauehold i 2011 hadde 52 prosent færre enn 50 voksne sauer, mens 18 prosent hadde minst 100 voksne sauer.

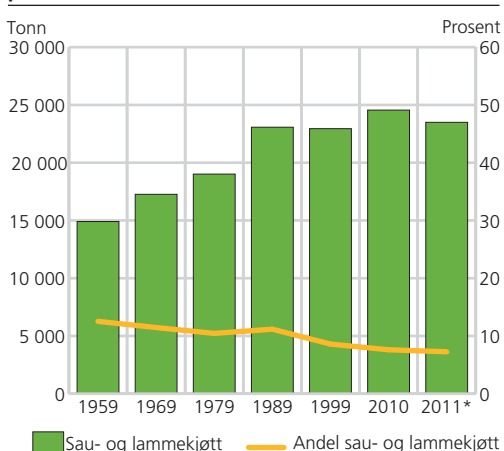
Av et totalt sauetall (voksne pluss lam) på 2 294 000 i 2011 var 58 000 såkalte utgangersauer. I hovedsak er utgangers-

Figur 2.3.4. **Sauer over ett år, etter fylke. 2011***

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3.5. **Produksjon av saue- og lammekjøtt og andel av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011*. Tonn og prosent**

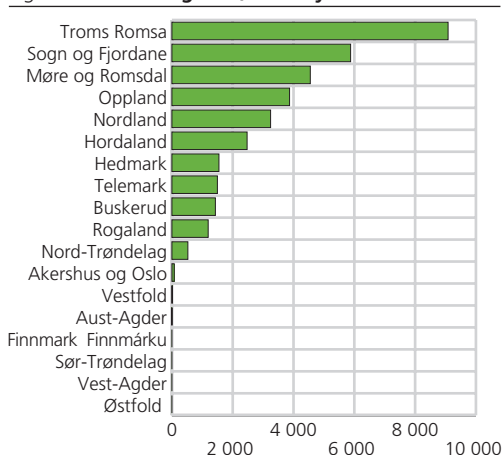
Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettnemnda for jordbruket.

sau på beite hele året. Vel halvparten av utegangerssauene var i Rogaland og Hordaland.

Hovedtyngden av saueholdet er i fylkene langs kysten fra Rogaland til Troms samt i Oppland. Disse fylkene har store arealer med utmarksbeite. I de senere årene har

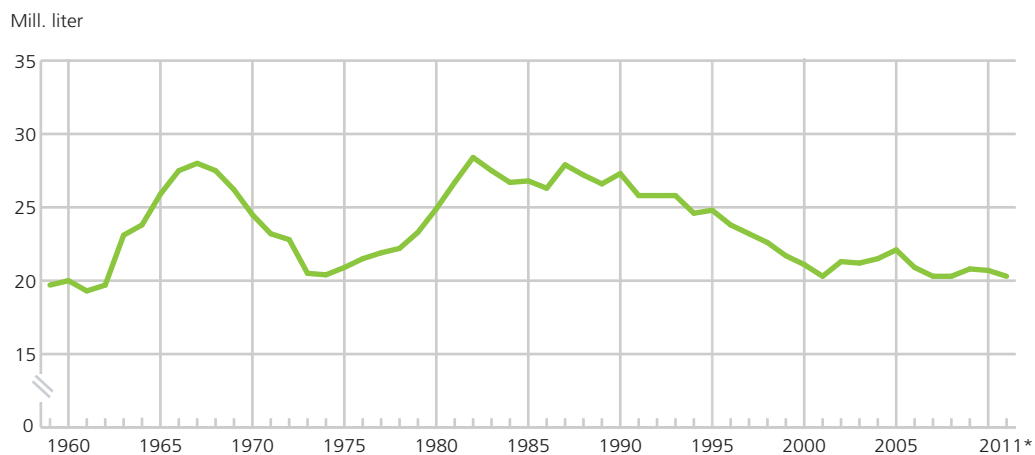
tap av dyr på utmarksbeite på grunn av rovdyr blitt et økende problem i deler av landet. I 1995 ble det på landsbasis gitt erstatning for 19 600 voksne sauer og lam som var skadet av store rovdyr eller ørn. Tilsvarende tall i 2011 var 30 300 sauer og lam. Erstatningsbeløpet utgjorde 68 millioner kroner. Nær en fjededel av tapene var i Hedmark.

Figur 2.3.6. **Melkegeiter, etter fylke. 2011***

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3.7. **Produksjon av geitemelk. 1959-2011*. Millioner liter**

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettnemnda for jordbruket.

Inntektene fra sauehold kommer fra kjøtt og ull, og inntektene fra kjøtt utgjør 85-90 prosent av de totale inntektene. Sauekjøtt utgjorde 7 prosent av den totale kjøttproduksjonen i 2011.

Geit

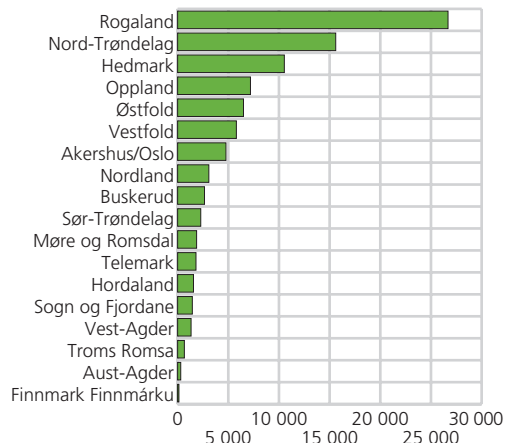
Geitehold er konsentrert til visse områder av landet. I 2011 hadde Troms om lag en fjerdedel av melkegeitene. Øvrige områder med geitehold er deler av fylkene Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Nordland samt en del fjellbygder i Sør-Norge.

På samme måte som i kumelkproduksjonen blir produksjonen av geitemelk regulert ved hjelp av årlige kvoter per produsent. I utgangspunktet gir geit både melk og kjøtt, men det er liten etterspørsel etter kjøttet, og følgelig er prisen lav og produksjonen liten.

Svin

Svine- og fjørfehold har siden 1975 vært underlagt begrensninger i besetningsstørrelse (lov om regulering av ervervsmessig husdyrhold). Bakgrunnen for loven var at utviklingen innenfor disse produksjonene gikk i retning av industripreget produk-

Figur 2.3.8. **Avlspurker¹, etter fylke. 2011***

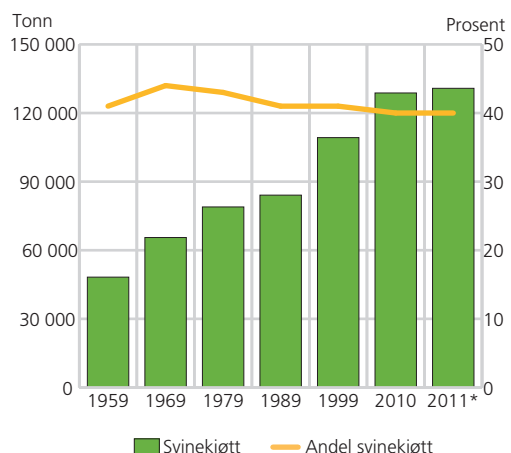

¹Gjelder ungpurker og purker som har grisa.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

sjon basert på innkjøpt kraftfôr. Dette ble sett på som lite ønskelig ut fra landbrukspolitiske mål. Maksimumsgrensene for konsesjonsfritt svinehold ble sist endret i 2003, og grensene er 2 100 omsatte eller slaktede slaktegriser per år eller 105 inn-satte avlspurker.

Figur 2.3.9. **Produksjon av svinekjøtt og andel av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011*. Tonn og prosent**

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettnemnda for jordbruket.

Tabell 2.3.5. **Svinehold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011***

	Jordbruks- bedrifter med svin i alt	Jordbruks- bedrifter med avls- purker ¹	Antall avls- purker ¹	Avlspur- ker ¹ per jordbruks- bedrift
1959	84 999	..	59 172	..
1969	49 970	15 444	74 438	5
1979	17 667	8 914	81 951	9
1989	8 272	5 229	84 233	16
1999	5 876	3 676	97 495	27
2010	2 467	1 460	95 012	65
2011*	2 361	1 345	94 213	70

¹ Gjelder ungpurker og purker som har grisa. I 1989 inngår også ungråner og råner.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Svinehold drives i hovedsak på tre måter: smågrisproduksjon med salg av smågrisene, slaktegrisproduksjon basert på innkjøpte smågriser og kombinert produksjon der egenproduserte smågriser føres fram til slakt.

Produksjonen av svinekjøtt er mer enn fordoblet siden begynnelsen av 1960-tallet. Andel svinekjøtt av total kjøttproduksjon utgjorde 40 prosent i 2011, det samme som for 20 år siden.

Fjørfe

På samme måte som svinehold er fjørfehold underlagt begrensninger i besetningsstørrelse (lov om regulering av ervervmessig husdyrhold). Maksimumsgrensene for konsesjonsfritt fjørfehold ble sist endret i 2003, og grensene er: slaktekyllingproduksjon 120 000 omsatte eller slaktede kyllinger per år, kalkunproduksjon 30 000 omsatte eller slaktede kalkuner per år og eggproduksjon 7 500 innsatte høner.

Over tid har eggproduksjonen blitt konsentrert på en stadig mindre andel av jordbruksbedriftene. I 2011 var det høner på 1 760 jordbruksbedrifter. Her inngår både bedrifter med produksjon av egg for konsum og bedrifter med produksjon av rugeegg. 1 140 bedrifter hadde under 100 høner, mens 450 bedrifter hadde minst

Tabell 2.3.6. **Hønehold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011***

	Jordbruks- bedrifter med høner	Antall høner	Høner per jordbruks- bedrift
1959	85 588	2 667 878	31
1969	40 653	3 270 423	80
1979	14 655	3 827 799	261
1989	5 930	3 441 719	580
1999	4 064	3 181 174	783
2010	1 847	3 952 857	2 140
2011*	1 760	3 854 214	2 190

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå..

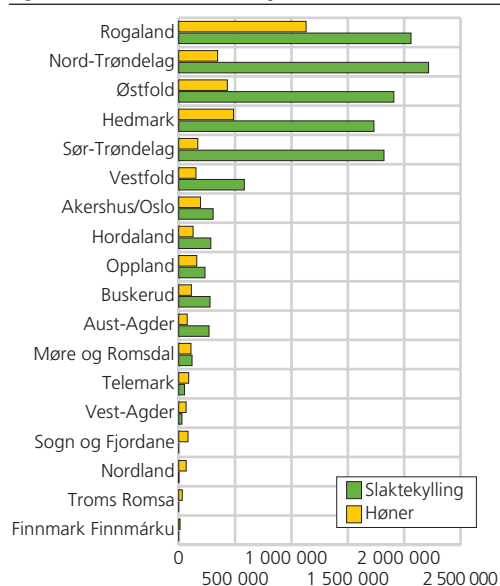
5 000 høner. Førstnevnte gruppe hadde 0,4 prosent av hønene, mens sistnevnte hadde 92 prosent av totalt antall høner.

Høner for eggproduksjon blir utrangert når de er rundt 18 måneder gamle, og tidligere var hønsekjøtt et viktig biprodukt til eggproduksjonen. Utover på 1990-tallet avtok etterspørselen etter hønsekjøtt, og prisen har etter hvert blitt svært lav.

Produksjonen av slaktekylling har utviklet seg til en spesialisert produksjon som foregår på få bedrifter. I 2011 produserte 600 bedrifter kylling for slakt. Til sammen var produksjonen på årsbasis om lag 60,2 millioner kyllinger. Gjennomsnittet per bedrift per år var nesten 100 000 slaktekyllinger. Den enkelte bedrift fører vanligvis fram 5-7 puljer med slaktekylling per år.

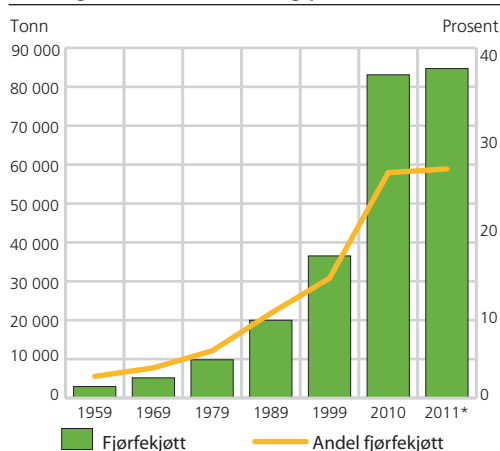
Produksjonen av fjørfe, først og fremst kylling, har økt kraftig siden slutten av 1960-tallet. Økningen har vært særlig stor fra rundt 1990 og framover.

Figur 2.3.10. **Høner, etter fylke. 2011***

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3.11. **Produksjon av fjørfekjøtt og andel av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011*. Tonn og prosent**

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettnemnda for jordbruket.

Fjørfekjøtt utgjorde 26 prosent av kjøttproduksjonen i 2011, mot 9 prosent i 1990. Slaktekylling dominerer med 87 prosent av kvantumet, deretter følger kalkun med 11 prosent, mens høns og and til sammen utgjør 2 prosent.

Andre husdyr

Hest: Antall hester i jordbruksbedriftene sank fra 116 000 i 1959 til 15 000 først på 1980-tallet. Senere har hestetallet disponert av jordbruksbedriftene steget jevnt og var 36 400 i 2011. I tillegg ble det holdt 5 300 hester i pensjon i beitesesongen. Den store nedgangen fra 1950-tallet og framover skyldes at hesten gradvis gikk ut av bruk som trekraft i jord- og skogbruk. Økningen i hestetallet de senere årene skyldes økt hold for sports- og fritidsbruk. Mye tyder på at hesteholdet utenom jordbruksbedriftene er større enn på jordbruksbedriftene. I en forskningsrapport fra 2012 estimeres det totale hestetallet i Norge til 125 000 (*Hest, hestehold og føring: Status for hesteholdet i Norge*, utgitt av Bygdeforskning).

Tabell 2.3.7. **Pelsdyrhold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011**

	Jordbruksbedrifter med pelsdyr	Antall rev av sølvrevtyper	Antall rev av blårev og krysningsstyper	Antall mink
1959	2 436	2 600	71 400	797 400
1969	4 716	2 700	198 200	3 039 500
1979	1 715	25 300	449 000	1 115 800
1989	2 324	404 500	372 300	542 000
1999	..	110 000	350 000	350 000
2010	..	130 000	80 000	650 000
2011	..	130 000	80 000	780 000

Kilde: 1959, 1969, 1979 og 1989: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå. 1999 og 2010-2011: Norges Pelsdyrslag.

Pelsdyr: Hold av pelsdyr for produksjon av skinn startet opp som en tilleggsproduksjon til tradisjonelt jordbruk mellom 1910 og 1920. Nå drives pelsdyrhold i knapt 300 bedrifter, dels i kombinasjon med annet jordbruk, dels som eneste produksjon. Det produseres mink- og reveskinn. Pelsdyrholdet skiller seg fra resten av jordbruket i Norge ved at produksjonen i hovedsak er rettet mot verdensmarkedet. Pels som moteplagg svinger mye i popularitet, og skinnprisene og produksjonen følger disse svingningene.

Reindrift: Reindrift drives i de samiske reindriftsområdene i Finnmark, Troms, Nordland, Nord-Trøndelag

Tabell 2.3.8. **Reindrift. 31. mars 2011**

Reinbeiteområde	Driftsenheter med tamrein	Antall tamrein	Tamrein per driftsenhet
I alt	552	246 056	446
Sør-Trøndelag/Hedmark	30	13 859	462
Nord-Trøndelag	39	13 413	344
Nordland	44	14 568	331
Troms	49	11 669	238
Vest-Finnmark	212	96 265	454
Øst-Finnmark	178	84 001	472
Tamreinlag utenfor reinbeiteområder	..	12 281	..

Kilde: Ressursregnskapet, Reindriftsforvaltningen.

og Sør-Trøndelag/Hedmark samt av enkelte tamreinlag utenfor de samiske reindriftsområdene.

Bier: Siste fullstendige telling av bihold ble gjennomført i 1979. Det var da 1 500 jordbruksbedrifter med til sammen 18 200 bikuber, mens bihold utenom jordbruksbedriftene omfattet 27 200 bikuber.

Fra 2009 er det innført produksjonstilskudd for birøkt på jordbruksbedrifter som disponerer minst 25 bikuber i produksjon. Tall for 2011 viser at det var 428 bedrifter med minst 25 bikuber, og disse hadde 30 600 bikuber. I tillegg var det 1 000 bikuber på 144 bedrifter med mindre enn 25 bikuber. Værforholdene det enkelte år har stor betydning for produksjonen av honning. I tillegg til inntekter fra salg av honning har mange birøktere inntekter fra bienes pollinering innenfor hagebruket.

Kanin: Kanin holdes for produksjon av kjøtt og angoraull. Næringsmessig kaninhold har meget lite omfang i Norge, og det finnes ikke fullstendig statistikk. Ved søknad om produksjonstilskudd per 31. juli 2011 var det 425 jordbruksbedrifter med i alt 1 654 hunnkaniner som har hatt minst ett kull.

Økologisk husdyrhold

Økologisk husdyrhold har lite omfang i Norge. I 2011 utgjorde økologisk kumelk

Tabell 2.3.9. **Andel økologiske husdyr og husdyr i karens. 2011*. Prosent**

	Andel økologiske husdyr og husdyr i karens
Storfe i alt	3,3
Melkekyr	3,8
Ammekyr	5,0
Sauer og lam	2,1
Geiter	1,9
Svin	0,3
Verpehøner	3,5
Slaktekyllinger	0,4

Kilde: Debio og Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

levert meieri 3,4 prosent av total leveranse. Økologisk slakt av storfe, sau og lam, geit og svin utgjorde til sammen bare 0,9 prosent av tonn slakt i alt i 2011. Andel økologiske egg var 4,1 prosent.

Husdyr og kulturlandskap

I et historisk perspektiv har seterdrift og annen beiting i utmark vært viktig for å skaffe nok fôr til husdyra. Beiting hindrer gjengroing, og i de senere årene har beitinge husdyrs betydning for kulturlandskapet kommet i fokus. Det gis tilskudd til husdyr som går minst fem uker på utmarksbeite, tidligere var kravet minst åtte uker. Fra og med 2006 gis det også et generelt beitetilskudd, uavhengig av om beitingen skjer i utmark eller på jordbruksareal.

Tabell 2.3.10. **Husdyr som går minst fem uker på utmarksbeite. 1985, 1995, 2005 og 2010-2011***

	Husdyr på utmarksbeite i alt	Storfe	Sauer	Geiter	Hester over 1 år ¹
1985 ²	2 800 000	432 600	2 266 900	92 400	8 200
1995 ²	2 555 000	242 600	2 225 100	81 300	6 300
2005 ²	2 379 700	238 900	2 066 800	65 900	7 800
2010	2 259 100	228 700	1 963 300	57 600	9 500
2011*	2 232 600	231 300	1 936 000	56 000	9 300

¹ Gjelder alle hester for 2005 og 2010-2011*.

² Minst 8 uker på utmarksbeite.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

I alt 26 800 jordbruksbedrifter, eller 57 prosent av bedriftene, hadde husdyr som beitet på eget eller leid jordbruksareal i 2010. I alt ble 2 692 000 dekar jordbruksareal beitet. I dette arealet inngår beiting på engareal før og etter slått. Gjennomsnittlig beitetid for melkekyr varierte fra 20 uker i Vestfold til 11 uker i Sogn og Fjordane og Troms. Troms hadde også kortest gjennomsnittlig beitetid for ammekyr med 12 uker, mens Rogaland hadde lengst beitetid med 22 uker.

Seterdrift er et viktig element i kulturlandskapet i fjellet i enkelte områder av landet. I 1959 hadde 13 700 jordbruksbedrifter egen seter eller del i seter som var i bruk. I 2011 gjaldt dette 1 505 jordbruksbedrifter.

Husdyr og forurensning

Husdyrgjødsel er en kilde til næring for planter, men kan også forårsake forurensning, først og fremst gjennom avrenning til vassdrag i forbindelse med spredning av gjødsla på jorder og ved utslipp fra gjødsellagre. Husdyr og husdyrgjødsel gir også utslipp til luft i form av ammoniakk, metan og lystgass. Mesteparten av metan-gassen slippes ut direkte fra fordøyelses-systemet til dyra. Jordbruket står for om lag 50 prosent av totalt utslipp av metan i Norge. Utslipp i forbindelse med spredning av gjødsla på jordbruksareal er omtalt i kapittel 2.2.

Tekstboks 2.3.1. Husdyr – datagrunnlag

Datagrunnlag og telledato for husdyr har endret seg over tid:

Før 1984 var statistikken basert på de fullstendige tellingene hvert tiende år og utvalgsundersøkelser i de øvrige årene. Fra og med 1984 har søknader om produksjonstilskudd vært hovedkilde for statistikken. Det kan søkes produksjonstilskudd for husdyr to ganger per år, med telledato henholdsvis 1. januar og 31. juli. SSB bruker registreringen per 31. juli som grunnlag for årsstatistikken. I tidligere tellinger og utvalgsundersøkelser har telledatoen vært 1. juni eller 20. juni. En flytting av telledatoen med 1-2 måneder har neppe stor innvirkning på dyretallet, men regelverket for tilskudd virker inn på hvordan søkerne tilpasser drifta. I løpet av 1990-tallet økte tilskuddet per dyr, og dette kan ha medført at søkerne passer på å ha et størst mulig dyretall på registreringsdatoene.

Tabell 2.3.11. Jordbruksbedrifter med ulike husdyrslag, etter fylke og bruksstørrelse

	Hest Storfe i alt		Ku	Sau over	Melke-	Svin	Avls-	Slakte-	Høner
	i alt		i alt	1 år	geit	i alt	svin	svin	
1949 ¹	130 513	..	192 492	..	..	119 063	..	..	138 648
1959 ¹	95 623	152 283	148 167	..	..	84 999	..	..	85 588
1969 ¹	34 090	92 116	82 177	69 075	² 3 488	49 970	15 530	..	40 653
1979 ¹	12 328	53 793	38 906	44 514	² 1 713	17 667	8 943	..	14 655
1989 ¹	7 560	37 584	29 143	28 887	² 1 474	8 272	5 229	..	5 930
1999 ³	7 310	30 130	26 468	22 709	751	5 876	3 686	5 158	4 064
2010 ³	6 731	16 904	15 419	14 779	402	2 467	1 465	2 211	1 847
2011 ^{*3}	6 659	16 224	14 797	14 561	382	2 361	1 351	2 127	1 760
2011³									
Fylke									
Østfold	324	307	289	158	-	150	94	132	96
Akershus og Oslo	406	320	296	232	:	87	57	79	82
Hedmark	553	999	952	709	24	249	134	219	135
Oppland	689	1 993	1 829	1 314	43	182	109	152	114
Buskerud	360	504	476	562	16	52	28	45	85
Vestfold	238	208	194	128	3	129	74	124	53
Telemark	290	326	292	382	20	51	24	44	60
Aust-Agder	133	231	207	221	:	25	12	24	29
Vest-Agder	242	501	455	456	-	34	21	29	57
Rogaland	623	2 317	2 134	2 636	12	617	308	557	279
Hordaland	474	1 171	990	2 009	31	89	46	80	146
Sogn og Fjordane	362	1 417	1 250	1 682	60	74	43	72	104
Møre og Romsdal	452	1 483	1 274	1 081	38	73	48	57	110
Sør-Trøndelag	507	1 365	1 260	719	-	80	56	68	115
Nord-Trøndelag	315	1 459	1 375	545	8	322	211	306	115
Nordland	398	1 134	1 074	1 062	30	116	63	110	122
Troms Romsa	209	346	320	536	95	25	19	23	42
Finnmark Finnmarku	84	143	130	129	-	6	4	6	16
Jordbruksareal i drift									
- 4 dekar	63	815	807	135	10	222	111	192	135
5- 49 "	632	261	143	1 546	16	104	55	90	221
50-99 "	1 244	1 165	816	3 172	74	197	123	172	275
100-199 "	1 975	4 196	3 666	4 712	169	480	273	436	429
200-499 "	2 224	7 891	7 514	4 340	107	965	561	874	540
500- "	521	1 896	1 851	656	6	393	228	363	160

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.² Geiter over 1 år, inklusive hanndyr.³ Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.12. **Husdyr. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2008 og 2010-2011***

	1959 ¹	1969 ¹	1979 ¹	1989 ¹	1999 ²	2010 ²	2011* ²
Hester	115 798	40 635	20 704	17 417	26 959	36 712	36 396
Storfe	1 099 350	971 928	968 843	949 369	1 033 070	874 529	863 153
Oksekalver under 1 år	322 151	340 239	177 025	608 900	184 111	157 149	154 678
Kvigeikalver under 1 år			174 268		176 172	155 692	156 192
Okser over 1 år			79 275		124 641	95 051	93 890
Kviger over 1 år			165 987		198 389	158 321	153 496
Kyr	594 432	436 353	372 288	340 469	349 757	308 316	304 897
Melkekyr	..	..	..	..	312 948	238 442	233 221
Ammekyr	..	..	..	..	36 809	69 874	71 676
Sauer	1 750 985	1 840 755	1 952 092	2 183 098	2 324 789	2 308 291	2 294 046
Under 1 år	916 515	1 002 896	1 089 588	1 284 018	1 369 422	1 385 772	1 375 811
Over 1 år	834 470	837 859	862 504	899 080	955 367	922 519	918 235
Geiter	99 163	91 160	80 652	..	78 590	67 485	66 981
Av dette:							
Melkegeiter	³ 74 754	³ 71 924	³ 57 849	³ 67 691	51 724	36 650	35 383
Svin	435 245	621 317	672 754	656 695	738 372	850 383	839 353
Avlssvin	61 787	78 163	86 340	84 233	100 408	97 586	96 339
Avlspurker	59 172	74 438	81 951	..	97 495	95 012	94 213
Avlsråner	2 615	3 725	4 389	..	2 913	2 574	2 126
Andre svin	373 458	543 154	586 414	572 462	637 964	752 797	743 014
Smågriser inntil 8 uker	..	..	..	..	265 009	289 446	281 908
Slaktesvin, 20-50 kilo	..	..	..	..	372 955	463 351	461 106
Høner	2 668 394	3 270 423	3 827 799	3 441 719	3 181 174	3 952 857	3 854 214
Livkyllinger	..	..	..	..	1 459 614	966 783	1 204 600
Slaktekyllinger	..	..	..	..	4 833 875	11 854 148	11 355 048

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.² Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.³ Geiter over 1 år medregnet hanndyr.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.13. **Husdyr, etter fylke. 2011***

	I alt	Østfold	Akershus og Oslo	Hedmark	Oppland	Buskerud	Vestfold
Hester	36 396	2 326	3 690	3 345	3 137	2 251	1 866
Storfe	863 153	20 355	21 139	62 124	111 932	24 089	13 716
Kyr	304 897	7 487	7 516	22 853	38 320	9 477	5 325
Melkekyr	233 221	5 131	4 477	14 193	28 288	4 927	2 523
Ammekyr	71 676	2 356	3 039	8 660	10 032	4 550	2 802
Øvrige storfe	558 256	12 868	13 623	39 271	73 612	14 612	8 391
Sauer	2 294 046	11 809	22 722	126 820	258 609	102 262	10 045
Under 1 år (lam)	1 375 811	6 905	13 833	79 257	165 573	65 551	6 091
Over 1 år	918 235	4 904	8 889	47 563	93 036	36 711	3 954
Melkegeiter	35 383	-	:	1 547	3 870	1 430	11
Avlssvin	96 339	6 575	3 126	11 640	7 258	1 597	5 868
Slaktesvin, 20-50 kilo	461 106	33 623	19 518	58 084	31 681	3 828	38 933
Høner	3 854 214	417 527	177 494	466 912	180 801	109 983	126 996
Livkyllinger	1 204 600	206 228	11 232	145 966	7 643	18 390	123
Slaktekyllinger	11 355 048	2 065 679	410 582	1 577 733	318 488	225 279	830 396
	Telemark	Aust-Agder	Vest-Agder	Rogaland	Hordaland	Sogn og Fjordane	Møre og Romsdal
Hester	1 836	798	1 353	2 940	1 748	1 110	2 632
Storfe	12 299	8 976	21 400	146 619	37 535	46 729	74 402
Kyr	4 528	3 289	7 578	49 664	13 940	17 722	25 947
Melkekyr	2 087	1 963	5 128	41 487	11 175	15 735	22 242
Ammekyr	2 441	1 326	2 450	8 177	2 765	1 987	3 705
Øvrige storfe	7 771	5 687	13 822	96 955	23 595	29 007	48 455
Sauer	56 586	29 201	50 086	485 560	220 934	199 233	134 203
Under 1 år (lam)	35 486	18 225	29 574	288 963	121 182	117 557	76 722
Over 1 år	21 100	10 976	20 512	196 597	99 752	81 676	57 481
Melkegeiter	1 496	:	-	1 193	2 473	5 878	4 552
Avlssvin	2 321	310	1 344	27 007	1 828	1 468	1 894
Slaktesvin, 20-50 kilo	6 459	4 221	3 323	128 255	7 995	7 378	11 051
Høner	81 305	68 596	47 966	1 132 824	121 417	95 348	114 539
Livkyllinger	69	:	2 129	696 947	23 329	33	136
Slaktekyllinger	98 755	150 528	:	1 641 825	207 001	10	20 011
	Sør-Trøndelag	Nord-Trøndelag	Nordland	Troms Romsa	Finnmark Finnmarku		
Hester	2 807	1 425	1 673	1 057	402		
Storfe	77 689	99 301	62 877	14 522	7 449		
Kyr	27 287	34 112	21 452	5 454	2 946		
Melkekyr	22 960	27 206	16 199	4 633	2 867		
Ammekyr	4 327	6 906	5 253	821	79		
Øvrige storfe	50 402	65 189	41 425	9 068	4 503		
Sauer	145 413	89 306	212 906	113 523	24 828		
Under 1 år (lam)	86 824	52 686	126 256	70 098	15 028		
Over 1 år	58 589	36 620	86 650	43 425	9 800		
Melkegeiter	-	525	3 246	9 084	-		
Avlssvin	2 689	15 762	4 842	674	136		
Slaktesvin, 20-50 kilo	10 181	70 335	22 489	3 349	403		
Høner	192 594	406 117	76 151	26 022	11 622		
Livkyllinger	23 778	4 450	64 062	:	43		
Slaktekyllinger	1 394 945	2 406 057	747	-	:		

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.14. **Dyretall per jordbruksbedrift med vedkommende husdyr, etter fylke og bruksstørrelse**

	Storfe				Sau over 1 år	Melke- geit	Svin		Høner
	I alt	Ku ¹					Avls- svin	Slakte- svin	
		I alt	Melkeku	Ammeku					
1949 ²	..	3,9	..	..	..	..	..	..	³ 22
1959 ²	7,2	4,0	..	..	..	..	..	..	31
1969 ²	10,6	5,3	..	..	12,1	⁴ 20,6	5,0	..	80
1979 ²	18,0	9,6	..	..	19,4	⁴ 33,8	9,7	..	261
1989 ²	25,3	11,7	..	..	31,1	⁴ 45,9	16,1	..	580
1999 ⁵	34,3	13,2	13,8	6,7	42,1	68,9	27,2	72,3	783
2010 ⁵	51,7	20,0	21,4	13,4	62,4	91,2	66,6	209,6	2 140
2011 ^{*5}	53,2	20,6	22,1	14,0	63,1	92,6	71,3	216,8	2 190

2011***Fylke**

Østfold	66,3	25,9	31,1	16,7	31,0	-	69,9	254,7	4 349
Akershus og Oslo	66,1	25,4	28,9	18,4	38,3	:	54,8	247,1	2 165
Hedmark	62,2	24,0	23,1	21,7	67,1	64,5	86,9	265,2	3 459
Oppland	56,2	21,0	20,9	16,5	70,8	90,0	66,6	208,4	1 586
Buskerud	47,8	19,9	21,0	16,3	65,3	89,4	57,0	85,1	1 294
Vestfold	65,9	27,4	31,1	21,6	30,9	:	79,3	314,0	2 396
Telemark	37,7	15,5	17,1	13,3	55,2	74,8	96,7	146,8	1 355
Aust-Agder	38,9	15,9	17,8	11,9	49,7	:	25,8	175,9	2 365
Vest-Agder	42,7	16,7	18,1	11,8	45,0	-	64,0	114,6	842
Rogaland	63,3	23,3	26,7	11,3	74,6	99,4	87,7	230,3	4 060
Hordaland	32,1	14,1	16,7	7,8	49,7	79,8	39,7	99,9	832
Sogn og Fjordane	33,0	14,2	15,6	7,1	48,6	98,0	34,1	102,5	917
Møre og Romsdal	50,2	20,4	22,3	11,8	53,2	119,8	39,5	193,9	1 041
Sør-Trøndelag	56,9	21,7	23,1	12,5	81,5	0,0	48,0	149,7	1 675
Nord-Trøndelag	68,1	24,8	26,0	16,4	67,2	65,6	74,7	229,9	3 532
Nordland	55,4	20,0	21,1	13,6	81,6	108,2	76,9	204,4	624
Troms Romsa	42,0	17,0	18,1	10,7	81,0	95,6	35,5	145,6	620
Finnmark Finnmark	52,1	22,7	23,3	9,9	76,0	-	34,0	67,2	726

Jordbruksareal i drift

- 4 dekar	125,5	43,5	43,5	10,9	60,2	166,5	154,4	294,0	6 336
5- 49 "	9,5	4,9	6,4	4,4	28,3	49,7	53,9	112,4	1 401
50- 99 "	14,8	7,0	8,2	5,9	38,5	74,9	50,5	139,9	842
100-199 "	27,4	11,6	12,9	8,9	60,0	84,7	55,1	163,2	1 288
200-499 "	53,0	20,0	20,5	14,9	88,1	115,5	62,9	223,3	2 161
500- "	109,5	37,9	37,6	26,3	120,9	119,2	86,4	286,9	4 613

¹ Enkelte jordbruksbedrifter har både melkeku og ammeku.² Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.³ Medregnet haner.⁴ Geit over 1 år medregnet hanndyr.⁵ Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.15. **Husdyr på økologisk godkjente jordbruksbedrifter. 2004-2011***

	2004 ¹	2005 ¹	2006 ²	2007 ²	2008 ²	2009 ²	2010 ²	2011 ²
Hester	211	162	100	114	107	91	61	58
Storfe	18 649	18 533	18 881	20 311	21 192	23 863	27 211	28 441
Melkekyr	5 643	5 461	5 441	6 030	6 847	7 622	8 764	8 817
Ammekyr	2 472	2 538	2 616	2 799	2 803	2 915	3 232	3 560
Andre storfe	10 534	10 534	10 824	11 482	11 542	13 326	15 215	16 064
Sauer og lam	35 589	31 962	33 027	35 905	40 145	45 423	48 941	48 534
Av dette:								
Uteganger-sau	320	1 099	1 238	1 141	2 076	2 889	3 549	3 943
Geiter	2 230	1 443	1 249	1 353	1 296	1 337	1 426	1 253
Av dette:								
Melkegeiter	1 252	645	522	591	497	576	659	441
Svin	749	494	1 333	1 429	1 946	2 486	3 287	2 242
Av dette:								
Slaktegriser	462	272	942	1 197	1 610	1 501	2 460	1 207
Verpehøner	57 511	32 656	66 273	84 310	119 323	170 409	153 319	136 395

¹ Per 31. desember.² Per 1. januar.

Kilde: Debio.

Tabell 2.3.16. **Tamrein per 31. mars, etter reinbeiteområde. 2000, 2005 og 2007-2011. Øvre reintall¹**

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011*	Gjelden- de øvre reintall per 31. desember 2008 ¹
Hele landet	172 407	234 608	243 251	253 721	248 522	253 400	246 056	221 900
Reinbeiteområder i alt	160 926	222 453	230 706	240 954	236 198	241 295	233 775	209 900
Sør-Trøndelag/Hedmark	13 458	13 616	13 376	13 576	13 691	13 821	13 859	13 600
Nord-Trøndelag	14 662	12 377	12 483	12 627	12 856	13 281	13 413	15 900
Nordland	11 135	14 142	14 557	14 717	15 101	15 667	14 568	18 200
Troms Romsa	8 133	11 272	12 046	12 188	12 226	12 094	11 669	14 800
Vest-Finnmark	65 508	92 714	94 262	98 106	96 009	98 288	96 265	77 400
Øst-Finnmark	48 030	78 332	83 982	89 740	86 315	88 144	84 001	70 000
Utenfor reinbeiteområder (tamreinlag mfl.)	11 481	12 155	12 545	12 767	12 324	12 105	12 281	12 000

¹ Øvre reintall er fastsatt ut fra beitegrunnet som er til disposisjon.

Kilde: Reindriftsforvaltningen.

Tabell 2.3.17. **Produksjon av kjøtt til salg og hjemmeforbruk. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2005-2011*. Tonn**

	I alt	Storfe	Kalv	Sau og lam	Geit og kje	Fjørfe	Svin ¹	Hest	Tamrein	Kanin
	Tonn									
1959	119 018	41 070	7 455	14 907	315	2 937	48 243	2 246	1 600	245
1969	150 567	52 110	6 606	17 262	312	5 176	65 566	1 904	1 411	220
1979	182 084	69 617	1 902	19 014	258	9 818	78 932	750	1 625	168
1989	206 483	74 022	1 364	23 072	331	19 988	84 099	798	2 592	217
1999	267 058	94 051	1 525	22 946	266	36 528	109 250	606	1 616	270
2005	286 182	85 303	2 067	26 096	247	56 861	112 818	465	2 065	260
2006	295 162	85 526	2 116	25 278	297	62 894	116 356	425	1 990	280
2007	299 210	82 566	2 089	23 544	285	70 282	117 742	383	2 069	250
2008	320 477	84 499	1 966	24 246	306	84 090	122 706	363	2 061	240
2009	316 542	83 098	1 684	24 048	269	81 145	123 642	440	1 986	230
2010	322 947	81 873	1 632	24 554	285	83 084	128 771	414	2 094	240
2011*	323 228	79 755	1 884	23 496	233	84 699	130 805	429	1 677	250

¹ Fra og med 2002 regnes vekt av svin uten hode og labb.

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettneemnda for jordbruket.

Tabell 2.3.18. **Produksjon av melk, egg, ull, honning og pelsskinn til salg og hjemmeforbruk. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2005-2011***

	Melk		Egg	Honning	Ull	Pelsskinn
	Kumelk	Geitemelk				
	1 000 liter		Tonn			Antall
1959	1 417 000	19 700	31 179	900	4 556	647 300
1969	1 634 000	26 200	37 260	973	4 830	1 977 900
1979	1 782 000	23 300	44 939	600	4 764	1 345 000
1989	1 854 000	26 600	51 933	2 128	4 830	1 278 500
1999	1 654 000	21 700	47 705	1 000	5 105	786 600
2005	1 515 000	22 100	50 702	1 500	5 064	592 000
2006	1 504 000	20 900	50 815	1 300	4 901	754 300
2007	1 545 000	20 300	53 187	1 400	4 490	735 500
2008	1 531 000	20 300	56 012	1 450	4 466	866 200
2009	1 505 000	20 800	58 916	1 100	4 372	887 600
2010	1 509 000	20 700	59 556	1 300	4 368	725 400
2011*	1 479 000	20 300	59 567	850	4 368	632 800

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettneemnda for jordbruket.

2.4. Driftsmidler

Med driftsmidler menes varer, maskiner, bygninger og andre faste anlegg som brukes i jordbruket. Driftsmidlene deles ofte i varige og ikke-varige. I varige driftsmidler inngår driftsbygninger, maskiner og redskaper, annet utstyr og anlegg med levetid utover ett år. Ikke-varige driftsmidler er varer som forbrukes i produksjonen i løpet av året, for eksempel såfrø, handelsgjødsel, plantevernmidler, kraftfôr, drivstoff og annen energi.

- I 2008 investerte jordbruksbedriftene 3,4 milliarder kroner i driftsbygninger for jordbruk og 2,8 milliarder kroner i nye eller brukte maskiner og redskaper. Regnet i faste 2008-kroner er det en økning på respektive 25 og 2 prosent fra 2005.
- I 2010 kunne 9 prosent av jordbruksarealet i drift om nødvendig vannes, mens 4 prosent av arealet faktisk ble vannet.
- Salget av nitrogen i handelsgjødsel var forholdsvis stabilt fra slutten av 1970-tallet til 2007. I samme perioden ble salget av fosfor i handelsgjødsel mer enn halvert.
- Salget av handelsgjødsel i 2008, 2009 og 2010 ble sterkt påvirket av den store prisøkningen i 2009. På grunn av høyere priser regnes det med en nedgang i forbruket.
- Totalt salg av kraftfôr har økt med 11 prosent i siste tiårsperioden. Salget av kraftfôr til storfe, sau og geit har vært så å si stabilt, mens salget til svin og fjørfe har økt.

Driftsbygninger

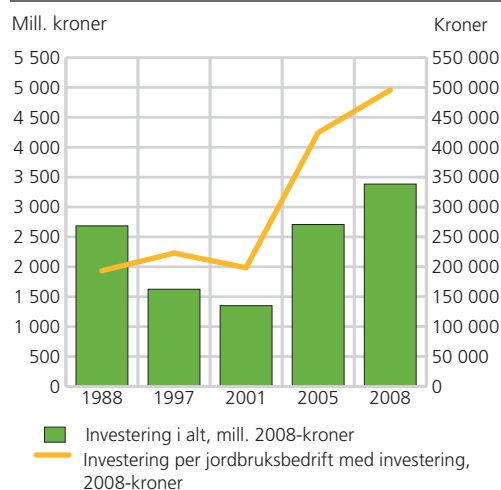
Det er ikke gjennomført undersøkelser av antall og grunnflate av driftsbygninger på jordbruksbedriftene siden 1999.

I 1999 hadde 71 000 jordbruksbedrifter 131 300 driftsbygninger i bruk eller i brukbar stand, med en total grunnflate på 28,9 millioner kvadratmeter. Dette tilsvarer i gjennomsnitt 1,9 bygninger og 415 kvadratmeter per jordbruksbedrift med driftsbygning. Hele eller store deler av 10 100 bygninger med en grunnflate på 1,4 millioner kvadratmeter var ikke i bruk. Sammenlignet med tidligere tellinger har bygningsareal per jordbruksbedrift økt. Dette henger sammen med økende størrelse på jordbruksbedriftene.

I 2008 investerte 14 prosent av jordbruksbedriftene i driftsbygninger for jordbruk. Samlet investering var 3,38 milliarder kroner. I 2001 og 2005 ble det investert henholdsvis 1,35 og 2,71 milliarder kroner (faste 2008-kroner). 28 prosent av samlet investering i 2008 ble gjort av jordbruksbedrifter med driftsformen storfe melkeproduksjon.

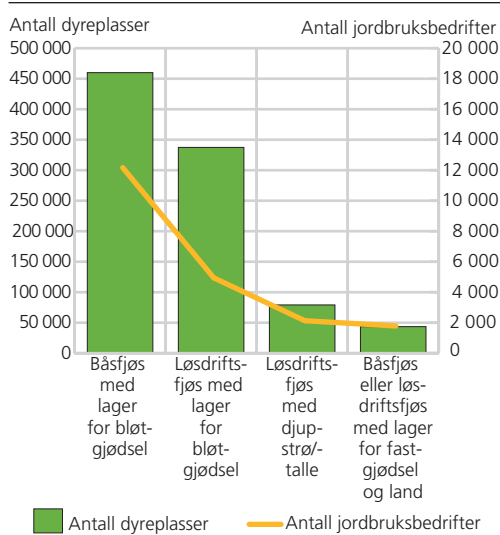
Samme år hadde 84 prosent av jordbruksbedriftene utgifter til vedlikehold av driftsbygninger. Vedlikeholdsutgiftene utgjorde

Figur 2.4.1. Investering i driftsbygninger for jordbruk. 1988, 1997, 2001, 2005 og 2008. Faste 2008-kroner

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4.2. **Jordbruksbedrifter med storfe og antall dyre plasser for storfe, etter fjøstype og type gjødsellager¹. 2010**

¹ En jordbruksbedrift kan ha mer enn én fjøstype og én type gjødsellager.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

1,13 milliarder kroner, som i gjennomsnitt svarer til 28 400 kroner per bedrift med utført vedlikehold.

I 1999 var 91 prosent av plassene for melkeku i båsfjøs, mens 9 prosent var i løsdriktfjøs. For 2010 har en tilsvarende opplysninger for storfe i alt. 53 prosent av dyre plassene for storfe i alt var da i båsfjøs, mens 47 prosent av plassene var i løsdriktfjøs.

Fra og med 1. januar 2012 er det forbudt med tradisjonelle bur uten innredning ved hold av verpehøner.

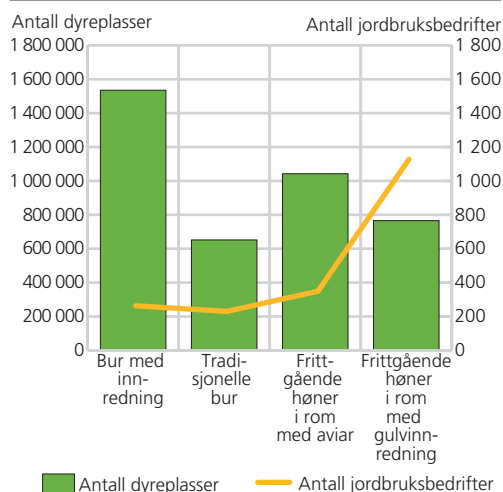
29 200 jordbruksbedrifter oppga at de hadde gjødsellager i 2010. Av disse hadde 73 prosent lager for bløtgjødsel, 40 prosent lager for fast gjødsel og 9 prosent lager for land (urin). Samme jordbruksbedrift kunne ha mer enn én type lager. 89 prosent av bløtgjødsellagene hadde tak eller annet dekke. Tilsvarende andel

for fastgjødsellagene var 82 prosent. Tak eller annet dekke reduserer utslippet av skadelige gasser fra jordbruket. Gjennomsnittlig lagerkapasitet regnet i måneder med inneføring utgjorde 9-11 måneder. Ifølge forskrift om husdyrgjødsel skal lagringskapasiteten være minimum åtte måneder. Gjødsellageret skal ha så stor kapasitet at all gjødsel kan spres i perioden fra våronnstart til 1. september, dog med mulighet til forlengelse.

Traktorer og maskiner

I 2005 disponerte 96 prosent av jordbruksbedriftene egen firehjulstraktor. I alt var det 114 100 firehjulstraktorer, og gjennomsnittlig antall traktorer per bedrift var 2,2. Gjennomsnittlig jordbruksareal per firehjulstraktor var 91 dekar, mot 64 dekar i 1989 og 110 dekar i 1969. Over tid har andel traktorer med firehjulstrekk økt, og det samme gjelder gjennomsnittlig motorstyrke.

Figur 2.4.3. **Jordbruksbedrifter med verpehøner og antall dyre plasser for verpehøner, etter type innredning¹. 2010**

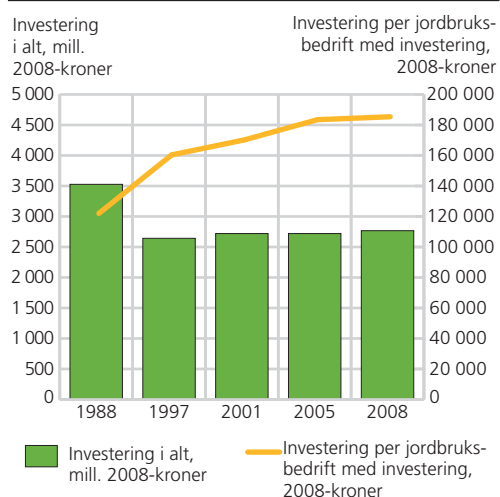
¹ En jordbruksbedrift kan ha mer enn én fjøstype og én type gjødsellager.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

73 prosent av jordbruksbedriftene som dyrket korn og oljevekster til modning i 2005, hadde skurtresker, inkludert deleie i tresker. Andelen deleiere har gått litt ned. En årsak til dette kan være at flere går over til å leie skurtresker med fører. Gjennomsnittlig korn- og oljevekstareal per skurtresker var 279 dekar i 2005, mot 212 dekar i 1989 og 232 dekar i 1969.

31 prosent av jordbruksbedriftene investerte i nye eller brukte maskiner og redskaper for jordbruk i 2008. Samlet investering var 2,77 milliarder kroner, som er en liten økning sammenlignet med 2001 og 2005. Leasing av maskiner gjennom finansieringsselskap er også en del av de totale maskinkostnadene i jordbruket, men inngår ikke i tallene nevnt over. Leasing har økt i omfang de siste årene. I 2008 ble det betalt 657 millioner kroner i leasingleie, mot 470 millioner i 2005. Tallene for leasing er usikre.

Figur 2.4.4. **Investering i maskiner og redskaper for jordbruk. 1988, 1997, 2001, 2005 og 2008. Faste 2008-kroner**

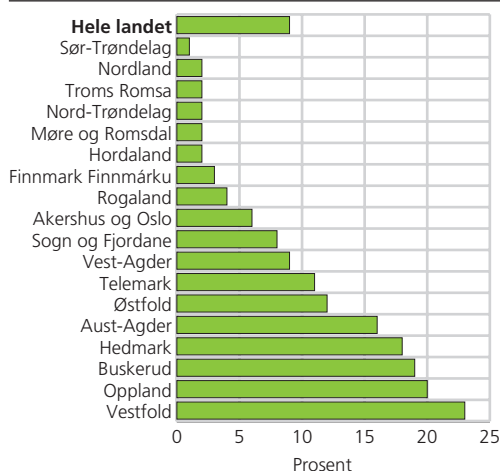
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Vanningsanlegg

Nedbørmengden i vekstsesongen varierer mye mellom distrikter i Norge. Det meste av landet har i normale år nok nedbør til å unngå betydelige tørkeskader, men for eksempel nordre Gudbrandsdalen har så lite nedbør at vanning av jordbruksareal har vært drevet i generasjoner. Jordtype og vekst som dyrkes, er viktig for vanningsbehovet. Generelt er sandholdig jord mer tørkesvak enn annen jord. Vekster som grønnsaker, poteter og gras trenger mer vann enn korn. Fram til begynnelsen av 1990-tallet ga staten tilskudd til bygging av vanningsanlegg.

I 2010 var det knapt 6 600 bedrifter med vanningsanlegg for bruk på friland. I alt 933 000 dekar jordbruksareal kunne vannes med disse anleggene. Dette tilsvarer 9 prosent av jordbruksarealet i drift. I 2010 utgjorde jordbruksareal som faktisk ble vannet, 415 000 dekar. Av dette var 154 000 dekar korn og oljevekster til modning, 140 000 dekar eng, 55 000 dekar poteter, 40 000 dekar grønnsaker samt 15 000 dekar frukt og bær. Vel 70 prosent

Figur 2.4.5. **Andel jordbruksareal som kan vannes med eksisterende vanningsanlegg, etter fylke. 2010. Prosent**

Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

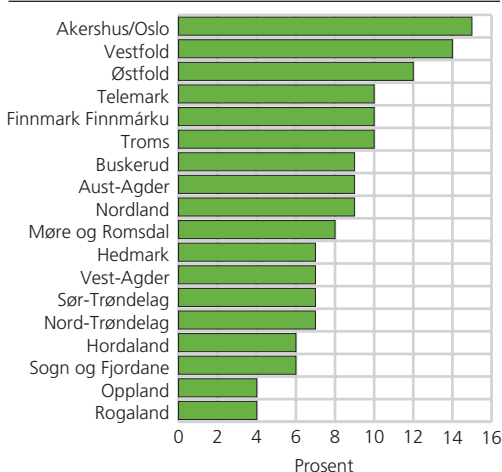
av dem som vannet, brukte vanningsvogn, mens rør/slange med spredere ble brukt av 37 prosent. Dryppvanning brukes noe i frukt- og bærproduksjon. Samme jordbruksbedrift kan ha mer enn én type utstyr. Helt dominerende vannkilde er elv, bekk, innsjø, tjern og lignende som brukes/kan brukes av flere.

Grøfting av jordbruksareal

Fram til begynnelsen av 1990-tallet ga staten tilskudd til grønfting av jordbruksareal. For eksempel ble det for årene 1974-1978 i gjennomsnitt per år gitt tilskudd til grønfting av 60 000 dekar. Resultatene fra landbrukstellinga i 1979 viser at det totale omfanget av grønfting i denne perioden var 113 000 dekar i gjennomsnitt per år. I årene 1994-1998 ble det ifølge Jordbrukstellinga 1999 i gjennomsnitt grønftet 46 000 dekar.

I 2010 oppga 15 400 jordbruksbedrifter at de hadde grønftet i perioden 2006-2010. Til sammen var det grønftet 311 000 dekar jordbruksareal, fordelt på 235 000 dekar eget areal og 76 000 dekar leid areal.

Figur 2.4.6. **Andel jordbruksareal i drift som brukeren anser for dårlig grønftet, etter fylke. 2010. Prosent**

Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

Gjennomsnittet per år var 62 000 dekar. I 2010 var det også spørsmål om noe av jordbruksbedriftens areal var dårlig grønftet. 45 prosent av jordbruksbedriftene oppga at de hadde areal som var dårlig grønftet. Dette gjaldt til sammen 812 000 dekar, fordelt på 425 000 eget areal og 387 000 dekar leid areal.

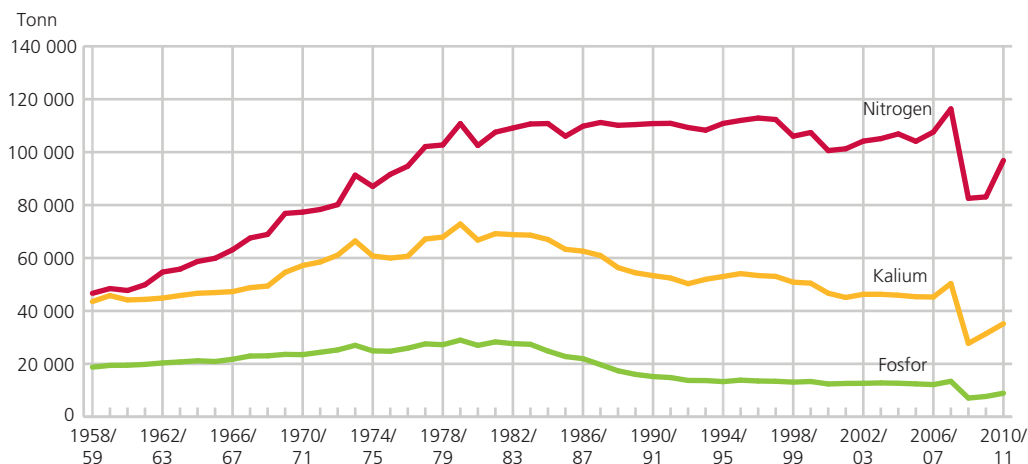
Bruk av handelsgjødsel

Statistikken over omsetning av handelsgjødsel gjelder salg i perioden 1. juli et år til 30. juni året etter. Det antas at meste-parten av gjødsla solgt etter 1. juli brukes i neste års vekstsesong. Salg av gjødsel til skogbruket og til bruk i småhager, grøntanlegg og lignende inngår i tallene, men utgjør en ubetydelig del. Statistikken bygger på rapportering av salg fra grossister og importører, og tar ikke hensyn til eventuell lagring av gjødsel hos detaljister og i jordbruksbedriftene. Sett over noen år vil statistikken vise et riktig bilde av utviklingen i forbruket av handelsgjødsel i jordbruket.

Salget av nitrogengjødsel regnet i verdistoff (N), ble mer enn fordoblet fra slutten av 1950-tallet til begynnelsen av 1980-tallet. Senere var salget nokså stabilt fram til 2007/08. Salget av fosforgjødsel regnet i verdistoff (P), økte sakte fra slutten av 1950-tallet til slutten av 1970-tallet. Fra begynnelsen av 1980-tallet falt salget markert i løpet av en tiårsperiode.

Omsetningen for 2007/08, 2008/09 og 2009/10 ble påvirket av den store prisøkningen i sesongen 2008/09. I 2007/08 ble det hamstret gjødsel på grunn av forventet prisstigning i sesongen 2008/09. På grunn av høyere priser regnes det med en reell nedgang i forbruket og mer bruk av rimelige og ensidige gjødselslag. Budsjettnemnda for jordbruket har korrigert for hamstring og anslår forbruket av nitrogen til 103 000 tonn i 2008, 93 800 tonn i

Figur 2.4.7. **Omsetning av nitrogen, fosfor og kalium i handelsgjødsel¹. 1958/59-2010/11. Tonn verdistoff**

¹ Inklusive salg til skogbruk, småhager, grøntanlegg o.l.

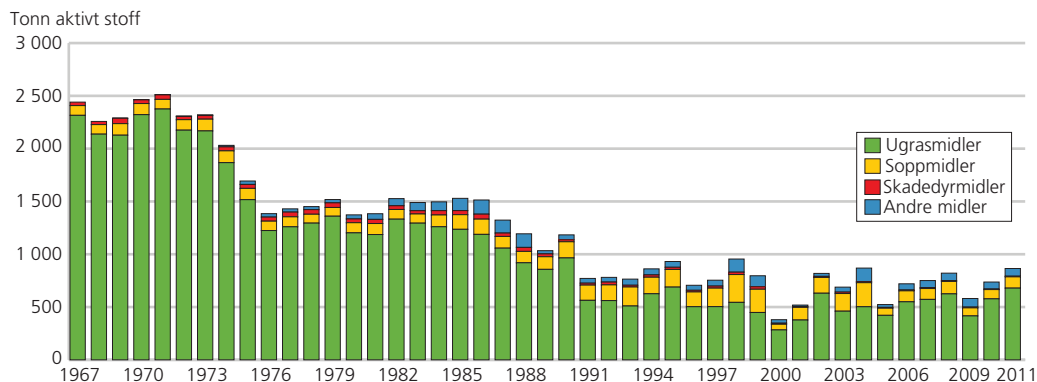
Kilde: Mattilsynet.

2009 og 85 100 tonn i 2010. I 2010/11 var omsetningen 96 900 tonn. Forbruket av fosfor er for de samme årene anslått til henholdsvis 11 700, 8 600 og 7 900 tonn, og i 2010/11 var omsetningen 8 900 tonn.

I årene 1988-1999 var handelsgjødsel ilagt en egen miljøavgift. Fra og med 1998 er det obligatorisk med gjødselplan for alle som søker produksjonstilskudd i jordbruket.

Omsetningen av jordbrukskalk var 156 000 tonn i 2011. Omsetningen har gått sammenhengende tilbake siden 1990 og i 2011 var den bare en tredjedel av mengden i 1990. I forhold til det antatte behovet for vedlikeholdskalking av jordbruksarealet anses den tilførte mengden nå å være for liten.

Figur 2.4.8. **Omsetning av plantevernmidler¹. 1967-2011. Tonn aktivt stoff**

¹ Inklusive salg til skogbruk, samferdsel, småhager, grøntanlegg o.l.

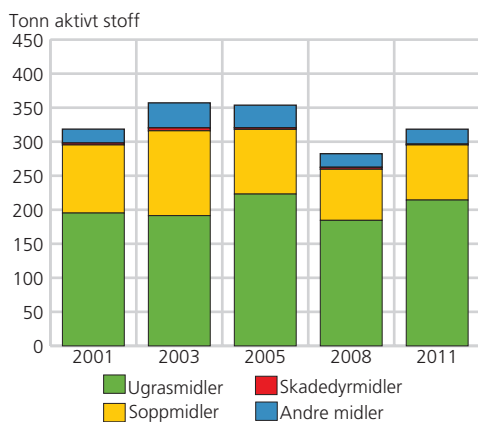
Kilde: Mattilsynet.

Bruk av plantevernmidler

Statistikken over omsetning av plantevernmidler gjelder salg fra importør/norsk produsent til distributør/forhandler. De siste årene har statistikken vært preget av endringer av avgiftssystemet og økning av avgiftene, noe som har ført til varierende grad av hamstring og endring i lagerbeholdninger. Statistikken viser derfor ikke det faktiske årlige salget til sluttbrukerne. Plantevernmidler brukt utenom jordbruket inngår; for eksempel brukes det midler i småhager, på golfbaner og i grøntanlegg, langs jernbane og i skogbruket. Den store nedgangen i omsetningen av ugrasmidler fra 1970-tallet og til i dag skyldes i stor grad overgang fra preparater som krever store doser, til lavdosemidler innenfor korndyrkingen.

SSB har gjennomført undersøkelser av den faktiske bruken av plantevernmidler i jordbruket for årene 2001, 2003, 2005, 2008 og 2011 (se kapittel 2.2). Undersøkelsene har omfattet 96-97 prosent av jordbruksarealet i drift utenom areal som ble drevet økologisk eller var under omlegging. Midler brukt til beising av såfrø

Figur 2.4.9. Forbruk av plantevernmidler i jordbruket. 2001, 2003, 2005, 2008 og 2011. Tonn aktivt stoff

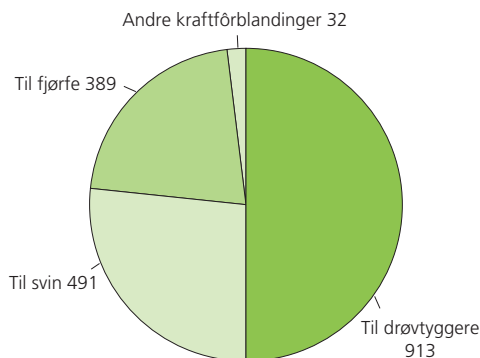
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

eller påført planter før utplantning inngår ikke i undersøkelsene. Undersøkelsen for 2008 omfattet for første gang plantevern i veksthus. Bruken av plantevernmidler kan variere betydelig fra et år til et annet på grunn av værforholdene.

Kraftfôr

Salget av kraftfôr har økt fra i underkant av 0,7 millioner tonn rundt 1960 til 1,8 millioner tonn i 2011. De siste ti årene har det vært forholdsvis små endringer i totalsalget, mens fordelingen etter type kraftfôr har endret seg. Det har vært nedgang i salget av kraftfôr til drøvtyggere (storfe, sauer, geiter mv.). Dette skyldes trolig nedgangen i melkeproduksjonen. I samme perioden har det vært en økning i produksjonen av svine- og fjørfekjøtt, noe som forklarer det økte salget av kraftfôr til svin og fjørfe.

Figur 2.4.10. Salg av kraftfôr til husdyrbrukere og detaljister, etter type fôr. 2011. 1 000 tonn

Kilde: Statens landbruksforvaltning.

Energi

Forbruket av energi i jordbruket omfatter i første rekke diesel til traktorer og andre maskiner, elektrisk kraft til lys, drift av maskiner/redskaper og oppvarming, samt fyringsolje til oppvarming og tørking. Bioråstoff er på vei inn som energikilde til oppvarming og tørking. Til oppvarming av veksthus brukes dessuten noe naturgass og propangass.

Tabell 2.4.1. **Forbruk av elektrisk energi og diesel i jordbruket¹. 2001, 2005 og 2008**

	Elektrisk energi	Forbruk per jordbruks-bedrift med forbruk	Diesel	Forbruk per jordbruks-bedrift med forbruk
	1 000 kWh		1 000 liter	Liter
2001	1 222 213	422	128 812	2 261
2005	1 142 109	24	131 659	2 727
2008	1 106 189	26	127 526	3 002

¹ Forbruk i veksthus er ikke inkludert.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.4.2. **Forbruk av energi i veksthus¹. 1988, 1998, 2006 og 2009. MWh**

	I alt	Elektrisitet til vekstlys	Elektrisitet til oppvarming o.a.	Elektrisitet til varmpumpe	Naturgass	Tung og lett fyringsolje (nr. 1 og nr. 6)	Propan-gass	Bioenergi/ biogass
1988	..	257 102	..	..	..	642 827	..	..
1998	971 753	222 935	276 349	..	..	442 722	29 747	..
2006	905 527	341 153	202 680	..	165 382	120 620	65 782	9 910
2009	884 263	346 703	161 828	2 700	176 748	78 893	73 888	43 503

¹ Omfatter jordbruksbedrifter med minst 300 m² veksthusareal.

Kilde: Landbrukstelling 1989, Jordbrukstelling 1999, Veksthus- og planteskolestelling 2007 og Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.4.3. **Omsetning av handelsgjødsel¹. 1958/1959, 1968/1969, 1978/1979, 1988/1989 og 1998/1999-2010/2011. Tonn verdistoff**

	I alt	Nitrogen (N)	Fosfor (P)	Kalium (K)
1958/59	108 958	46 654	18 754	43 550
1968/69	141 328	68 908	23 027	49 393
1978/79	197 836	102 715	27 233	67 888
1988/89	183 867	110 138	17 376	56 353
1998/99	169 971	106 017	13 092	50 862
1999/00	171 215	107 410	13 325	50 480
2000/01	159 674	100 592	12 399	46 683
2001/02	158 926	101 258	12 593	45 075
2002/03	163 078	104 162	12 643	46 273
2003/04	164 163	105 096	12 786	46 281
2004/05	165 468	106 882	12 660	45 926
2005/06	161 878	104 088	12 431	45 359
2006/07	164 996	107 588	12 155	45 253
2007/08	180 111	116 351	13 403	50 357
2008/09	117 355	82 549	7 071	27 735
2009/10	122 123	83 081	7 669	31 373
2010/11	140 929	96 851	8 901	35 177

¹ Inklusive salg til skogbruk, småhager, grøntanlegg og lignende.

Kilde: Mattilsynet.

Tabell 2.4.4. Omsetning av plantevernmidler¹. 1969, 1979, 1989 og 1999-2011. Tonn aktivt stoff

	I alt	Soppmidler	Skadedyrmidler	Ugrasmidler	Andre midler, inkludert tilsetningsstoffer
1969	2 288,8	109,2	51,1	2 127,6	0,9
1979	1 518,0	82,8	43,8	1 360,3	31,2
1989	1 033,8	119,3	27,5	856,9	30,1
1999	796,3	219,9	23,8	448,7	103,9
2000	380,2	53,8	10,0	283,4	33,0
2001	518,7	119,9	8,5	377,2	13,1
2002	818,5	149,6	10,1	630,9	27,9
2003	688,5	167,1	13,6	460,8	47,0
2004	869,0	227,7	10,1	502,8	128,4
2005	523,5	67,7	7,6	421,5	26,7
2006	719,9	103,7	8,3	549,7	58,3
2007	750,7	102,7	9,9	572,4	65,8
2008	820,9	117,8	8,7	624,8	69,6
2009	581,0	76,0	7,6	416,1	81,2
2010	736,8	87,5	5,7	577,7	65,9
2011	865,0	106,6	6,4	679,2	72,8

¹ Inklusive salg til skogbruk, samferdsel, småhager, grøntanlegg og lignende.

Kilde: Mattilsynet.

Tabell 2.4.5. Salg av kraftfôr til husdyrbrukere og detaljister. 1998-2011. Tonn

	I alt	Til drøvtyggere	Til svin	Til fjørfe	Andre kraftfôrblandinger ¹
1998	1 710 625	1 016 719	427 013	229 961	36 932
1999	1 689 865	1 000 557	414 079	246 730	28 499
2000	1 589 793	915 862	386 104	259 740	28 087
2001	1 624 026	915 315	421 265	256 953	30 493
2002	1 639 009	909 470	428 305	264 126	37 108
2003	1 668 460	918 684	439 430	279 002	31 344
2004	1 685 892	913 470	449 770	290 217	32 435
2005	1 683 757	909 964	446 777	293 178	33 838
2006	1 702 780	907 249	448 249	310 592	36 690
2007	1 771 842	935 070	462 372	336 266	38 134
2008	1 832 457	943 288	472 408	380 069	36 692
2009	1 776 707	893 041	473 483	379 353	30 830
2010	1 811 198	907 352	486 507	384 802	32 537
2011	1 825 484	913 122	491 336	388 971	32 055

¹ Fiskefôrblandinger er ikke medregnet.

Kilde: Statens landbruksforvaltning.

2.5. Sysselsetting

- Sysselsettingen i jordbruket utgjorde i 2011 knapt 2 prosent av den totale sysselsettingen i Norge.
- I 2011 utgjorde arbeidsinnsatsen i jordbruket 49 400 årsverk à 1 845 timer.
- Gjennomsnittlig arbeidsinnsats i jordbruket per jordbruksbedrift var 1,1 årsverk.
- Jordbruksbedrifter med husdyrproduksjon sto for om lag tre fjerdedeler av den totale arbeidsinnsatsen i jordbruket. Av husdyrproduksjonene er melkeproduksjon mest arbeidskrevende.
- I 2010 ble 64 prosent av arbeidsinnsatsen i jordbruket utført av bruker og ektefelle/samboer, 11 prosent av familiemedlemmer og 25 prosent av annen fast og tilfeldig hjelp, medregnet entreprenør o.l.
- I 2010 ble tre fjerdedeler av arbeidsinnsatsen i jordbruket utført av menn og en fjerdedel av kvinner.
- Arbeidsinnsatsen i skogbruk og andre tilleggsnæringer på jordbruksbedriftene

tene utgjorde 5 500 årsverk, eksklusive arbeid utført av entreprenør o.l.

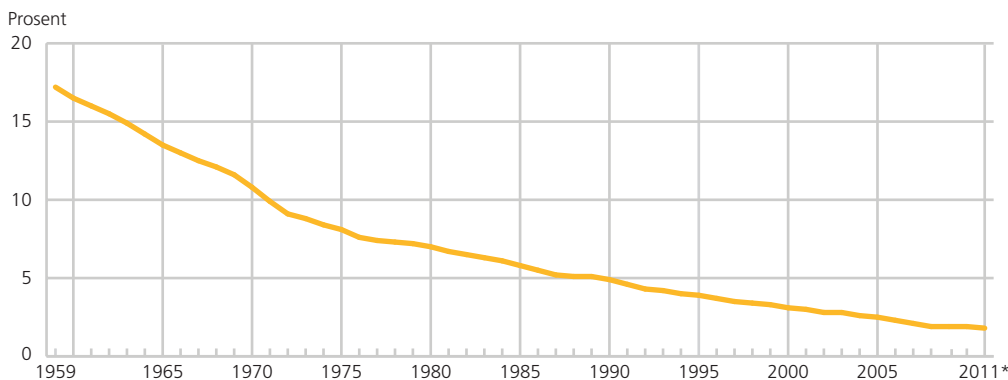
Andel sysselsatte i jordbruket

Jordbrukets andel av den totale sysselsettingen har minket i hele perioden 1959-2011. Ifølge nasjonalregnskapet utgjorde sysselsettingen i næringen jordbruk, jakt og viltstell 1,8 prosent av sysselsettingen i 2011, mot 17,2 prosent i 1959. Næringen jordbruk, jakt og viltstell omfatter noen få bedrifter som ikke inngår i jordbruksstatistikken. Det absolutte antall personer som er sysselsatt i jordbruket, har også gått ned i hele perioden, unntatt årene 1976-1980 da antallet var stabilt. I denne perioden økte inntektene i jordbruket, og optimismen i næringen var stor.

Arbeidsinnsatsen i jordbruksbedriftene

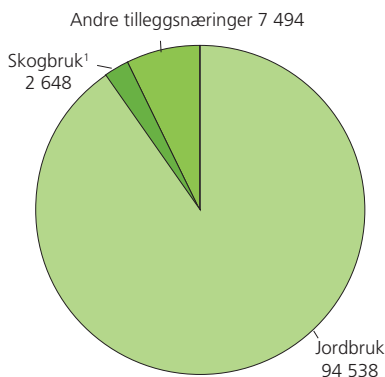
SSB gjennomfører regelmessig undersøkelser av arbeidsinnsatsen i jordbruksbedriftene. Arbeidsinnsatsen spesifiseres etter om den gjelder jordbruk eller annen næring drevet med utgangspunkt i jordbruksbedriftens ressurser. Tidligere var annen næring avgrenset til skogbruk og utmarksnæringer. Fra og med 1999 inngår alle næringer basert på jordbruksbedriftens arealer, bygninger, maskiner eller landbruksråvarer.

Figur 2.5.1. **Andel sysselsatte i jordbruket av total sysselsetting. 1959-2011*. Prosent**

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5.2. **Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene, etter næring. 2009/10. 1 000 timer**

¹ Ikke medregnet arbeid utført av entreprenør og annen selvstendig næringsdrivende.

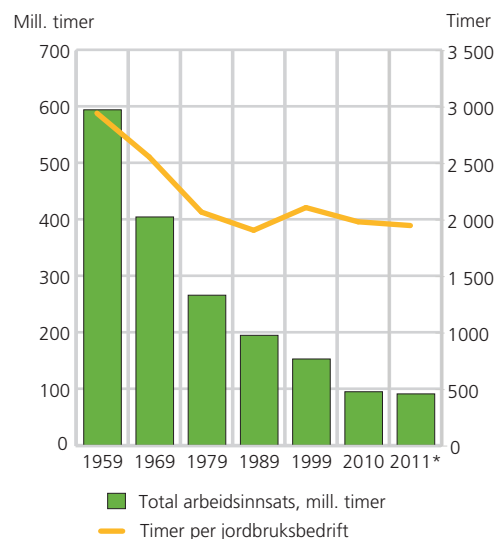
Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

Arbeidsinnsatsen i jordbruket

Basert på SSBs statistikk beregner Budsjettnemnda for jordbruket årlige tall for total arbeidsinnsats i jordbruket, målt i timer eller årsverk. Antall timer per årsverk i jordbruket er over tid redusert i takt med timer per årsverk i arbeidslivet for øvrig. Fra og med 2002 tilsvarende ett årsverk 1 845 timer. Budsjettnemnda for jordbruket gjør et tillegg for arbeidsinnsatsen i pelsdyrhold da denne fra og med 1998/99 ikke inngår i SSBs undersøkelser. Det totale antall årsverk som budsjettnemnda kommer fram til, brukes blant annet til beregning av vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk i jordbruket.

Fra 1959 til 2011 er arbeidsinnsatsen i jordbruket redusert med 85 prosent, til 91,1 millioner timer, eller 49 400 årsverk à 1 845 timer. I mesteparten av denne perioden har det vært lav arbeidsledighet, og arbeidskraft fra jordbruket har i betydelig grad gått over til andre næringer. Eldre jordbrukere har gått over på pensjon eller trygd. Plante- og husdyrproduksjonen økte fram til rundt 1990, senere har produksjonen vært stabil. Dermed har arbeidsproduktiviteten over tid økt kraftig.

Figur 2.5.3. **Total arbeidsinnsats i jordbruket og arbeidsinnsats per jordbruksbedrift. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2011*. Timer**

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettnemnda for jordbruket.

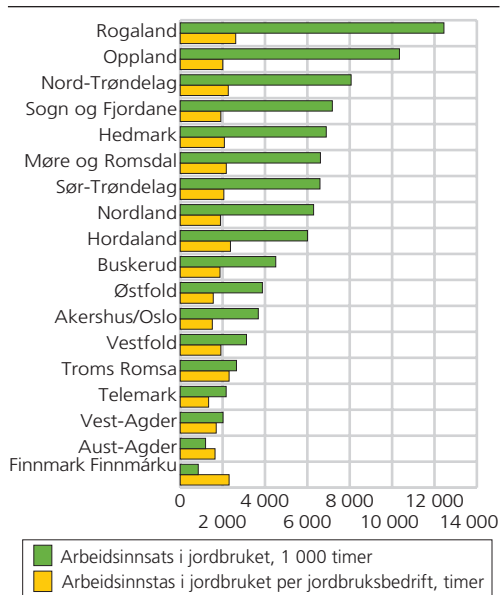
I 2011 var gjennomsnittlig arbeidsinnsats i jordbruket per jordbruksbedrift 2 202 timer, eller 1,1 årsverk.

De siste årene har bruken av utenlandsk arbeidskraft i jordbruket økt. Utenlandsk arbeidskraft kom først til hagebruket, og typiske arbeidsoppgaver var innhøstingsarbeid. I 2009/10 ble 42 prosent av arbeidsinnsatsen i hagebruket utført av utenlandsk arbeidskraft, mens gjennomsnittet for hele jordbruket var 6 prosent.

Den totale arbeidsinnsatsen i jordbruket fordelt etter fylke avspeiler de naturgitte forholdene for jordbruksdrift og den regionale produksjonsfordelingen styrt av landbrukspolitikken («kanaliseringspolitikken»). Fylkene med størst gjennomsnittlig arbeidsinnsats per jordbruksbedrift domineres av husdyrhold.

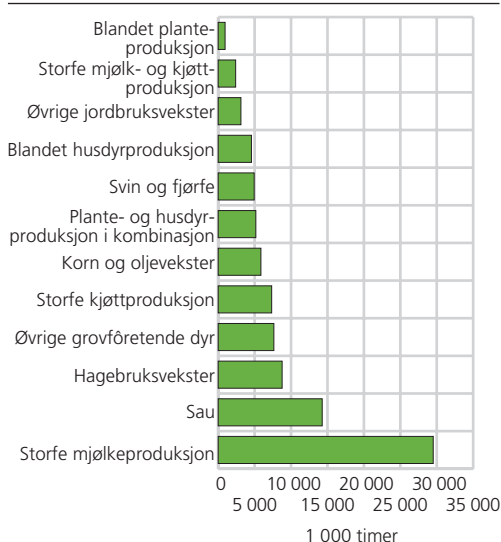
I 2009/10 sto jordbruksbedrifter med husdyrproduksjon for 76 prosent av

Figur 2.5.4. **Total arbeidsinnsats i jordbruket og arbeidsinnsats per jordbruksbedrift, etter fylke. 2009/10. Timer**

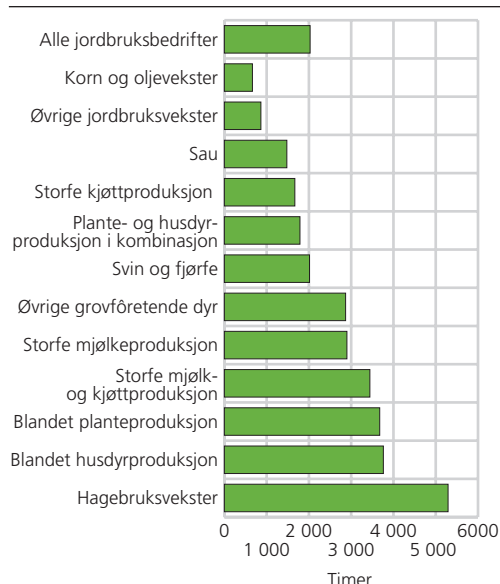
Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5.5. **Arbeidsinnsats i jordbruket, etter driftsform. 2009/10. 1 000 timer**

Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5.6. **Arbeidsinnsats i jordbruket per jordbruksbedrift, etter driftsform. 2009/10. Timer**

Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

arbeidsinnsatsen i jordbruket. Driftsformene storfe melkeproduksjon og storfe kombinert melke- og kjøttproduksjon utgjorde 39 prosent av arbeidsinnsatsen. Arbeidsinnsatsen i jordbruksbedrifter med planteproduksjon utgjorde 21 prosent av totalen. Innenfor planteproduksjon ble det utført mest arbeid i hagebruk. Arbeidsinnsatsen i jordbruksbedrifter med kombinert plante- og husdyrproduksjon utgjorde 3 prosent av arbeidsinnsatsen i jordbruket.

Jordbruksbedrifter med hagebruk hadde i gjennomsnitt størst arbeidsinnsats i 2009/10 med 5 292 timer, som svarer til 2,9 årsverk à 1 845 timer. I jordbruksbedrifter med driftsformene storfe melkeproduksjon og storfe kombinert melke- og kjøttproduksjon var gjennomsnittlig arbeidsinnsats respektive 1,9 og 2,0 årsverk. Jordbruksbedrifter med driftsformene sauehold og kornproduksjon, som antallsmessig er mange, hadde respektive 0,8

årsverk og 0,4 årsverk i gjennomsnittlig arbeidsinnsats.

Arbeidskraften i jordbruksbedriftene blir tradisjonelt inndelt i tre kategorier: bruker og ektefelle/samboer, familiemedlemmer og annen fast eller tilfeldig hjelp.

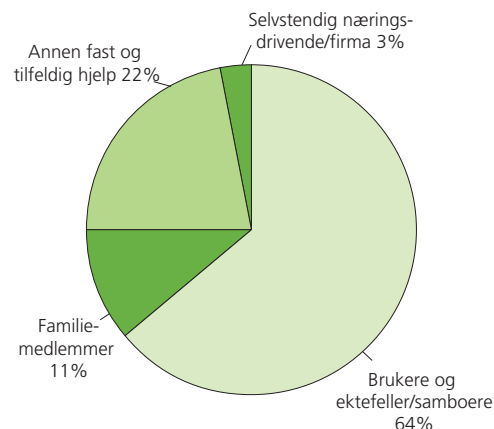
De fleste norske jordbruksbedrifter har hatt og har fremdeles en produksjon som ikke er større enn at det meste av arbeidet kan utføres av bruker, ektefelle/samboer og familiemedlemmer. I perioden 1959-1990 var arbeidsinnsatsen utført av denne arbeidskraften nokså stabil og utgjorde mellom 90 og 94 prosent av arbeidsinnsatsen.

Fra begynnelsen av 1990-tallet har andel annen fast eller tilfeldig hjelp økt fra 10 til 25 prosent av arbeidsinnsatsen. En årsak til dette er at all arbeidskraft i jordbruksbedrifter organisert som ansvarlig selskap regnes som annen fast eller tilfeldig hjelp. Andre årsaker kan være at større produksjon per jordbruksbedrift har ført til økt bruk av annen arbeidskraft, enten ansatt arbeidskraft eller innleid selvstendig næringsdrivende.

I løpet av det siste tiåret har bruk av innleid selvstendig næringsdrivende/firma til ulike arbeidsoppgaver fått et visst omfang og ble fra og med 1998/99 registrert som egen kategori.

I 1969 ble om lag to tredjedeler av arbeidsinnsatsen i jordbruket utført av menn og en tredjedel av kvinner. Senere har andelen utført av menn steget og i 2009/10 ble 76 prosent av arbeidsinnsatsen utført av menn og 24 prosent av kvinner. Fordelingen er eksklusiv 6 prosent av arbeidsinnsatsen i jordbruket, hvor opplysninger om kjønn mangler. Dette gjaldt arbeidsinnsats utført av entreprenør og lignende og deltakere i samdrift. Det er grunn til å tro

Figur 2.5.7. **Arbeidsinnsats i jordbruket, etter type arbeidskraft. 2009/10. Prosent**

Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

at menn også dominerer innenfor disse gruppene.

Tilleggsnæringer i jordbruksbedriftene

I den senere tid har det blitt større oppmerksomhet omkring næringsaktivitet som drives i tillegg til tradisjonelt jord- og skogbruk i jordbruksbedriftene. Eksempler på tilleggsnæringer er: leiekjøring med traktor, lokal foredling av mat, «grønn omsorg», produksjon av ved og utleie av jakt- eller fiskerett. Tilleggsnæringene skaper inntekter og arbeid til erstatning for de som forsvinner i tradisjonelt jord- og skogbruk. I 2010 drev 57 prosent av jordbruksbedriftene én eller flere tilleggsnæringer utenom skogbruk. Arbeidsinnsatsen i tilleggsnæringene utgjorde i alt 7,5 millioner timer, noe som gir et gjennomsnitt på om lag 280 timer per bedrift. Flere av aktivitetene som inngår som tilleggsnæring, medfører vanligvis liten arbeidsinnsats, og inntektene er mer å regne for kapitalinntekter. Eksempler på dette er utleie av jakt- eller fiskerett, utleie av bolighus og bortfeste av tomter.

Figur 2.5.8. **Antall jordbruksbedrifter med de mest vanlige tilleggsnæringene¹. 2010**

¹ En jordbruksbedrift kan drive mer enn én tilleggsnæring.

Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

Tekstboks 2.5.1. Tilleggsnæring – avgrensning

Med tilleggsnæring menes næringsaktivitet (vanligvis utenom skogbruk) som utnytter jordbruksbedriftens arealer, bygninger, maskiner og/eller landbruksråvarer. Aktiviteten skal gi inntekt eller sysselsetting for brukeren og/eller brukerens familie. Det er ingen avgrensning på omfanget av tilleggsnæringen. Den kan være større, regnet i omsetning eller arbeidsinnsats, enn jordbruksaktiviteten.

Det er ikke klare grenser mellom tilleggsnæring og «annen næring» som blir drevet av brukeren. Eksempler på gråsoner er driftsbygninger i jordbruket som bygges helt om til annen aktivitet, og maskiner som hovedsakelig brukes til annen aktivitet enn jordbruk.

I driftsgranskninger i jord- og skogbruk, som utarbeides av Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, regnes bortleie av jordbruksareal til jordbruksformål og utleie av maskiner i mindre målestokk som jordbruk, og ikke som tilleggsnæring.

Eurostat har en strengere definisjon av tilleggsnæring: Tilleggsnæring skal gi en viss sysselsetting. Aktiviteter som i hovedsak er kapitalinntekt, som for eksempel utleie av jakt- eller fiskerett, bortleie av jordbruksareal, bortfeste av tomter og lignende regnes ikke som tilleggsnæring.

Tabell 2.5.1. **Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene¹. 1958/59-2009/10. Millioner timer**

	Arbeids- innsats i alt	Arbeids- innsats utført av selv- stendig nærings- drivende/ firma	Arbeidsinnsats utført av menn				Arbeidsinnsats utført av kvinner			
			I alt	Brukere og ekte- maker/ sam- boere	Arbeidshjelp		I alt	Brukere og ekte- maker/ sam- boere	Arbeidshjelp	
					Familie- med- lemmer	Annen fast og til- feldig hjelp			Familie- med- lemmer	Annen fast og til- feldig hjelp
1958/59 ³	876	..	415	277	88	51	461	358	81	22
1961/62 ³	823	..	381	255	85	41	442	356	69	16
1965/66 ³	711	..	330	235	65	31	381	320	50	11
1968/69 ⁴	403	..	280	212	68	123	101	22		
1971/72 ⁴	320	..	235	182	52	85	70	15		
1975/76 ⁴	283	..	207	164	28	14	76	64	9	4
1979/80 ⁴	262	..	194	151	27	16	68	56	8	4
1982/83 ⁴	245	..	184	143	26	15	61	49	8	4
1985/86 ⁴	230	..	171	129	26	16	59	45	8	6
1989/90 ⁴	195	..	147	114	19	14	48	37	7	4
1992/93 ⁴	181	..	138	106	17	14	43	32	6	4
1994/95 ⁴	179	..	136	104	17	15	43	33	6	4
1996/97 ⁴	169	..	128	100	15	13	41	32	5	4
1998/99 ^{4,5}	166	2	124	96	14	14	40	30	5	5
2002/03 ^{4,5}	142	2	106	79	11	16	34	24	4	6
2004/05 ^{4,5}	130	3	97	72	10	15	31	22	4	5
2006/07 ^{4,5}	122	2	90	65	8	17	29	20	3	6
2009/10 ^{4,5}	105	3	3	76	53	8	15	23	15	3

¹ Gjelder bedrifter med minst fem dekar jordbruksareal i drift til og med 1996/97. Fra og med 1998/99 er samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift medregnet. Arbeid i skogbruk og utmarksnæringer er medregnet.

² For årene 1958/59-1971/72 er tallene på timer regnet om fra dagsverk etter tallet på timer per dagsverk i 1975/76.

³ Medregnet husarbeid.

⁴ Ikke medregnet husarbeid.

⁵ Medregnet arbeid utført i tilleggsnæringer på jordbruksbedriften og arbeid utført i jord- og hagebruk i jordbruksbedriften av selvstendig næringsdrivende eller firma.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5.2. **Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene, etter næring og type arbeidskraft. Fylke og driftsform. 2009/10. 1 000 timer**

	Arbeids- innsats i alt	I jord- og hagebruk					I skog- bruk ¹	I til- leggs- nærin- ger
		I alt	Utført av brukere og ektemaker/ samboere	Utført av familie- medlem- mer	Utført av anna fast og tilfeldig hjelp	Utført av innleide selvstendig næringsdri- vende/firma		
1998/99	165 613	151 442	115 072	16 773	17 135	2 463	6 003	8 168
2002/03	142 627	131 667	94 786	14 357	20 408	2 117	4 481	6 477
2004/05	130 389	119 744	85 404	12 516	19 151	2 673	3 837	6 808
2006/07	121 639	111 648	77 332	10 780	21 233	2 303	3 462	6 528
2009/10	104 680	94 538	60 958	10 063	20 618	2 899	2 648	7 494
2009/10								
Fylke								
Østfold	4 483	3 878	2 408	379	925	166	176	428
Akershus/Oslo	4 357	3 685	2 222	354	947	162	149	522
Hedmark	7 994	7 180	4 613	731	1 572	263	221	594
Oppland	11 362	10 347	6 751	1 044	2 205	346	259	756
Buskerud	5 213	4 509	2 446	392	1 513	158	192	512
Vestfold	3 625	3 128	1 624	219	1 173	113	129	368
Telemark	2 640	2 168	1 458	208	417	86	123	349
Aust-Agder	1 425	1 196	763	94	294	46	68	161
Vest-Agder	2 285	2 020	1 375	191	398	56	98	167
Rogaland	13 221	12 447	7 470	1 366	3 213	398	165	609
Hordaland	6 948	6 295	4 300	823	1 056	116	184	469
Sogn og Fjordane	7 541	6 893	4 735	933	1 090	136	164	484
Møre og Romsdal	7 171	6 618	4 469	794	1 181	174	133	419
Sør-Trøndelag	7 312	6 596	4 496	729	1 188	183	174	541
Nord-Trøndelag	8 806	8 066	5 045	838	1 914	268	245	496
Nordland	6 518	6 005	4 240	597	1 007	162	110	403
Troms Romsa	2 876	2 655	1 981	275	353	46	53	167
Finnmark Finnmarku	904	851	562	95	174	21	4	49
Driftsform								
Korn og oljevekster	6 636	5 167	4 035	514	321	296	545	924
Øvrige jordbruksvekster	5 745	4 563	3 223	486	555	299	348	835
Hagebruksvekster	9 066	8 775	2 253	387	6 033	102	44	247
Storfe mjølkeproduksjon	31 119	29 515	18 505	3 146	7 132	732	488	1 117
Storfe kjøttproduksjon	8 261	7 340	5 567	915	617	241	262	660
Storfe mjølk- og kjøttpro- duksjon i kombinasjon	8 012	7 641	4 702	861	1 869	209	94	277
Sau	15 972	14 277	11 303	1 792	866	316	481	1 214
Øvrige grovforetende dyr	6 267	4 937	3 482	564	719	171	152	1 179
Svin og fjørfe	6 336	5 863	3 874	678	1 024	287	95	378
Blandet planteproduksjon	1 046	945	494	76	347	29	16	84
Blandet husdyrproduksjon	2 569	2 396	1 584	305	420	87	33	140
Plante- og husdyrproduk- sjon i kombinasjon	3 650	3 119	1 937	339	715	129	91	440

¹ Ikke medregnet arbeid utført av innleide selvstendig næringsdrivende/firma.

Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5.3. **Jordbruksbedrifter, etter årsverk i jordbruket. Fylke, driftsform og brukers kjønn. 2009/10**

	Jordbruks- bedrifter i alt	Etter årsverk					
		-0,4	0,5-0,9	1,0-1,4	1,5-1,9	2,0-2,4	2,5-
1998/99 ¹	70 740	22 972	13 729	11 499	10 427	6 805	5 308
2009/10 ²	46 624	16 167	10 027	7 902	5 831	3 430	3 267
2009/10							
Fylke							
Østfold	2 488	1 323	511	239	166	94	155
Akershus/Oslo	2 433	1 310	516	246	119	94	148
Hedmark	3 749	1 471	714	573	466	258	267
Oppland	5 153	1 719	1 059	964	705	364	342
Buskerud	2 401	1 184	487	279	162	121	168
Vestfold	1 632	845	293	163	124	61	146
Telemark	1 618	884	340	184	105	55	50
Aust-Agder	728	343	149	101	67	34	34
Vest-Agder	1 189	475	294	207	112	53	48
Rogaland	4 753	971	1 038	973	788	498	485
Hordaland	3 315	999	962	627	392	192	143
Sogn og Fjordane	3 308	792	863	748	464	268	173
Møre og Romsdal	3 043	780	731	573	462	267	230
Sør-Trøndelag	3 204	1 072	568	539	512	298	215
Nord-Trøndelag	3 557	1 093	622	621	543	357	321
Nordland	2 533	569	548	517	410	269	220
Troms Romsa	1 151	239	260	277	184	100	91
Finnmark Finnmark	369	98	72	71	50	47	31
Driftsform							
Korn og oljevekster	7 781	5 993	1 328	329	99	20	12
Øvrige jordbruksvekster	5 283	3 715	914	353	158	73	70
Hagebruksvekster	1 658	312	295	250	169	123	509
Storfe mjølkeproduksjon	8 574	46	474	2 245	2 774	1 787	1 248
Storfe kjøttproduksjon	4 106	907	1 550	991	422	137	99
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	2 032	6	93	402	620	448	463
Sau	9 658	3 121	3 747	1 890	603	199	98
Øvrige grovføretende dyr	2 961	1 181	720	485	292	157	126
Svin og fjørfe	2 044	170	446	536	370	251	271
Blandet planteproduksjon	326	76	71	49	47	23	60
Blandet husdyrproduksjon	652	34	66	137	127	121	167
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	1 549	606	323	235	150	91	144
Brukers kjønn							
Mann	37 471	13 665	8 083	6 194	4 610	2 609	2 310
Kvinne	6 295	2 252	1 618	1 069	642	352	362
Upersonlig bruker	2 858	250	326	639	579	469	595

¹ Det er regnet 1 875 timer per årsverk.² Det er regnet 1 845 timer per årsverk.

Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5.4. **Jordbruksbedrifter med personlig bruker, etter brukers arbeidstimer i jordbruksbedriften. Fylke, driftsform og brukers kjønn. 2009/10**

	Jordbruksbedrifter med personlig bruker	Etter timeverk i jordbruksbedriften				
		0-99	100- 499	500- 999	1 000- 1 499	1 500-
1988/89 ¹	98 610	11 821	20 433	16 617	10 735	39 004
1998/99 ²	69 959	3 240	14 360	12 870	8 369	31 120
2009/10 ²	43 766	1 713	10 571	9 464	6 248	15 770
2009/10²						
Fylke						
Østfold	2 389	142	873	564	284	526
Akershus/Oslo	2 340	151	865	588	266	470
Hedmark	3 584	188	979	721	448	1 248
Oppland	4 745	173	1 113	994	680	1 785
Buskerud	2 277	146	762	501	316	552
Vestfold	1 555	81	569	359	161	385
Telemark	1 560	84	600	372	188	316
Aust-Agder	690	28	214	173	93	182
Vest-Agder	1 119	34	293	285	182	325
Rogaland	4 358	111	640	901	694	2 012
Hordaland	3 135	68	601	894	586	986
Sogn og Fjordane	3 120	81	534	706	572	1 227
Møre og Romsdal	2 820	72	527	593	443	1 185
Sør-Trøndelag	3 007	128	742	555	365	1 217
Nord-Trøndelag	3 267	149	720	546	409	1 443
Nordland	2 361	51	332	441	358	1 179
Troms Romsa	1 098	19	137	208	162	572
Finnmark Finnmarku	341	7	70	63	41	160
Driftsform						
Korn og oljevekster	7 656	728	3 970	1 809	670	479
Øvrige jordbruksvekster	5 174	457	2 401	1 258	571	487
Hagebruksvekster	1 418	33	278	297	196	614
Storfe mjølkeproduksjon	7 115	39	147	253	572	6 104
Storfe kjøttproduksjon	4 011	63	489	1 070	974	1 415
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	1 701	8	23	43	102	1 525
Sau	9 458	179	1 830	3 225	2 012	2 212
Øvrige grovføretende dyr	2 813	116	759	749	445	744
Svin og fjørfe	1 977	20	168	320	365	1 104
Blandet planteproduksjon	316	11	62	57	47	139
Blandet husdyrproduksjon	624	6	30	53	71	464
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	1 503	53	414	330	223	483
Brukers kjønn						
Mann	37 471	991	8 746	8 074	5 403	14 257
Kvinne	6 295	722	1 825	1 390	845	1 513

¹ Medregnet skogbruk og utmarksnæringer.² Medregnet skogbruk, utmarksnæringer og andre tilleggsnæringer på jordbruksbedriften.

Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5.5. **Jordbruksbedrifter med tilleggsnæringer¹, etter fylke. 2010**

	Jord- bruks- bedrifter i alt	Jord- bruks- bedrifter med tilleggs- næring	Leie- kjøring	Utleie av jakt- og fiskerett	Bear- beiding av eget skog- virke	Cam- ping, hyt- teutleie, gårds- turisme	Utleie av drifts- bygning eller vånings- hus	Bort- feste av tomter	Utleie av jord- bruks- areal	Andre tilleggs- næringer
1999	70 740	29 097	14 076	5 851	3 714	3 106	3 490	2 662	5 862	4 729
2010	46 624	26 610	10 862	10 290	6 129	2 479	6 034	2 999	3 157	5 187

2010

Østfold	2 488	1 467	666	202	408	59	435	224	185	236
Akershus/Oslo	2 433	1 451	714	427	282	48	591	79	182	251
Hedmark	3 749	2 144	906	936	387	175	522	174	343	350
Oppland	5 153	2 930	1 181	1 521	538	285	632	346	305	428
Buskerud	2 401	1 669	696	974	395	286	413	339	192	309
Vestfold	1 632	1 083	490	333	267	44	371	138	225	173
Telemark	1 618	992	419	221	324	126	201	183	87	249
Aust-Agder	728	499	223	104	207	51	88	66	50	138
Vest-Agder	1 189	674	274	104	313	43	97	:	60	158
Rogaland	4 753	2 317	813	602	460	166	592	256	438	524
Hordaland	3 315	1 705	643	428	516	188	334	147	117	426
Sogn og Fjordane	3 308	1 762	585	700	389	276	294	144	142	447
Møre og Romsdal	3 043	1 714	744	775	339	168	301	170	144	323
Sør-Trøndelag	3 204	2 080	775	1 243	410	199	391	260	239	381
Nord-Trøndelag	3 557	2 151	816	1 178	402	165	431	279	301	339
Nordland	2 533	1 260	592	348	298	135	214	116	100	265
Troms Romsa	1 151	549	241	186	170	48	90	20	38	141
Finnmark Finnmarku	369	163	84	8	24	17	37	:	9	49

¹ En jordbruksbedrift kan drive mer enn en tilleggsnæring.

Kilde: Landbrukstelling 2010, Statistisk sentralbyrå.

2.6. Økonomi

- I 2011 utgjorde jordbruk 0,3 prosent av Norges bruttonasjonalprodukt (BNP).
- 72 prosent av inntektene i jordbruket stammer fra husdyrprodukter.
- Personlige brukere av jordbruksbedrifter hadde en gjennomsnittlig næringsinntekt fra jordbruket på 154 800 kroner i 2010, renteutgifter er da ikke trukket i fra.
- Gjennomsnittlig bruttoinntekt for brukerne var 485 000 kroner i 2010. Av dette utgjorde næringsinntekt fra jordbruket 32 prosent og lønnsinntekt 43 prosent.
- I 2011 utgjorde bevilgningene til gjennomføring av jordbruksavtalen og som direkte gjelder jordbruket, 12,3 milliarder kroner.

Jordbrukets økonomiske betydning i Norge

I følge nasjonalregnskapet var jordbrukets andel av bruttonasjonalproduktet (BNP) 7 prosent i 1950, 3 prosent i 1970 og 0,3 prosent i 2011. Tilsvarende andel for

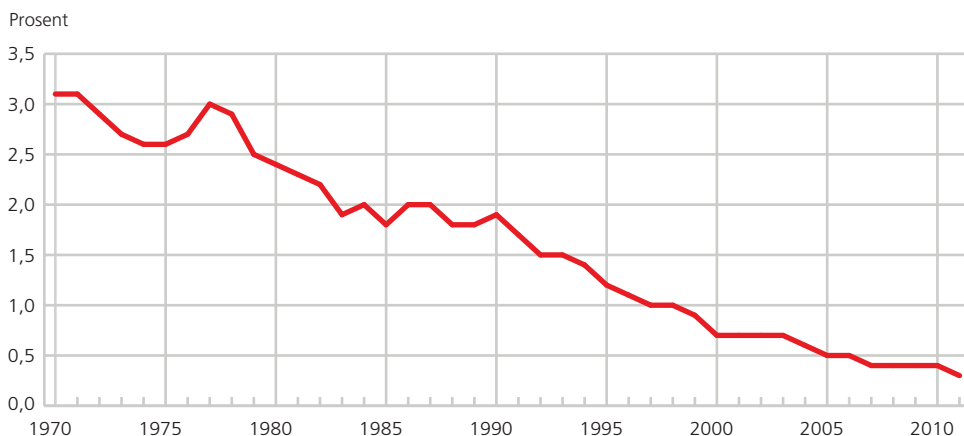
industrien var 24 prosent i 1950, 18 prosent i 1970 og 7,7 prosent i 2011. I 2011 sto nærings- og nytelsesmiddelindustrien, inkludert bearbeiding av fisk og skalldyr og produksjon av drikkevarer og tobakk, for 1,3 prosent av BNP. Status og utvikling i norsk matindustri er nærmere beskrevet i publikasjonen Mat og industri, utgitt av Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning.

Selv om jordbruket på nasjonalt nivå økonomisk sett betyr lite, er betydningen større for enkeltfylker og kommuner. Fylkesfordelt nasjonalregnskap for 2009 viser at jordbruk og skogbruk til sammen utgjorde 4,3 prosent av totalt bruttoprodukt i Hedmark. Andre fylker der landbruket lå betydelig over landsgjennomsnittet, var Nord-Trøndelag med 4,1 prosent og Oppland med 3,5 prosent.

Totalregnskapet for jordbruket

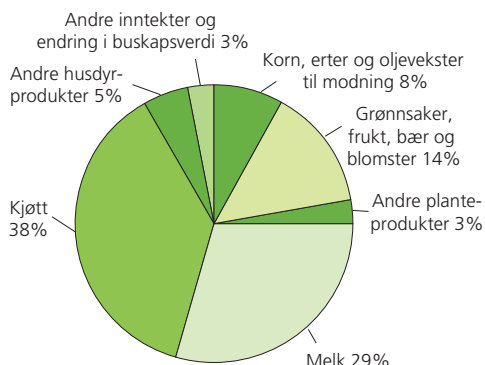
Totalregnskapet for jordbruket viser de totale inntektene og kostnadene i norsk jordbruk. Regnskapet blir utarbeidet av Budsjettnemnda for jordbruket og brukes som grunnlag i de årlige jordbruksforhandlingene mellom staten og organisasjonene i jordbruket

Figur 2.6.1. **Jordbrukets andel av bruttonasjonalprodukt (BNP). 1970-2011*. Prosent**

Kilde: Nasjonalregnskap, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.6.2. **Produksjonsinntekter i jordbruket, fordelt på hovedprodukter¹. 2011*. Prosent**

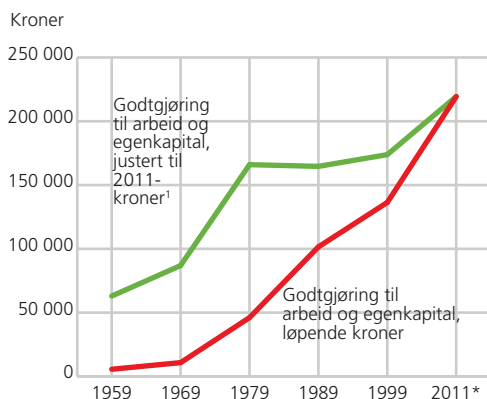
¹Eksklusive direkte tilskudd.

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettnemnda for jordbruket.

(Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag). Totalregnskapet er også datagrunnlag for nasjonalregnskapet i Statistisk sentralbyrå.

Produksjonsinntektene i jordbruket domineres av husdyrprodukter. I 2011 kom 72 prosent av inntektene fra husdyrprodukter, 25 prosent fra planteprodukter og

Figur 2.6.3. **Godtgjøring til arbeid og egenkapital. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2011*. Kroner per årsverk**

¹ Justert ved bruk av konsumprisindeksen.

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, registrerte regnskaper, Budsjettnemnda for jordbruket. Konsumprisindeksen, Statistisk sentralbyrå.

3 prosent var andre jordbruksinntekter. Sistnevnte omfatter kjøreinntekter, egen arbeidsinnsats ved investering i varige driftsmidler og endring i buskapsverdi. Direkte tilskudd er holdt utenfor. Forholdet mellom husdyr- og planteprodukter har vært forholdsvis stabilt de siste 50 årene.

For 2011 er samlet godtgjøring til arbeid og egenkapital beregnet til 10,8 milliarder kroner, mot 11,8 milliarder kroner i 2010. Per årsverk utgjorde dette 230 500 kroner i 2010 og 219 400 kroner i 2011. Det er da ikke tatt hensyn til virkningen av jordbruksfradraget ved skatteligningen.

Gårdbrukernes inntekter ifølge skatteligningen

Basert på opplysninger fra selvangivelsen utarbeider Statistisk sentralbyrå statistikk over inntekter og formue for personlige brukere av jordbruksbedrifter. Av i alt 46 624 jordbruksbedrifter i 2010 ble 43 766 drevet av personlig bruker. Det mangler data fra selvangivelsen for 151 personlige brukere. Det er ikke korrigert for dette frafallet.

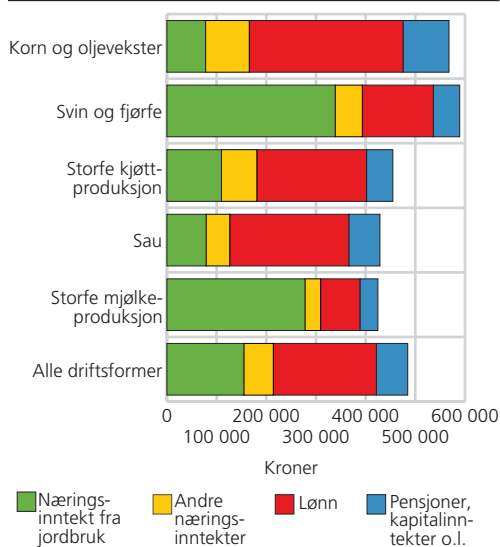
Gjennomsnittlig næringsinntekt fra jordbruket for de personlige brukerne økte fra 136 300 kroner i 2009 til 154 800 kroner i 2010. Renteutgifter er her ikke trukket fra. I selvangivelsen er det ikke mulig å skille renteutgifter knyttet til jordbruket fra andre renteutgifter. Ved sammenligning mellom år må en være oppmerksom på at endringer i skattereglene kan påvirke tallene for enkelte år. Dette gjelder for eksempel årene 2005 og 2006.

Blant brukerne er det stor variasjon i næringsinntekt fra jordbruket. Hovedsakelig skyldes dette at jordbruksbedriftene varierer mye i størrelse; her inngår alt fra hobbypreget virksomhet til bedrifter med millionomsetning. 19 prosent av brukerne hadde negativ næringsinntekt fra jord-

bruket (underskudd) i 2010. Dette kan gjelde brukere med liten produksjon, men også brukere som var i en oppstarts- eller utvidingsfase av virksomheten. 7 prosent av brukerne var uten næringsinntekt fra jordbruket, men vel en tredjedel av disse hadde ektefelle/partner med jordbruksinntekt. De øvrige antas å ha drevet hobbypreget jordbruk som ikke oppfylte skattemyndighetenes krav til næringsvirksomhet. 12 prosent av brukerne hadde en næringsinntekt fra jordbruket på 400 000 kroner eller mer.

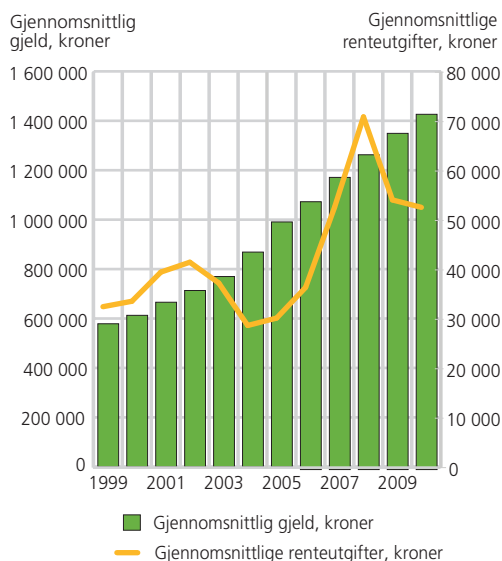
Ektefeller eller partnere som driver næring sammen, kan skattemessig dele næringsinntekta. I 2010 var det i alt 8 400 ektefeller/partnere med positiv næringsinntekt fra jordbruk, og gjennomsnittlig jordbruksinntekt for disse var 157 800 kroner. Fordeles samlet næringsinntekt for ektefeller/partnere på alle 43 615 jordbruksbedrifter med personlig bruker, var gjennomsnittet 30 400 kroner.

Figur 2.6.4. **Gjennomsnittlig bruttoinntekt for brukere med utvalgte driftsformer, etter sammensetningen av bruttoinntekta. 2010. Kroner**

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.6.5. **Gjennomsnittlig gjeld og renteutgifter for brukere¹. 1999-2010. Kroner**

¹ Omfatter ikke bare jordbruksdrifta, men all gjeld og alle renteutgifter som er oppgitt på selvangivelsen.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Gjennomsnittlig bruttoinntekt for brukerne var 484 800 kroner i 2010. I gjennomsnitt var lønnsinntekta større enn næringsinntekta fra jordbruket, med respektive 43 og 32 prosent av bruttoinntekta. Resten av bruttoinntekta består av andre næringsinntekter, pensjoner og kapitalinntekter.

Driftsgranskninger i jord- og skogbruk

Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) samler årlig inn økonomiske data fra et utvalg av jordbruksbedrifter der en betydelig del av brukerfamiliens inntekt kommer fra jordbruk og/eller skogbruk. For 2010 omfattet utvalget 835 bedrifter. De økonomiske resultatmålene blir beregnet per jordbruksbedrift/brukerfamilie og per årsverk. I 2010 var den samlede inntekta per brukerfamilie 795 000 kroner, mot 736 000 kroner i 2009. I 2010 utgjorde driftsoverskuddet fra jordbruket 39 prosent av inntekta, mens lønnsinntekter utgjorde 40 prosent.

De resterende inntektene besto av driftsoverskudd fra skogbruk, tilleggsnæringer på jordbruksbedriften og andre næringer (14 prosent), samt pensjoner, kapitalinntekter med videre (8 prosent). Fratrullet gjeldsrenter og kårtyelser på 81 000 kroner ble nettoinntekta per brukerfamilie 715 000 kroner.

Bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen

Jordbruket er en sterkt regulert næring, og næringen mottar direkte støtte i form av overføringer over statsbudsjettet samt indirekte støtte gjennom importvern. Importvernet medfører at importerte jordbruksvarer blir ilagt toll, og jordbrukerne i Norge kan oppnå høyere priser enn verdensmarkedets priser.

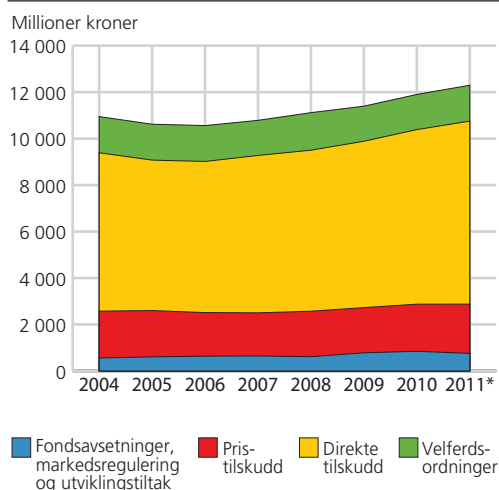
Så å si alle budsjettoverføringer til jordbruket går over Landbruks- og matdepartementets (LMD) budsjett. I 2011 utgjorde bevilgningene til gjennomføring av jordbruksavtalen over LMDs budsjett 13,3 milliarder kroner, av dette gjaldt

12,3 milliarder kroner jordbruket direkte. Resten, 1,0 milliarder kroner, ble regnet som ikke-jordbruksformål. I 2011 utgjorde direkte tilskudd 63 prosent av overføringene til jordbruket, pristilskudd 17 prosent og velferdsordninger 13 prosent.

Priser til produsent for jordbruksprodukter

Norge har et system med målpriser for melk, lamme- og svinekjøtt, egg, korn, poteter, grønnsaker og frukt. Målprisene skal være priser som jordbruket reelt sett skal kunne oppnå i gjennomsnitt for året ved balanserte markedsforhold, det fastsatte importvernet og de mulighetene for markedsregulering som er til disposisjon. Målprisene gjelder for representantvarer av definert kvalitet for kjøtt, egg, korn, poteter, grønnsaker og frukt samt for uforedlet ku- og geitemelk. Målprisene avtales i de årlige jordbruksforhandlingene og gjelder for perioden 1. juli-30. juni. I enkelte år og for enkelte varer har målprisene blitt endret med virkning fra 1. januar i avtaleåret.

Figur 2.6.6. Bevilgninger til jordbruket for gjennomføring av jordbruksavtalen. 2004-2011*. Millioner kroner

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket. Budsjettnemnda for jordbruket.

Dersom den faktiske markedsprisen for en vare overstiger målprisen med en fastsatt prosentsats to uker på rad, eller markedsprisen utvikler seg slik at gjennomsnittsprisen for avtaleåret vil overstige målprisen, iverksettes tiltak for å bringe prisen ned på målprisnivå, for eksempel tidsavgrenset nedsettelse av tollsatsen.

For jordbruksvarer uten målpris blir prisene styrt av utviklingen i prisene på verdensmarkedet, de gjeldende tollsatsene og den innenlandske markedssituasjonen.

Tekstboks 2.6.1. Bruttoprodukt

Verdiskaping fra innenlandsk produksjonsaktivitet i en næring (eller totalt for alle næringer), definert som produksjon minus produktinnsats.

Tekstboks 2.6.2. Totalregnskapet for jordbruket (utarbeidet av Budsjettnemnda for jordbruket)

Totalregnskapet viser hvilke verdier som er skapt i løpet av et år av arbeidskraft og kapital som er satt inn i jordbruket. I beregningene inngår produksjonsinntekter og -kostnader, inkludert kapitalslit og leasing, samt budsjettoverføringer. Omsetning innenfor jordbruksnæringen, som fôr, såkorn, livdyr med videre, inngår i hovedsak ikke i beregningene. Etter fradrag av realrente på lånt kapital kommer en fram til vederlag for egenkapital og all arbeidskraft.

Tabell 2.6.1. Totalregnskapet for jordbruket. 1969, 1979, 1989, 1999 og 2009-2011*

	1969	1979	1989	1999	2009	2010	2011*
	Mill. kr						
A. Produksjonsinntekter	4 556	12 171	24 525	20 156	25 088	26 079	26 277
a. Planteprodukter ¹	1 191	2 787	6 092	5 544	6 549	6 899	6 623
Korn, erter og oljevekster til modning	472	1 393	3 053	2 404	2 189	2 485	2 176
Potet	204	310	522	424	588	625	598
Hagebruksprodukter (grønnsaker, frukt, bær, blomster)	508	1 064	2 330	2 594	3 556	3 551	3 625
Andre planteprodukter	8	20	187	120	216	238	224
b. Husdyrprodukter	3 245	8 873	17 551	14 120	17 611	18 287	18 810
Mjølk	1 639	4 321	9 176	6 216	7 150	7 516	7 734
Kjøtt	1 131	3 616	7 016	6 963	9 205	9 452	9 691
Ull	44	87	226	168	124	117	118
Egg	215	473	757	533	805	833	875
Pelsdyr	205	350	290	176	233	278	317
Andre husdyrproduksjoner	10	25	86	64	95	90	76
c. Andre inntekter	186	478	644	618	903	958	938
d. Endring i buskapsverdi	- 67	33	286	- 126	- 48	- 5	
B. Kostnader	2 718	8 272	17 388	16 884	22 743	23 275	24 141
Handelskjødsel og kalk	183	526	1 232	1 142	1 669	1 143	1 385
Innkjøpt fôr	1 127	3 300	6 044	4 832	6 072	6 209	6 400
Såfrø og planter	65	214	533	643	807	819	813
Energi og smøremidler	130	399	1 004	1 128	2 043	2 388	2 403
Andre kostnader	445	1 191	2 606	2 877	4 024	4 149	4 282
Vedlikehold	146	539	1 070	1 022	1 630	1 840	1 866
Leasing ²	.	.	.	90	930	982	1 122
Kapitalslit ³	622	2 104	4 899	5 150	5 569	5 746	5 870
C. Økonomisk resultat							
1. Direkte tilskudd	279	2 564	4 710	8 870	9 327	9 710	10 062
2. Godtgjørelse til arbeid og kapital (A-B+1)	2 117	6 462	11 846	12 142	11 672	12 514	12 198
3. Realrente på lånt kapital	39	260	1 573	1 014	931	665	1 361
4. Godtgjørelse til arbeid og egen kapital (2-3)	2 078	6 202	10 273	11 128	10 741	11 848	10 837
	Kroner per årsverk						
Godtgjørelse til arbeid og kapital	11 000	48 000	117 100	148 800	216 100	243 500	246 900
Godtgjørelse til arbeid og egen kapital	10 800	46 100	101 500	136 400	198 900	230 500	219 400
	1 000 årsverk						
Arbeidsinnsats i jordbruket	192,5	134,6	101,2	81,6	54,0	51,4	49,4

¹ Ikke medregnet jordbrukets eget forbruk til såkorn og fôr.² Før 1990 delvis en del av kapitalslitet.³ Omfatter verdireduksjon på driftsbygninger, maskiner, grøfter og biler, utregnet etter inflasjonsjustert saldometode.

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, registrerte regnskaper, Budsjettnemnda for jordbruket.

Tabell 2.6.2. **Næringsinntekt¹ fra jordbruk for brukere, etter driftsform og brukers kjønn. 2010**

	Nærings- inntekt fra jord- bruk i alt	Per bruker	Brukere etter næringsinntekt fra jordbruk						
			Brukere i alt	Uten positiv inntekt	1- 49 999 kroner	50 000- 99 999 kroner	100 000- 249 999 kroner	250 000- 399 999 kroner	400 000- kroner
	Mill. kr	Kroner			Prosent				
1999	6 530	93 400	69 910	26	25	13	27	8	2
2004	5 975	112 200	53 257	25	24	13	25	11	4
2005	7 399	147 000	50 336	24	22	12	25	11	6
2006	5 652	117 200	48 243	25	23	12	24	11	5
2007	6 362	136 300	46 672	25	21	12	22	13	8
2008	6 708	147 410	45 507	25	17	15	21	13	9
2009	6 063	136 300	44 487	28	16	15	20	13	8
2010	6 754	154 800	43 615	26	16	15	19	13	12
2010									
Driftsform									
Korn og olje- vekster	594	77 800	7 633	35	23	20	13	5	3
Øvrige jord- bruksvekster	653	126 600	5 157	34	20	13	14	10	10
Hagebruksvek- ster	305	216 000	1 412	25	14	13	19	12	17
Storfe mjølke- produksjon	1 974	277 900	7 101	6	4	7	29	33	22
Storfe kjøtt- produksjon	438	109 700	3 994	29	16	19	22	9	5
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	553	326 000	1 697	5	3	6	23	31	33
Sau	744	78 800	9 433	31	23	20	18	5	3
Øvrige grov- føretende dyr	290	103 600	2 797	43	14	12	15	9	7
Svin og fjørfe	664	338 800	1 960	11	7	8	20	19	36
Blandet plante- produksjon	81	256 300	315	20	14	14	16	13	24
Blandet husdyr- produksjon	210	337 400	621	13	6	7	17	18	40
Plante- og hus- dyrproduksjon i kombinasjon	249	166 600	1 495	32	15	13	14	11	15
Brukere etter kjønn									
Mann	6 155	164 500	37 410	25	16	14	19	14	13
Kvinne	599	96 500	6 205	35	18	16	18	8	5

¹ Gjeldsrenter og andre fradrag er ikke trukket fra.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6.3. **Brukere, etter næringsinntekt fra jordbruk i prosent av bruttoinntekt, etter driftsform og brukers kjønn. 2010. Prosent**

	Brukere i alt	Etter næringsinntekt fra jordbruk i prosent av bruttoinntekt				
		0	1-90	10-49	50-89	90-
		Prosent				
1999	69 910	26	14	24	20	16
2004	53 257	25	15	26	18	17
2005	50 336	24	14	26	18	18
2006	48 243	25	15	26	18	16
2007	46 672	25	15	27	19	15
2008	45 507	25	15	29	19	13
2009	44 487	28	14	26	17	14
2010	43 615	26	15	27	18	14

2010**Driftsform**

Korn og oljevekster	7 633	35	25	31	7	2
Øvrige jordbruksvekster	5 157	34	19	25	14	9
Hagebruksvekster	1 412	25	13	26	20	16
Storfe mjølkeproduksjon	7 101	6	3	20	36	36
Storfe kjøttproduksjon	3 994	29	14	35	15	7
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	1 697	5	2	17	34	42
Sau	9 433	31	19	34	11	6
Øvrige grovføretende dyr	2 797	43	13	22	12	10
Svin og fjørfe	1 960	11	7	25	30	28
Blandet planteproduksjon	315	20	13	25	26	16
Blandet husdyrproduksjon	621	13	4	17	31	36
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	1 495	32	11	25	18	13

Brukere etter kjønn

Mann	37 410	25	15	27	18	15
Kvinne	6 205	35	12	30	14	9

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6.4. **Gjennomsnittlig bruttoinntekt¹ for brukere, etter driftsform og brukers kjønn. 2010.**
Kroner

	Brutto- inntekt i alt	Lønn	Nærings- inntekt fra jord- bruk	Andre nærings- inntekter	Pen- sjoner	Kapital- inntekter o.l.
1999	285 100	109 900	93 400	31 800	16 900	33 100
2004	372 400	142 500	112 200	47 000	18 500	52 400
2005	465 200	148 900	147 000	62 200	18 700	88 300
2006	376 500	159 700	117 200	49 700	19 300	30 700
2007	439 700	175 200	136 300	54 600	21 200	52 300
2008	468 000	191 700	147 400	58 100	23 600	47 100
2009	448 600	200 000	136 300	56 300	26 200	29 800
2010	484 800	207 500	154 800	59 300	29 300	33 800
2010						
Driftsform						
Korn og oljevekster	567 800	309 600	77 800	88 000	40 300	52 100
Øvrige jordbruksvekster	513 100	24 720	126 600	69 300	33 700	36 300
Hagebruksvekster	542 600	191 900	216 000	55 200	33 000	46 700
Storfe mjølkeproduksjon	424 700	79 100	277 900	31 500	13 600	22 500
Storfe kjøttproduksjon	454 800	220 900	109 700	71 300	27 800	25 100
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	465 300	67 400	326 000	36 100	11 000	24 900
Sau	428 800	239 700	78 800	47 700	37 700	24 900
Øvrige grovføretende dyr	471 900	227 600	103 600	73 900	24 800	42 000
Svin og fjørfe	589 400	143 000	338 800	54 500	13 100	39 900
Blandet planteproduksjon	568 600	168 300	256 300	67 900	34 900	41 200
Blandet husdyrproduksjon	545 600	116 300	337 400	46 300	12 500	33 200
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	492 600	187 300	166 600	63 800	35 400	39 500
Brukere etter kjønn						
Mann	502 200	208 100	164 500	63 900	30 000	35 700
Kvinne	379 500	204 200	96 500	31 400	25 000	22 400

¹ Gjeldsrenter og andre fradrag er ikke trukket fra.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6.5. **Gjennomsnittlig gjeld og renteutgifter for brukere¹, etter driftsform og brukers kjønn.**
2010

	Gjeld		Brukere etter gjeld i mill. kroner						Renteutgifter	
	I alt	Per bruker	Brukere i alt	Uten gjeld	0,1-0,4	0,5-0,9	1,0-1,9	2,0 og mer	I alt	Per bruker
	Mill. kroner	Kroner	Prosent						Mill. kroner	Kroner
1999	40 492	579 200	69 910	10	49	23	14	4	2 355	33 700
2000	41 477	613 300	67 625	10	47	23	15	4	2 352	34 800
2001	42 880	666 300	64 352	10	46	23	16	5	2 620	40 700
2002	42 836	713 800	60 010	9	44	23	18	6	2 563	42 700
2003	43 315	770 300	56 234	8	43	23	19	8	2 165	38 500
2004	46 292	869 200	53 257	6	41	23	20	10	1 591	29 900
2005	49 893	991 200	50 336	6	39	22	21	12	1 582	31 400
2006	52 287	1 083 800	48 243	5	37	21	22	14	1 815	37 600
2007	55 175	1 182 200	46 672	5	36	20	23	17	2 511	53 800
2008	57 968	1 273 800	45 507	4	36	18	22	19	3 280	72 100
2009	60 520	1 360 400	44 487	4	35	18	22	21	2 458	55 300
2010	62 696	1 437 500	43 615	4	35	17	22	23	2 345	53 800

2010**Driftsform**

Korn og oljevekster mv.	9 537	1 249 400	7 633	5	37	16	21	20	351	45 900
Øvrige jordbruksvekster	7 057	1 368 500	5 157	4	33	18	23	22	259	50 300
Hagebruksvekster	2 581	1 827 700	1 412	5	34	14	19	29	93	66 000
Storfe, mjølkeproduksjon	9 877	1 390 900	7 101	1	34	18	24	23	367	51 700
Storfe, kjøttproduksjon	5 490	1 374 600	3 994	4	35	17	24	21	213	53 400
Storfe, mjølk- og kjøttproduksjon i komb	3 049	1 796 400	1 697	1	25	18	24	33	116	68 400
Sau	8 021	850 400	9 433	7	44	18	21	11	309	32 700
Øvrige grovfôrdyr	4 188	1 497 300	2 797	5	31	17	23	25	159	56 800
Svin og fjørfe	7 497	3 825 000	1 960	1	12	8	16	64	284	145 100
Blandet planteproduksjon	589	1 871 100	315	6	29	14	19	32	21	65 100
Blandet husdyrhold	2 053	3 305 500	621	1	16	10	20	54	73	117 800
Planteprod. og husdyrhold i komb.	2 758	1 844 500	1 495	7	31	15	19	29	100	66 600

Brukere etter kjønn

Mann	56 196	1 502 200	37 410	4	33	17	22	24	2 112	56 500
Kvinne	6 500	1 047 500	6 205	9	43	14	18	16	233	37 500

¹ Omfatter ikke bare jordbruksdrifta, men all gjeld og alle renteutgifter som er oppgitt på selvangivelsen.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6.6. Regnskapsresultater i jordbruket, etter landsdel og jordbruksareal i drift. 2010

	Tallet på jordbruksbedrifter som deltok i driftsgranskingene	Per jordbruksbedrift									
		Jordbruksareal	I jordbruket								Nettoinntekt per familie ³
			Jordbrukskapital per 31. desember	Produksjonsinntekter	Kostnader		Driftsoverskudd	Familiens arbeidsfortjeneste	Lønns- evne ¹	Forrenting ²	
		Dekar			I alt	Leie- hjelp					
					1 000 kroner						
1985	1 016	165	687	487	320	43	166	103	146	12	190
1989	1 030	172	862	614	410	55	204	119	174	2	263
1995	1 020	194	946	616	433	61	183	117	178	-44	320
1999	970	215	1 076	653	483	67	171	95	162	-93	356
2005 ⁴	928	267	1 557	876	647	66	229	183	249	-95	527
2009 ⁴	848	306	2 200	1 213	928	90	286	222	312	-61	656
2010 ⁴	835	312	2 358	1 300	992	97	308	239	335	-46	715

2010⁴**Landsdel****Østlandet**

Flatbygder	181	395	2 731	1 442	1 173	100	268	188	288	-14	812
Andre bygder	132	293	1 838	1 007	757	78	249	196	274	-94	723

Agder og Rogaland

Jæren	49	293	3 825	2 147	1 685	133	462	349	482	40	728
Andre bygder	80	287	2 580	1 419	1 126	133	293	216	350	-80	715

Vestlandet	163	225	1 955	1 096	788	88	307	250	338	-77	670
------------	-----	-----	-------	-------	-----	----	-----	-----	-----	-----	-----

Trøndelag

Flatbygder	68	335	2 332	1 252	942	64	310	240	303	-44	677
Andre bygder	59	343	2 302	1 253	896	96	356	290	385	-65	672

Nord-Norge	103	323	2 186	1 320	950	106	371	306	412	4	650
------------	-----	-----	-------	-------	-----	-----	-----	-----	-----	---	-----

Jordbruksareal i drift

- 49 dekar	20	25	2 624	1 812	1 534	267	277	200	467	-68	671
50- 99 "	48	76	867	670	481	82	189	164	246	-68	620
100-199 "	203	158	1 346	849	631	56	218	178	233	-77	688
200-299 "	207	247	1 945	1 148	865	91	284	226	317	-69	666
300-499 "	240	380	2 782	1 491	1 133	105	358	277	381	-32	746
500- "	117	699	4 541	2 136	1 671	139	464	331	469	35	835

¹ Arbeidsinntekt i alt for familie og leiehjelp.² Driftsoverskudd minus beregnet normal godtgjørelse til familien.³ Driftsoverskudd fra jordbruk, skogbruk og annet, minus gjeldsrente og kår.⁴ Fra og med 2002 er det ikke regnet med tarifflønn på gratishjelp.

Kilde: Driftsgranskinger i jord- og skogbruk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning.

Tabell 2.6.7. **Gjennomsnittlig nettoinntekt for jordbruksbedrifter som deltok i driftsgranskningene. 1999, 2004 og 2007-2010. 1 000 kroner**

	1999	2004	2007	2008	2009	2010
Arbeidsvederlag og forrenting i alt	408	553	696	762	736	795
Driftsoverskudd jordbruk	171	229	283	304	286	308
Driftsoverskudd skogbruk	13	11	19	20	10	17
Driftsoverskudd tilleggsnæring på jordbruks-bedriften	23	32	40	52	47	52
Driftsoverskudd annen næring	17	20	25	27	32	41
Lønnsinntekter	142	208	267	285	302	316
Pensjoner og lignende	22	31	35	39	37	35
Aksjeutbytte og renteinntekter	15	16	22	28	15	20
Familiens arbeid på nyanlegg	5	6	5	7	8	6
Gjeldsrenter og kårtying	52	45	72	100	80	81
Nettoinntekt per familie	356	508	624	663	656	715

Kilde: Driftsgranskinger i jord- og skogbruk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning.

Tabell 2.6.8. **Bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen. Landbruks- og matdepartementets budsjettkapittel 1150¹. 2006-2011*. Millioner kroner**

	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Bevilgninger i alt (1150)	10 985	11 407	12 069	12 471	12 913	13 338
Inntektsført i totalregnskapet for jordbruket²	10 561	10 786	11 117	11 395	11 900	12 297
Fondsavsetninger (1150.50)	352	398	396	473	523	460
Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	308	315	382	426	432	460
Andre fondsavsetninger	44	82	14	47	91	
Markedsregulering (1150.70)	208	190	146	220	229	198
Tilskudd erstatninger	.	.	.	.	.	95
Pristilskudd(1150.73)	1 876	1 856	1 957	1 946	2 027	2 121
Pristilskudd mjølk	460	480	508	524	546	537
Pristilskudd kjøtt	637	615	654	669	685	650
Pristilskudd ull	154	131	155	137	139	138
Frakttilskudd ³	194	187	206	214	220	314
Prisnedskriving korn ³	381	378	376	328	366	408
Andre pristilskudd	50	65	58	74	71	74
Direkte tilskudd (1150.74)	6 504	6 774	6 930	7 160	7 513	7 781
Driftstilskudd mjølkeproduksjon	1 008	951	1 025	972	1 091	1 183
Produksjonstilskudd husdyr	2 107	1 872	1 879	2 123	2 181	2 239
Beitetilskudd	.	352	403	459	616	696
Areal- og kulturlandskapstilskudd	2 988	3 141	3 153	3 107	3 095	3 122
Økologisk landbruk	68	74	85	105	116	123
Regionale miljøprogram	332	384	385	387	403	405
Miljøvennlige spredemåter av husdyr-gjødsel	.	.	.	7	12	13
Tilskudd til inseminering mv.	66	63	70	72	74	74
Oppkjøp av mjølkekvoter	-3	-23	-15	-4	2	-1
Andre utviklingstiltak	14	18	17	19	19	24
Velferdsordninger (1150.78)	1 544	1 511	1 616	1 509	1 513	1 546
Avløsning ferie og fritid	1 064	1 020	1 119	1 090	1 107	1 136
Avløsning ved sykdom	138	154	155	172	168	173
Andre velferdsordninger	343	337	342	248	237	237

¹ I tillegg kommer bevilgninger over budsjettene til Miljøverndepartementet (erstatning for rovdyrskader) og Forsvarsdepartementet (avløsertilskudd ved repetisjons- og HV-øvelser).

² Differansen mellom bevilgninger i alt og inntektsført beløp i totalregnskapet gjelder bevilgninger som ikke regnes å gjelde jordbruket, for eksempel skogformål i Landbrukets Utviklingsfond. Differansen kan også skyldes ulik periodisering.

³ Fra og med 2000 opphørte budsjettposten 1150.76 markedsordningen. Markedsordninger for korn ble videreført under tilskudd til kornfondet, post 1150.50. Fra 2002 ble posten overført til frakttilskudd og prisnedskriving korn (post 1150.73).

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket.

Tabell 2.6.9. **Bruttoinvesteringer i jordbruket. 1969, 1979, 1989, 1999 og 2008-2011*. Millioner kroner**

	1969	1979	1989	1999	2008	2009	2010	2011*
Bruttoinvestering	1 041	3 711	4 536	4 746	7 394	6 272	7 553	7 705
Driftsbygninger	372	1 465	2 125	1 617	3 719	3 795	3 922	3 793
Maskiner, redskaper og biler	539	1 880	2 223	2 939	3 334	2 113	3 224	3 490
Grøfter mv.	67	123	86	146	255	270	279	289
Nydyrking	57	150	62	44	87	95	128	133
Senking, kanalisering og planering	5	92	40	-	-	-	-	-

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettnemnda for jordbruket.

Tabell 2.6.10. **Prisindekser for jordbruket. 2004-2011*. 2010=100**

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Plante- og husdyrprodukter i alt	81,6	82,2	84,0	88,8	92,5	98,0	100,0	104,5
Planteprodukter	82,8	82,8	85,9	90,2	93,1	100,9	100,0	105,0
Korn, erter og oljefrø	86,9	85,1	86,6	87,4	95,2	102,4	100,0	105,9
Poteter	70,2	73,4	81,3	88,4	83,1	91,5	100,0	102,0
Hagebruksprodukter	82,0	82,7	86,0	92,3	93,3	101,6	100,0	104,9
Husdyrprodukter	81,1	82,0	83,3	88,3	92,3	97,0	100,0	104,4
Ku- og geitmjølk	78,3	80,8	81,4	86,5	87,8	95,5	100,0	105,0
Kjøtt	82,9	82,6	84,1	89,6	95,6	98,8	100,0	103,0
Egg	77,9	75,1	79,7	88,3	90,1	97,6	100,0	105,1
Pelsdyr	76,8	75,8	86,2	68,4	84,1	72,5	100,0	136,8
Birøkt	89,1	90,2	93,6	96,2	98,9	100,0	100,0	105,0
Sum kostnader	80,7	82,4	84,9	86,4	92,9	100,1	100,0	102,8
Uvarige produksjonsmidler	77,7	79,5	82,2	83,6	91,5	101,0	100,0	103,2
Handelsgjødsel og kalk	62,4	66,2	68,5	71,1	74,9	135,6	100,0	107,8
Innkjøpt fôr	81,7	80,7	81,7	82,9	90,3	99,5	100,0	100,9
Såvarer og planter	91,3	88,8	86,4	91,1	98,8	98,7	100,0	100,1
Energi og smøremidler	67,3	74,9	87,0	76,2	95,8	87,4	100,0	105,2
Andre kostnader	78,4	80,5	81,2	86,9	91,8	101,1	100,0	105,0
Sum kapitalkostnader	88,5	89,7	91,8	93,4	96,4	97,8	100,0	101,8
Leasing av maskiner	91,6	90,3	92,4	103,2	101,7	99,5	100,0	105,4
Kapitalslit, bygninger og maskiner/redskaper	88,0	89,4	91,4	92,1	95,6	97,6	100,0	101,2
Vederlag arbeid og kapital	90,2	86,9	86,9	97,0	90,1	94,3	100,0	109,7
Vederlag arbeid og egenkapital	84,4	84,6	85,8	88,0	87,1	91,5	100,0	104,8

Kilde: Volum- og prisindeksar, Budsjettnemnda for jordbruket.

Tabell 2.6.11. **Pris til produsent for norsk korn og oljefrø^{1,2}. 2001-2011. Kroner per 100 kilo**

Avlingsår	Hvete	Rug	Oljevekster til modning	Bygg	Havre	Fôrkorn (bygg og havre)
2001	231	215	444	193	171	185
2002	226	210	439	188	166	180
2003	223	207	436	185	162	177
2004	215	199	428	179	157	172
2005	212	196	429	180	158	173
2006	212	196	433	179	160	173
2007	215	199	439	181	165	.
2008	235	219	459	201	185	.
2009	248	232	487	214	198	.
2010	248	232	487	214	195	.
2011 ³	263/265	247/249	504	225	203	.

¹ Pris for basiskvalitet. Prisene gjelder korn med 15 prosent vann og oljefrø med 8 prosent vann.

² Fra 1. juli 2001: Målpris til produsent for mathvete, matrug, oljefrø og fôrkorn. Fra 2007 er det også målpris for bygg og havre, mens målpris for fôrkorn er avviklet. For 2001-2006 er det intensjonspris for bygg og havre.

Kilde: Statens landbruksforvaltning.

Tabell 2.6.12. **Pris til produsent for matpoteter og utvalgte hagebruksprodukter. 2002/03-2011/12. Kroner per kg**

	Matpoteter	Hvitkål	Blomkål ¹	Gulrot	Tomater	Epler
Målpris etter jordbruksavtalen						
2002/03	2,07	3,28	5,59	4,37	15,17	8,80
2003/04	2,12	3,51	5,74	4,46	15,58	9,01
2004/05	2,17	3,52	5,68	4,47	15,68	9,15
2005/06	2,21	3,65	5,82	4,60	15,99	9,50
2006/07	2,36	3,67	6,07	4,87	16,39	9,92
2007/08	2,54	3,86	6,24	5,21	16,98	10,50
2008/09	2,74	4,57	6,69	5,83	17,57	11,29
2009/10	2,86	5,22	7,19	6,67	17,67	12,54
2010/11	3,31	5,92	7,76	7,15	17,15	12,96
2011/12	3,57	6,13	7,97	7,45	17,21	13,33
Markedspris						
2002/03	2,24	3,91	5,68	4,75	15,45	7,83
2003/04	2,33	3,43	5,22	4,77	15,23	9,55
2004/05	2,32	3,31	5,39	4,68	12,62	8,93
2005/06	2,43	3,03	4,91	5,01	15,39	10,28
2006/07	2,91	3,68	5,51	5,41	15,41	8,99
2007/08	3,42	4,89	7,98	5,63	15,44	11,32
2008/09	2,77	4,14	7,45	6,29	15,91	11,01
2009/10	3,03	5,17	6,44	6,99	14,14	11,93
2010/11	3,49	5,15	6,36	7,25	14,94	12,82
2011/12	3,68	5,24	7,42	7,51	16,20	13,12

¹ Kroner per stk.

Kilde: Statens landbruksforvaltning.

Tabell 2.6.13. Engrospriser for kjøtt, egg og melk. 2002/03-2011/12. Kroner per kilo

	Ung okse ¹	Lam	Gris	Kylling ²	Egg	Ku- og geitmelk ³
Målpris/styringspris etter jordbruks- avtalen						
2002/03	35,89	44,00	27,37	26,15	13,59	
2003/04	38,11	44,00	27,37	26,18	13,69	
2004/05	38,11	44,00	27,22	26,03	13,60	3,77
2005/06	40,01	44,00	27,22	25,01	13,60	3,82
2006/07	40,13	45,89	26,22	25,01	13,83	3,84
2007/08	42,04	50,00	26,22	25,01	14,18	3,94
2. halvår 2008	44,30	55,21	26,84	25,75	14,64	4,11
1. halvår 2009	47,57	55,21	27,78	25,75	15,23	4,41
2. halvår 2009	48,88	57,75	29,06	27,25	16,43	4,41
1. halvår 2010	47,58	57,75	29,06	27,25	16,43	4,41
2. halvår 2010	48,08	59,15	29,51	27,36	17,12	4,54
1. halvår 2011	48,70	59,15	29,51	27,36	17,12	4,54
2. halvår 2011	49,40	60,70	30,71	27,40	18,54	4,66
1. halvår 2012	50,70	61,20	31,21	27,40	18,90	4,73
Markedspris						
2002/03	35,89	43,07	27,37	26,04	13,57	..
2003/04	38,06	43,79	27,32	26,04	13,38	..
2004/05	38,23	42,69	25,64	25,87	13,01	3,76
2005/06	39,36	44,11	25,79	25,01	13,28	3,82
2006/07	40,28	45,89	25,31	25,05	13,78	3,84
2007/08	42,13	50,06	26,25	25,75	14,22	3,94
2. halvår 2008	44,42	54,99	26,99	27,25	14,62	4,11
1. halvår 2009	47,32	54,99	26,91	27,25	15,17	4,32
2. halvår 2009	48,84	57,44	28,93	27,36	16,44	4,41
1. halvår 2010	47,45	57,44	28,93	27,36	16,44	4,41
2. halvår 2010	47,99	58,64	29,38	27,84	17,06	4,54
1. halvår 2011	48,61	58,64	29,38	27,84	17,06	4,54
2. halvår 2011	49,32	60,78	30,96	28,66	18,72	4,70
1. halvår 2012	50,66	60,66	30,28	28,66	18,67	4,69

¹ Fra 1.7.2009 ble målprissystemet for storfe avviklet og erstattet med en volummodell.

² Fra 1.1.2007 ble målprissystemet for fjørfe avviklet og erstattet med en referansepris.

³ Prisen gjelder uforedlet melk solgt fra TINE Råvare til videre bearbeiding.

Kilde: Statens landbruksforvaltning. Kilde: Statens landbruksforvaltning.

2.7. Import og eksport av jordbruksvarer

- I 2011 importerte Norge jordbruksvarer (råvarer og bearbeidede varer) for 39,9 milliarder kroner, mens vi eksporterte jordbruksvarer for 4,8 milliarder kroner.
- Samlet import av storfekjøtt, svinekjøtt samt saue- og lammekjøtt økte fra 8 800 tonn i 2010 til 14 300 tonn i 2011.
- I 2011 ble det eksportert minkskinn og reveskinn til en samlet verdi av 310 millioner kroner.

Klima og tilgang på egnet areal begrenser hvilke vekster som kan dyrkes, avling per dekar og omfang av jordbruksproduksjonen i Norge. Små og ofte bratte jordstykker samt relativt store avstander gjør produksjonen kostbar. I tillegg er det generelle kostnadsnivået i Norge høyt. Til sammen gjør dette at norske jordbruksvarer til vanlig ikke er konkurransedyktige på verdensmarkedet.

Norge har i lang tid hatt et importvern for jordbruksvarer. Importvernet gjør at jordbruket i Norge oppnår høyere priser enn verdensmarkedets priser, og den innenlandske produksjonen av jordbruksvarer blir større enn den ellers ville ha blitt. Importvernet er en forutsetning for at det meste av melk, kjøtt, egg, korn med mer som forbrukes i Norge, også blir produsert i Norge. Importvernet er dessuten med på å opprettholde en næringsmiddelindustri i Norge basert på norske råvarer.

Norge har inngått flere avtaler som vedrører tollvernet for jordbruksvarer. De viktigste er GATT/WTO-avtalen og EØS-avtalen. Videre har Norge gjennom EFTA inngått frihandelsavtaler med andre land, og som angår jordbruksvarer. Dessuten har Norge redusert tollene til utviklingsland og gitt

tollfrihet for varer fra de minst utviklede landene (MUL).

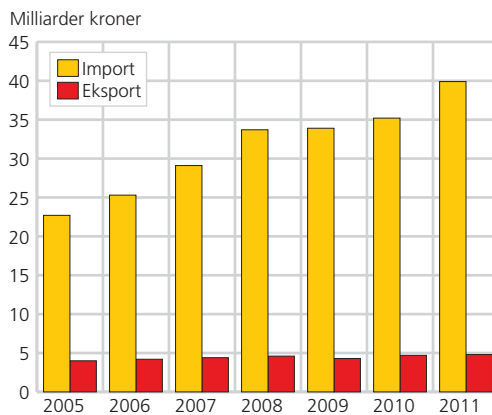
Det norske importvernet for jordbruksvarer kan grovt deles i tre grupper:

- Varer med lav eller ingen toll. Dette gjelder varer som ikke produseres i Norge, for eksempel sukker, kaffe, ris og tropisk frukt.
- Varer med moderat toll. Dette gjelder for det meste bearbeidede varer som sjokolade, kjeks, bakervarer, pizza med mer. For disse varene skal tollene i utgangspunktet bare utligne forskjellen i råvarepris mellom Norge og verdensmarkedet.
- Varer med relativt høy toll. Dette gjelder råvarer som det produseres mye av i norsk jordbruk.

Samlet import og eksport av jordbruksvarer og næringsmidler basert på jordbruksvarer

Norge importerer mye mer jordbruksvarer enn vi eksporterer. I 2011 var den samlede importen av jordbruksvarer, både råvarer og bearbeidede varer, på 39,9 milliarder

Figur 2.7.1. Eksport og import av jordbruksvarer. 2005-2011. Milliarder kroner

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

kroner, mot 25,3 milliarder kroner i 2006. I løpet av denne femårsperioden har verdien av importen økt med nesten 60 prosent, regnet i løpende kroner. Omregning av beløpet for 2006 til 2011-kroner gir en importøkning på 42 prosent. I 2011 utgjorde eksporten av jordbruksvarer 4,8 milliarder kroner. Eksporten har vært stabil de siste fem årene, regnet i løpende kroner.

Norske husholdningers innkjøp av matvarer i andre land (grensehandel), i første rekke i Sverige, kommer i tillegg til importtallene.

Import og eksport av utvalgte jordbruksvarer

Det ble importert til sammen 14 300 tonn storfekjøtt, svinekjøtt samt saue- og lammekjøtt i 2011, en økning på 62 prosent fra 2010. Importen av storfekjøtt ble nesten doblet fra 2010 til 2011, fra 5 400 tonn til 10 400 tonn. Den store økningen i importen skyldes at den norske produksjonen i 2011 var den laveste som er registrert i løpet av det siste tiåret. Økningen i importert svinekjøtt var liten, fra 2 200 tonn til 2 400 tonn. Selv om det for året sett under ett var overproduksjon av

svinekjøtt, var det behov for sesongmessig import, blant annet til ribbeproduksjon. Importen av saue- og lammekjøtt økte fra 1 300 tonn til 1 500 tonn, noe som skyldes lav norsk produksjon i 2011.

Det blir importert ubetydelig mengder fjørfekjøtt. I 2011 var importen 210 tonn.

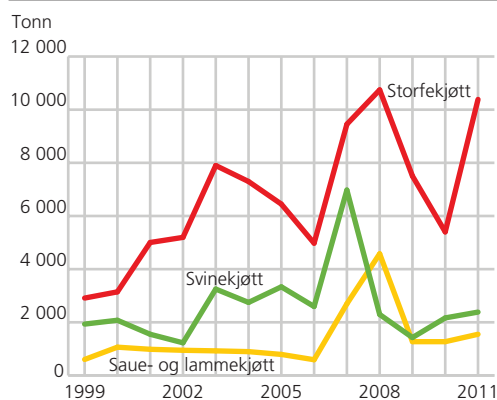
Importen av smør økte kraftig fra 2010 til 2011, fra 140 tonn til 1 770 tonn. Årsaken var den spesielle situasjonen med underskudd på smør i det norske markedet høsten 2011.

Importen av ost har økt jevnt de siste årene, regnet både i kvantum og verdi. Det ble importert 10 900 tonn ost i 2011, mot 7 400 i 2005. I samme perioden har eksporten av ost gått tilbake fra 18 200 tonn til 14 000 tonn.

Importen av yoghurt og syrnet melk har hatt en stor økning de siste årene, fra knapt 1 000 tonn i 2005 til 6 400 tonn i 2011.

I løpet av 2011 var det et underskudd i norsk eggproduksjon og importen økte fra 70 tonn i 2010 til 1 400 tonn i 2011.

Figur 2.7.2. Import av storfekjøtt, svinekjøtt og saue-/lammekjøtt. 1999-2011. Tonn

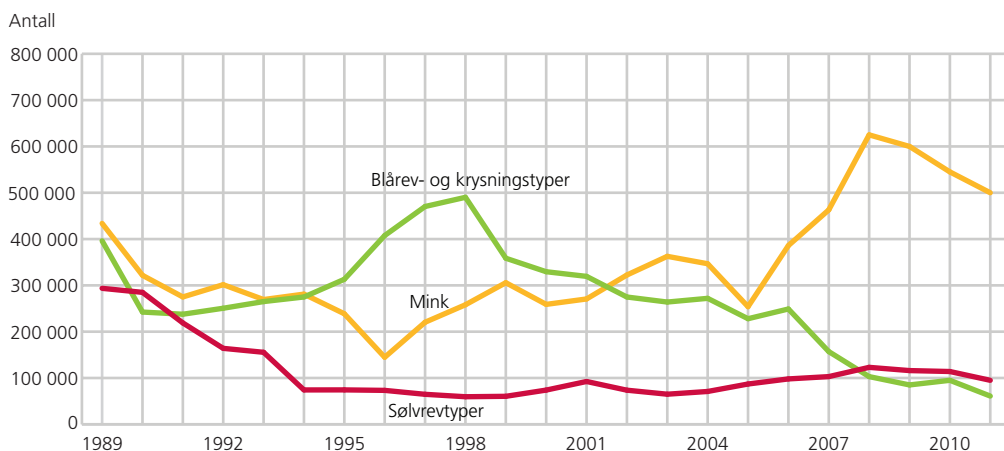

¹Medregnet spiselig slakteavfall, unntatt lever.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Import av hvete og rug var 424 400 tonn i 2011, mot en norsk produksjon på 281 000 tonn. Gjennomsnittlig årlig import av hvete og rug for perioden 2008-2010 var 340 600 tonn, mot en gjennomsnittlig årlig norsk produksjon på 390 600 tonn. Mengde og kvalitet på importert vare varierer fra år til år, avhengig av mengde og kvalitet på den norske avlingen. Det importeres i tillegg mel og andre mølleprodukter.

I 2011 ble det importert 51 400 tonn epler og 20 500 tonn pærer til Norge, mens den norske produksjonen utgjorde 8 200 tonn epler og knapt 250 tonn pærer.

Figur 2.7.3. Salg av mink- og reveskinn¹. 1989-2011

¹ Salget av pelsskinn fra pelsdyrgårdene skjer på auksjoner, og nesten alle skinna blir eksportert.

Kilde: Norges Pelsdyrslag.

Importen av jordbær har økt med 3 400 tonn i perioden 2005-2011, til 7 500 tonn i 2011. I 2011 var den norske produksjonen av jordbær 7 300 tonn.

Import og eksport av forskjellige maskiner og redskaper

I 2011 ble det importert 4 100 nye og 1 000 brukte firehjulstraktorer. Det ble importert 800 flere nye traktorer enn gjennomsnittet for årene 2008-2010. Tallene er inklusive traktorer til andre næringer enn jordbruk, og tallene omfatter annet enn tradisjonelle traktorer. Det er usikkert hvor mange av traktorene som selges til jordbruket. En undersøkelse om investeringer i maskiner i 2008 viste at jordbruksbedriftene kjøpte 1 840 nye firehjulstraktorer. I tillegg leide bedriftene et ukjent antall nye traktorer gjennom finansieringselskaper (leasing). Samlet import i 2008 var 4 250 nye traktorer.

Med unntak for ploger har Norge ubetydelig eksport av maskiner og redskaper for jordbruket.

Tabell 2.7.1. Eksport og import av matvarer fra jordbruket. 2005-2011. Tonn og millioner kroner

	Eksport		Import	
	Mengde, tonn	Verdi, millioner kroner	Mengde, tonn	Verdi, millioner kroner
2005	797 286	3 954	2 836 489	22 733
2006	732 027	4 220	3 190 841	25 338
2007	716 340	4 408	3 608 186	29 141
2008	688 148	4 602	3 782 202	33 673
2009	630 624	4 338	3 538 496	33 864
2010	764 852	4 650	3 916 136	35 224
2011	610 877	4 787	4 223 105	39 934

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.2. Eksport og import av kjøtt¹. 2005-2011. Tonn og millioner kroner

	Eksport		Import	
	Tonn	Mill. kroner	Tonn	Mill. kroner
Storfe				
2005	576	18	6 447	251
2006	1 826	29	4 976	233
2007	518	12	9 453	364
2008	627	10	10 745	454
2009	184	9	7 503	327
2010	222	7	5 401	270
2011	115	5	10 386	543
Svin				
2005	3 136	48	3 334	105
2006	5 761	88	2 594	96
2007	1 910	47	6 975	170
2008	2 120	40	2 294	94
2009	3 755	48	1 426	72
2010	5 386	80	2 165	94
2011	4 581	73	2 384	105
Sau og lam				
2005	522	10	791	44
2006	108	5	591	32
2007	81	3	2 696	78
2008	123	5	4 578	133
2009	36	2	1 271	70
2010	17	1	1 271	74
2011	40	2	1 549	86
Fjørfe				
2005	566	12	635	22
2006	354	8	504	17
2007	370	20	172	6
2008	728	23	261	7
2009	808	23	193	7
2010	1 626	28	162	6
2011	1 308	27	209	7

¹ Medregnet spislig slakteavfall, unntatt lever.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.3. Eksport og import av smør, ost, yoghurt og syrnet melk, egg og honning. 2005-2011. Tonn og millioner kroner

	Eksport		Import	
	Tonn	Mill. kroner	Tonn	Mill. kroner
Smør				
2005	1 643	18	372	6
2006	310	4	311	5
2007	2 286	36	267	5
2008	3 228	52	360	10
2009	3 482	40	350	8
2010	2 221	43	141	4
2011	457	11	1 768	59
Ost				
2005	18 217	579	7 431	332
2006	17 946	594	7 738	350
2007	15 146	553	8 254	394
2008	14 441	522	8 450	441
2009	13 356	542	8 718	465
2010	13 542	547	9 617	493
2011	14 046	551	10 905	534
Yoghurt og syrnet melk				
2005	24	0	955	10
2006	43	0	1 180	13
2007	135	1	1 412	16
2008	7	0	1 462	26
2009	0	0	3 196	44
2010	3	0	5 139	60
2011	2	0	6 374	77
Egg (av høns)				
2005	170	1	583	4
2006	130	1	1 887	15
2007	153	1	2 436	21
2008	84	0	1 390	12
2009	392	6	462	5
2010	326	2	71	1
2011	92	1	1 404	14
Honning				
2005	25	1	336	6
2006	24	1	297	5
2007	22	1	279	5
2008	8	0	290	6
2009	16	1	345	9
2010	46	3	350	9
2011	4	0	506	12

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.4. **Import av korn¹. 2005 og 2008-2011. Tonn og millioner kroner**

	2005		2008		2009		2010		2011	
	Tonn	Mill. kr	Tonn	Mill. kr	Tonn	Mill. kr	Tonn	Mill. kr	Tonn	Mill. kr
Korn i alt	218 122	346	594 052	1 314	388 491	806	547 075	955	563 622	657
Hvete og blandinger av hvete og rug	155 999	192	302 394	671	302 178	507	384 084	560	409 500	866
Rug	5 741	11	7 581	19	11 514	19	13 994	21	14 913	31
Bygg	103	0	27 102	53	4 956	7	21 219	23	48 076	93
Havre	2 139	6	47 576	86	12 437	23	30 766	48	8 488	27
Mais	16 234	20	78 971	139	32 368	51	55 781	87	52 920	104
derav til dyrefôr	16 076	19	78 540	137	31 802	46	55 228	83	51 928	99
Ris	20 455	97	23 067	170	23 302	193	24 020	192	24 167	190
derav til dyrefôr	319	1	499	1	443	2	378	1	415	1
Annet korn	17 452	20	107 360	176	1 737	6	17 211	24	5 558	12
derav til dyrefôr	17 112	18	106 833	173	1 088	2	16 774	21	5 150	7

¹ Eksklusive såkorn.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.5. **Import av frukt og bær¹. 2005 og 2008-2011. Tonn og millioner kroner**

	2005		2008		2009		2010		2011	
	Tonn	Mill. Kr	Tonn	Mill. Kr	Tonn	Mill. Kr	Tonn	Mill. Kr	Tonn	Mill. Kr
Epler	50 296	318	52 252	439	51 966	423	52 109	413	51 449	423
Pærer	22 556	159	24 844	228	21 327	198	21 133	157	20 525	142
Kirsebær og moreller	1 064	40	1 013	46	879	41	983	40	1 134	49
Plommer	3 360	33	3 063	39	2 954	34	2 693	34	3 344	38
Jordbær	4 085	111	4 434	150	5 090	175	5 746	222	7 509	249
Bringebær	35	4	201	20	221	24	315	35	584	65
Solbær, rips og stikkelsbær	13	1	18	2	15	2	20	2	27	2

¹ Gjelder friske varer.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.6. **Import av poteter og grønnsaker¹. 2005 og 2008-2011. Tonn og millioner kroner**

	2005		2008		2009		2010		2011	
	Tonn	Mill. kr	Tonn	Mill. kr	Tonn	Mill. kr	Tonn	Mill. kr	Tonn	Mill. kr
Poteter ²	27 115	87	59 556	199	27 923	111	49 413	169	41 482	180
Tomat	19 661	283	23 613	390	22 212	389	21 501	402	23 893	382
Løk og purre	6 445	64	12 291	104	9 607	93	14 274	118	13 140	114
Kål	13 000	173	14 906	184	14 006	195	15 371	208	15 724	189
Salat	9 469	139	12 973	179	12 075	164	12 741	188	12 280	162
Gulrøtter, neper, rødbeter, knollselleri og andre spiselige røtter	5 013	38	7 526	54	7 370	56	6 223	44	8 169	60
Agurk	6 403	66	7 123	79	6 513	86	6 445	72	7 283	65
Erter og andre belgfrukter	792	29	1 428	60	1 435	57	1 443	60	1 874	76
Andre grønnsaker ³	22 061	385	27 328	568	27 434	546	29 129	577	31 977	586

¹ Gjelder friske og kjølte varer.² Eksklusive settepoteter.³ Inklusive sopp.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.7. **Import av jordbruksmaskiner. 2005 og 2008-2011. Antall og millioner kroner**

	2005		2008		2009		2010		2011	
	Antall	Mill. kr	Antall	Mill. kr	Antall	Mill. kr	Antall	Mill. kr	Antall	Mill. kr
Firehjulstraktorer, nye	4 166	1 246	4 253	1 427	2 300	845	3 410	1 188	4 143	1 422
Firehjulstraktorer, brukte	612	138	630	168	648	197	985	342	974	353
Tohjulstraktorer	147	2	187	4	145	3	240	6	330	7
Gjødselspredere	3 554	24	1 685	35	1 242	33	2 375	30	2 513	34
Såmaskiner og plantermaskiner	520	28	456	30	334	34	807	38	586	43
Slåmaskiner	1 845	54	1 921	74	1 584	67	2 219	66	2 849	80
Potetsettere	28	3	18	1	9	2	12	1	45	3
Ploger	199	9	277	12	230	10	255	10	621	17
Harver og ugrasrensere	2 952	34	3 125	39	5 100	47	5 334	50	8 587	52
Fôrhøstere	75	6	25	2	9	2	5	0	28	3
Skurtreskere	190	103	101	63	134	92	122	75	128	83
Halm-, høy- og forpresser	893	123	1 074	141	952	147	784	145	991	148
Potet- og rotvekstoptakere	53	16	40	13	32	11	45	23	45	12
Melkemaskiner	106	33	240	56	275	47	315	67	317	79

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

2.8. Matvareforbruk

- I 2010 var den norskproduserte andelen av matvareforbruket (selvforsyningsgraden), regnet på energibasis, 46 prosent.
- Den norskproduserte andelen av matvareforbruket som kom fra norsk jordbruk i 2010, var 45 prosent. Importert fôr er da ikke trukket fra.

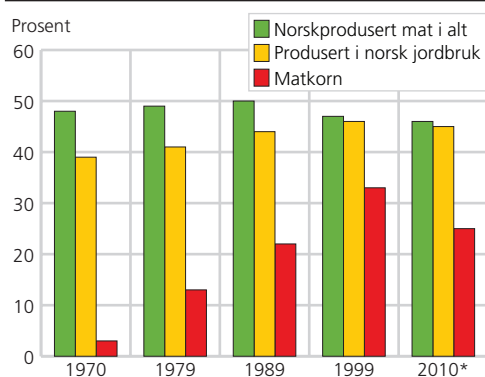
Matvareforbruk

Statistikken over matvareforbruk og selvforsyningsgrad utarbeides av Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning og publiseres av Helsedirektoratet. Forbruket av matvarer beregnes på engrosnivå. Både forbruk og selvforsyningsgrad har energi (joule) som måleenhet.

Evnen til å dekke matvarebehovet med innenlandsk produksjon i en eventuell krisesituasjon kommer ikke til uttrykk i den oppgitte selvforsyningsgraden. Beregningene er basert på at jordbrukets behov for importerte produksjonsmidler er dekket, og det er ikke tatt hensyn til eksport. Norge eksporterer for eksempel store mengder fisk og fiskeolje som kunne vært brukt innenlands. Under visse forutsetninger kan norsk fiskemel som nå eksporteres, erstatte noe av det importerte fôret. Derksom en krisesituasjon oppstår, vil en også kunne legge om forbruket av matvarer slik at en større del dekkes av planteprodukter i stedet for husdyrprodukter. Energitalpet er stort når planteprodukter som kan nyttes til mat, blir brukt til fôr.

Dersom en skal beregne hvor stor selvforsyningsevnen er i en krisesituasjon, må en også ta hensyn til at en relativt stor del av kraftfôret som blir brukt i husdyrproduksjonen, er importert, og at det både i fiskeriene og i jordbruket blir brukt andre importerte innsatsvarer.

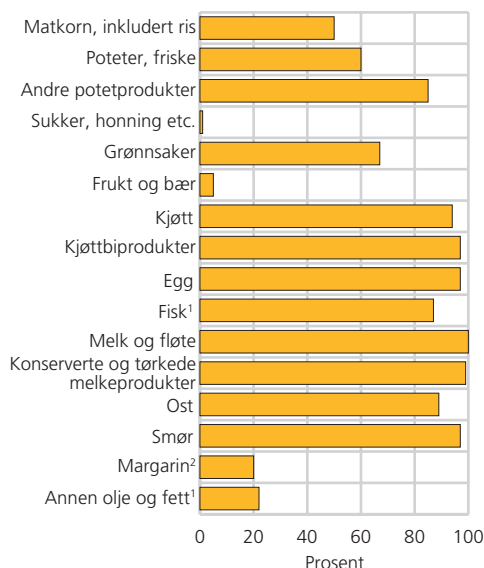
Figur 2.8.1. Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis. 1970, 1979, 1989, 1999 og 2010*. Prosent

Kilde: Helsedirektoratet.

Den norskproduserte andelen av matvareforbruket var relativt stabil på 1980-tallet, med om lag 50 prosent. På 1990-tallet varierte selvforsyningsgraden mellom 47 og 55 prosent på grunn av variasjon i kornavlingene, både med hensyn til mengde og

Figur 2.8.2. Norskprodusert andel av forbruket av ulike matvarer på energibasis. 2010*. Prosent

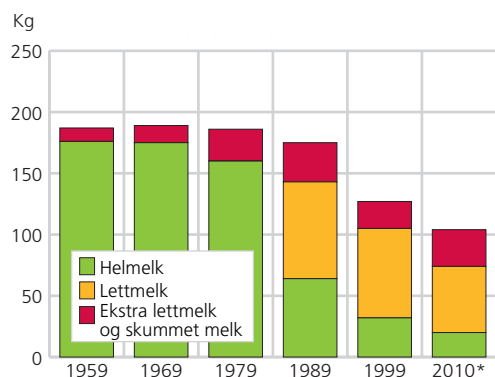

¹ Tall bygger på usikkert datagrunnlag.

² Basert på norskproduserte råvarer.

Kilde: Helsedirektoratet.

Figur 2.8.3. Forbruket av melk per innbygger per år. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2009-2010*. Kilo

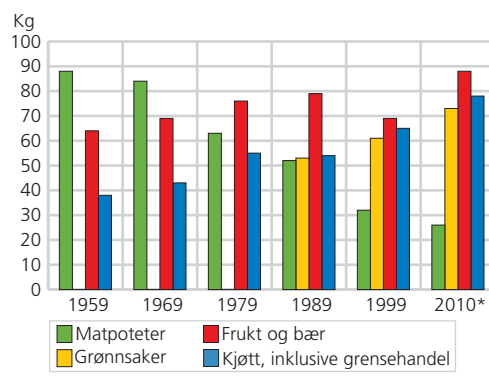

Kilde: Helsedirektoratet.

kvalitet, og dermed bruken av norsk korn til mat. Etter 2000 har selvforsyningsgraden vært over 50 prosent, unntatt i 2002, 2009 og 2010. Hovedårsaken til lav selvforsyningsgrad i de nevnte årene er liten norsk produksjon av matkorn.

Forbruket av ulike matvarer per person per år har endret seg mye over tid. Fra 1969 til 2010 er for eksempel forbruket av matpoteter redusert fra 84 til 26 kilo, mens forbruket av andre potetprodukter har økt fra 5 til 31 kilo, beregnet som friske poteter. I den samme perioden har forbruket av kjøtt økt fra 43 til 78 kilo, og forbruket av konsummelk har falt fra 190 til 104 kilo. Det har også skjedd store endringer innenfor disse varegruppene; for kjøtt har det vært en stor økning i forbruket av fjørfekjøtt, mens helmelkens andel av forbruket av frisk melk har falt fra vel 93 til 19 prosent.

Figur 2.8.4. Forbruket av matpoteter, grønnsaker og kjøtt per innbygger per år. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2009-2010*. Kilo

Kilde: Helsedirektoratet.

Tekstboks 2.8.1. Matvareforbruk – selvforsyning

Norskprodusert andel av matvareforbruket (selvforsyningsgrad): Selvforsyningsgraden viser hvor stor del av matvareforbruket på energibasis som kommer fra norsk produksjon. Selvforsyningsgraden er basert på den faktiske fordelingen av forbruket på norske og importerte produkter det enkelte året. Denne fordelingen er påvirket av avlingsmengde og -kvalitet, priser, internasjonale handelsavtaler m.m.

Andel av matvareforbruk som er produsert i norsk jordbruk, viser hvor stor del av matvareforbruket som kommer fra norsk jordbruk, og omfatter både husdyr- og planteprodukter. Det er ikke gjort fradrag for importert fôr.

Tekstboks 2.8.2. Forbruket av matvarer per person – datagrunnlag

Det er tre ulike kilder for statistikk over matvareforbruket per person:

- matforsyningsstatistikk
- forbruksundersøkelser over anskaffelse av matvarer i private husholdninger
- kostholdsundersøkelser

Figurer og tabeller i dette kapitlet bygger på matforsyningsstatistikk fra Helsedirektoratet. Matforsyningsstatistikken er basert på statistikk over produksjon, import, eksport og omsetning av matvarer, og gir tall på engrosnivå over tilgangen på matvarer. Matforbruket regnet per person vil her være høyere enn i SSBs forbruksundersøkelser, blant annet på grunn av svinn.

SSBs forbruksundersøkelser omfatter mat som blir kjøpt, er fått som gave eller blir tatt fra egen produksjon. Mat som blir kjøpt og spist utenfor husholdningen, for eksempel på kafé, restaurant, kantine og lignende, inngår ikke.

Tabell 2.8.1. **Forbruk av matvarer på engrosnivå. 1970, 1979, 1989, 1999, og 2009-2010*. TJ (terajoule) og MJ (megajoule)**

	1970	1979	1989	1999	2009	2010*
Forbruk i alt	17300	18 900	18 500	20 400	22 500	22 400
Matkorn (medregnet ris)	4030	4 630	4 920	5 640	6 120	6 180
Poteter, friske	890	750	650	420	310	370
Potetmel	110	100	100	100	100	80
Andre potetprodukter	80	140	240	390	430	450
Sukker, honning, sukkervarer	2630	2 950	2 780	3 170	2 510	2 460
Erter, nøtter, kakao	360	480	610	650	1 910	1 530
Grønnsaker	140	180	210	250	310	330
Frukt og bær	520	610	650	600	850	850
Kjøtt ¹	1330	1 720	1 710	2 120	2 570	2 600
Kjøttbiprodukter ¹	70	80	70	90	140	150
Egg	230	260	300	290	350	340
Fisk ²	400	320	370	710	820	820
Helmelk	1920	1 880	780	420	280	280
Lettmelk ³		-	660	640	530	520
Skummet melk	80	160	200	160	230	230
Fløte, rømme (som 38 prosent fett)	340	400	430	450	520	530
Yoghurt	..	..	..	140	220	220
Konserverte melkeprodukter	100	120	240	490	720	750
Ost	570	780	890	940	1 200	1 270
Smør	670	690	430	460	440	460
Margarin	2270	1 950	1 600	1 590	1 200	1 240
Annen olje og fett	620	750	640	670	730	740
Forbruk i alt	17 300	18 900	18 500	20 400	22 500	22 400
Produsert i Norge	8 300	9 300	9 200	9 500	10 700	10 400
Produsert i norsk jordbruk	6 700	7 800	8 100	9 000	10 100	9 700
Forbruk i alt per innbygger per dag (MJ)	12,2	12,7	12,0	12,5	12,8	12,5

¹ Kjøtt er uten hode og labb på gris fra 2002. Hode og labb på gris er lagt til kjøtt biprodukter fra samme år.

² Tallene bygger på usikkert datagrunnlag.

³ Medregnet ekstra lettmelk fra 2000.

Kilde: Helsedirektoratet.

Tabell 2.8.2. **Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis. 1970, 1979, 1989, 1999 og 2009-2010*. Prosent**

	1970	1979	1989	1999	2009	2010*
Matkorn (medregnet ris)	3	13	22	33	33	25
Poteter, friske	100	93	99	70	79	66
Potetmel	81	75	84	55	98	97
Andre potetprodukter	100	67	93	87	85	85
Sukker, honning, sukkervarer	2	2	3	1	2	2
Erter, nøtter, kakao	0	0	0	0	0	0
Grønnsaker	87	72	73	75	49	50
Frukt og bær	35	29	27	6	6	5
Kjøtt	95	92	97	97	96	96
Kjøttbiprodukter	82	86	96	98	98	97
Egg	98	100	100	97	99	99
Fisk ¹	92	94	88	73	80	85
Helmelk	100	100	100	100	100	100
Lettmelk	-	-	100	100	100	100
Skummet melk	100	100	100	100	100	100
Fløte, rømme (som 38 prosent fett)	100	100	100	100	100	100
Yoghurt	..	..	..	99	98	93
Konserverte og tørkede melkeprodukter	89	86	100	100	99	98
Ost	99	97	97	95	89	89
Smør	78	92	100	99	98	99
Margarin	53	44	40	20	20	20
Annen olje og fett	19	60	20	22	22	22
Norskprodusert	48	49	50	47	48	46
Produsert i norsk jordbruk	39	41	44	46	47	45

¹ Tallene bygger på usikkert datagrunnlag.

Kilde: Helsedirektoratet.

Tabell 2.8.3. **Forbruk av matvarer på engrosnivå. Kilo per innbygger per år. 1970, 1979, 1989, 1999 og 2009-2010***

	1970	1979	1989	1999	2009	2010*
Korn som mel, ekskl. ris	69,1	75,1	76,4	82,1	80,5	80,1
Ris, gryn og mel	1,8	2,5	3,1	4,9	6,7	6,8
Poteter, friske ¹	78,7	62,6	52,0	32,1	21,8	25,7
Potetprodukter ¹	7,0	11,3	19,2	29,6	30,4	31,2
Potetmel ¹	9,9	8,1	8,8	7,8	7,3	5,8
Sukker, honning o.l.	42,0	44,6	40,5	43,8	32,0	31,0
Erter, nøtter og kakao ²	6,2	7,1	4,7	6,1	19,0	13,0
Kakao og kakaoprodukter ²	..	..	3,9	3,1	6,0	6,3
Grønnsaker ³	40,2	46,4	53,2	60,5	68,6	72,6
Frukt og bær ⁴	66,8	75,6	77,8	68,7	89,2	88,0
Kjøtt ⁵	40,5	51,1	49,7	59,5	69,3	68,7
Kjøttprodukter	2,8	3,2	3,1	3,3	5,0	5,1
Egg	9,5	10,8	11,6	10,8	11,9	11,5
Helmelk ⁶	172,0	160,1	63,6	32,4	20,2	19,7
Lettmelk ⁶	-	-	79,2	72,6	55,4	53,6
Skummet melk og ekstra lettmelk ⁶	14,2	26,3	32,2	22,2	29,9	29,7
Yoghurt ⁶	..	..	..	6,7	9,6	9,7
Konserverte melkeprodukter ⁶	11,6	14,5	18,5	23,3	31,4	32,4
Fløte, inkl. rømme som 38 prosent fett ⁶	6,7	6,6	6,9	6,7	7,2	7,3
Ost ⁶	9,0	12,0	13,3	14,5	17,1	17,9
Smør ⁶	5,4	5,4	3,3	3,3	2,9	3,0
Margarin ⁶	18,8	15,2	13,0	12,1	8,4	8,6
- herav lettmaragarin ⁶	-	0,2	1,9	2,5	2,4	2,4
Annet fett	4,4	4,9	4,0	4,0	4,0	4,0

¹ Revidert serie f.o.m. 1980 for friske poteter og potetprodukter. Potetprodukter er omregnet til friske poteter f.o.m. 1999. Hele tidsserien for potetmel er omregnet til friske poteter.

² Kakao og kakaoprodukter er skilt ut som egen matvaregruppe f.o.m. 1989.

³ Revidert serie fra 1980 og 1986.

⁴ Revidert serie fra 1977 og 1986.

⁵ Eksklusive kjøttprodukter og grensehandel, inklusive hval og vilt.

⁶ Revideringer gjennomført i 2008 omfatter justeringer tilbake til 1999. Skummet melk omfatter også ekstra lettmelk.

Kilde: Helsedirektoratet.

Definisjon av viktige begreper og variabler**Ammeku**

Ku som holdes hovedsakelig for produksjon av kalv for kjøttproduksjon.

Avling

Omfatter høstet avling av poteter og grovfôrvekster (eng, rotvekster til fôr, raigras, fôrraps, korn til grønnfôr mv.), og salgbar avling, inklusive hjemmeforbruk, av hagebruksvekster. Avling oppgis vanligvis som kilo per dekar eller tonn totalavling.

Bruker

Den personen som er hovedansvarlig for drifta av en jordbruksbedrift (innehave- ren).

Driftsform

Driftsformen til en jordbruksbedrift fastsettes ut fra andelen de ulike plante- og husdyrproduksjonene utgjør av bedriftens totale produksjon. Klassifisering av jordbruksbedriftene etter driftsform er en inndeling som er felles for alle EU- og EØS-landene. Driftsforminndelingen til og med 2009 brukte standard dekningsbidrag (SDB) som felles måleenhet for de ulike plante- og husdyrproduksjonene i bedriften. Fra og med 2010 er SDB erstattet med standard omsetning (SO), og det er gjort noen andre metodeendringer. Disse to driftsforminndelingene er ikke fullt ut sammenlignbare.

Standard omsetning (SO) for en produksjon er verdien av produksjonen basert på produsentpris. SO er eksklusive direkte tilskudd, merverdiavgift og skatter/avgifter. SO beregnes på regionalt nivå per dekar og per dyr for aktuelle plante- og husdyrproduksjoner. Videre beregnes SO som en gjennomsnittlig verdi per år for en bestemt referanseperiode, vanligvis fem år. Total standard omsetning for en jordbruksbedrift er summen av SO per dekar/

husdyr multiplisert med antall dekar/husdyr for alle plante- og husdyrproduksjoner som drives av bedriften.

Dyrka jord

Se jordbruksareal.

Dyrkbar jord

Areal som ved oppdyrking kan settes i slik stand at det vil oppfylle kravene til lettbrukt eller mindre lettbrukt fulldyrka jord, og som oppfyller kravene til klima og jordkvalitet for plantedyrking.

Enkeltperson

Brukerkategorien «enkeltperson» omfatter jordbruksbedrifter der enkeltperson eller ektefeller er ansvarlige for drifta, samt bedrifter drevet av medlemmer av samme familie dersom driftsfellesskapet ikke er registrert som ansvarlig selskap eller aksjeselskap.

Fulldyrka jordbruksareal

Areal som er dyrka til vanlig pløedybde, og som kan nyttes til åkervekster eller til eng som kan fornyes ved pløying.

Gjødseldyrenhet (GDE)

Enhet for husdyr definert etter mengde fosfor som dyra skiller ut i gjødsel og urin. Omregningsfaktorene for de ulike husdyrslagene er gitt i forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav.

Hektar

1 hektar = 10 dekar = 10 000 kvadratmeter.

Innmarksbeite

Areal som kan nyttes som beite, men som ikke kan høstes maskinelt. Minst 50 prosent av arealet skal være dekket av grasarter. Arealet skal være avgrenset med permanent gjerde mot utmark, naboeiendom og annet areal, eller ha naturlig grense mot elv, sjø, fjell og lignende. Restarealer

av skog, myr, vann og fjell som per enhet er større enn 1,0 dekar, skal trekkes fra.

Jordbruksareal

Jordbruksareal omfatter fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite.

Jordbruksareal i drift

Jordbruksareal som er høstet minst en gang i løpet av et år. Omfatter også plantet areal av flerårige vekster som ennå ikke gir avling, og areal av åpen åker der det ikke blir tatt avling i løpet av året, men som er tenkt høstet neste år (ettårig brakk).

Jordbruksareal under omlegging til økologisk drift (karensareal)

Jordbruksareal påbegynt omlagt, men ennå ikke godkjent som økologisk drevet jordbruksareal. I omleggingstiden kalles arealet karensareal.

Jordbruksareal ute av drift

Jordbruksareal som ikke lenger er i bruk, men som uten nybrottslignende arbeid kan tas i bruk igjen som jordbruksareal. Areal av åpen åker som brakklegges for ett år (ettårig brakk), inngår ikke.

Jordbruksbedrift

Virksomhet med jordbruksdrift, inkludert hagebruk og husdyrhold. Bedriften omfatter alt som blir drevet som en enhet under en ledelse og med felles bruk av produksjonsmidler. Jordbruksbedriften er uavhengig av kommunegrenser. En jordbruksbedrift skal ha driftssenter på en landbrukseiendom.

Jordbruksbedrift har tidligere blitt kalt «bruk», «driftsenhet i jordbruket» eller bare «driftsenhet». Før 1999 omfattet jordbruksbedrift virksomhet som ble drevet som en driftsenhet innenfor en kommune. Ved for eksempel leie av tilleggsjord i en nabokommune ble denne jorda regnet som en egen jordbruksbedrift.

Jordstykke

Sammenhengende jordbruksareal som er avgrenset av vei, bekk, steingjerde, skog med videre.

Matrikkelen

Matrikkelen er landets offisielle eiendomsregister. Den inneholder en oversikt over eiendommer, eiendomsgrenser, adresser og bygninger. Statens kartverk er registreier.

Nydyrket jordbruksareal

Nydyrking omfatter opparbeiding fra udyrka areal til fulldyrka eller overflatedyrka jordbruksareal. Rydding av innmarksbeite inngår ikke.

Overflatedyrka jordbruksareal

Jordbruksareal som for det meste er ryddet og jevnet i overflaten, slik at maskinell høsting er mulig.

Samdrift i melkeproduksjon

Samarbeid mellom to eller flere melkeprodusenter om felles melkeproduksjon på helårsbasis.

SEFRAK-registeret

Riksantikvarens landsdekkende register over eldre bygninger og andre kulturminner. Registeret omfatter alle bygninger fra før år 1900. I deler av landet er nyere bygninger tatt med.

Tilleggsnæring i jordbruket

Aktivitet som utnytter jordbruksbedriftens arealer, bygninger, maskiner og/eller landbruksråvarer. Aktiviteten skal gi inntekt og/eller sysselsetting for brukeren og/eller brukerens familie.

Økologisk jordbruksareal

Jordbruksareal som er godkjent for økologisk drift i henhold til kravene i forskrift om produksjon og merking av økologiske landbruksvarer.

Økologisk jordbruk

Plante- eller husdyrproduksjon som tilfredsstiller produksjonskravene i forskrift om produksjon og merking av økologiske landbruksvarer.

Årskyr

Begrep som blir brukt når en oppgir gjennomsnittlig antall kyr i en buskap i et år. Antall årskyr er lik totalt antall fôrdager for kyr i buskapen dividert med 365.

Litteratur

Budsjettnemnda for jordbruket (2012): *Totalkalkylen for jordbruket. Jordbrukets totalregnskap 2010 og 2011. Budsjett for 2012.*

Budsjettnemnda for jordbruket (2012): *Volum- og prisindeksar. Utrekna på totalkalkylen for jordbruket. Rekneskapsåra 1959-2011. Budsjettåret 2012.*

Debio (2012): *Statistikk 2011.*

Helsedirektoratet (2011): *Utviklingen i norsk kosthold. Matforsyningsstatistikk og forbruksundersøkelser, Rapport IS-1943.*

Landbruksdepartementet (1999): *St.meld. nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon.*

Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (2011): *Mat og industri 2011. Status og utvikling i norsk matindustri.*

Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning: *Driftsgranskingar i jord- og skogbruk. Rekneskapsresultat 2010.*

Reindriftsforvaltningen (2012): *Ressursregnskap for reindriftsnæringen. Rein-driftsåret 1. april 2010-31. mars 2011.*

Statens landbruksforvaltning (2011): *Målprisrapport 2010-2011, Rapport nr. 18/2011.*

Statens landbruksforvaltning (2012): *Målprisrapport 2011-2012, Rapport nr. 20/2012.*

Statistisk sentralbyrå (2011): *Jordbruk og miljø. Tilstand og utvikling 2011, Rapporter 43/2011.*

Statistisk sentralbyrå (2009): *Bruk av plantevernmidler i jordbruket i 2008*, Rapporter 52/2009.

Statistisk sentralbyrå (2010): *Bruk av plantevernmidler i veksthus i 2008*, Rapporter 24/2010.

Vik, Jostein og Farstad, Maja (2012): *Hest, hestehold og fôring: Status for hesteholdet i Norge*, Rapport 2/2012, Norsk senter for bygdeforskning.

Nyttige internettadresser

Debio: (<http://www.debio.no/>)

Direktoratet for naturforvaltning: (<http://www.dirnat.no/>)

Eurostat: (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>)

Landbruks- og matdepartementet: (<http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd>)

Mattilsynet: (<http://www.mattilsynet.no/>)

Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF): (<http://www.nilf.no/>)

Norsk institutt for skog og landskap: (<http://www.skogoglandskap.no/>)

OECD – Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling: (<http://www.oecd.org/statistics/>)

Reindriftsforvaltningen: (<http://www.reindrift.no/>)

Helsedirektoratet: (<http://www.helsedirektoratet.no/>)

Statistisk sentralbyrås jordbruksstatistikk: (<http://www.ssb.no/emner/10/04/10/jordbruk/>)

Statistisk sentralbyrås nasjonalregnskap: (<http://www.ssb.no/emner/09/01/regnskap/>)

Statistisk sentralbyrås utenrikshandel: (http://www.ssb.no/emner/09/ur_okonomi/)

Statens landbruksforvaltning: (<http://www.slf.dep.no/>)

3. Skogbruk

Utnytting av tømmer har lange tradisjonar i landet vårt. Frå byrjinga av 1800-talet vart det drive storstilt hogst langs dei største vassdraga og i kyststroka. Etter-spørselen etter tømmer og ved auka, og gode høve for transport gjorde at mykje tømmer og trelast vart eksportert.

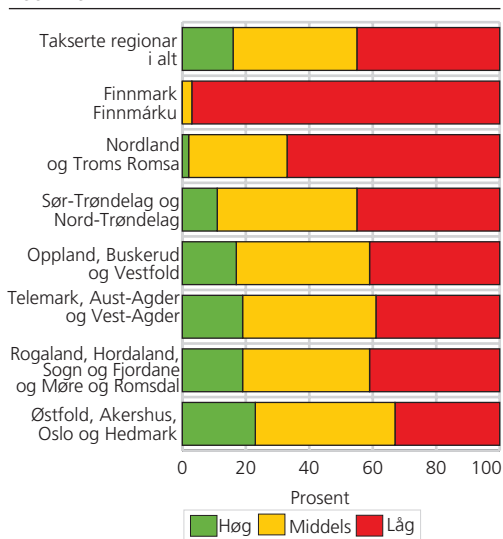
Naturgitte tilhøve

Om lag ein fjerdedel av landarealet i Noreg er produktiv skog. Til saman er om lag to femtedelar av landarealet skogkledd. I dei sentrale stroka i Sør-Noreg ligg skoggrensa på omkring 1 000 meter over havet, på Vestlandet går skogen mange stader ikkje lenger opp enn til 300 meter over havet. I dei aller nordlegaste delane av landet ligg skoggrensa mange stader ved havnivået, og skogen blir heilt borte. Boniteten seier noko om kor godt eigna skogmarka er til å produsere skog. Det er vanleg å dele skogarealet inn etter bonitetsklasse. For landet sett under eitt har om lag 45 prosent av det produktive skogarealet låg bonitet, 40 prosent har middels bonitet, og 16 prosent har høg eller svært høg bonitet. Dei naturgitte tilhøva varierer mykje mellom landsdelane. I Finnmark har 97 prosent av den produktive skogen låg bonitet. I Nordland og Troms er denne delen 67 prosent, medan Austlandet og Vestlandet har om lag 30 prosent med låg bonitet. Vestlandet har den største delen av den aller beste skogmarka, men dei beste skogfylka på Austlandet er ikkje

langt etter. Det er regionen med fylka Akershus, Oslo og Hedmark som har mest høg bonitet, med 23 prosent. I Nordland og Troms er det 2 prosent av skogen som har høg bonitet, medan det i Finnmark er det ikkje registrert høg bonitet.

Mange stader i landet vårt er terrenget bratt og skogen vanskeleg tilgjengeleg for hogst. Terrenghøva er ei viktig årsak til at ikkje all produktiv skog er drivverdig.

Figur 3.1. Produktivt skogareal, etter bonitet¹. 2007-2011

¹ Bonitetsfordelinga frå H₄₀-systemet er gjort om til låg, middels og høg bonitet, sjå bonitet under avsnittet definisjonar og ordforklaringar.

Kjelde: Norsk institutt for skog og landskap, Landsskogtakseringa.

Utviklinga i skogbruket dei siste hundre åra

Tidleg på 1900-talet auka uroa for at skogane våre skulle armast ut av for stor hogst. Den første verdskrigen førte til ein ny hogskonjunktur for norsk trelast, og hogsten var framleis stor. Det vart meir og meir påtrengjande å skaffe betre kunnskap om skogressursane. Kartlegging av skogressursane tok til i 1919, og i 1920-åra vart den første skogbruskteljinga halden. Resultata frå desse undersøkingane var mest alvorlege for Hedmark og Østfold, der teljinga synta at ein hogg eit tømmerkvantum som var høvesvis 19 og 12 prosent større enn den årlege tilveksten. Det var stor skilnad mellom landsdelane; i Trøndelag og Nordland var tilveksten monaleg større enn den årlege hogsten. Den årlege hogsten av tømmer til industriføremål var likevel relativt stabil fram til den andre verdskrigen tok til i 1940.

I det første tiåret etter den andre verdskrigen nådde skogbruket ein topp. Prisane var gode, nye driftstekniske metodar fekk gjennomslag, og talet på sysselsette har ikkje vore større korkje før eller seinare. Med innføring av bestandsskogbruket og med flatehogst som den dominerande hogstmetoden auka skogkultur- og vegbyggingsaktiviteten mykje i tiåra etter krigen.

Heilt sidan byrjinga av andre verdskrigen har det årlege salet av tømmer til industriføremål variert mellom 7 og 10 millionar kubikkmeter. Frå byrjinga av 1920-åra og fram til 1940 var den årlege hogsten til industriføremål i gjennomsnitt eit par millionar kubikkmeter mindre enn dette.

Utviklinga i samfunnet

Den gode lønsutviklinga i arbeidslivet elles i dei siste tiåra gjer at inntektene frå skogbruket blir ein gradvis mindre del av inntektene til skogeigarane. Med lågare

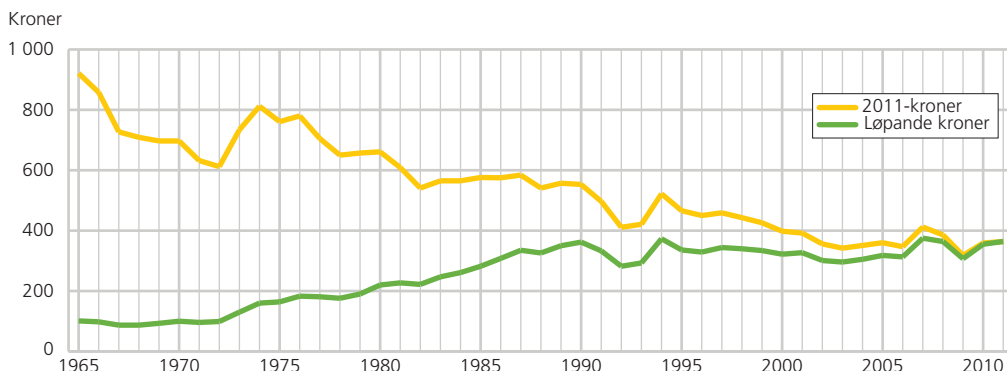
lønsemd har det vorte færre som hogg tømmer for sal kvart år, òg hogstkvantumet har vorte gradvis større dei gongene skogeigarane hogg. Når stadig færre skogeigarar er avhengige av den årlege inntekta, fører det til at mange freistar å hogge når prisane er gode. Som ei følgje av finanskrisa var prisane historisk låge i 2009, og det same var hogstkvantumet, som for første gong på fleire tiår var under 7 millionar kubikkmeter.

I løpet av dei siste to tiåra har det vorte stadig mindre skogplanting og pleie av ungslogen, sjølv om det svingar litt etter korleis rammevilkåra endrar seg. Innføringa av betre økonomiske ordningar for investeringar i skogbruket frå 2007 har gitt auka aktivitet i åra som følgde. Det er likevel langt opp til aktivitetsnivået i byrjinga av 1990-åra.

Skogbruk har tradisjonelt vore ei av fleire inntektskjelder på mange gardsbruk. Når drifta blir lagt ned på fleire og fleire gardsbruk, verkar det inn på skogbruksaktiviteten òg. For dei som tek seg lønt arbeid på heiltid i staden for å drive garden, blir ikkje inntekta frå skogbruket så viktig lenger. Det er derfor fleire blant dei som driv aktivt jordbruk som har inntekt frå skogbruket, enn det er blant resten av skogeigarane.

Økonomiske rammer

Skogbruket og skogindustrien er del av ein uskjerma verdsmarknad og er prisgjeve utviklinga på denne marknaden. Prisutviklinga på tømmer samanlikna med prisutviklinga på varer og tenester elles i samfunnet syner at skogeigarane over tid har fått mindre og mindre att for tømmeret sitt. Prisane for tømmer i midten av 1960-åra svarar til over 900 kroner per kubikkmeter omrekna i 2011-kroner. I 2011 fekk skogeigarane i gjennomsnitt

Figur 3.2. **Prisutviklinga på tømmer i løpande kroner og i 2011-kroner. 1965-2011**

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

364 kroner per kubikkmeter, og då var det betre prisar enn på fleire år.

I 2011 var det samla tilskottsbeløpet til nærings- og miljøtiltak i skogbruket 140 millionar kroner. Av dette gjekk 21 millionar til skogbruksplanlegging med miljøtiltak.

Sentrale mål for skogbruket

Norsk skogpolitikk skal leggje grunnlaget for berekraftig forvaltning av skogressursane, der ein tek omsyn til viktige miljøverdiar og alle artene som lever i skogen. Målet er å auke verdiskapinga frå skog og utmark gjennom å leggje til rette for tiltak for å produsere trevirke, bioenergi og andre produkt og tenester knytte til skog og utmark. Meir bruk av skogråstoff til bioenergi og auka bruk av tre er viktige satsingsområde. Det er òg eit mål å auke skogplantinga og elles sørgje for at skogen blir røkta på eit vis som gjer at han bind mest mogeleg karbon. Skogpolitikken legg vekt på at skogeigaren har fridom under ansvar. Lov- og regelverk stiller samtidig klare krav til miljøomsyn som ein sjølvstøtt del av skogforvaltninga. Myndigheitene har i samråd med næringa utarbeidd ein strategi for meir hogst av tømmer. Dei legg også vekt på at skogen skal nyttast meir

til aktivitetar som skal fremje helse og velferd.

Boks 3.1. Den første skogbruksteljinga og landstaksten

I budsjettet for åra 1916-1917 gjorde Statistisk sentralbyrå framlegg om at skogressursane i landet måtte takserast. Dette fekk samtykke i Stortinget, og i 1919 tok registreringane til. Det var den nyskipa landskogtakseringa som stod for dette arbeidet. I 1932 var skogressursane for alle fylka, med unntak av Troms og Finnmark, ferdig takserte. Samstundes med denne takseringa tok arbeidet med den første landsomspennande skogbruksteljinga til. I 1927 vart dei første resultata frå desse to undersøkingane publiserte. Etter den første teljinga har det med om lag ti års mellomrom vore tilsvarande skogbruksteljingar. Landsskogtakseringa, som er ein del av Norsk institutt for skog og landskap, er no i gang med den tiande landstaksten. Denne taksten blir gjennomført i tidsrommet 2010-2014.

3.1. Skogen i Noreg

- I alt er om lag to femtedelar av landarealet dekt av skog.
- Omkring ein fjerdedel av landarealet er produktivt skogareal.
- Hedmark har det største produktive skogarealet, med 13 000 kvadratkilometer.
- Volumet av skogen har auka med 550 millionar kubikkmeter sidan den første landstaksten for 80 år sidan.
- Den årlege tilveksten har auka frå 10 til 25 millionar kubikkmeter i året i den same perioden.
- Gran utgjer 43 prosent av det ståande tømmervolumet.

Produktivt skogareal

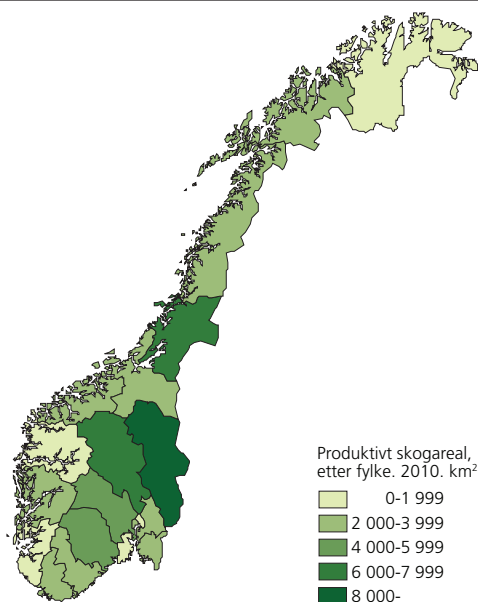
I alt er om lag 128 300 kvadratkilometer, eller to femtedelar av landarealet vårt, dekt med skog i ei eller anna form. Bortimot 83 400 kvadratkilometer er produktivt skogareal når ein også reknar med areal over barskoggrensa og Finnmark. I tillegg er det vel 44 900 kvadratkilometer uproduktiv skog og 9 033 kvadratkilometer tresett myr. Det er likevel stor skilnad mellom landsdelane. I Austlandsfylka er litt over halvparten av landarealet produktivt skogareal, medan tilsvarende tal for Nord-Noreg og Vestlandet er ein sjuandedel.

Av fylka er det Hedmark som skil seg ut ved å ha mest produktivt skogareal, om lag 13 000 kvadratkilometer. Det er dobbelt så mykje som Oppland, som følgjer som nummer to.

Kartlegging av ressursgrunnlaget

Den første landsomfattande kartlegginga av skogressursane og den første skog-

Figur 3.1.1. Produktivt skogareal¹, etter fylke. 2010. km²

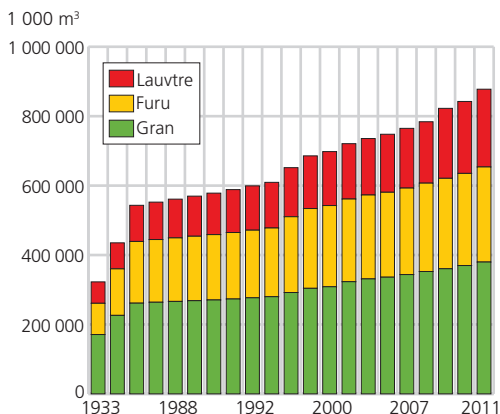
¹ Omfattar skogeigedomar i Landbruksregisteret med minst 25 dekar produktivt skogareal.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

bruksteljinga vart gjennomførte i 1920-åra. Resultata frå desse undersøkingane var mest alvorlege for Hedmark og Østfold, der teljinga synte at den årlege tømmerhogsten var høvesvis 19 og 12 prosent større enn den årlege tilveksten. Det var stor skilnad mellom landsdelane; i Trøndelag og Nordland var tilveksten monaleg større enn den årlege hogsten. Sidan den gongen har det vore regelmessige teljingar mest kvart tiande år, og ein er no ferdig med den niande landstaksten.

Skogressursane før og no

Sidan skogane vart takserte for første gong for om lag 80 år sidan, har ståande volum skog auka med meir enn 550 millionar kubikkmeter. I 1932 var det 322 millionar kubikkmeter ståande tømmer i skogane våre. I 2011 vart tømmervolumet rekna ut til å vere 878 millionar kubikkmeter. Noko av veksten dei siste åra kjem av at

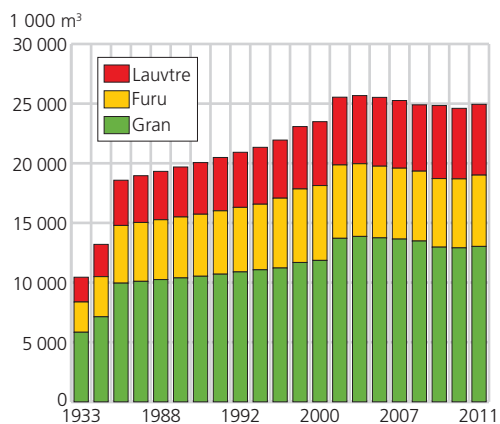
Figur 3.1.2. Stående kubikkmasse¹ under bork, etter treslag, 1933-2011. 1 000 m³

¹ Omfatter også Finnmark frå og med takstperioden 2007-2011.

Kjelde: Norsk institutt for skog og landskap, Landsskog-takseringa.

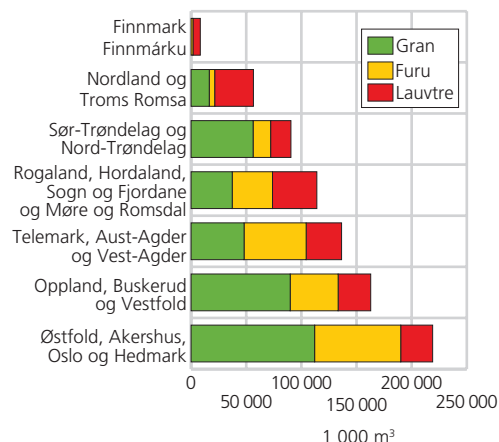
takstområdet er utvida med Finnmark og skogareal over barskoggrensa.

Den årlege tilveksten av tømmer har auka tilsvarende frå vel 10 millionar kubikkmeter til 25 millionar kubikkmeter i den same perioden. Hovudårsaka til denne utvik-

Figur 3.1.3. Årleg tilvekst¹ under bork, etter treslag, 1933-2011. 1 000 m³

¹ Omfatter også Finnmark frå og med takstperioden 2007-2011.

Kjelde: Norsk institutt for skog og landskap, Landsskog-takseringa.

Figur 3.1.4. Stående kubikkmasse under bork, etter treslag og takserte regionar, 2007-2011. 1 000 m³

Kjelde: Norsk institutt for skog og landskap, Landsskog-takseringa.

linga er målretta skogskjøtsel og skogplanting gjennom fleire tiår. Ein reknar òg med at klimaendringa har vore medverkande til at tilveksten har auka. Resultat frå dei siste åra tyder på at tilvekstauken har stogga opp.

Grana er det vanlegaste treslaget og utgjør 43 prosent av det ståande tømmervolumet i skogane våre, deretter følgjer furua med 31 prosent og lauvtre med 26 prosent av volumet. Dei siste tiåra har delen lauvtre blitt større, medan delen gran har minka tilsvarende. I 1967 var 52 prosent av skogvolumet gran og 17 prosent lauvtre. Delen furu har vore relativt stabil.

Det er regionale skilnader for utbreiinga av treslaga. Grana står sterkast i Trøndelagsfylka, der 62 prosent av den produktive skogen er gran. Men òg i skogfylka på Austlandet utgjør grana over halvparten av skogvolumet. I Nordland og Troms utgjør lauvskogen 62 prosent, medan det i Finnmark er 80 prosent lauvskog og 20 prosent furu. På Vestlandet er volumet no ganske jamt delt mellom gran, furu og

lauv, medan grana for 15 år sidan utgjorde ein fjerdedel av skogvolumet. Ein ser no tydelege resultat av skogreisinga som gjekk føre seg i denne landsdelen for nokre tiår sidan.

Aldersfordelinga til den ståande skogen har òg endra seg. Sidan takseringane tok til har det vorte meir gammal eller såkalla hogstmogen skog, og den relative delen av den gamle skogen har òg auka. Berre dei siste ti åra har delen hogstmogen skog auka frå 35 til 39 prosent i produktiv skog.

av konvensjonen for biologisk mangfald, som er utarbeidd av Dei sameinte nasjonane (SN), til å identifisere og overvake desse artene. I slutten av 2011 var 2 025 kvadratkilometer produktiv skog verna i Noreg. Det utgjør 2,45 prosent av det produktive skogarealet.

Vern av skog

Det er registrert om lag 25 000 ulike plante- og dyrearter knytte til skogareala i Noreg. Om lag 1 830 av desse artene er sjeldne eller truga. Noreg er forplikta

Tabell 3.1.1. **Ståande kubikkmasse under bork og årleg tilvekst under bork. Heile landet. 1933-2011¹. 1 000 m³**

	Ståande kubikkmasse				Årleg tilvekst			
	I alt	Gran	Furu	Lauvtre	I alt	Gran	Furu	Lauvtre
1933	322 635	170 960	90 002	61 673	10 447	5 835	2 535	2 077
1967	435 121	226 168	133 972	74 981	13 200	7 131	3 364	2 706
1986	543 234	261 359	177 771	104 104	18 579	9 951	4 838	3 790
1987	552 414	263 992	180 634	107 788	18 958	10 103	4 935	3 920
1988	561 004	266 383	183 014	111 607	19 321	10 249	5 018	4 054
1989	569 664	268 497	185 642	115 525	19 688	10 388	5 109	4 191
1990	578 317	270 543	188 279	119 495	20 058	10 528	5 200	4 330
1991	588 476	273 333	191 540	123 603	20 485	10 703	5 310	4 473
1992	599 243	276 788	194 806	127 649	20 921	10 892	5 411	4 618
1993	609 399	279 968	197 904	131 526	21 337	11 070	5 498	4 769
1994-1998	651 688	292 018	218 305	141 364	21 945	11 219	5 855	4 871
1999	685 682	304 081	229 874	151 727	23 076	11 684	6 163	5 229
2000	697 998	308 614	233 949	155 436	23 488	11 858	6 273	5 357
2000-2004	720 789	323 213	238 137	159 439	25 540	13 709	6 151	5 680
2001-2005	735 610	331 236	241 730	162 644	25 674	13 868	6 092	5 714
2002-2006	747 945	336 201	244 622	167 122	25 526	13 746	6 010	5 769
2003-2007	764 952	343 720	249 201	172 031	25 262	13 644	5 944	5 674
2004-2008	783 982	352 558	254 554	176 870	24 897	13 482	5 857	5 559
2005-2009	822 569	360 501	260 521	201 547	24 839	12 969	5 748	6 122
2006-2010	842 419	369 747	265 439	207 233	24 606	12 908	5 783	5 915
2007-2011	877 731	379 823	273 905	224 003	24 942	13 030	5 978	5 935

¹ Omfattar også Finnmark frå og med takstperioden 2007-2011.

Kjelde: Norsk institutt for skog og landskap, Landsskogtakseringa.

Tabell 3.1.2. **Totalareal, etter markslag¹ og takserte regionar. 2007-2011. km²**

Region	I alt	Produktiv skogmark	Tresett impediment	Lauv- og furumyr	Starr- og mosemyr	Anna areal ²
Takserte regionar i alt	323 730	83 399	44 865	9 033	13 434	173 000
Østfold, Akershus, Oslo og Hedmark	37 032	19 682	2 762	1 540	1 290	11 758
Oppland, Buskerud og Vestfold	42 253	15 418	3 880	881	1 777	20 297
Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder	31 729	11 932	5 882	689	1 023	12 203
Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal	58 415	10 529	7 247	876	1 301	38 462
Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag	41 139	10 908	6 157	2 336	3 740	17 999
Nordland og Troms Romsa	64 598	11 410	8 908	1 283	1 796	41 201
Finnmark Finnmarku	48 564	3 520	10 029	1 428	2 507	31 080

¹ Omfattar også Finnmark frå og med takstperioden 2007-2011.² Medrekna ferskvatn.

Kjelde: Norsk institutt for skog og landskap, Landskogstaksering.

Tabell 3.1.3. **Produktivt skogareal¹, etter fylke og storleiksklasser i dekar. 2010**

	I alt	Hogstklasse					I alt	Bonitet H ₄₀						
		I	II	III	IV	V		26-23	20	17	14	11	8	6
Takserte regionar i alt	100	2	18	20	22	39	100	2	4	10	17	23	31	14
Østfold, Akershus, Oslo og Hedmark	100	2	22	25	20	31	100	2	7	14	20	24	24	9
Oppland, Buskerud og Vestfold	100	2	21	19	20	37	100	2	5	12	19	21	29	13
Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder	100	2	18	19	17	44	100	2	4	11	19	23	31	10
Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal	100	2	10	20	27	41	100	4	6	9	14	28	28	11
Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag	100	1	19	20	19	40	100	0	1	9	20	25	30	15
Nordland og Troms Romsa	100	1	15	14	22	48	100	-	0	2	8	23	42	25
Finnmark Finnmarku	100	9	3	13	42	33	100	-	-	-	-	3	55	42

¹ Omfattar eigedommar i Landbruksregisteret med minst 25 dekar produktivt skogareal.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.1.4. **Produktivt skogareal, etter hogstklasse, bonitetsklasse og takserte regionar. 2007-2011.**
Prosent

	I alt	Storleiksklasse, etter eigedomens produktive skogareal i dekar			
		25-99	100-249	250-499	500-999
Heile landet	67 694 837	2 112 297	5 273 355	7 520 178	10 318 359
Fylke					
Østfold	2 398 379	98 093	225 580	328 024	430 399
Akershus og Oslo	3 229 224	106 383	217 626	318 589	393 467
Hedmark	12 691 326	198 872	398 062	580 456	927 169
Oppland	6 265 870	200 240	471 902	632 167	898 758
Buskerud	5 429 208	107 211	290 732	469 724	789 545
Vestfold	1 226 756	78 105	177 226	197 287	210 354
Telemark	5 031 546	85 433	226 830	435 190	742 935
Aust-Agder	3 268 445	55 829	149 868	235 816	471 856
Vest-Agder	2 408 345	73 491	248 636	466 845	738 256
Rogaland	1 234 487	100 605	209 063	249 315	287 329
Hordaland	2 148 614	176 151	464 048	541 478	478 714
Sogn og Fjordane	1 799 692	112 139	313 206	427 909	447 997
Møre og Romsdal	2 282 986	164 618	397 060	510 480	598 786
Sør-Trøndelag	3 699 357	116 167	311 639	532 177	822 943
Nord-Trøndelag	6 201 196	86 620	230 444	411 260	656 270
Nordland	3 858 567	191 532	470 364	631 327	825 675
Troms Romsa	3 628 184	142 407	457 765	546 828	594 128
Finnmark Finnmarku	892 655	18 401	13 304	5 306	3 778
		Storleiksklasse, etter eigedomens produktive skogareal i dekar			
		1 000-1 999	2 000-4 999	5 000-19 999	20 000-
Heile landet		10 399 367	9 628 206	7 939 833	14 503 242
Fylke					
Østfold		427 244	317 768	350 620	220 651
Akershus og Oslo		398 307	312 590	526 795	955 467
Hedmark		1 204 968	1 623 496	2 627 761	5 130 542
Oppland		985 475	1 003 561	1 019 780	1 053 987
Buskerud		893 933	1 239 809	1 063 703	574 551
Vestfold		162 507	128 946	42 703	229 628
Telemark		1 026 721	1 126 355	644 969	743 113
Aust-Agder		849 655	1 110 574	:	:
Vest-Agder		602 667	248 583	29 867	-
Rogaland		240 163	124 009	24 003	-
Hordaland		:	:	:	:
Sogn og Fjordane		300 177	:	:	:
Møre og Romsdal		428 632	149 537	33 873	-
Sør-Trøndelag		789 182	458 285	234 957	434 007
Nord-Trøndelag		774 735	1 017 674	615 016	2 409 177
Nordland		659 569	336 759	185 835	557 506
Troms Romsa		427 278	274 598	77 742	1 107 438
Finnmark Finnmarku		:	-	:	:

¹ Omfattar også Finnmark frå og med takstperioden 2007-2011.

Kjelde: Norsk institutt for skog og landskap, Landsskogtakseringa.

3.2. Skogbruk som næring

- Det var registrert om lag 118 600 skogeigedomar i 2010.
- Gjennomsnittseigedomene var på 570 dekar produktivt skogareal.
- Einskildpersonar eig 97 prosent av eigedomane og fire femtedelar av det produktive skogarealet.
- Kvinner eig ein fjerdedel av skogeigedomane.
- I 1978 vart 96 prosent av tømmeret hogge manuelt. I 2007 stod hogstmaskinane for 91 prosent av hogsten.
- Om lag 6 500 personar arbeider i skogbruket.

Skogeigedomar

I 2010 var det registrert om lag 118 600 skogeigedomar med minst 25 dekar produktivt skogareal. Ein eller fleire personlege skogeigarar var eigar av 98 prosent av desse skogeigedomane. I alt åtte dei personlege skogeigarane bortimot 111 100

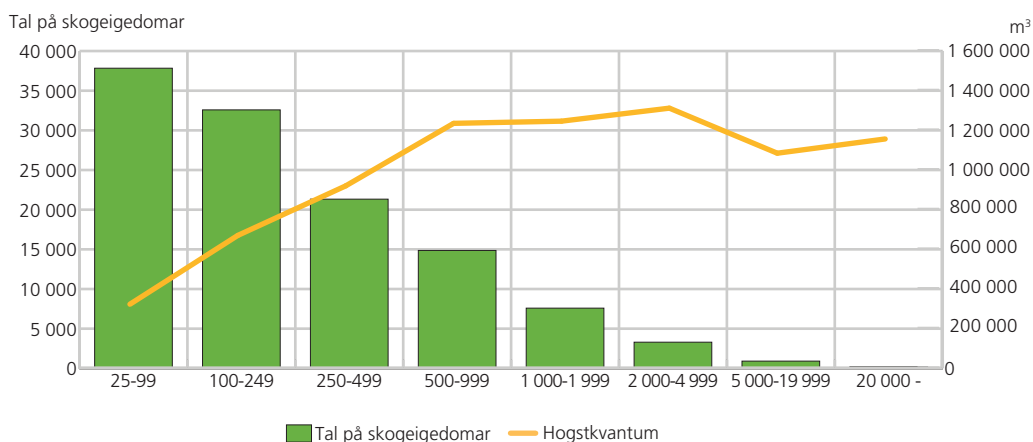
skogeigedomar. Resten av skogeigedomane er det dødsbu og upersonlege eigarar som staten, kommunar, fylke, allmenningar og aksjeselskap som står som eigarar av.

Landbruksteljing 2010

I resultata frå Landbruksteljing 2010, som vart lagt fram i august 2012, går det fram at det er 134 700 skogeigedomar som dekkjer krava til å bli definert som skogeigedom. Det vil seie at dei har minst 25 dekar produktivt skogareal. Dette er over 15 000 fleire skogeigedomar enn i den ordinære skogstatistikken, som byggjer på eigedomar frå Landbruksregisteret med minst 25 dekar produktivt skogareal. I analysane som ligg bak dei nye tala har ein nytta opplysningar frå tre ulike kjelder. Opplysningar om grunn-eigedomar, eigarar og digitale eigedomskart frå Matrikkelen er kombinert med opplysningar frå arealressurskart og Landbruksregisteret. Den relativt store auken i talet på skogeigedomar kjem i hovudsak av at ein har fått med fleire eigedomar som fyller krava til skogproduksjon, men som i liten grad har hatt økonomisk aktivitet i form av hogst og investeringar.

Dei upersonlege skogeigarane eig vel 2 prosent av eigedomane, men dei har hand

Figur 3.2.1. **Skogavverking for sal og talet på skogeigedomar, etter storleiken på produktivt skogareal. 2010**

Kjelde: Strukturstatistikk for skogbruket, Statistisk sentralbyrå.

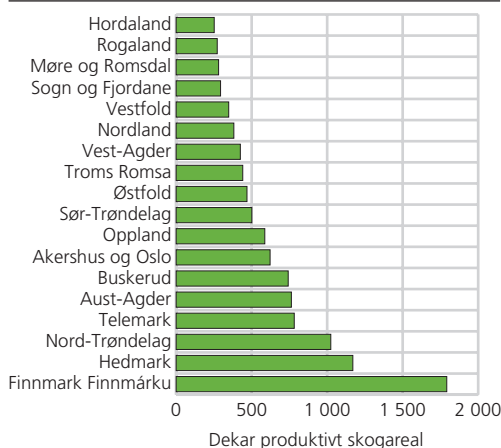
om ein femtedel av skogarealet. Til dømes har bygdeallmenningane i gjennomsnitt nesten 30 000 dekar produktivt skogareal, medan gjennomsnittseigedomen i Noreg er på 570 dekar. Færre enn ein fjerdedel av skogeigedomane er større enn dette gjennomsnittet. Om ein berre reknar gjennomsnittsstorleiken til eigedomane med personleg eigar, er storleiken knapt 450 dekar.

Det er store fylkesvise skilnader i gjennomsnittsstorleik. Det største gjennomsnittet finn ein i Finnmark, med over 1 700 dekar. Hedmark kjem deretter med knapt 1 200 dekar. Det minste gjennomsnittet finn ein for eigedomar på Vestlandet.

Skogeigaren

Tre fjerdedelar av skogeigarane er menn. Gjennomsnittsalderen til skogeigarane er i underkant av 57 år, medan han i 1989 var 53 år. Ei mogleg forklaring på denne utviklinga er at levealderen aukar – forventale levealder for 50 år gamle menn har auka med tre år sidan 1989 – og at folk sit lenger med eigedomen før dei overdreg

Figur 3.2.2. Gjennomsnittleg storleik på det produktive skogarealet til skogeigedomane, etter fylke. 2010. Dekar

Kjelde: Strukturstatistikk for skogbruken, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.2.1. Utviklinga i talet på kvinnelege skogeigarar. 1979, 1989, 1999, 2009 og 2010

	Prosent
1979	13
1989	16
1999	22
2009	25
2010	25

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

han. Dette kan òg bli forsterka av at mange av eigedomane betyr mindre som inntektsgrunnlag.

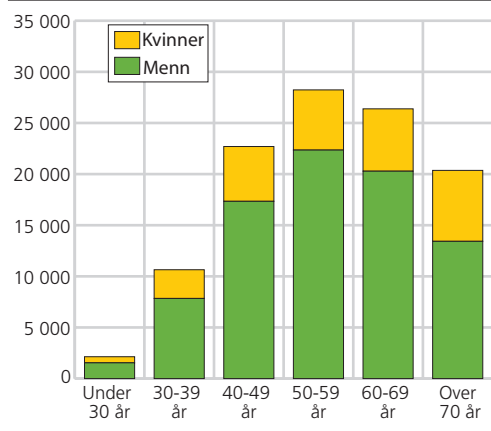
Ein fjerdedel av eigarane er kvinner, og dei hadde hand om ein femtedel av det produktive skogarealet i 2010. Størst del kvinner er det blant dei yngste og eldste skogeigarane. I 1989 var 16 prosent av skogeigarane kvinner.

Det at det er ein større del kvinner blant dei eldste skogeigarane, kan ein truleg tilskrive høgare levealder for kvinner enn for menn. Men ein ser òg at di større eigedomane er, di færre av dei er eigde av ei kvinne. Dei store eigedomane blir oftast overdregne til neste generasjon tidlegare enn dei små.

Det er færre skogeigarar med høgare utdanning enn det ein finn for resten av folket i 2010. Litt meir enn kvar femte skogeigar hadde høgare utdanning, medan tilsvarende tal blant alle personar over 16 år var litt meir enn kvar fjerde. Den relativt høge gjennomsnittsalderen til skogeigarane og den relativt låge delen kvinner er hovudforklaringa på denne skilnaden. Dei kvinnelege skogeigarane har det same utdanningsnivået som hjå resten av folket.

Mange skogeigarar bur ein annan stad enn der dei har skogen sin. Ein femtedel av det produktive skogarealet ligg i ein annan kommune enn den skogeigaren bur i. I dei skogrike fylka på Austlandet er denne

Figur 3.2.3. Personlege skogeigarar, etter kjønn og alder. 2010

Kjelde: Strukturstatistikk for skogbruket, Statistisk sentralbyrå.

delen noko mindre, men den aukar nær byane. Skogeigarane som bur i Akershus, har litt over halvparten av skogarealet sitt i andre kommunar enn der dei bur.

Hogstmaskinane overtok for tømmerhoggaren

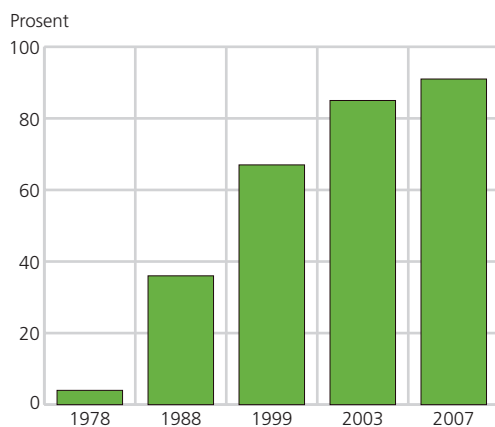
I dei siste tiåra har mekaniseringa i skogbruket ført til at det no stort sett er maskinar som står for tømmerhogsten. I 1978 vart 4 prosent av tømmeret hogd av hogstmaskinar. Ti år seinare stod hogstmaskinane for ein tredjedel av hogsten, og i 2007 for 91 prosent. Denne utviklinga held fram, og det er no svært få heilårstilsette skogsarbeidarar att.

Mekaniseringa kom først og har òg kome lengst i skogstroka. I Nord-Noreg og på Vestlandet er det framleis ein god del av kvantumet som ikkje blir hogge med hogstmaskin. Tal frå 2007 syner at skogeigarane på Vestlandet og i Nord-Noreg avverka monaleg meir tømmer manuelt enn skogeigarar andre stader i landet.

Næringsaktivitet på skogeigedomane

I 2010 vart det hogge tømmer for sal på 13 300 skogeigedomar, det vil seie at det

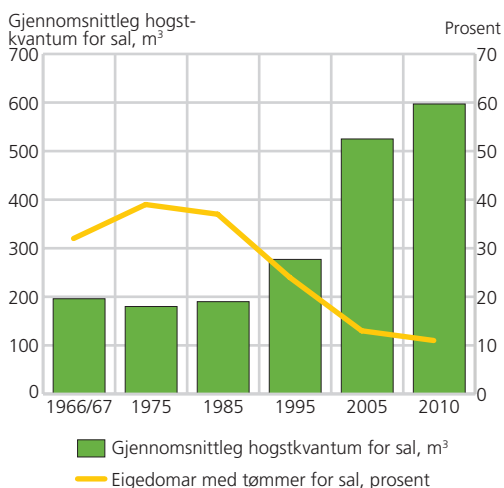
Figur 3.2.4. Del av hogstkvantum felt og kvista med hogstmaskin. 1978, 1988, 1999, 2003 og 2007. Prosent

Kjelde: Utvalsteljingar og fullteljingar for landbruket, Statistisk sentralbyrå.

var hogst på litt meir enn kvar tiande eigedom. Dei siste ti åra er det til saman hogge tømmer for sal på to av fem skogeigedomar. Frå godt over halvparten av skogeigedomane har det med andre ord ikkje vore selt tømmer til industrien dei siste ti åra. Mange av desse eigedomane er små.

Figur 3.2.5. Gjennomsnittleg hogstkvantum for sal og delen eigedomar med tømmer for sal. Utvalde år

Kjelde: Utvalsteljingar og fullteljingar for landbruket, Statistisk sentralbyrå.

Eit prov på at mange skogeigarar ikkje lenger er avhengige av årlege inntekter frå skogen, er at berre halvparten så mange hogg tømmer for sal kvart år no som for 20 år sidan. I same tidsrommet har gjennomsnittleg hogstkvantum meir enn dobla seg. På dei små eigedomane ser ein dette enno tydelegare. Når det blir hogge tømmer for sal, blir det no oftast hogge eit relativt stort kvantum, sett i høve til storleiken på eigedomen. Då er det naturleg at det går lenger tid enn før mellom kvar gong.

På dei store og mellomstore eigedomane er det berre nokre få som ikkje har hatt tømmer for sal dei siste ti åra. Blant dei finn ein eigedomar som er underlagt vern, eller som har hogge ut mykje av skogen i tidlegare periodar.

Av det totale produktive skogarealet gav skogeigarane opp at bortimot ein fjerdedel ikkje var økonomisk drivverdig i 2007. Her var det store fylkesvise skilnader. Medan skogeigarane i Hedmark meinte at bortimot 90 prosent av arealet var økonomisk drivverdig, meinte skogeigarane på Vestlandet og i den nordlege landsdelen at berre vel halvparten kunne kallast økonomisk drivverdig. Det er viktig å merke seg at dette er vurderingar som skogeigaren gjer med bakgrunn i gjeldane tømmerprisar.

Kor viktig skogbruket er som næringsveg, varierer mykje mellom fylka og landsdelane. I dei skogrike fylka Hedmark og Buskerud har det vore hogge tømmer for sal på vel 60 prosent av skogeigedomane dei siste ti åra. I Vestfold og Østfold er denne delen rett under 60 prosent.

I Hedmark var gjennomsnittskvantumet for dei som hogg for sal i 2010, på 980 kubikkmeter, nesten 400 kubikkmeter meir enn gjennomsnittet i resten av landet. Årsaka til det er at Hedmark har mange

store eigedomar med gode tilhøve for skogproduksjon. Det var likevel Østfold og Vestfold som hadde det største hogstkvantumet sett i høve til det produktive skogarealet, men desse fylka har òg den mest produktive skogen.

I dei tre nordlegaste fylka er det heller få som driv kommersielt skogbruk. Det vart berre hogge tømmer for sal på knapt 1 og 3 prosent av eigedomane i høvesvis Troms og Nordland i 2010. I Finnmark er det berre nokre få som sel tømmer, og årleg hogstkvantum er ikkje registrert.

Det er ikkje så mykje større aktivitet i skogbruket på Vestlandet. Sogn og Fjordane var på topp i denne landsdelen i 2010 med sal av tømmer frå vel 4 prosent av skogeigedomane. Men det er planta mykje skog på Vestlandet, som no så smått tek til å bli hogstmogen.

I 2010 hadde 23 300 personlege skogeigarar positiv næringsinntekt frå skogbruket. Denne inntekta var i gjennomsnitt 35 000 kroner. Næringsinntekta viser kor mykje skogeigaren sit att med frå sal av tømmer og attåttnæringar i skogbruket før skatt, men etter at investeringskostnader og andre kostnader er trekte frå. For det store fleirtalet av skogeigarar kan ein nok seie at skogbruk mest er å rekne som ei attåttnæring, når ein ser på dei årlege inntektene. Les meir om inntektene i skogbruket i kapittel 3.5.

Tabell 3.2.2. **Skogeigedomar i kombinasjon med aktiv jordbruksdrift. 1979, 1989, 1999, 2009 og 2010**

	Kombinert drift	Prosent
1979	75 000	62
1989	67 000	53
1999	53 000	44
2008	37 500	31
2009	36 700	31
2010	35 200	30

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Mange skogeigedomar blir drive i kombinasjon med jordbruk. I 2010 vart vel 35 200 skogeigedomar drive i kombinasjon med jordbruk. Delen av eigedomane som blir drive som kombinerte jord- og skogeigedomar, har gått nedover etter som det har vorte færre aktive jordbrukarar. I 1979 vart 62 prosent av skogeigedomane drive i kombinasjon med jordbruk. I 1999 var talet redusert til 44 prosent, medan det i 2010 var 30 prosent.

Tilsette i skogbruket

Det var 6 500 personar med lønt arbeid i skogbruket i 2009. For 100 år sidan var det om lag 20 000 som hadde registrert arbeid i skogbruket. Rett etter den andre verdskrigen var den registrerte arbeidsstyrken i skogbruket snau 40 000 personar. Dette talet vart gradvis mindre, og rasjonaliseringa av arbeidsplassar gjekk fortast frå 1960 til 1970. I 1970 var det om lag 10 300 sysselsette. Fram til 1990 vart dette talet halvert. Etter det har talet på sysselsette vore nokså stabilt, med ein botn i 2003. Etter det har talet stige, og sysselsetjinga var i 2009 den høgste sidan 1980-åra.

Ulike kjelder for sysselsetjing

Offisiell statistikk over talet på sysselsette blir samla inn og offentliggjort i fleire versjonar. Nasjonalrekneskapen tek utgangspunkt i gjennomsnittleg sysselsetjing i året for personar som arbeider i ei norsk bedrift, medan den registerbaserte statistikken måler talet på sysselsette i november for personar over 15 år som bur i Noreg. I tillegg til dette blir det også samla inn tal i ei eiga utvalsundersøking (AKU). Dei ulike kjeldene har litt avvikande tal for sysselsette.

Tømmerfløytinga gav òg arbeid til mange. Rett etter den andre verdskrigen var det over 10 000 som var sysselsett med fløyting og tilhøyrande arbeid. I byrjinga av 1970-åra var talet under 1 000. Så seint som i 1985 var det framleis over 300 sysselsette.

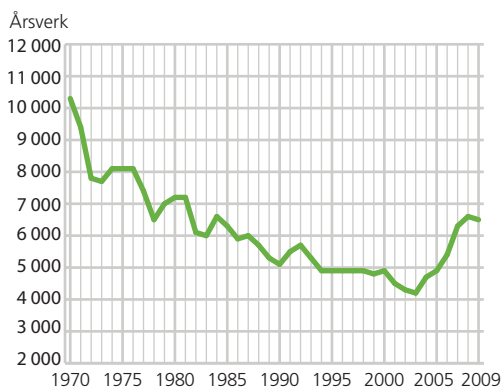
Skogen som arbeidsplass for eigaren

I 1966 vart det utført 1,43 millionar dagsverk til planlegging og praktisk skogsarbeid av skogeigaren og familiemedlemmene deira. I byrjinga av 1980-åra låg den årlege arbeidsinnsatsen rundt 800 000 dagsverk. I 2007 var dagsverka i skogbruket for skogeigar og deira eventuelle ektefelle eller sambuar redusert til det halve av dette igjen.

Nedgangen i utførte dagsverk kjem i hovudsak av mekaniseringa som har funne stad i denne perioden. Mange skogeigarar har teke anna arbeid, i alle fall dei som har slutta som aktive jordbrukarar. Ein annan grunn er at dårlegare lønsemd i skogbruket relativt sett har ført til lågare aktivitet på alle område, også skogkulturarbeid som planting og pleie av skogen.

For 25 år sidan stod eigaren med familie for over ein fjerdedel av hogsten, og dei transporterte ut nesten ein tredjedel av hogstkvantumet sjølve. I 2003 var eigarens del av hogsten 9 prosent medan dei køyrde

Figur 3.2.6. Sysselsetjinga i skogbruket, lønstakarar og sjølvstendige. 1970-2009

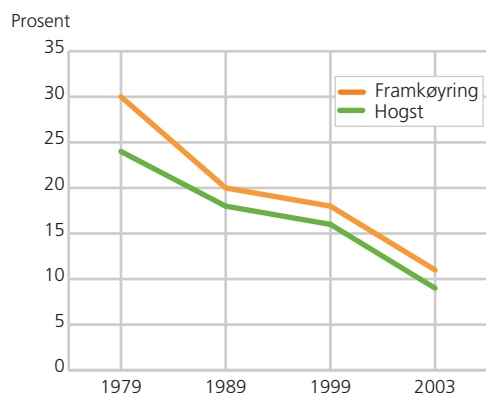

Kjelde: Nasjonalrekneskapen, Statistisk sentralbyrå.

ut 11 prosent av årleg hogstkvantum. Etter 2003 er ikkje dette undersøkt meir, men

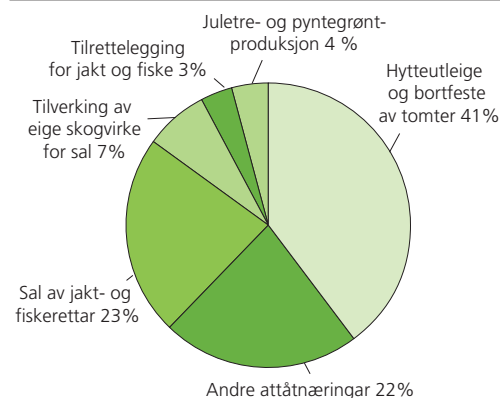
hogstmaskinane har nok teke over mykje av dette.

Figur 3.2.7. Delen av hogst og framkøyring utført av skogeigaren og familiemedlemmer. 1979, 1989, 1999, 2003. Prosent

Kjelde: Utvalsteljingar for skogbruket, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.2.8. Attåttnæringar i skogbruket¹ etter bruttoomsetnad. 2007. Prosent

¹ Omfattar eigedomar med minst 25 dekar produktiv skog.

Kjelde: Landbruksundersøkinga 2008, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.2.3. Skogeigedomar¹, etter type eigar og fylke. 2010

	Skogeigedomar i alt	Personlege skogeigarar		Upersonlege skogeigarar	Dødsbu og uidentifiserte eigarar
		Menn	Kvinner		
Heile landet	118 629	83 584	27 549	2 301	5 195
Fylke					
Østfold	5 119	3 590	1 224	146	159
Akershus og Oslo	5 192	3 592	1 194	242	164
Hedmark	10 850	7 575	2 634	210	431
Oppland	10 678	7 760	2 417	196	305
Buskerud	7 315	5 115	1 728	168	304
Vestfold	3 526	2 602	760	92	72
Telemark	6 433	4 418	1 591	126	298
Aust-Agder	4 281	3 089	949	71	172
Vest-Agder	5 670	3 964	1 330	82	294
Rogaland	4 531	3 366	887	117	161
Hordaland	8 528	6 210	1 846	120	352
Sogn og Fjordane	6 119	4 606	1 208	48	257
Møre og Romsdal	8 129	5 966	1 778	99	286
Sør-Trøndelag	7 381	5 456	1 566	139	220
Nord-Trøndelag	6 053	4 577	1 211	135	130
Nordland	10 091	6 422	2 705	200	764
Troms Romsa	8 235	4 982	2 380	92	781
Finnmark Finnmarku	498	294	141	18	45

¹Eigedom i Landbruksregisteret med minst 25 dekar produktivt skogareal. Ein skogeigedom er det totale produktive skogarealet ein eigar eig i ein kommune.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Attåtnæringar i skogbruket

På mange skogeigedomar blir det drive med attåtnæringar. I 2007 gav 25 prosent av skogeigarane med minst 100 dekar skog opp at dei hadde ei attåtnæring som nytta ressursane i skogen og i resten av utmarka. Av attåtnæringane er det inntekter frå hytteutleige, festetomter og jaktutleige som er dei viktigaste. Deretter følgjer tilverking av tømmer til ved og trelast.

Det er stor variasjon mellom fylka i kva grad det blir drive attåtnæring i skogbruket. Flest skogeigedomar hadde ei attåtnæring i Nord-Trøndelag, der nesten halvparten av eigedomane hadde ei eller anna form for attåtnæring i 2007.

Entreprenørane i skogbruket

Det finst inga fullgod oversikt over skogsentreprenørane, men mange av dei er organiserte i Maskinentreprenørenes Forbund. Til saman 123 skogsentreprenørbedrifter med til saman nesten 500 tilsette er organiserte i dette forbundet, og desse bedriftene utførte om lag tre fjerdedelar av all sluttavverking og framkøyring i 2010. I alt omsette desse bedriftene for omkring 500 millionar i 2010.

Tabell 3.2.4. **Skogeigedomar med industrivirke¹ for sal, etter fylke og produktivt skogareal. 2010**

	I alt	Storleiksklasse, etter produktivt skogareal i dekar							
		25- 99	100- 249	250- 499	500- 999	1 000- 1 999	2 000- 4 999	5 000- 19 999	20 000- 49 999
Heile landet	13 713	1 083	2 087	2 459	2 843	2 295	1 510	598	156
Fylke									
Østfold	941	90	182	204	214	149	67	30	5
Akershus og Oslo	845	82	158	177	184	127	61	40	16
Hedmark	2 839	295	400	324	422	363	312	202	71
Oppland	1 606	145	282	293	310	267	204	88	17
Buskerud	1 495	97	188	248	330	274	245	101	12
Vestfold	568	82	152	143	94	60	31	:	:
Telemark	942	44	102	142	191	228	172	52	11
Aust-Agder	631	:	51	73	126	176	168	24	:
Vest-Agder	632	32	:	155	207	120	28	:	0
Rogaland	167	28	36	27	39	28	:	:	0
Hordaland	304	45	104	89	49	14	:	:	0
Sogn og Fjordane	273	39	83	81	50	:	:	:	0
Møre og Romsdal	334	:	56	76	97	50	:	:	0
Sør-Trøndelag	809	48	99	171	221	192	61	11	6
Nord-Trøndelag	975	56	134	184	219	184	137	43	18
Nordland	328	:	60	67	82	63	24	7	:
Troms Romsa	24	0	:	5	8	:	0	0	0
Finnmark Finnmarku	0	0	0	0	0	0	0	0	0

¹ Data om hogstaktivitet kjem frå virkesdatabasen for skogfond og måleopplysningar (VSOP).

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.2.5. **Skogmark¹ i EU. 2010. 1 000 ha**

	Skogmark
EU-27	156 866
Belgia	678
Bulgaria	3 927
Danmark	544
Estland	2 217
Finland	22 157
Frankrike	15 954
Hellas	3 903
Irland	739
Italia	9 149
Kypros	174
Latvia	3 354
Litauen	2 160
Luxemburg	87
Malta	..

¹ Skogmark svarar til ECE/FAOs definisjon av skog.
Kjelde: Global Forest Resources Assessment, 2010.

	Skogmark
Nederland	365
Polen	9 337
Portugal	3 456
Romania	6 573
Slovakia	1933
Slovenia	1 253
Spania	18 173
Storbritannia	2 881
Sverige	28 203
Tsjekkia	2 657
Tyskland	11 076
Ungarn	2 029
Austerrike	3 887
Noreg	10 065

3.3. Hogst av tømmer for sal

- Den årlege hogsten av industrivirke har stort sett variert mellom 7 og 10 millionar kubikkmeter dei siste 60 åra.
- I 2011 vart det hogge 8,5 millionar kubikkmeter til industriføremål.
- Over ein fjerdedel av kvantumet vart hogge i Hedmark.
- Tre fjerdedelar av hogstkvantumet var gran.
- Litt under halvparten vart nytta til sagtømmer.
- Forbruket av ved i hushald og hytter var på vel 2,4 millionar kubikkmeter i 2011.

Bruttoverdien

For skogeigarane er sal av tømmer den viktigaste inntektskjelda frå skogbruket, og i 2011 utgjorde bruttobetalinga for tømmer om lag 3,1 milliardar norske kroner. I alt vart det hogge 8,5 millionar kubikkmeter tømmer til industriføremål dette året.

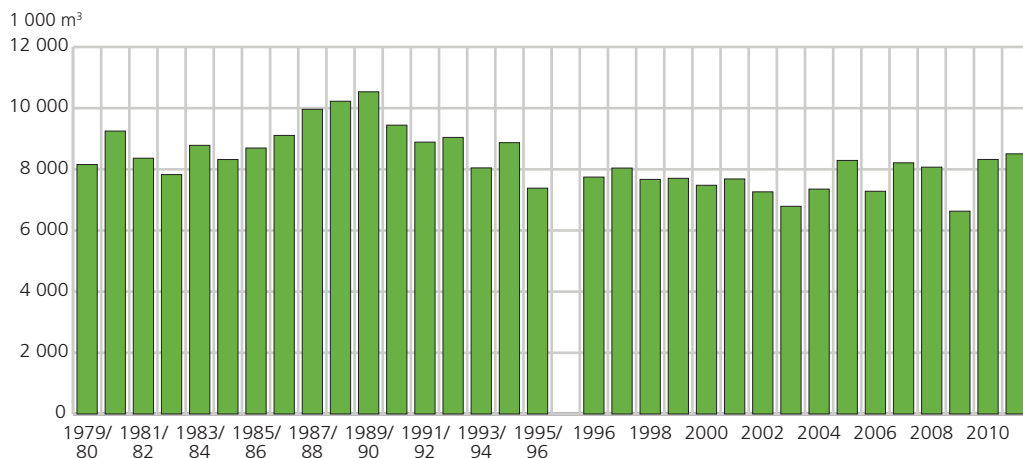
Mest hogst i Hedmark

Hedmark er det viktigaste skogfylket målt etter årleg hogstkvantum for sal. Over ein fjerdedel av all hogsten skjer vanlegvis i dette fylket. Oppland og Buskerud følger deretter. Desse tre fylka står normalt for over halvparten av det årlege hogstkvantumet i landet. I 2011 vart det hogge nesten 2,5 millionar kubikkmeter industrivirke i Hedmark. Til samanlikning var den samla årlege hogsten i dei fire vestlandsfylka på litt over 400 000 kubikkmeter. I dei tre nordlegaste fylka var den samla hogsten på vel 100 000 kubikkmeter, og aller meste av det i Troms.

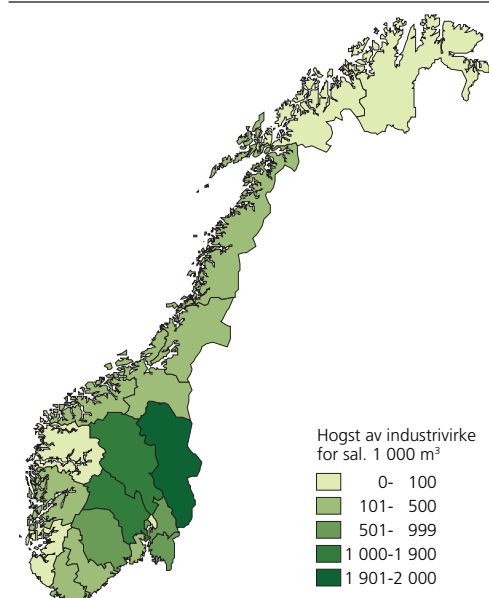
Treslag og sortiment

Om lag tre fjerdedelar av tømmeret som kvart år blir avverka for sal, er gran, og ein knapp fjerdedel er furu. Lauvvirke utgjør berre om lag 1 prosent av det årlege hogstkvantumet. Dei siste ti åra har fordeling i hogstkvantum mellom treslaga vore stabil. Fordelinga mellom kvantum sagtømmer og massevirke har òg vore stabil. Det siste tiåret har om lag 55 prosent av hogstkvantumet vore sagtømmer og 45 prosent massevirke.

Figur 3.3.1. Hogst av industrivirke for sal. 1978/79-2011. 1 000 m³

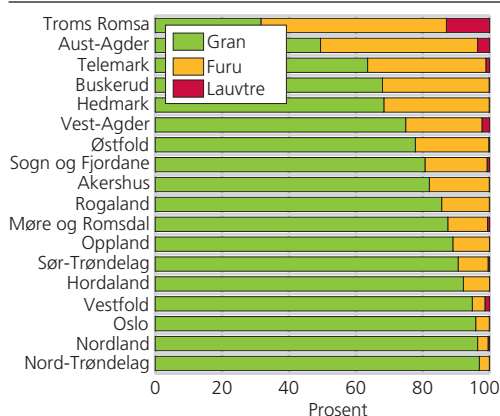
Kjelde: Skogavverksingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.3.2. Hogst av industrivirke for sal, etter kvantum og fylke. 2011. 1 000 m³

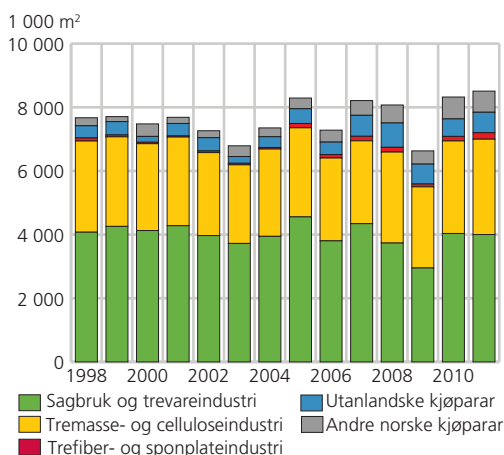
Kjelde: Skogavverksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Om ein samanliknar med tilveksten, er det gran vi nyttar mest intensivt som råstoff. For furua er tilveksten fleire gonger så stor som årleg hogst. Lauvtre blir knapt nytta som råstoff til industrien, men ein stor del

Figur 3.3.3. Industrivirke for sal, etter treslag og fylke. 2011. Prosent

Kjelde: Skogavverksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.3.4. Industrivirke for sal, etter kjøpargruppe. 1998-2011. 1 000 m³

Kjelde: Skogavverksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

av kvantumet som blir nytta til ved kjem frå lauvtre.

Seljarar og kjøparar av tømmer

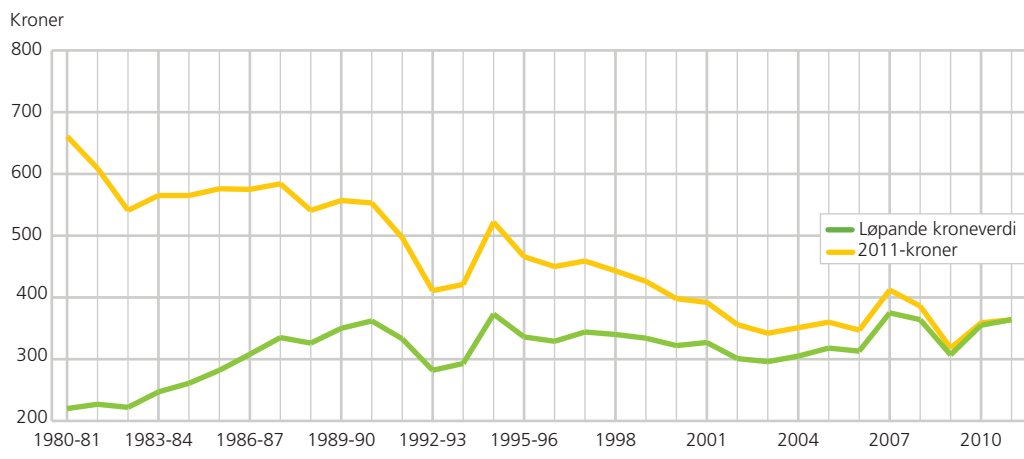
Sagbruka og trevareindustrien kjøper kvart år omlag halvparten av tømmeret som blir hogge, medan tremasse- og celluloseindustrien kjøper noko over ein tredjedel. Trefiberplate- og sponplateindustrien kjøper berre eit lite kvantum tømmer; i 2011 utgjorde det litt over 2 prosent av tømmeret. Resten av tømmeret, om lag 15 prosent, gjekk til andre norske og utanlandske kjøparar.

Det meste av tømmeret som vart selt i 2011, kom frå private skogeigarar og kommunar. I alt leverte dei 94 prosent av tømmerkvantumet som gjekk til industrien dette året. Staten, Opplysningsvesenets fond og bygdeallmenningane stod for resten av tømmeret.

Tømmerprisar

Tømmeret har i heile perioden ein har tal ein kan samanlikne med, fått gradvis redusert verdi. Når ein samanliknar prisane på tømmer frå ulike år, og etter

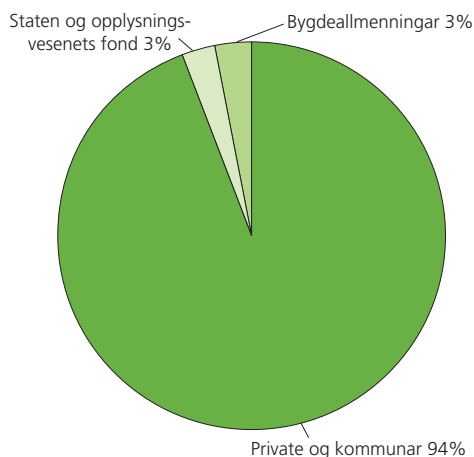
Figur 3.3.6. Gjennomsnittspris per kubikkmeter industrivirke for sal. 1980/81-2011. Kroner

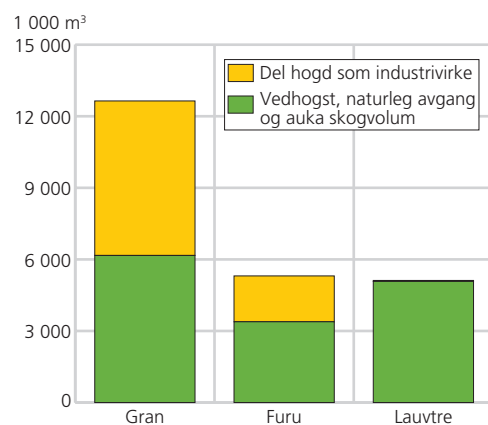
å ha teke omsyn til den generelle prisstiging (konsumprisindeksen), ser ein at skogeigarane får mindre for råstoffet no enn tidlegare. Om ein reknar om prisane i 1980 til 2011-kroner, blir gjennomsnittsprisen på 661 kroner. I 2011 som var eit godt år, var gjennomsnittet 364 kroner per kubikkmeter. I 2009, som var eit botnår for skogeigarane, fekk skogeigaren i snitt 307 kroner per kubikkmeter. Det er relativt sett under halvparten så godt betalt som i

1980, når ein tek omsyn til prisutviklinga på varer og tenester elles i samfunnet. Kostnadene til hogst og køyring var relativt sett noko høgare den gongen. I 1980 betalte eigarane i gjennomsnitt 86 kroner per kubikkmeter for hogst og køyring. Omrekna til 2011-kroner utgjer det 279 kroner. Gjennomsnittskostnaden i 2011 var omkring det halve av dette.

Figur 3.3.5. Kvantum industrivirke for sal, etter type seljar. 2011. Prosent

Kjelde: Skogaverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.3.7. Utnytting av tilveksten, etter treslag. 2011. 1 000 m³

Kjelde: Landsskogtakseringa, Skog og landskap. Skogaverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.3.1. **Hogst av industrivirke for sal, etter fylke. 2011. 1 000 m³**

	Avverka i alt	Gran	Furu	Lauvtre
Heile landet	8 506	6 475	1 992	39
Østfold	574	446	126	1
Akershus	633	519	113	1
Oslo	28	27	1	0
Hedmark	2 483	1 697	782	3
Oppland	1 095	975	120	0
Buskerud	1 042	708	332	1
Vestfold	318	301	12	4
Telemark	609	387	216	7
Aust-Agder	317	157	149	11
Vest-Agder	238	178	54	5
Rogaland	89	76	13	0
Hordaland	141	130	11	0
Sogn og Fjordane	43	35	8	0
Møre og Romsdal	130	114	15	1
Sør-Trøndelag	253	229	23	1
Nord-Trøndelag	407	395	12	0
Nordland	104	100	3	0
Troms Romsa	3	1	2	0
Finnmark Finnmarku	0	0	0	0

Kjelde: Skogavverksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Ved til brensel

Hogst av ved er ein annan viktig bruk av trevirke, men her har ein ikkje like god oversikt over årleg hogstkvantum. Ei undersøking som kartlegg forbruket av ved, syner at nesten 2,4 millionar kubikkmeter ved vart nytta i hushald og fritidsbustader i 2011. Samanlikna med tidlegare år er dette ein markert nedgang i forbruket. I 2010 var tilsvarande tal 3,5 millionar kubikkmeter. Det vart importert 286 000 kubikkmeter ved i 2011.

Tilvekst og bruk av trevirke

I mange år har tilveksten til skogen vore større enn hogsten, og skogressursane har auka. Det er likevel store skilnadar mellom kor mykje av den årlege tilveksten til dei ulike treslaga som blir hogd. I 2011 vart 51 prosent av volumtilveksten av gran nytta til industrivirke, medan tilsvarande tal var om lag 36 prosent for furu. Av lauvtree

vart berre knapt 2 prosent av den årlege tilveksten nytta som industrivirke. For å få ei samla oversikt over korleis skogressursane blir nytta, må ein òg ta med vedforbruk, tømmer til eige bruk, svinn og naturleg avgang.

Tabell 3.3.2. **Hogst av industrivirke i EU. 2010.**
1 000 m³

	I alt	Bartre	Lauvtre
EU-27	335 901	264 641	71 261
Belgia	4 114	3 139	975
Bulgaria	3 011	1 682	1 329
Danmark	1 590	1 211	379
Estland	5 859	3 924	1 935
Finland	45 977	38 758	7 218
Frankrike	29 304	21 049	8 255
Hellas	446	318	129
Irland	2 758	2 754	4
Italia	2 415	1 277	1 139
Kypros	5	5	0
Latvia	10 222	6 991	3 231
Litauen	5 154	3 153	2 001
Luxemburg	258	113	145
Malta	0	0	0
Nederland	791	532	258
Polen	31 343	24 461	6 882
Portugal	9 048	3 452	5 597
Romania	10 548	4 729	5 819
Slovakia	9 089	6 090	3 000
Slovenia	1 841	1 419	422
Spania	13 168	5 606	7 563
Storbritannia	8 337	8 219	118
Sverige	64 300	60 600	3 700
Tsjekkia	14 907	14 053	854
Tyskland	45 388	37 942	7 446
Ungarn	2 746	2 122	624
Austerrike	13 281	12 542	739
Noreg	8 322	8 249	73

Kjelde: Eurostat, 2010.

3.4. Skogsvegar og skogkultur

- Skogsbilvegbygginga i 2011 utgjorde ein tiandedel av det som vart bygd årleg for 20 år sidan.
- Skogsbilvegnettet utgjør om lag halve lengda av alle offentlege vegar.
- Skogplanting og ungskogpleie er meir enn halvert på 20 år.
- Dei siste ti åra er grøfting av skog redusert til eit heilt ubetydeleg nivå.
- Kjemisk ugraskontroll er redusert til ein tiandedel av nivået for 20 år sidan.
- Investeringane i skogsvegar og skogkultur utgjorde i 2011 høvesvis 123 millionar kroner og 249 millionar kroner.

Skogsvegbygging

Med nokre unntak har det vore nedgang i bygginga av skogsbilvegar sidan byrjinga av 1990-åra, men òg mellom 1970 og 1990 gjekk vegbygginga noko attende. I 2011 vart det ferdigstilt 78 kilometer nye vegar, og 249 kilometer veg vart ombygd eller omlagd. Til samanlikning vart det i 1971 ferdigstilt over 1 000 kilometer med nye skogsbilvegar.

Vinterbilvegar og traktorvegar har lågare standard enn skogsbilvegane, og dei blir oftare bygde i samband med einskilddrifter. I 2011 vart det bygd 155 kilometer med slike vegar, og 42 kilometer vart omlagde eller ombygde. I åra rett før 1990 var det ein topp for skogsvegbygginga, og det vart bygd over 2 000 kilometer traktorvegar årleg.

Totalt vart det bygd og ombygd skogsvegar for 123 millionar kroner i 2011. Offentlege tilskott dekkja 40 millionar kroner av kostnadene. Dei gjennomsnittlege byggekostnadene per meter skogsbilveg var 307 kroner. Vinterbilvegar og traktorvegar kosta i gjennomsnitt 117 kroner per meter.

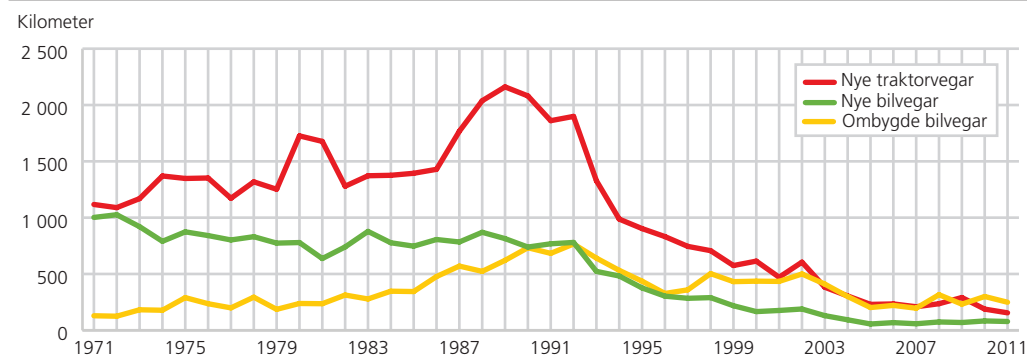
Skogsbilvegnettet er omfattande

Sjølv om det blir bygd få nye skogsbilvegar, er vegnettet i norske skogar likevel svært omfattande. Per 1. januar 2011 var det registrert 48 600 kilometer med skogsbilvegar. Til samanlikning er det om lag 93 000 kilometer med offentlege vegar i landet.

Skogplanting

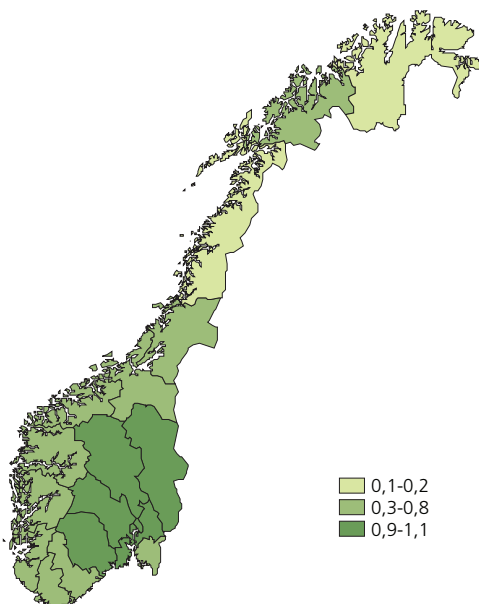
Etter den andre verdskrigen vart flatehogst med etterfølgjande planting den dominerande måten å forynge skogen på. På Vestlandet og somme stader i resten av

Figur 3.4.1. Bygging av skogsvegar. 1971-2011. Kilometer

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.4.2. **Kilometer skogsbilveg per kvadratkilometer produktivt skogareal.¹ 2011**

¹ Offentlege vegar som går gjennom skog, er ikkje inkludert.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

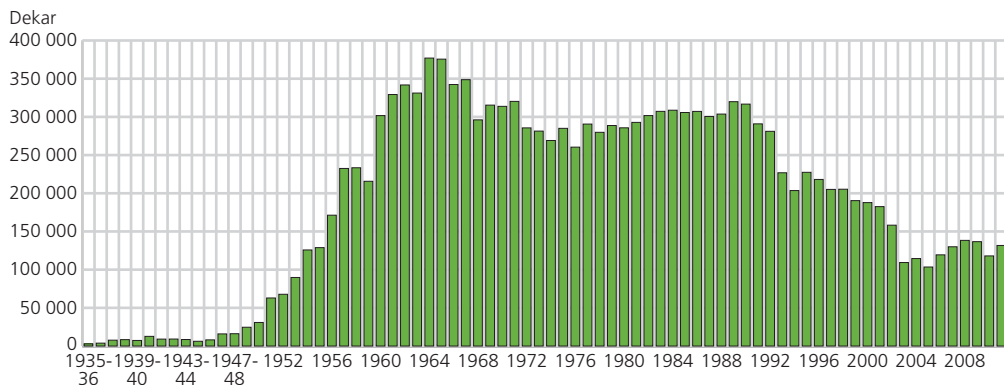
landet vart det òg planta skog der det ikkje var skog frå før. Skogplantinga var på topp i midten av 1960-åra. Dei siste 20 åra har skogplantinga gått gradvis attende. I 1980-åra og fram til første halvdel av 1990-åra vart det årleg tilplanta om lag 300 000

dekar. I 1994 var dette arealet redusert til 200 000 dekar, og etter det har nedgangen halde fram. Då statstilskotta vart fjerna i 2003, førde det til ein markert nedgang i plantinga dette året. Ein førebels botn vart nådd i 2005, då litt over 100 000 dekar vart tilplanta. I 2006 var det ein gryande optimisme i skogbruket på grunn av von om gode tømmerprisar og betre rammevilkår, og nedgangen i plantinga snudde. Det var i første rekkje skogeigarane i Hedmark og i Trøndelagsfylka som planta meir skog. Denne oppgangen heldt fram i 2007, då 130 000 dekar vart tilplanta. I 2011 vart 132 000 dekar tilplanta, om lag det same som nivået dei siste fem åra.

Ungskogpleie

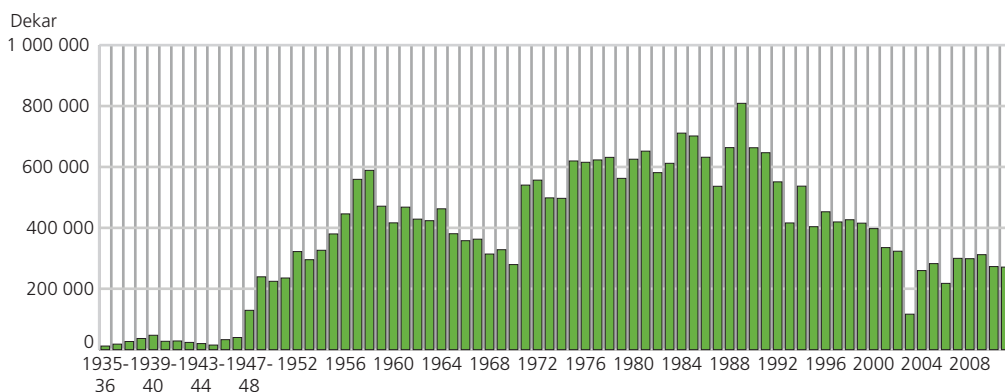
Ungskogpleie er stell av ungskogen fram til han skal tynnast første gongen. I hovudsak går arbeidet ut på å gje dei beste skogplantene plass slik at dei kan vekse utan at ugras og tett vegetasjon er til for stort hinder for veksten. Mest ungsogpleie vart utført frå midt i 1970-åra til ikring 1990. Det årlege arealet det vart utført ungsogpleie på i denne perioden, varierte rundt 600 000 dekar. Frå 1990 til 2003 var det med få unntak ein årleg nedgang i utført ungsogpleie. I 2003 forsvann statstilskot-

Figur 3.4.3. **Skogplanting. 1935/36-2011. Dekar**

Kjelde: Skogkulturstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.4.4. Ungskogpleie. 1935/36-2011. Dekar

Kjelde: Skogkulturstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

ta, og arealet det vart utført ungskogpleie på, nådde eit historisk botnnivå på litt over 116 000 dekar. I åra etterpå vart det på nytt løyvd tilskott til slikt arbeid, og arealet auka monaleg. I 2007 vart skattereglane for investeringar i skogkultur endra til det betre for skogeigarane, og etter det har om lag 300 000 dekar vorte pleidde årleg. Tala for 2011 syner at det vart utført ungskogpleie på 271 000 dekar.

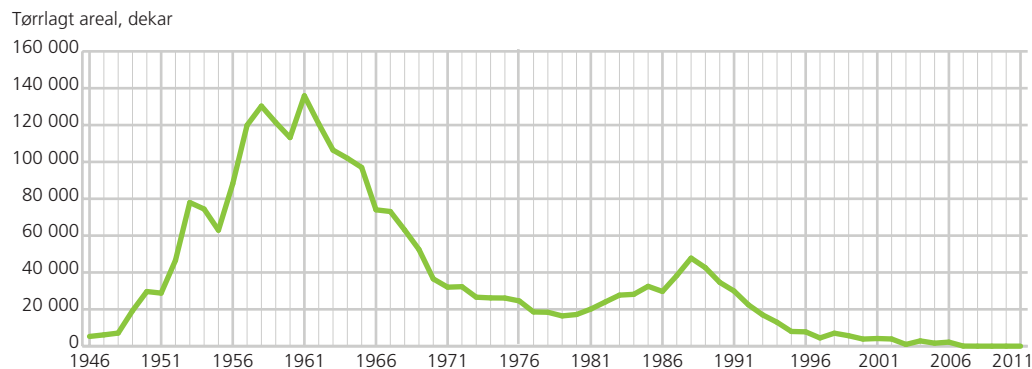
Grøfting

Både på grunn av miljøomsyn og låg lønsemd er grøfting av skog historie. I 2007 forsvann alle statstilskott, og det vart

grøfta vel 50 dekar som vart finansiert med skogfondmidlar. Etter det er det ikkje registrert grøfteaktivitet finansiert over skogfondordninga. Ser ein lenger bakover, hadde grøfteaktiviteten ein topp rundt 1960. På det meste vart 136 000 dekar tørrelagde på eitt år.

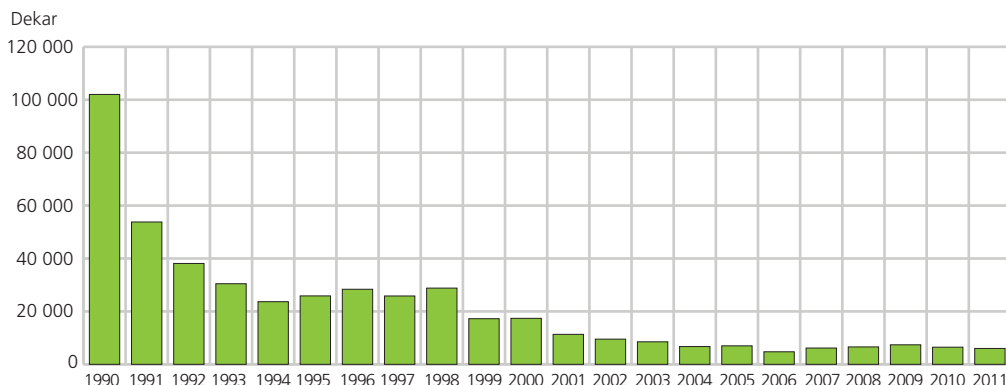
Kjemisk ugraskontroll

I skogbruket blir kvart år noko areal sprøyt med kjemiske middel for å halde gras og uynskt lauvskog i sjakk i nyplanter og ungskogfelt. Frå rundt 1990 har det blitt sprøyt stadig mindre areal, men dei siste fem åra har nivået stabilisert seg

Figur 3.4.5. Tørrelagt areal ved grøfting av skogsmark og myr¹. 1946-2011. Dekar

¹ I perioden 1946/47-1970 gjeld tala berre nye anlegg. Frå og med 1971 gjeld dei også etterarbeid.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.4.6. **Kjemisk ugrask kontroll. 1990-2011**

Kjelde: Skogkulturstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

I 2011 vart 6 000 dekar sprøytt med kjemiske middel.

I 1990 vart omlag 100 000 dekar sprøytt, men året etter var arealet nesten halvert. I slutten av 1990-åra var det årlege arealet på om lag 25 000 dekar. Etter det har sprøyteaktiviteten i skogbruket gått gradvis attende. Miljøomsyn, kostnader og ein generell nedgang i skogkulturarbeid er dei viktigaste årsakene til denne nedgangen.

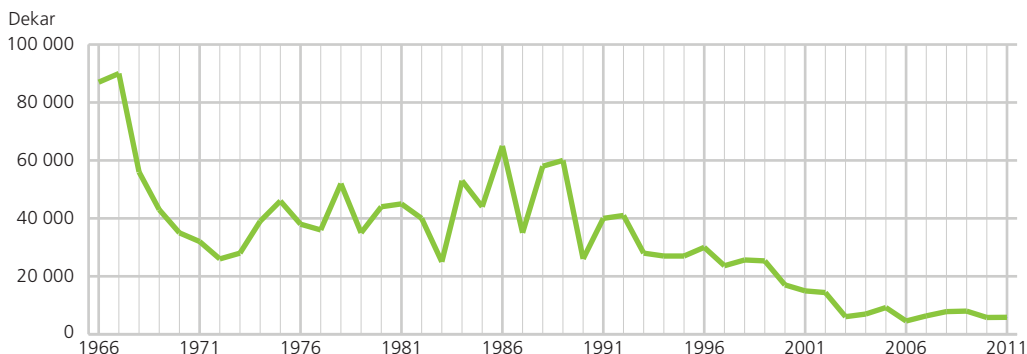
Gjødsling

Gjødsling av skog har vore rekna som ei lønsam investering. I 1966 vart 90 000

dekar gjødsla. Etter det vart arealet redusert år for år. I slutten av 1980-åra låg det årlege arealet ikring 50 000 dekar. Etter det har det gått gradvis attende, men dei siste åra har nedgangen stogga opp. I 2011 vart 5 800 dekar gjødsla.

249 millionar til skogkultur

I alt vart det investert 249 millionar kroner i skogkultur i 2011. Det er 23 millionar meir enn året før. Skogeigarane brukte 116 millionar kroner til skogplanting og 94 millionar til ungskogpleie. Resten gjekk til markflekking, underrydding med vidare.

Figur 3.4.7. **Gjødsling av skog¹. 1966-2011. Dekar**

¹ Tala gjeld arbeid som er finansiert med skogfond og/eller statstilskott.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.4.1. Bygging og ombygging av skogsvegar for motorkøyrety, etter fylke, tal på anlegg og lengd. 2011

	Heilårs bilvegar og sommarbilvegar			Vinterbilvegar og traktorvegar		
	Tal på anlegg	Lengd, nybygde vegar	Lengd, omlegging og ombygging	Tal på anlegg	Lengd, nybygde vegar	Lengd, omlegging og ombygging
		km			km	
1991	1 132	768	683	2 936	1 861	61
1992	1 252	780	766	3 010	1 899	53
1993	865	523	641	1 934	1 328	50
1994	803	482	532	1 526	987	30
1995	778	376	436	1 466	903	43
1996	709	303	327	1 410	832	18
1997	721	284	359	1 361	745	79
1998	690	290	503	1 332	707	30
1999	656	218	432	925	575	29
2000	636	166	436	1 025	614	30
2001	511	176	434	761	470	25
2002	597	189	500	989	605	59
2003	480	130	410	703	382	63
2004	343	93	300	681	305	77
2005	270	56	202	525	230	63
2006	283	68	221	504	234	55
2007	320	58	196	553	209	79
2008	413	74	316	609	236	86
2009	327	69	232	506	291	91
2010	391	83	300	455	188	112
2011	364	78	249	356	155	42

Fylke

Østfold	8	1	6	-	-	-
Akershus/Oslo	4	0	1	11	2	3
Hedmark	22	4	39	9	10	3
Oppland	53	9	63	51	19	3
Buskerud	44	5	28	45	20	5
Vestfold	24	2	20	26	2	8
Telemark	47	4	31	114	96	33
Aust-Agder	24	3	16	40	17	3
Vest-Agder	15	3	3	41	15	7
Rogaland	6	0	2	10	10	-
Hordaland	8	2	2	9	6	1
Sogn og Fjordane	13	8	2	36	25	2
Møre og Romsdal	14	6	6	24	11	3
Sør-Trøndelag	12	13	2	22	8	0
Nord-Trøndelag	20	4	8	22	15	12
Nordland	5	2	1	35	27	6
Troms Romsa	8	2	3	11	8	2
Finnmark Finnmark	-	-	-	-	-	-

Kjelde: Skogkulturstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.4.2. **Ungskogpleie¹ og skogplanting, etter fylke. 2011**

	Ungskogpleie		Planting		
	Areal	Kostnad	Areal	Tal på planter ²	Kostnad ²
	Dekar	1 000 kr	Dekar	1 000 stk	1 000 kr
Heile landet	271 052	94 009	131 683	23 247	115 486
Fylke					
Østfold	17 938	6 476	4 801	965	4 764
Akershus og Oslo	27 187	10 108	6 984	1 203	5 648
Hedmark	67 671	21 952	25 153	4 924	20 775
Oppland	31 401	10 793	24 754	4 267	19 288
Buskerud	28 115	10 318	14 192	2 293	11 461
Vestfold	15 333	5 308	5 449	868	4 907
Telemark	17 086	5 524	6 112	967	6 033
Aust-Agder	18 143	6 027	2 929	522	3 262
Vest-Agder	6 507	2 358	2 466	494	3 256
Rogaland	721	280	1 215	303	1 754
Hordaland	635	415	1 317	299	1 610
Sogn og Fjordane	459	279	859	213	1 192
Møre og Romsdal	4 415	1 668	1 666	424	2 362
Sør-Trøndelag	10 254	3 479	9 005	1 472	7 880
Nord-Trøndelag	19 428	6 751	18 808	2 864	14 362
Nordland	4 053	1 650	4 014	698	3 901
Troms Romsa	1 661	607	1 912	459	2 969
Finnmark Finnmark ³	45	16	47	12	62

¹ Tala gjeld skogkulturarbeid som er utført med skogfondmidlar, og/eller som har fått statstilskott.

² Suppleringsplanting er inkludert.

Kjelde: Skogkulturstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

3.5. Økonomien i skogbruket

- Litt meir enn kvar femte personlege skogeigar hadde positiv næringsinntekt frå skogbruket i 2010.
- I gjennomsnitt hadde personlege skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk ei næringsinntekt på 35 000 kroner.
- Skogeigarane i Hedmark hadde den største gjennomsnittlege inntekta frå skogbruket, med 62 000 kroner.
- Samla avsetjing frå skogeigarane til skogfondrekneskapen var på 377 millionar kroner i 2011.
- Samla investeringar betalte med skogfond og statstilskott var på 403 millionar kroner, av det utgjorde tilskott 110 millionar kroner.
- Skogeigarane hadde til saman bortimot 1,2 milliardar kroner ståande på skogfondkontoane sine i slutten av 2011.

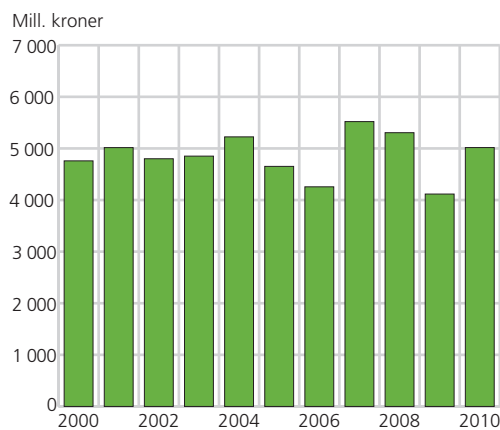
Totalrekneskapen for skogbruket

Totalrekneskapen for skogbruket skal gje eit bilete av verdiskapinga i primærskogbruket i Noreg. I 2010 var den samla verdien av tømmersal til industrien, virke til vedproduksjon for sal, sal av juletre og pyntegrønt, inntekter frå jakt og fiske, nettotilveksten av tømmer og produksjon av tenester i skogbruket på 7 milliardar kroner. Dei samla kostnadene var på knapt 2 milliardar kroner, medan bruttoproduktet frå skogbruket, som er skogbruket sitt bidrag til bruttonasjonalproduktet, var 5 milliardar kroner. Etter at kapitalslit og lønskostnadene var trekte frå, og tilskotta til skognæringa lagt til, sat ein att med eit driftsresultat for primærskogbruket på 3,1 milliardar kroner i 2010.

Totalrekneskapen for skogbruket

Tidsserien for denne rekneskapen vart revidert i 2008. Grunnen til denne revideringa var at totalrekneskapen for skogbruket frå då av blir ført etter dei same prinsippa som delrekneskapen for skogbruk i nasjonalrekneskapen. For somme mindre postar kan det likevel vere avvik.

Figur 3.5.1. **Bruttoproduktet i skogbruket. 2001-2010. Millionar kroner**

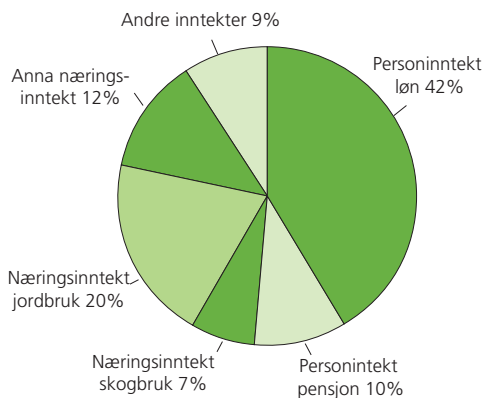
Kjelde: Totalrekneskap for skogbruk og tenester knytte til skogbruk, Statistisk sentralbyrå.

Inntektstilhøva for skogeigarane

I alt har ein inntektsopplysningar for om lag 110 500 personlege skogeigarar i 2010. Av dei hadde 23 300 positiv næringsinntekt frå skogbruket. Det gav ei samla næringsinntekt frå skogbruket på 815 millionar kroner, eller i gjennomsnitt 35 000 kroner til kvar skogeigar. I tillegg var 84 millionar kroner inntektsførte som næringsinntekt frå skogbruk hjå ektefellane til eigarane.

Det er berre eit fåtal som har store næringsinntekter frå skogbruket. Godt og vel fire av fem skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruket hadde mindre enn 50 000 kroner i næringsinntekt frå skogbruket. Knappt 4 000 skogeigarar hadde meir enn 50 000 kroner i nærings-

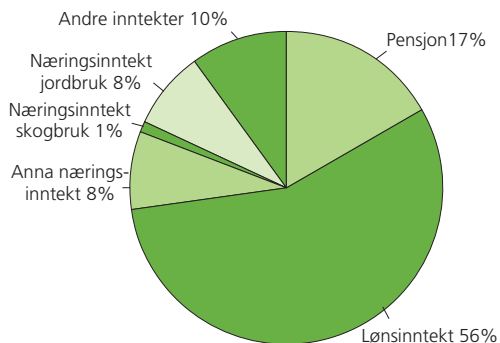
Figur 3.5.2. **Gjennomsnittleg inntektsfordeling for personlege skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk i 2010, etter type inntekt. Prosent**

Kjelde: Inntektsstatistikk og skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

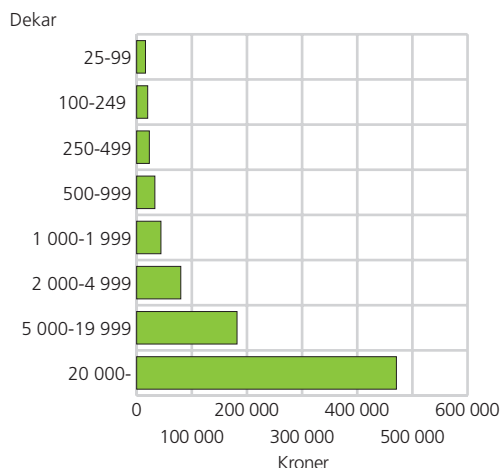
inntekt frå skogbruket i 2010. Gjennomsnittleg næringsinntekt frå skogbruket var 182 000 kroner for dei som eig mellom 5 000 og 20 000 dekar skogareal. Denne gruppa var på knapt 500 personar. Det er under 50 personlege eigarar som har meir enn 20 000 dekar produktiv skog. Desse eigarane hadde ei gjennomsnittleg næringsinntekt frå skogbruket på 471 000 kroner.

Figur 3.5.3. **Fordelinga av samla inntekter for personlege skogeigarar og deira ektefelle/sambuar. 2010. Prosent**

Kjelde: Inntektsstatistikk og skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.5.4. **Gjennomsnittleg næringsinntekt frå skogbruket for personlege skogeigarar med positiv skoginntekt i 2010, etter storleiken på produktivt skogareal. Kroner**

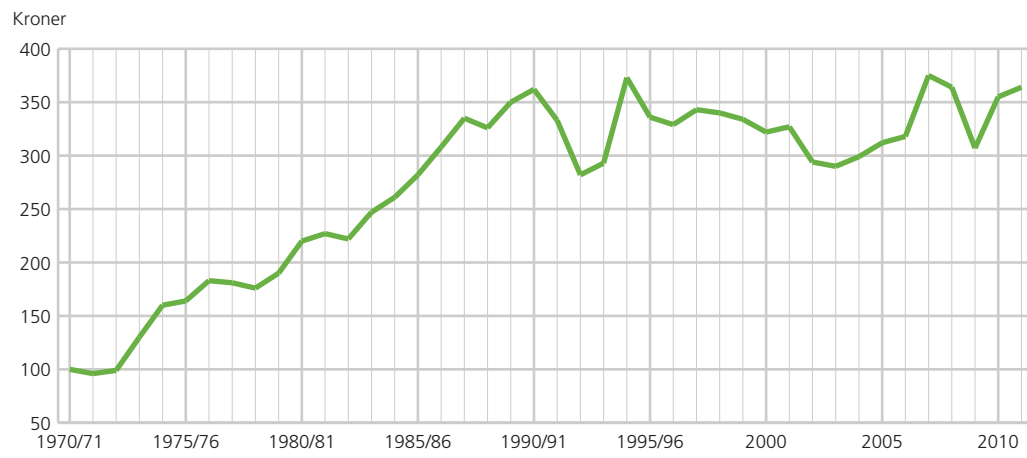
Kjelde: Inntektsstatistikk og skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Skogeigarane i Hedmark hadde størst skoginntekt, og dei som hadde positiv skogbruksinntekt i 2010, hadde i gjennomsnitt 62 000 kroner i inntekt frå skogbruket. I alt hadde 35 prosent av dei personlege skogeigarane i dette fylket positiv inntekt frå skogbruket dette året. I Nord-Trøndelag, som hadde den største delen skogeigarar med sal av tømmer, hadde 40 prosent av skogeigarane positiv næringsinntekt frå skogbruket, medan dette i Nord-Noreg berre gjaldt nokre få prosent av skogeigarane. Dei personlege skogeigarane hadde i gjennomsnitt ei bruttoinntekt på 502 000 kroner i 2010.

Prisutvikling på tømmer

Sal av tømmer er den viktigaste inntektskjelda for skogbruket. Tømmerprisane blir fastsette lokalt, og varierer frå område til område i landet. Prisane varierer òg mellom treslag og ulike tømmer Sortiment. Hovudtrenden i prisutviklinga blir likevel påverka av prisutviklinga internasjonalt. Over tid vil prisane endre seg ulikt for

Figur 3.5.5. Gjennomsnittleg tømmerpris per kubikkmeter under bork. 1970/71-2011. Kroner

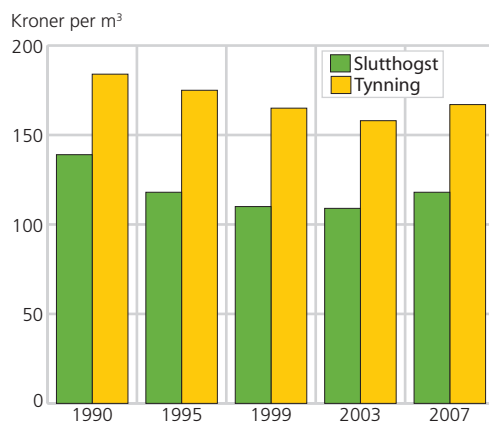
Kjelde: Skogavverksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

industrivirke til sagbruk og industrivirke til papir og tremasseprodukt. I 2006 og 2007 auka dei internasjonale og nasjonale prisane på trelast mykje. Det påverka prisen på sagtømmer, som auka monaleg. I byrjinga av 2008 gjekk trelastetterspurnaden og sagtømmerprisane ned att, medan etterspurnaden og prisane på massevirke auka. I 2009 var prisen på sagtømmer historisk låg. Hovudårsaken var svikt i etterspurnaden etter trelast som følgje av finanskrisa. Sidan tømmerprisane var så låge i 2009, vart det hogge lite tømmer. Det vart derfor ikkje produsert så mykje trelast for lager som mange frykta. Tømmerprisane auka derfor relativt raskt til det same nivået som før 2009.

Driftskostnader

Driftskostnadene i skogbruket har gått ned etter at hogstmaskinane overtok. Frå 1990 til 2003 vart dei gjennomsnittlege kostnadene til hogst og framkøyring ved slutt-hogstar redusert frå 139 til 109 kroner per kubikkmeter for landet sett under eitt. Dei fylkesvise variasjonane har heile tida vore store. Fram til 2007 steig gjennomsnittleg driftskostnad for slutt-hogst til 118 kroner

per kubikkmeter. Etter det er ikkje statistikk over driftskostnadene samla inn, men det har vore ein kostnadsauke. Likevel ligg driftskostnadene i løpande kroner lågare enn i 1990.

Figur 3.5.6. Gjennomsnittlege driftskostnader til hogst og framdrift¹. 1990, 1995, 1999, 2003 og 2007. Kroner per m³

¹ Gjeld skogsdrifter der både hogst og framdrift er utført av entreprenør.

Kjelde: Utvalsteljingar i skogbruket, Statistisk sentralbyrå.

Skogfondrekneskapen

Kvar gong ein skogeigar høgg tømmer for sal, blir ein del av oppgjeret sett inn på ein skogfondkonto, vanlegvis om lag 10 prosent. Desse pengane skal nyttast til investeringar i planting og stell av ungskogen, skogbruksplanar, vedlikehald av skogsvegar og andre investeringar i skogkultur. I 2011 sette skogeigarane av 377 millionar kroner, medan 403 millionar kroner vart ført attende til skogeigarane. Av dei tilbakeførte midla var 110 millionar tilskott. Sidan innbetalingane og tilskotta til saman var større enn utbetalingane, auka den samla skogfondsaldoen frå 1,1 milliardar kroner ved utgangen av 2010 til nesten 1,2 milliardar kroner ved utgangen av 2011.

Frå og med 1. januar 2007 vart skogfondordninga endra. Ein kan no investere i skogkultur og planting og få skattefritak for 85 prosent av investeringa om ein nyttar midlar frå eigen skogfondkonto. Pengane som står på skogfondkontoen, skal førast som inntekt når dei blir nytta. Frå 2007 betaler ein skatt berre av 15 prosent av det inntektsførte beløpet, mot 40

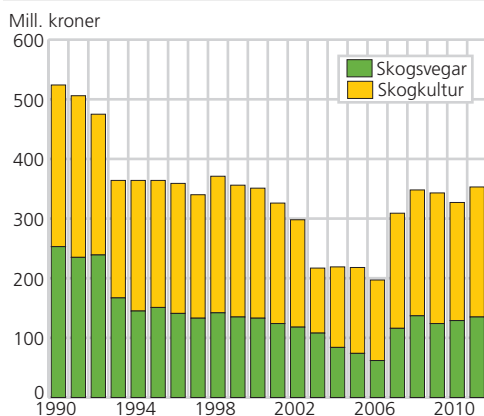
prosent året før. Målet med endringa var å auke investeringane i skogbruket, og frå 2006 til 2007 auka utbetalingane til investeringar i skogkultur og skogsvegar med høvesvis 43 og 87 prosent. Utbetalingane til skogkultur i 2007 var nesten på høgd med tala frå 1990-åra, men somme av utbetalingane var knytte til investeringar utførte i 2006. Utbetalingane frå skogfondet til investeringar i skogkultur har jamt over vore høge etter 2007.

Tabell 3.5.1. **Totalrekneskap for skogbruk og tenester knytte til skogbruk. 2010. Millionar kroner**

Tømmer for sal	3 008
Virke til ved for sal og eige bruk	640
Juletre og pyntegrønt	194
Jakt	215
Nettotilvekst	1 743
Produksjon av tenester knytte til skogbruket	1 115
Investeringsarbeid utført med egne produksjonsfaktorar	95
Sum inntekter/produksjonsverdi (I)	7 009
Sum kostnader/innsatsfaktorar (K)	1 991
Bruttoprodukt i skogbruket (I-K)	5 017
Kapitalslit (-)	926
Næringssubsidiar (+)	207
Næringsskattar (-)	16
Lønskostnader (-)	1 178
Driftsresultat i skogbruket	3 104

Kjelde: Totalrekneskap for skogbruk og tenester knytte til skogbruk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.5.7. **Utbetaling av skogfondmidlar til investeringar i skogkultur og skogsvegar. 1990-2011. Millionar kroner**

Kjelde: Statens landbruksforvaltning.

Tabell 3.5.2. **Gjennomsnittlige inntekter, gjeld, bruttoformue og utlikna skatt for personlege skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk¹, etter fylke. 2010. Kroner**

	Talet skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk	Brutto-inntekt ²	Personinntekt løn og pensjon	Person-inntekt, løn	Nærings-inntekt i alt
Heile landet	23 806	502 000	258 000	208 000	198 000
Fylke					
Østfold	1 799	550 000	272 000	218 000	219 000
Akershus og Oslo	2 010	651 000	335 000	271 000	221 000
Hedmark	3 120	501 000	257 000	198 000	205 000
Oppland	3 113	456 000	226 000	185 000	194 000
Buskerud	2 276	541 000	273 000	223 000	205 000
Vestfold	1 310	583 000	304 000	249 000	212 000
Telemark	1 406	478 000	304 000	234 000	132 000
Aust-Agder	792	468 000	290 000	224 000	136 000
Vest-Agder	706	454 000	272 000	206 000	152 000
Rogaland	306	546 000	246 000	209 000	248 000
Hordaland	689	445 000	254 000	218 000	163 000
Sogn og Fjordane	652	436 000	224 000	192 000	187 000
Møre og Romsdal	686	444 000	199 000	167 000	219 000
Sør-Trøndelag	1 752	451 000	227 000	183 000	187 000
Nord-Trøndelag	2 266	458 000	199 000	172 000	237 000
Nordland	384	407 000	194 000	145 000	180 000
Troms Romsa	35	423 000	201 000	158 000	210 000
Finnmark Finnmarku	4	:	:	:	:

	Av dette nærings-inntekt skogbruk ³	Av dette nærings-inntekt jordbruk ⁴	Andre inntekter	Gjeld	Skattepliktig bruttoformue	Utlíkna skatt
Heile landet	35 000	101 000	46 000	1 311 000	2 720 000	127 000
Fylke						
Østfold	32 000	121 000	59 000	1 594 000	3 025 000	141 000
Akershus og Oslo	40 000	94 000	94 000	1 656 000	5 862 000	207 000
Hedmark	62 000	96 000	39 000	1 653 000	2 722 000	120 000
Oppland	32 000	102 000	36 000	1 156 000	2 301 000	106 000
Buskerud	47 000	78 000	64 000	1 254 000	2 925 000	144 000
Vestfold	41 000	108 000	67 000	1 489 000	3 152 000	160 000
Telemark	31 000	48 000	42 000	916 000	2 627 000	129 000
Aust-Agder	33 000	53 000	42 000	940 000	1 924 000	119 000
Vest-Agder	22 000	61 000	30 000	1 108 000	1 802 000	110 000
Rogaland	25 000	158 000	52 000	1 575 000	2 491 000	132 000
Hordaland	16 000	102 000	28 000	867 000	1 650 000	104 000
Sogn og Fjordane	12 000	115 000	26 000	875 000	2 011 000	102 000
Møre og Romsdal	21 000	133 000	25 000	1 135 000	2 443 000	105 000
Sør-Trøndelag	20 000	115 000	38 000	1 015 000	1 786 000	104 000
Nord-Trøndelag	24 000	147 000	21 000	1 463 000	2 013 000	98 000
Nordland	21 000	127 000	32 000	1 080 000	1 539 000	83 000
Troms Romsa	28 000	164 000	13 000	1 063 000	1 988 000	94 000
Finnmark Finnmarku	:	:	:	:	:	:

¹ Tabellen er basert på opplysningar frå skattestatistikken for personar og gir opplysningar etter likningskommune.

² Bruttoinntekt er summen av lønsinntekter, pensjonar, næringsinntekter og andre inntekter.

³ Næringsinntekt skogbruk omfattar også næringsinntekt frå primærnærings i andre kommunar.

⁴ Næringsinntekt jordbruk omfattar også sjukepengar frå primærnærings.

Kjelde: Skattestatistikk og skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.5.3. Gjennomsnittsprisar på tømmer, etter treslag og fylke. 2011. Kroner per kubikkmeter under bork

	Alle treslag	Gran	Furu	Lauvtre
Heile landet	364	360	377	244
Fylke				
Østfold	361	365	348	227
Akershus	370	370	370	318
Oslo	374	377	308	237
Hedmark	384	378	397	249
Oppland	369	369	368	238
Buskerud	363	354	382	222
Vestfold	348	350	354	249
Telemark	341	338	352	227
Aust-Agder	349	341	364	249
Vest-Agder	345	342	364	250
Rogaland	317	319	304	300
Hordaland	324	326	312	225
Sogn og Fjordane	314	312	327	288
Møre og Romsdal	354	349	397	254
Sør-Trøndelag	344	343	366	219
Nord-Trøndelag	342	342	340	203
Nordland	324	326	265	217
Troms Romsa	264	254	272	257
Finnmark Finnmarku	.	.	.	.

Kjelde: Skogaverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.5.4. **Gjennomsnittsprisar på tømmer, etter sortiment. 1970/71-2011. Kroner per kubikkmeter under bork**

	Alt virke	Spesial-tømmer		Prima skur-tømmer		Sekunda skurtømmer		Anna skur-tømmer		Spesial-og sag-tømmer av lauv	Masse-virke		
		Gran	Furu	Gran	Furu	Gran	Furu	Gran	Furu		Gran	Furu	Lauv
1970/71	100	169	179	119	117	101	100	108	109	105	92	79	74
1971/72	96	184	175	117	117	99	101	105	106	104	82	70	73
1972/73	99	191	183	124	124	102	104	109	110	106	81	69	70
1973/74	130	250	248	161	168	129	132	139	144	126	102	88	86
1974/75	160	273	266	176	176	166	167	172	170	144	150	142	95
1975/76	164	301	268	183	182	174	171	174	182	144	148	140	93
1976/77	183	304	318	216	227	195	193	206	212	158	142	135	94
1977/78	181	364	317	218	230	198	196	208	212	159	132	126	94
1978/79	176	319	321	211	226	188	194	201	210	176	131	126	101
1979/80	190	386	366	226	246	201	208	213	217	196	147	139	122
1980/81	220	348	421	257	292	229	238	232	256	234	179	162	156
1981/82	227	356	434	261	311	233	243	239	249	268	193	183	160
1982/83	222	345	433	262	319	229	240	247	256	272	170	165	156
1983/84	247	381	475	298	363	261	274	272	292	297	185	176	163
1984/85	261	386	521	308	395	271	274	277	305	323	218	203	172
1985/86	282	434	599	338	427	294	291	303	326	327	230	213	183
1986/87	308	483	613	381	440	323	300	328	349	360	261	231	204
1987/88	335	532	645	420	463	361	313	345	349	393	286	239	218
1988/89	326	503	696	403	457	350	310	342	348	407	294	254	224
1989/90	350	481	713	432	507	374	357	373	358	396	304	263	228
1990/91	362	503	685	457	513	382	358	389	350	405	308	241	221
1991/92	333	502	660	417	485	347	325	365	343	411	291	234	212
1992/93	282	418	621	347	437	282	273	307	279	394	237	194	198
1993/94	293	397	692	391	476	305	294	317	290	402	224	177	195
1994/95	373	598	823	498	587	385	377	357	369	433	266	240	227
1995/96	336	524	764	429	535	344	328	317	364	426	275	247	231
1996	329	530	759	429	530	340	322	297	369	417	262	238	221
1997	343	540	755	475	550	369	339	302	375	439	239	200	208
1998	340	520	787	454	547	349	340	318	398	458	260	200	216
1999	334	581	796	453	532	347	328	305	375	394	248	198	207
2000	322	574	799	447	501	345	321	306	352	382	235	190	201
2001	327	541	693	440	502	345	318	319	355	406	254	191	197
2002	294	433	624	408	458	326	296	314	323	404	237	168	201
2003	290	499	598	408	449	322	300	352	337	388	221	160	221
2004	299	581	606	428	468	346	319	372	360	384	220	174	214
2005	312	507	607	434	434	366	336	399	382	413	232	189	201
2006	318	461	619	459	455	371	338	412	396	415	227	188	200
2007	375	507	702	536	534	468	441	500	478	414	241	209	215
2008	364	501	697	508	488	437	395	455	451	396	275	258	232
2009	307	388	607	428	412	356	343	384	382	422	243	218	199
2010	355	484	667	478	488	425	410	446	446	389	252	233	206
2011	364	451	661	459	471	399	390	427	429	406	298	284	224

Kjelde: Skogavverkinsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.5.5. **Skogfondrekneskap. Utbetaling av skogfond og statstilskott, etter føremål og fylke. 1992-2011. 1 000 kroner**

Utbetaling i alt		Etter føremål				Behaldning per 31.12
		Skogs-vegar	Skog-kultur	Skogbruks-planar	Andre føremål, inkl. mva.	
1 000 kroner						
1992	570 154	239 013	236 347	22 157	72 637	575 465
1993	428 196	166 563	197 246	17 451	46 936	574 894
1994	420 229	145 437	218 893	18 263	37 637	552 836
1995	413 830	150 762	212 907	13 599	36 562	681 806
1996	414 046	140 531	218 461	16 906	38 149	674 874
1997	393 758	132 668	206 703	18 026	36 361	695 513
1998	425 551	141 850	228 559	19 393	35 749	701 880
1999	414 988	135 208	221 274	23 847	34 659	713 495
2000	412 228	133 476	217 706	24 957	36 088	702 084
2001	388 187	124 347	202 470	26 667	34 703	710 579
2002	351 406	117 550	179 605	19 848	34 403	700 207
2003	265 643	108 221	109 360	23 921	24 140	694 657
2004	267 309	84 102	135 097	22 357	25 753	712 626
2005	252 810	73 979	144 184	11 520	23 127	775 479
2006	223 828	62 169	134 761	7 866	19 032	852 477
2007	348 898	116 391	192 539	16 390	23 578	977 482
2008	385 178	136 897	211 404	8 014	28 863	1 040 533
2009	379 970	124 088	218 542	10 092	27 248	994 857
2010	368 585	129 140	198 450	15 532	25 463	1 093 536
2011	403 211	135 183	217 608	24 470	25 950	1 185 362
2011						
Fylke						
Østfold	21 793	6 633	13 205	62	1 893	92 708
Akershus	17 900	4 488	11 952	290	1 170	98 929
Oslo	32	0	15	0	17	3 950
Hedmark	90 139	21 754	54 269	5 580	8 536	227 424
Oppland	53 132	13 761	28 715	5 836	4 820	149 929
Buskerud	54 143	20 834	23 759	6 366	3 184	153 467
Vestfold	17 706	5 201	10 442	1 480	583	68 012
Telemark	29 195	14 920	10 263	2 126	1 886	93 979
Aust-Agder	20 110	8 489	9 180	1 478	963	57 414
Vest-Agder	11 302	4 835	5 605	584	279	36 127
Rogaland	9 220	2 923	5 885	0	412	13 166
Hordaland	6 111	3 495	2 443	29	144	17 637
Sogn og Fjordane	6 794	5 198	1 538	0	58	12 025
Møre og Romsdal	8 329	4 122	4 158	7	42	22 782
Sør-Trøndelag	17 732	5 966	10 352	606	808	44 653
Nord-Trøndelag	26 195	6 984	18 233	0	978	67 128
Nordland	7 541	2 833	4 516	26	166	22 939
Troms Romsa	5 399	2 366	3 022	1	10	2 994
Finnmark Finnmarku	437	380	57	0	0	98

Kjelde: Statens landbruksforvaltning.

Tabell 3.5.6. **Skogfondrekneskap. Innbetaling av skogfondmiddel og statstilskott. Fylke. 1991-2011. 1 000 kroner**

	Skogfond- middel ¹	Stats- tilskott ²
1991	383 016	205 976
1992	331 216	230 185
1993	156 972	165 381
1994	179 251	193 294
1995	374 614	167 147
1996	245 637	160 712
1997	260 201	151 886
1998	246 525	184 957
1999	243 167	182 790
2000	225 073	174 336
2001	234 733	158 446
2002	203 607	134 754
2003	189 943	66 903
2005	202 179	80 714
2005	242 474	71 008
2006	224 473	73 814
2007	379 220	90 677
2008	346 162	96 351
2009	228 183	99 827
2010	360 475	99 688
2011	377 329	110 085

2011

Fylke

Østfold	27 223	2 438
Akershus	22 051	2 790
Oslo	1 176	160
Hedmark	98 485	12 384
Oppland	50 840	11 327
Buskerud	50 417	10 683
Vestfold	17 316	5 509
Telemark	27 460	7 198
Aust-Agder	15 784	6 770
Vest-Agder	12 520	4 083
Rogaland	7 005	2 341
Hordaland	5 419	3 739
Sogn og Fjordane	1 447	5 522
Møre og Romsdal	5 744	5 857
Sør-Trøndelag	12 309	7 507
Nord-Trøndelag	17 821	10 784
Nordland	3 672	5 501
Troms Romsa	641	4 957
Finnmark Finnmark	0	534

¹ Innbetalingar over skogfondkontiane av ikkje avgiftspliktige sal er ikkje tekne med.

² Statstilskott godskrive skogeigaranes konti.

Kjelde: Statens landbruksforvaltning.

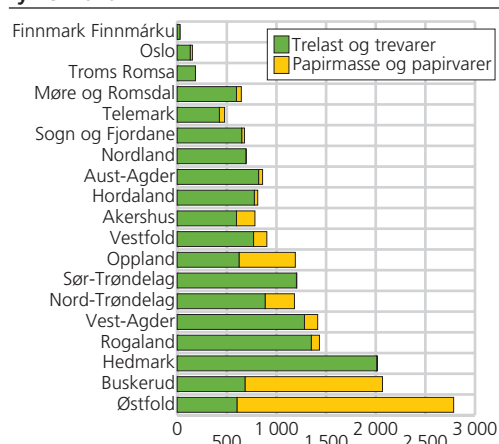
3.6. Skogindustrien

- Skogindustrien sysselsette knapt 19 000 personar i 2011.
- Det var knapt 1 900 registrerte trelast- og trevareindustribedrifter i 2010.
- Treforedlingsindustrien hadde 88 registrerte bedrifter.
- Samla omsetnad i skogindustrien i 2011 var på 42,2 milliardar kroner.
- Samla verdi av dei eksporterte varene frå skogindustrien var på 11,9 milliardar kroner i 2011.
- Hedmark hadde flest bedrifter i trelast- og trevareindustrien, medan Buskerud hadde flest bedrifter i treforedlingsindustrien.

Syssetjing

Skogindustrien har lange tradisjonar. Alt for hundre år sidan arbeidde 30 000 personar i denne næringa. I dag er tilsvarande tal vel 22 000. Det utgjør nesten kvar tiande som er sysselsett i norsk industri. I byrjinga av 1970-åra var sysselsetjinga i norsk industri høg, og meir enn dobbelt så mange som i dag var sysselsette i skog-

Figur 3.6.2. Sysselsette i skogindustrien, etter fylke. 2010

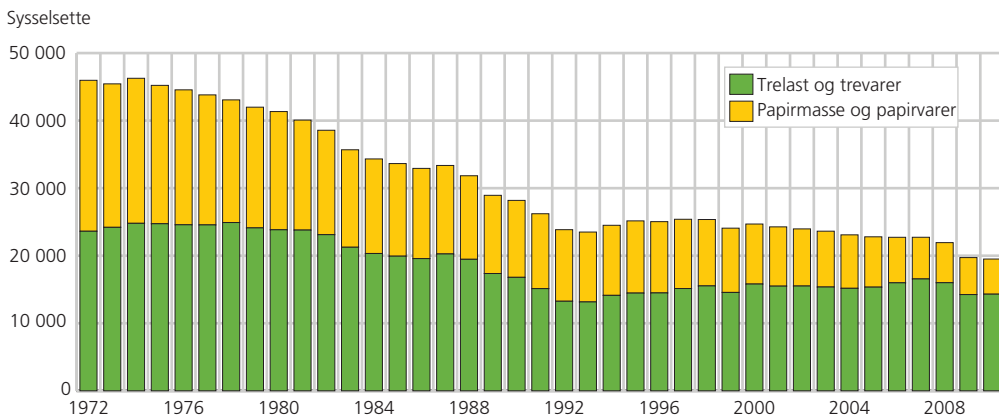
Kjelde: Industristatistikk, Statistisk sentralbyrå.

industrien, i alt 46 000 personar. Skogindustrien hadde den gongen 13 prosent av den samla arbeidsstyrken i industrien. Om ein følgjer utviklinga i sysselsetjinga, ser ein at det særleg er sysselsette i papirmasse- og papirindustrien som har vorte borte sidan den gongen.

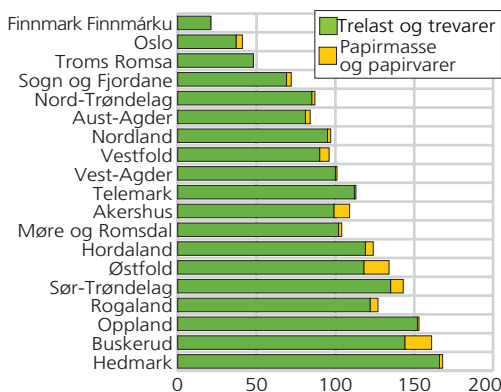
Flest trelast- og trevarebedrifter

I 2010 var det registrert knapt 1900 bedrifter i trelast- og trevareindustrien. Hedmark hadde flest, med 166 bedrifter. I røynda er talet på bedrifter noko høgare

Figur 3.6.1. Sysselsette i skogindustrien. 1972-2010

Kjelde: Industristatistikk, Statistisk sentralbyrå.

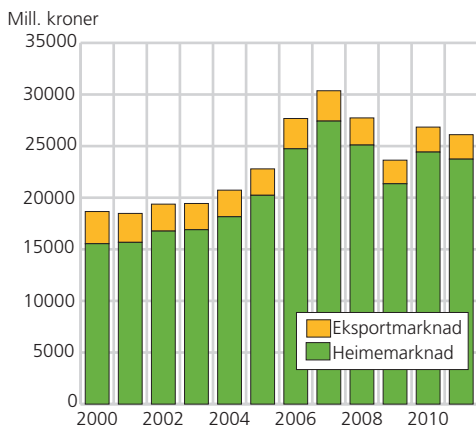
Figur 3.6.3. **Bedrifter i skogindustrien, etter fylke og type industri. 2010**

Kjelde: Industristatistikk, Statistisk sentralbyrå.

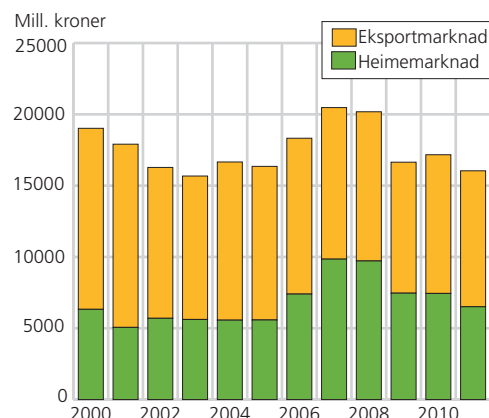
om ein tek med bygdesager, små laftebedrifter og andre småbedrifter som ikkje blir fanga opp i statistikken. Papirmasse- og papirvareindustrien hadde om lag 90 bedrifter i Noreg i 2010, og nesten 40 prosent av dei låg i Buskerud og Østfold.

Omsetnaden i skogindustrien

I 2011 var samla omsetnad i skogindustrien 42,2 milliardar norske kroner. Det er 1,8 milliardar mindre enn i 2010. Trelast-

Figur 3.6.4. **Omsetnad i trelast- og trevareindustrien, etter heimemarknad og eksportmarknad. 2000-2011. Millionar kroner**

Kjelde: Omsetnadsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

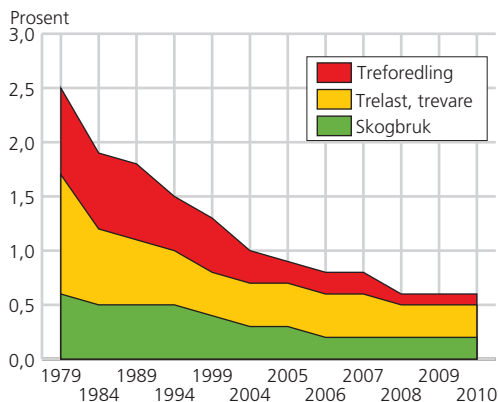
Figur 3.6.5. **Omsetnad i papir- og papirvareindustrien, etter heimemarknad og eksportmarknad. 2000-2011. Millionar kroner**

Kjelde: Omsetnadsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

og trevareindustrien utgjør no godt over halvparten av samla omsetnad i skogindustrien. I 2011 stod denne delen av industrien for 60 prosent av omsetnaden, medan treforedlingsindustrien hadde godt over halvparten av omsetnaden i slutten av 1990-åra.

Verdiskaping i skogindustrien

Skogindustrien sin del av bruttonasjonalproduktet (BNP) utgjorde 0,4 prosent i

Figur 3.6.6. **Skogbruk og skogindustrien som del av BNP. Utvalde år. Prosent**

Kjelde: Nasjonalrekneskapen, Statistisk sentralbyrå.

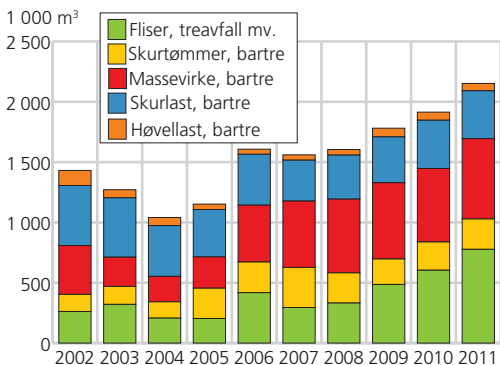
2010. Denne prosenten svarar til eit bruttoprodukt frå næringa på 8,6 milliardar norske kroner. Sjølv om dette berre er ein liten del av bruttonasjonalproduktet, må ein òg ta med at skogindustrien forsyner annan industri med råstoff. Ser ein 30 år bakover i tid, utgjorde skogindustrien nesten 2 prosent av bruttonasjonalproduktet.

Utanrikshandel med varer

Det er papirmasse- og papirindustrien som eksporterer dei største verdiane. I 2011 utgjorde eksportverdien av produkt frå denne industrien nesten 9,5 milliardar kroner. Verdien av eksportert skurlast og høvellast var på til saman 650 millionar kroner.

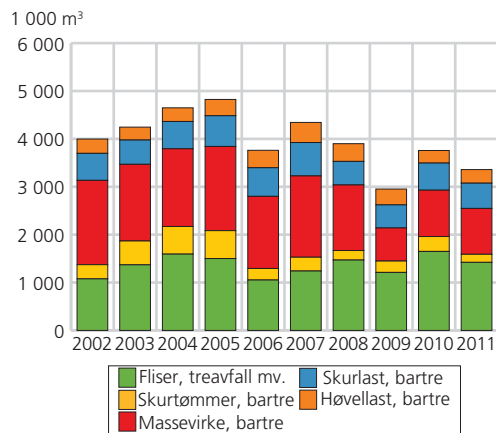
Noreg importerte 960 000 kubikkmeter massevirke og 170 000 kubikkmeter sagtømmer i 2011. Same året eksporterte vi 670 000 kubikkmeter massevirke og 250 000 kubikkmeter sagtømmer. Det vart òg importert over 1,4 millionar kubikkmeter flis og treavfall til industrien, medan eksporten av flis var på knapt 780 000 kubikkmeter.

Figur 3.6.7. **Utførsel av skogsvirke og nokre viktige skogindustrivarer. 2002-2011. 1 000 m³**

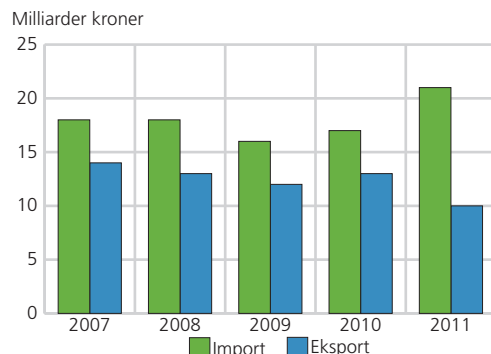
Kjelde: Utanrikshandelsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.6.8. **Innførsel av skogsvirke og nokre viktige skogindustrivarer. 2002-2011. 1 000 m³**

Kjelde: Utanrikshandelsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.6.9. **Utanrikshandel med tømmer og skogindustrivarer. 2007-2011. Millionar kroner**

Kjelde: Utanrikshandelsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.6.1. **Hovudtal for skogindustribedriftene. 1999-2010**

	Produksjon av trelast og trevarer				Produksjon av papirmasse, papir og papirvarer			
	Bedrifter	Syssel-sette	Omset-nad. Mill. kr	Produk-sjonsverdi. Mill. kr	Bedrifter	Syssel-sette	Omset-nad. Mill. kr	Produk-sjonsverdi. Mill. kr
1999	2 252	15 922	17 628	16 962	129	9 547	19 906	19 727
2000	2 358	15 807	19 107	18 347	125	8 885	20 511	20 357
2001	2 301	15 498	19 878	19 293	123	8 774	20 861	20 636
2002	2 272	15 514	19 262	18 226	119	8 456	17 366	17 016
2003	2 153	15 367	19 847	18 558	118	8 266	17 417	17 098
2004	2 118	15 176	22 781	21 109	114	7 914	20 372	19 980
2005	2 055	15 350	23 811	22 404	114	7 449	19 277	19 054
2006	2 029	15 987	26 594	24 513	110	6 738	19 420	18 969
2007	1 846	16 563	30 966	28 997	102	6 169	20 407	20 098
2008	1 933	16 004	27 895	25 959	109	5 934	20 640	20 287
2009	1 930	14 248	23 464	21 557	93	5 475	14 855	14 470
2010	1 895	14 308	25 514	23 553	88	5 201	17 070	16 728

Kjelde: Industristatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.6.2. **Innførsel av skogvirke og viktige skogindustrivarer. 2002-2011***

Vareslag	Eining	Innførsel									
		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Ved til brensel	1 000 m ³ f.m.	95	281	164	113	175	164	138	117	191	286
Fliser, treavfall mv.	"	1 077	1 370	1 594	1 501	1 053	1 241	1 470	1 212	1 650	1 422
Fliser og spon	"	786	1 000	1 097	1 101	781	929	867	677	797	751
Treavfall og sagflis	"	279	350	472	383	251	260	243	238	255	347
Skurtømmer, bartre	"	296	498	577	583	241	288	199	237	311	168
Massevirke, bartre	"	1 761	1 601	1 623	1 758	1 506	1 698	1 369	691	968	958
Skurlast	"	564	507	570	642	598	697	492	482	566	527
Høvellast	"	299	270	285	340	364	420	370	331	263	284
Sponplater	1 000 tonn	90	89	91	106	63	:	:	:	:	:
Kryssfiner	"	50	47	57	56	64	76	64	53	63	61
Trefiberplater	"	67	66	79	93	123	128	138	128	142	145
Mekanisk tremasse ¹	"	0	1	1	2	1	0	2	0	0	0
Halvkjemisk tremasse ¹	"	1	0	0	0	0	22	0	0	0	0
Avfall av papir eller papp	"	87	83	64	52	60	0	80	103	148	148
Cellulose ¹	"	92	96	91	77	72	64	82	71	61	54
Dissolvingmasse ¹	"	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kjemisk soda- eller sulfattremasse ¹	"	74	82	81	63	48	42	34	51	40	38
Kjemisk sulfittre-masse ¹	"	17	14	10	14	24	22	23	20	22	17
Papir og papp mv.	"	648	669	659	691	708	740	719	664	641	666
Avispapir	"	36	56	50	64	67	79	90	73	48	93
Skrivepapir og trykk-papir	"	86	80	87	92	100	109	103	99	92	93
Kraftpapir og kraft-papp	"	66	63	60	63	62	58	46	45	43	45

¹ Utrekna som vekt med 10 prosent vassinnhald.

Kjelde: Utanrikshandelstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.6.3. **Utførsel av skogsvirke og viktige skogindustrivarer. 2002-2011***

Vareslag	Eining	Utførsel									
		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Ved til brensel	1 000 m ³ f.m.	1	2	2	2	5	3	2	5	19	24
Fliser, treavfall mv.	"	262	321	207	204	418	295	332	486	604	777
Fliser og spon	"	151	125	106	85	23	27	65	65	54	26
Treavfall og sagflis	"	97	168	94	108	376	238	186	381	497	709
Skurtømmer, bartre	"	142	149	135	251	254	332	250	211	234	252
Massevirke, bartre	"	404	242	211	259	471	550	611	632	609	665
Skurlast	"	498	492	421	393	422	339	365	380	400	397
Høvellast	"	125	67	67	45	42	44	46	72	67	61
Sponplater	1 000 tonn	210	194	225	208	144	:	:	:	:	:
Kryssfiner	"	2	2	1	1	2	3	2	1	2	3
Trefiberplater	"	37	42	36	40	46	43	34	33	29	28
Mekanisk tremasse ¹	"	169	194	203	205	199	194	216	183	160	155
Halvkjemisk tremasse ¹	"	19	31	44	42	24	6	6	0	5	3
Avfall av papir eller papp	"	161	153	199	232	261	28	287	285	326	375
Cellulose ¹	"	426	415	411	424	421	414	425	358	427	432
Dissolvingmasse ¹	"	129	134	139	134	154	148	160	156	142	139
Kjemisk soda- eller sulfattremasse ¹	"	270	264	260	281	257	260	265	200	277	287
Kjemisk sulfittremasse ¹	"	27	17	13	8	11	6	0	2	7	7
Papir og papp mv.	"	1 932	1 934	2 069	1 974	1 889	1 784	1 712	1 353	1 514	1 356
Avispapir	"	691	673	775	686	669	648	538	391	430	456
Skrivepapir og trykk-papir	"	613	637	673	660	576	522	564	451	520	395
Kraftpapir og kraft-papp	"	262	282	273	276	286	270	294	242	282	254

¹ Utrekna som vekt med 10 prosent vassinnhald.

Kjelde: Utanrikshandelstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.6.4. **Verdien av innførselen av skogsvirke og viktige skogindustrivarer. 2003-2011*. Millionar kroner**

Vareslag	Innførsel								
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Ved til brensel	147	81	58	103	96	88	81	137	190
Fliser, treavfall mv.	291	357	335	236	341	578	469	598	576
Fliser og spon	217	267	270	186	252	234	185	207	203
Treavfall og sagflis	68	84	60	43	76	69	52	107	119
Skurtømmer, bartre	220	283	267	122	166	116	130	189	100
Massevirke, bartre	520	606	658	540	756	664	302	453	473
Skurlast	927	1 041	117	1 109	1 593	1 026	897	1 175	1 058
Høvellast	598	655	724	805	1 131	933	739	673	728
Sponplater	259	267	272	265	:	:	:	:	:
Kryssfiner	323	386	403	500	612	588	422	465	451
Trefiberplater	342	388	453	612	708	808	727	755	795
Mekanisk tremasse	3	2	4	5	0	6	1	0	0
Halvkjemisk tremasse	0	0	0	3	2	3	0	1	0
Avfall av papir eller papp	68	58	42	48	70	78	90	182	206
Cellulose	328	353	275	215	197	185	211	212	213
Dissolvingmasse	1	1	0	1	0	0	0	0	0
Kjemisk soda- eller sulfattremasse	279	305	218	170	150	133	169	165	166
Kjemisk sulfittre-masse	48	47	57	44	47	52	42	47	47
Papir og papp mv.	6 502	6 712	6 772	6 986	7 483	7 603	7 475	7 369	7 790
Avispapir	216	186	253	255	326	52	320	173	399
Skrivepapir og trykkipapir	606	652	657	674	720	696	651	601	640
Kraftpapir og kraft-papp	317	320	311	316	310	3	214	227	252

Kjelde: Utanrikshandelsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.6.5. **Verdien av utførselen av skogsvirke og viktige skogindustrivarer. 2003-2011*. Millionar kroner**

Vareslag	Utførsel								
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Ved til brensel	1	1	0	1	1	1	2	6	8
Fliser, treavfall mv.	31	33	44	77	59	49	69	81	105
Fliser og spon	12	11	9	2	7	18	20	18	9
Treavfall og sagflis	12	16	30	70	50	27	35	48	83
Skurtømmer, bartre	56	56	121	126	180	135	99	130	143
Massevirke, bartre	45	41	59	141	174	225	231	236	305
Skurlast	627	567	512	620	612	494	488	584	555
Høvellast	120	124	87	84	90	78	110	114	98
Sponplater	288	327	326	348	:	:	:	:	:
Kryssfiner	38	19	13	21	34	25	11	38	72
Trefiberplater	234	254	288	352	373	255	268	213	196
Mekanisk tremasse	485	524	503	519	552	638	519	463	467
Halvkjemisk tremasse	101	138	133	81	96	22	0	15	15
Avfall av papir eller papp	101	145	167	165	216	251	204	307	425
Cellulose	:	:	:	1 893	1 916	2 214	1 824	2 474	2 783
Dissolvingmasse	776	790	779	878	870	1 105	1 119	1 116	1 409
Kjemisk soda- eller sulfattremasse	:	:	:	962	1 016	1 107	704	1 332	1 338
Kjemisk sulfittre-masse	67	63	43	53	29	2	1	26	36
Papir og papp mv.	:	:	:	8 432	8 061	7 583	6 841	6 769	6 271
Avispapir	:	:	:	2 435	2 460	1 839	1 569	1 370	1 633
Skrivepapir og trykkipapir	2 626	2 840	2 789	2 473	2 197	2 436	2 438	2 305	1 737
Kraftpapir og kraft-papp	1 130	1 099	1 036	1 081	1 108	1 143	810	1 103	1 030

Kjelde: Utanrikshandelstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Definisjonar og ordforklaringar**Attåttnæringar i skogbruket**

Næring som nyttar areal og andre ressursar enn tømmer i skog og anna utmark på eigedomen.

Bonitet

Eit uttrykk for evna marka har til å produsere trevirke. Boniteten i H40-systemet blir gitt ved overhøgda (gjennomsnittshøgda til dei ti tree per dekar med størst diameter) ved 40-årsalder i brysthøgda (1,3 meter over bakken). Skalaen for produktiv skog går frå bonitet 6 til bonitet 26. Bonitet 6 og 8 er definert som låg, bonitet 11 og 14 som middels bonitet og 17, 20, 23 og 26 som høg eller svært høg bonitet.

Bruttoinntekt

Omfattar løsinntekter, næringsinntekter, pensjonar og kapitalinntekter før skatt.

Bruttonasjonalproduktet (BNP)

Verdien av alt som vert skapt/produsert i eit land. BNP omfattar verdiskapinga i all marknadsretta næringsverksemd, dessutan offentleg forvaltning, ideelle organisasjonar og produksjon for eige bruk. BNP per innbyggjar blir ofte nytta som eit mål på velstandsnivået i eit land.

Bruttoprodukt, skogbruk

Verdiskaping og opptent bruttoinntekt frå innanlandsk produksjonsaktivitet i ei næring eller ein sektor, avleda og definert som produksjon minus produktinnsats. Bruttoprodukt blir publisert i basisverdi, det vil seie at produktsubsidiar er inkluderte, men ikkje meirverdiavgift eller andre produktskattar.

Driftsresultat

Driftsresultatet i ei næring er definert som summen av bruttoprodukt og næringssubsidiar minus summen av lønskostnader, næringskattar og kapitalslit.

Gjennomsnittsinntekt i skogbruket

Den skattbare næringsinntekta frå skogbruket er eit gjennomsnitt av næringsinntekta i skogbruket dei siste fem åra.

Industrivirke

Alt hogd skogsvirke ein kan foredle, det vil seie alt virke med unntak av ved til brensel.

Kapitalslit

Reduksjon i verdien av fast realkapital (maskiner, bygningar og anna) på grunn av normal slitasje, skade og elde.

Næringsinntekt, skogbruk

Skattbar næringsinntekt frå skogbruket.

Personlege skogeigarar

Personleg eigar eig skog i eige namn med personleg ansvar. Dei fleste skogeigarar er personlege eigarar, også dei som eig skog saman med andre einskildpersonar i eit sameige. Upersonlege skogeigarar er staten, kommunar, aksjeselskap med fleire.

Produktivt skogareal

Skogareal der den årlege produksjonen i gjennomsnitt er større enn 0,1 kubikkmeter trevirke per dekar ved optimalt tre-tettleik og optimal skogskjøtsel.

Skogeigedom

Landbrukseigedom med minst 25 dekar produktivt skogareal. Skogeigedomane er avgrensa av kommunegrensene. Alt produktivt skogareal som tilhøyrrer same eigar innanfor grensene til ein kommune, blir rekna som ein eigedom.

Skogfondrekneskap

Sentralt rekneskap over alle investeringar som er dekte med skogfondmidlar og tilskott.

Ståande volum under bork

Volumet av tømmeret som står i skogen, oppgitt utan bork.

Treforedlingsindustri

Omfattar papir- og celluloseindustri, og sponplate- og trefiberplateindustrien.

Trelast og trevareindustri

Omfattar sagbruka og annan industri som produserer trebaserte produkt.

Ungskogpleie

Stell av skogen etter han er forynga, fram til tidspunktet for første tynning.

Årleg tilvekst under bork

Den årlege volumtilveksten til skogen, oppgitt utan bork

Litteratur

Landbruks- og matdepartementet (2012): Stortingsmelding nr. 9 (2011-2012). Landbruks- og matpolitikken. Velkommen til bords.

Landbruks- og matdepartementet (2006): *Verdiskapingsprogrammet for bruk og for-edling av trevirke*, Rapport.

Landbruksdepartementet (1999): St.mld. nr. 17 (1998-1999). Verdiskaping og miljø – muligheter i skogsektoren.

Landbruks- og matdepartementet (2008): St.prp. nr. 1 (2007-2008) – Næringsutvikling, ressursforvaltning og miljøtiltak.

Maskinentreprenørenes Forbund (2011): Fakta om MEF (www.mef.no).

Statens landbruksforvaltning (2011): Årsrapport 2011, 60 sider.

Nyttige internettadresser

Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå: (www.ssb.no/skog/)

Norsk institutt for skog og landskap: (www.skogoglandskap.no)

Landbruks- og matdepartementet: (www.lmd.dep.no)

Statens landbruksforvaltning: (www.slf.dep.no)

Maskinentreprenørernes Forbund: (www.mef.no)

Artsdatabanken: (www.artsdatabanken.no)

4. Jakt

Jakt er og har vore ein viktig del av naturbruken, og bortimot kvar tiande mann over 16 år går kvart år på jakt. Kvar fjerde mann er registrert som jeger i det nasjonale Jegerregisteret. Talet på kvinner som jaktar, er veksande, men dei utgjer framleis berre 7 prosent av jegerane. Hjorteviltjakta betyr mest økonomisk, men det er like mange som tek del i småviltjakta.

Vekst og utbreiing

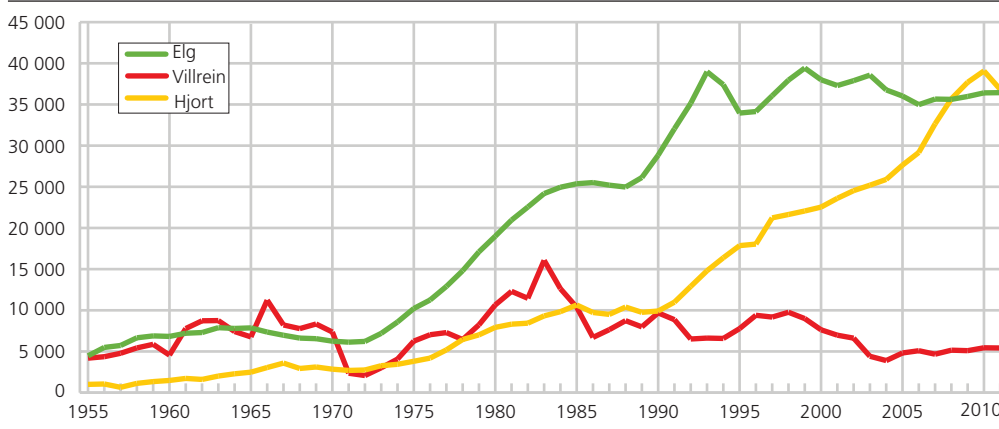
Det har vore jakta på hjortevilt langt attende i tid, men dei siste tiåra har både omfanget av denne jakta og utbyttet vorte monaleg større. Det er peikt på fleire grunnar til veksten i hjorteviltstammene. Med innføring av ny og strengare praktisert viltlov frå 1951 vart avskytinga min-

dre enn tilveksten. Hjorteviltstammene tok til å auke. Etter det har innføringa av flatehogsten ført til god tilgang på lauvskogbeite. Samstundes har konkurransen frå beitande husdyr vorte stadig mindre, og stammene av store rovdyr har vore relativt små. Målretta viltforvaltning med retta avskyting og ei rekkje milde vintrar har òg verka positivt på bestandsutviklinga. For hjorteviltet er tilgangen på beite ofte ein avgjerande faktor for kor stor bestanden blir, men utan målretta jakt kan bestanden vekse langt over bereevna til beitet før han bryt saman.

Frå matauk til rekreasjon

Fangst og jakt har vore viktig så lenge det har budd folk i landet vårt. Heilt opp til vår

Figur 4.1. Hjortevilt. Felt elg, hjort og villrein. 1955-2011

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

tid har det vore viktig matauk for mange. Med stadig høgare velstand er ikkje matauken ein like viktig del av jakta lenger. No er sosialt samvær, rekreasjon og naturopplevingar viktigare, og for somme gjev jakta sosial status. Dette gjev seg utslag i at talet på jegerar har auka, og at ein stor del av jegerane reiser langt for å gå på jakt. For landet sett under eitt vart til dømes nesten halvparten av rypene felte av jegerar som jakta utanfor fylket dei var busette i. Dei siste tretti åra har talet på jegerar som årleg løyser jegeravgiftskort, auka med meir enn 50 000, og det ligg no rundt 200 000.

Økonomisk verdi

Utleie av jakt er attåttnæring for mange grunneigarar. I Landbruksundersøkinga 2008 gav skogeigarane opp at bruttoinntektene frå jaktutleie var på 190 millionar kroner, medan inntekter frå anna tilrettelegging av jakt var på 29 millionar kroner. Desse inntektene må sjåast på som eit minimum. Skogeigarforbundet har rekna ut at omsetjinga for småvilt- og storviltjakt var på 1,1 milliardar kroner i 2009. Her utgjør tilleggstenester som overnatting, tilrettelegging og kjøp av andre varer og tenester 840 millionar kroner.

Kjötverdien av hjorteviltjakta utgjør årleg grovt rekna 500 millionar kroner. I tillegg kjem kjötverdien av småviltjakta, som òg utgjør fleire titals millionar. Det er derfor ingen tvil om at jakta gjev ei attåttnæring for mange eigarar av skog og utmark.

4.1. Jaktutbyte og annan avgang av vilt

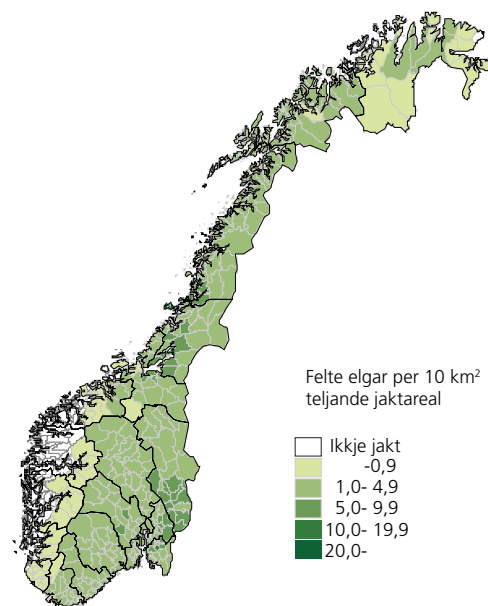
- Det vart skote høvesvis 36 400 elgar og 36 800 hjortar i jaktåret 2011/12.
- Hausten 2011 vart det skote 5 400 villrein og 25 900 rådyr.
- Samla verdi av kjøtet frå hjorteviltjakta utgjør godt og vel ein halv milliard kroner.

- Det vart skote 229 000 rypar i jaktåret 2011/12.
- Det vart skote 43 jervar under lisensfeltinga og 77 gauper under kvotejakta i jaktåret 2011/12.
- Til saman 8 300 hjortevilt vart registrert drepne eller omkomne utanom ordinær jakt dette jaktåret.

Hjorteviltjakt

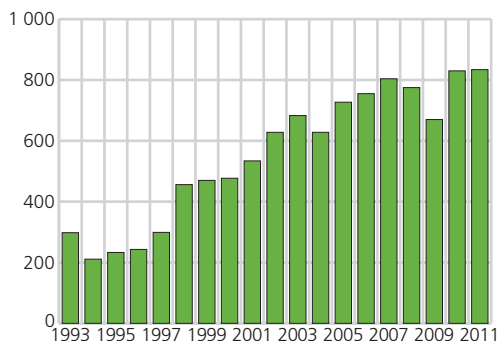
Fram til midten av 1970-åra var årleg utbyte frå elgjakta mellom 5 000 og 10 000 felte dyr kvart år. Etter det vart det årlege utbyttet fort større, og i løpet av tjue år hadde det nådd nesten 40 000 dyr. Dei siste ti åra har utbyttet variert mellom 35 000 og 40 000 felte elgar. Jaktåret 2011/12 vart det i alt felt 36 400 elgar. Flest elgar per 10 kvadratkilometer jaktareal vart felte i Oslo og Akershus, med 4,6 elgar i kvart fylke. Sjølv om veksten i elgstammen

Figur 4.1.1. Felte elgar per 10 km² teljande jaktareal, etter kommune. 2011/12

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.1.2. Felte elgar i Finnmark. 1993-2011/12

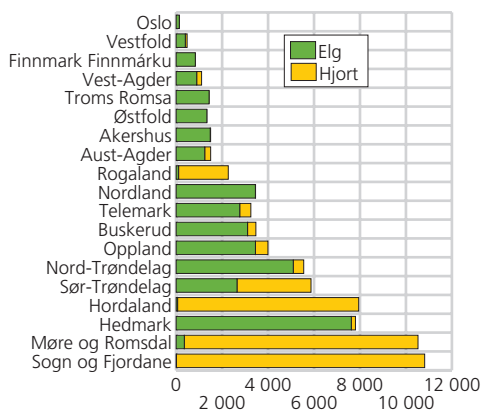

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

stort sett har stogga der det har vorte mest elg, søker elgen gjerne til nye område. Frå tidleg i 1990-åra og fram til 2007 auka talet på felte dyr i Finnmark raskt. Deretter var det eit par år med tilbakegang før veksten tok til att, og i 2011/12 vart det felt i overkant av 830 elgar. Det blir jakta på elg i alle fylka, og også i 2011/12 vart det skote flest i Hedmark. Til saman 7 600 elgar måtte bøte med livet under jakta. I Sogn og Fjordane skaut jegerane til saman 13 elgar dette året.

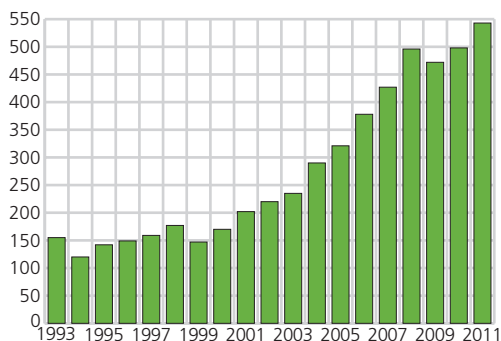
Utbyttet frå hjortejakta har auka mykje dei to siste tiåra. Frå midten av 1970-åra steig utbyttet sakte til rundt 10 000 dyr i 1990.

Figur 4.1.3. Felte elgar og hjortar, etter fylke. 2011/12

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

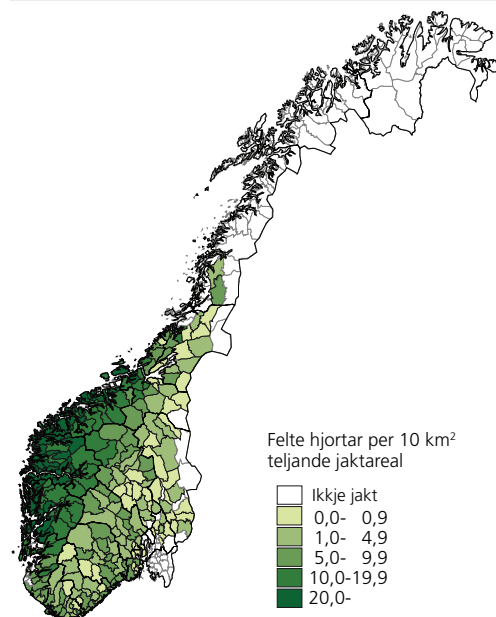
Figur 4.1.4. Felte hjortar i Oppland. 1993-2011/12

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Etter det var veksten i utbyttet årvisst fram til jaktåret 2010/11 då det vart det skote 39 100 dyr. Det ser no ut til at toppen er nådd, og i 2011/12 gjekk talet felte dyr attende til 36 800. Like fullt har det dei fire siste jaktseongane vorte felt fleire hjortar enn elgar. Hjorten blir no stadig vanlegare på Austlandet, og sjølv om stammen framleis er liten i høve til på Vestlandet, blir det

Figur 4.1.5. Felte hjortar per 10 km² teljande jaktareal, etter kommune. 2011/12

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

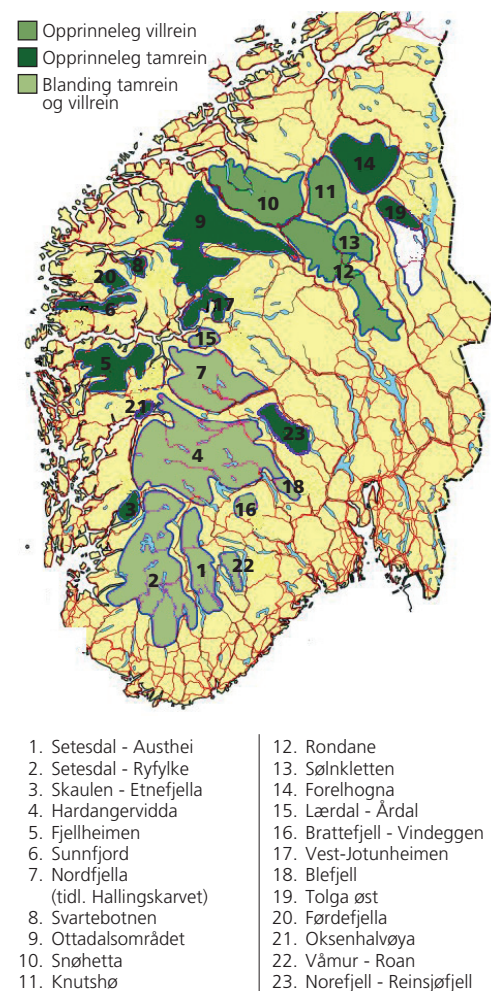
kvart år felt fleire hjortar på Austlandet enn tidlegare. I Oppland er talet på hjort som blir skotne i jakta, mest tredobla på ti år. Likevel er det lang unna utbyttet i Sogn og Fjordane, der jegerane skaut 10 800 hjortar under jakt i 2011/12. I Oslo, Østfold, Troms og Finnmark er det ikkje jakt på hjort. I Nordland vart dei første hjortane felte i 2003/04, og i 2011/12 vart det skote sju hjortar i Nordland.

Villreinen er døme på ein art som har fått dårlegare kår med stadig aukande utbygging og bruk av naturområde som før var bortimot urørte. Villreinstammen er også utsett når stammen blir for stor, med overbeiting som resultat. Etter kraftig nedbeiting kan det gå fleire tiår før lavet produserer like mykje beite som før. Villreinjakta har gått mykje attende dei seinare åra, og denne tilbakegangen kan, i tillegg til det vi har nemnt, forklarast med at jakta har vore for intensiv i nokre område.

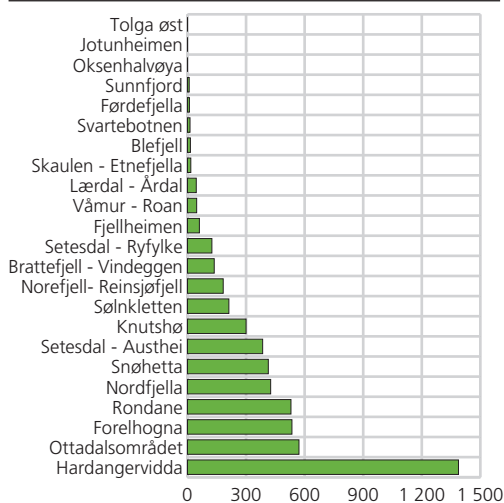
Villreinjakta hadde ein topp i jaktutbyte i byrjinga av 1980-åra. I 1983 vart det skote litt over 16 000 villrein. Etter det har ut-

taket gått ned. Det har likevel i det store og heile svinga mellom 6 000 og 10 000 dyr i året. I 2004 vart botn nådd, og det vart berre felt 3 895 villrein dette året. Deretter har det auka litt att, og frå 2006 til 2011 har det årlege fellingstalet lege på omkring 5 000 dyr. Det var særleg på Hardangervidda at fellingstala gjekk sterkt ned, og i 2004 vart det så godt som ikkje jakta villrein på Hardangervidda.

Figur 4.1.7. Villreinområde. 2011

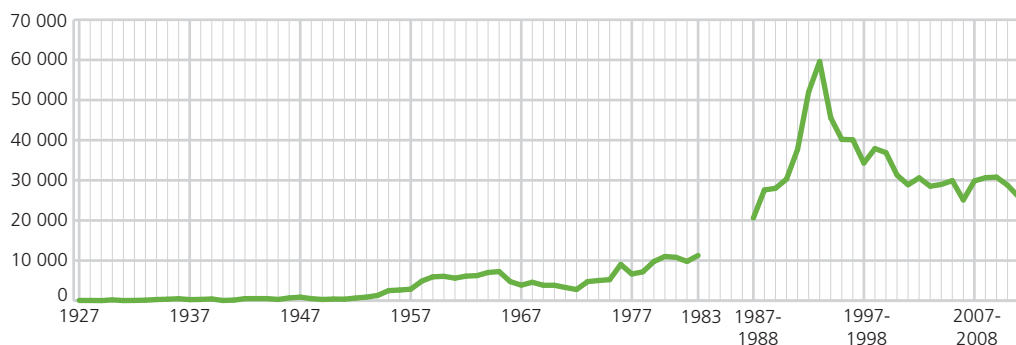

Figur 4.1.6. Felte villrein, etter villreinområde. 2011

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

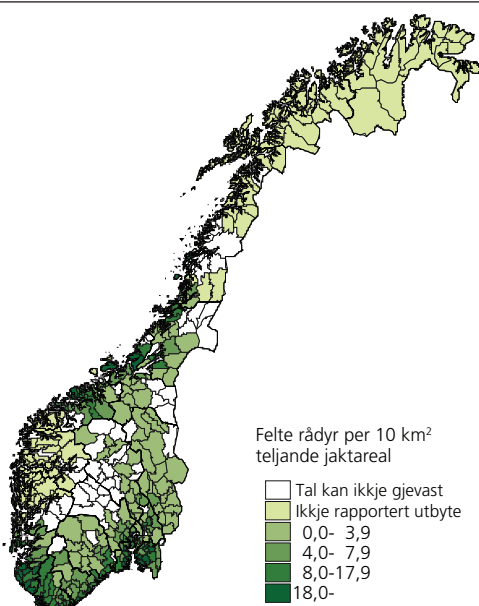
Kjelde: Direktoratet for naturforvaltning.

Figur 4.1.8. Felte rådyr¹ 1927-2011/12

¹ Det finst ikkje tal for åra 1983-1987.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Utbyttet frå rådyrjakta har òg auka dei siste tiåra. I 1980 vart det felt 11 025 rådyr. I jaktåret 2011/12 var utbyttet 25 900 rådyr. Mykje av veksten for rådyrjakta kom i 1980-åra. På ti år vart årleg utbyte tredobla. Etter det har utbyttet stort sett variert omkring 30 000 dyr, men i 2011/12 vart utbyttet noko lågare.

Figur 4.1.9. Felte rådyr per 10 km² produktivt skogareal, etter kommune. 2011/12

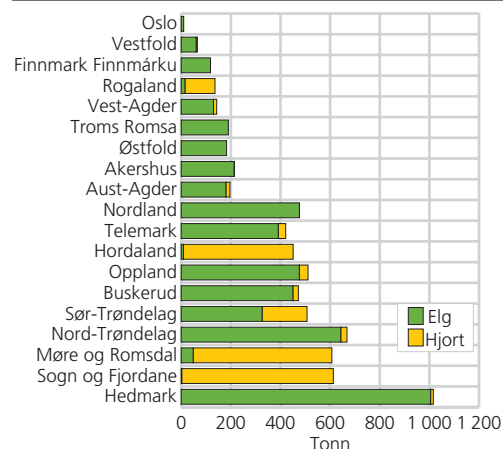
Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Den økonomiske verdien av jakta er van-skeleg å fastsetje, men verdien av kjøtet kan ein rekne ut. I 2011/12 var samla slaktevekt for elg, hjort og villrein 7 175 tonn. Om ein reknar kjøtverdien til 75 kroner kiloen, blir samla kjøtverdi frå hjortevilt-jakta 538 millionar kroner.

Småviltjakta

Statistikken over småviltjakta omfattar dei fleste av dei artene det er lov å jakte på. Rypa er den viltarten som flest småviltje-

Figur 4.1.10. Hjortevilt, berekna slaktevekt av elg og hjort, etter fylke. 2011/12. Tonn

¹ Utrekna på grunnlag av gjennomsnittsverker.

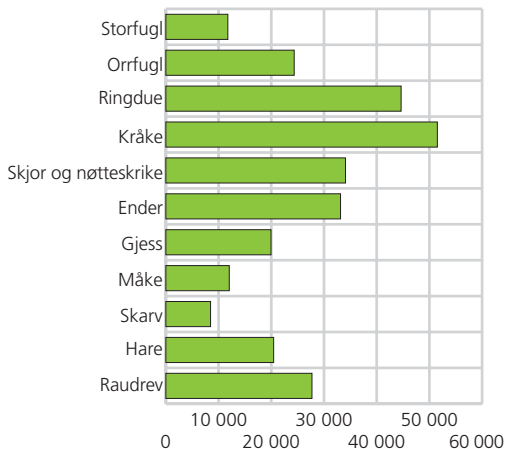
Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

gerar jaktar på, men ikkje alle bur slik til at dei kan jakte rype i heimfylket sitt.

Dei siste åra har det vorte skote færre li- og fjellryper, men nedgangen har vore størst for fjellrypene. I jaktåret 2011/12 skaut jegerane 79 000 fjellryper og 150 000 liryper, til saman 229 000 ryper. Til samanlikning vart det skote over 550 000 ryper i jaktåret 1999/2000, då fellingstala nådde ein topp. Den gongen vart det felt 208 000 fjellryper og 343 600 liryper. Etter det har utbyttet gått ned, sjølv om det har vore ein del fylkesvise variasjonar. I eit lenger perspektiv ser ein store svingingar i utbyttet frå rypejakta, men eit så lågt utbyte som det var i jaktåret 2009/10, har ein aldri opplevd så lenge det er samla inn statistikk.

Småviltjakta er ikkje berre rypejakt. I alt blir det samla inn årleg fellingsstatistikk for 35 ulike småviltarter det er opna for jakt på. I jaktåret 2011/12 vart det mellom anna skote nesten 45 000 ringduer og 52 000 kråker. Skogsfugl og ender vart det òg jakta mykje på, og det vart felt over 35 000 skogsfugl og 33 000 ender.

Figur 4.1.12. **Felte småvilt. Utvalde arter. 2011/12**

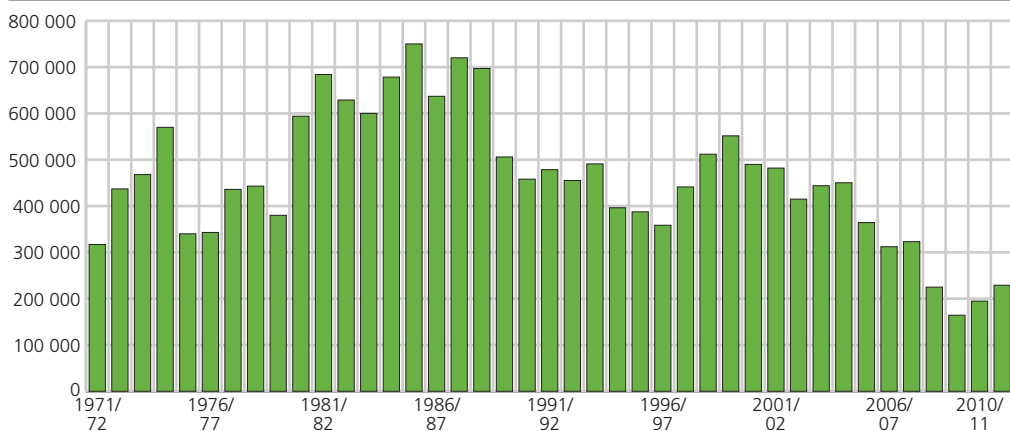

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Fleire felte rovdyr

Frå midten av 1800-talet og fram til 1900 vart det kvart år felt mange rovdyr og rovfuglar. I dei første tiåra på 1900-talet hadde rovdyrbestanden vorte relativt liten, og den årlege rovdyrfellinga var mykje mindre. I 1960- og 1970-åra vart dei fleste av rovdyra verna, men i 1990-åra vart det igjen innført kvotejakt på gaupe og lisensfelling for dei tre andre store rovdyra. Kvotejakta på gaupe hadde ei samla kvote på 175 dyr i jaktåret 2011/12,

Figur 4.1.11. **Utbytte av rypejakta. 1971/72-2011/12**

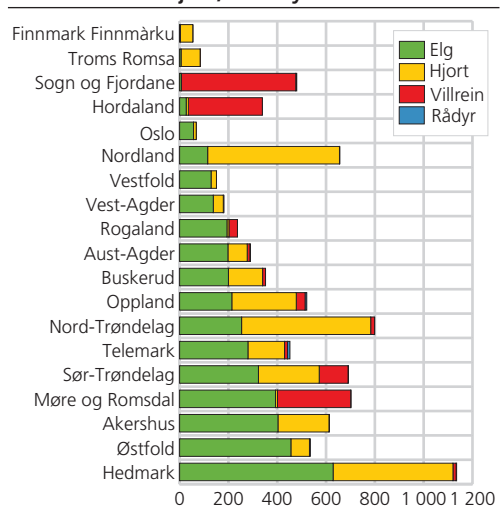
Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

og 77 vart felte. I område der det er naudsynt å regulere veksten i ein rovdyrbestand på grunn av skader på husdyr og tamrein, kan ein få løyve til lisensfelling. I jaktåret 2011/12 vart 43 jervar av ei kvote på 76 felte i samband med lisensfelling. To bjørnar vart òg felte under lisens. I alt 58 jervar, fem gauper, 12 bjørnar og tre ulvar laut bøte med livet på grunn av skadefelling.

Registrert avgang utanom ordinær jakt

Mange hjortevilt dør av ulike årsaker utanom jakta. Det er trafikken som tek flest liv. I jaktåret 2011/12 omkom 5 700 hjortevilt i trafikken. Til saman døydde 8 300 hjortevilt av andre årsaker enn jakt.

Figur 4.1.13. **Registrert avgang av hjortevilt utanom ordinær jakt, etter fylke. 2011/12**

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1.1. **Hjorteviltjakt. 1952-2011/12**

	Elg			Hjort			Villrein		
	Tillate felt	Felte dyr	Fellingsprosent ¹	Tillate felt	Felte dyr	Fellingsprosent ¹	Tillate felt	Felte dyr	Fellingsprosent ¹
1952	11 108	7 795	70	5 536	2 288	41	12 068	7 417	61
1953	11 289	7 864	70	6 861	2 484	36	11 317	6 768	60
1954	10 859	7 357	68	7 473	3 050	41	15 435	11 233	73
1955	10 339	6 969	67	8 472	3 586	42	16 330	8 218	50
1956	9 672	6 623	68	8 342	2 932	35	15 333	7 777	51
1957	9 330	6 553	70	8 223	3 115	38	14 299	8 335	58
1958	9 284	6 251	67	7 993	2 849	36	12 681	7 362	58
1959	9 069	6 130	68	7 334	2 695	37	3 224	2 357	73
1960	9 403	6 220	66	6 910	2 749	40	2 912	2 076	71
1961	10 324	7 198	70	7 527	3 272	43	4 713	3 016	64
1962	11 629	8 581	74	8 250	3 443	42	6 666	4 075	61
1963	13 519	10 218	76	9 159	3 807	42	10 010	6 256	62
1964	14 741	11 251	76	9 904	4 192	42	11 269	7 034	62
1965	16 935	12 898	76	11 575	5 189	45	11 395	7 291	64
1966	18 667	14 808	79	13 112	6 453	49	11 795	6 446	55
1967	21 967	17 101	78	14 631	7 016	48	15 710	8 236	52
1968	23 925	18 999	79	15 478	7 927	51	19 068	10 652	56
1969	26 581	20 957	79	16 848	8 316	49	22 179	12 302	55
1970	28 779	22 542	78	17 357	8 436	49	22 004	11 457	52
1971	29 677	24 181	81	18 268	9 320	51	23 893	16 069	67
1972	30 943	24 949	81	18 842	9 832	52	22 652	12 626	56
1973	32 148	25 372	79	20 467	10 644	52	18 409	10 371	56
1974	32 406	25 513	79	20 735	9 732	47	13 032	6 706	51
1975	31 739	25 199	79	20 383	9 502	47	15 491	7 647	49
1976	31 453	24 972	79	20 042	10 394	52	16 183	8 739	54
1977	31 472	26 127	83	20 368	9 753	48	16 292	7 988	49
1978	33 998	28 841	85	19 765	9 911	50	18 396	9 686	53
1979	37 312	32 053	86	20 409	10 990	54	17 987	8 859	49
1980	39 544	35 145	89	21 893	12 900	59	12 753	6 514	51
1981	44 854	38 980	87	25 076	14 803	59	12 754	6 625	52
1982	44 964	37 401	83	27 489	16 380	60	15 862	6 581	41
1983	29 677	24 181	81	18 268	9 320	51	23 893	16 069	67
1984	30 943	24 949	81	18 842	9 832	52	22 652	12 626	56
1985	32 148	25 372	79	20 467	10 644	52	18 409	10 371	56
1986	32 406	25 513	79	20 735	9 732	47	13 032	6 706	51
1987	31 739	25 199	79	20 383	9 502	47	15 491	7 647	49
1988	31 453	24 972	79	20 042	10 394	52	16 183	8 739	54
1989	31 472	26 127	83	20 368	9 753	48	16 292	7 988	49
1990	33 998	28 841	85	19 765	9 911	50	18 396	9 686	53
1991	37 312	32 053	86	20 409	10 990	54	17 987	8 859	49
1992	39 544	35 145	89	21 893	12 900	59	12 753	6 514	51
1993	44 854	38 980	87	25 076	14 803	59	12 754	6 625	52
1994	44 964	37 401	83	27 489	16 380	60	15 862	6 581	41

Tabell 4.1.1 (forts.). **Hjorteviltjakt. 1952-2011/12**

	Elg			Hjort			Villrein		
	Tillate felt	Felte dyr	Fellingsprosent ¹	Tillate felt	Felte dyr	Fellingsprosent ¹	Tillate felt	Felte dyr	Fellingsprosent ¹
1995	40 005	33 955	85	28 982	17 855	62	18 087	7 777	43
1996	39 785	34 141	86	28 544	18 043	63	19 769	9 395	48
1997	41 743	36 059	86	31 570	21 226	67	20 411	9 179	45
1998	43 822	37 957	87	32 268	21 636	67	21 933	9 761	45
1999	45 952	39 423	86	33 943	22 063	65	22 081	8 992	41
2000	45 210	38 000	84	35 463	22 534	64	21 287	7 631	36
2001	44 437	37 300	84	35 810	23 599	66	13 821	6 976	50
2002	44 486	37 892	85	36 576	24 533	67	11 367	6 617	58
2003	46 733	38 564	83	37 028	25 195	68	8 601	4 417	51
2004	45 597	36 770	81	38 368	25 896	67	7 102	3 895	55
2005	45 096	36 026	80	40 503	27 635	68	10 214	4 817	47
2006	44 460	34 978	79	41 869	29 173	70	10 986	5 091	46
2007	44 280	35 657	81	43 518	32 646	75	9 302	4 670	50
2008	43 907	35 620	81	48 390	35 686	74	9 380	5 155	55
2009	44 369	35 971	81	50 923	37 709	74	9 648	5 098	53
2010	45 174	36 409	81	54 450	39 070	72	10 521	5 447	52
2011	44 919	36 435	81	55 999	36 829	66	13 850	5 423	39

¹ Fellingsprosent: Felte dyr i prosent av tillate felte.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1.2. **Felte småvilt. 2002/03-2011/12**

	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12
Alle småviltarter¹	788 700	830 800	825 400	702 500	624 354	677 453	564 176	497 500	542 100	559 600
Av dette										
Storfugl	10 100	9 900	10 500	7 200	10 500	15 900	11 800	11 500	14 040	11 760
Orrfugl	27 400	28 200	23 400	16 900	21 900	34 400	27 400	26 200	31 430	24 350
Ryper	414 900	443 900	450 300	364 300	312 200	323 100	224 900	164 250	194 700	229 000
Ringduer	53 600	58 600	61 700	56 500	49 300	56 500	53 300	56 870	52 530	44 630
Kråke	46 600	47 800	46 200	42 300	40 800	44 300	44 700	44 800	51 330	51 510
Skjor og nøtteskrike	35 600	34 400	31 800	33 100	29 900	32 900	29 900	32 200	33 670	34 080
Ender	57 400	57 300	55 400	45 300	37 500	39 000	39 600	36 200	36 570	33 140
Gjess	13 900	14 500	14 900	15 500	14 800	17 000	18 900	18 600	21 160	19 950
Måke	18 000	20 700	19 500	16 500	16 100	17 500	15 000	15 100	13 770	12 030
Skarv	13 900	15 000	12 700	9 700	9 500	9 600	11 600	9 700	9 200	8 480
Hare	24 200	28 500	29 400	25 000	22 900	24 600	23 300	20 400	19 890	20 450
Raudrev	19 300	18 300	19 600	21 100	18 200	19 600	20 100	18 800	23 860	27 720

¹ Inkluderer arter som ikke er spesifiserte under.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1.3. Felte rovdyr¹. Årleg gjennomsnitt. 1846-2011/12

	Bjørn	Ulv	Jerv	Gaupe	Ørn
1846-50	265	226	67	118	2 143
1851-55	210	224	51	113	3 738
1856-60	222	213	43	129	3 790
1861-65	196	116	48	109	2 561
1866-70	143	39	55	175	..
1871-75	100	44	63	138	1 068
1876-80	149	48	90	121	993
1881-85	99	32	64	87	975
1886-90	82	26	43	70	893
1891-95	63	55	43	60	959
1896-1900	39	73	49	33	693
1901-05	41	42	43	27	823
1906-10	24	35	34	25	721
1911-15	15	40	41	26	535
1916-20	6	32	31	19	389
1921-25	3	13	39	16	404
1926-30	3	5	19	8	465
1931-35 ²	2	3	5	1	272
1936-40	1	-	9	1	199
1941-45	1	2	12	2	153
1946-50	2	10	53	6	307
1951-55	1	2	14	7	217
1956-60	3	-	19	6	198
1961-65	2	1	25	27	190
1966-70 ³	2	-	26	50	69
1971-75 ³	2	-	9	35	-
1976-80	1	-	5	43	..
1981/82-1985/86 ³	2	-	3	13	18
1986/87-1990/91	1	1	4	32	37
1991/92-1995/96 ³	2	1	12	55	47
1996/97-2000/01	4	4	26	109	51
2001/02-2005/06	3	5	48	66	46
2006/07	4	2	79	82	58
2007/08	13	5	77	111	33
2008/09	12	5	90	136	40
2009/10	18	8	89	147	30
2010/11	10	13	105	157	45
2011/12	16	9	112	92	36

¹ Statistikken syner talet på utbetalte rovviltpremiar. Etter at artene vart freda, er all registrert avgang med.

² Frå perioden 1933-1940 kjem det 40 ulvar og 56 ørnar i tillegg. Etter 1961 er også bjørn som det ikkje er utbetalt premie for, teken med.

³ Ørn vart freda frå og med 1969, ulv frå og med 1972 og bjørn frå og med 1974. Jerv vart freda i Sør-Noreg frå 1975 og i heile landet frå 1981, inntil lisensfelling vart innført i 1993. Gaupe vart freda i Sør-Noreg frå 1992, inntil kvotejakt vart innført i 1994.

Kjelde: Statistiske oversikter 1948, Historisk statistikk 1968, 1978 og jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1.4. Villreinjakt, etter villreinområde og fellingsprosent. 2011

Villreinområde	Felte dyr i alt	Felte dyr i prosent av tillate felt
Setesdal Ryfylke	125	23
Skaulen Etnefjella	17	39
Setesdal Austhei	385	32
Hardangervidda	1 388	28
Blefjell	15	29
Nordfjella (Hallingskarvet)	426	30
Fjellheimen	61	51
Brattfjell-Vindeggen	137	53
Lærdal-Årdal	45	54
Ottadalsområdet	571	65
Førdefjella	10	100
Sunnfjord	9	45
Svartebotnen	13	76
Snøhetta	414	42
Rondane	530	49
Sølnkletten	212	39
Forelhogna	535	85
Knutshø	300	48
Norefjell-Reinsjøfjell	183	86
Våmur-Roan	47	78

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1.5. Avgang av hjortevilt utanom ordi-nær jakt, etter art og årsak. 2011/12

	Dyr i alt	Felt som skade- dyr	Felt i nød- verge	Felt ulovlig kjørt av bil	På- kjørt av tog	På- kjørt av andre år- saker	Om- komne av
Elg	2 955	34	16	1 009	659	1 237	1 219
Hjort	1 332	10	15	688	53	566	405
Villrein	28	0	0	4	0	24	27
Rådyr	4 026	4	6	3 270	81	665	836

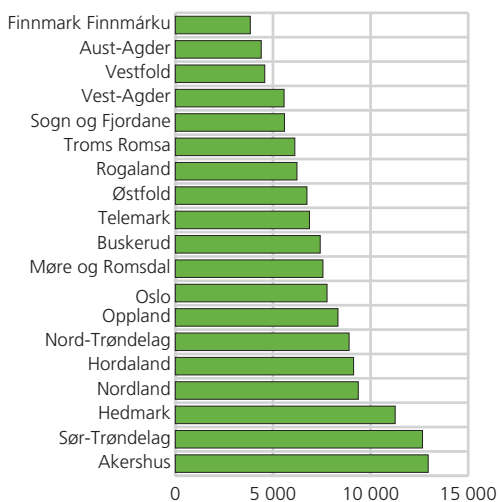
Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

4.2. Jegerar

- 448 000 jegerar står no oppførte i Jegerregisteret.
- 198 500 betalte jegeravgift i jaktåret 2011/12.
- 147 000 gjekk på jakt i jaktåret 2011/12.
- 7,1 prosent av dei som betalte jegeravgift, var kvinner, medan 21 prosent av dei som tok jegerprøva, var kvinner.
- 7 prosent av alle menn i Noreg var på jakt i 2011/12.

I jaktåret 2011/12 var det 198 500 personar som betalte jegeravgifta. Vanlegvis er det ein del av desse som likevel ikkje går på jakt. Etter jaktåret 2011/12 var det 147 100 som gav opp at dei hadde vore på jakt. I alt er det 448 000 personar som står oppførte i Jegerregisteret, og som har høve

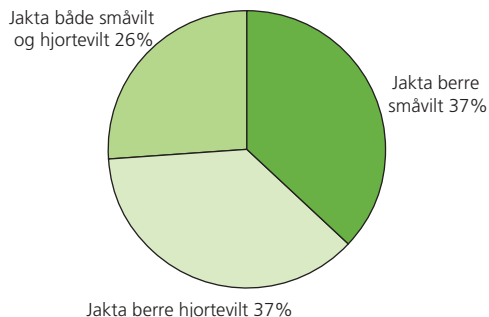
Figur 4.2.1. **Talet på jegerar som deltok på ein eller fleire former for jakt, etter bustadfylke. 2011/12**

¹Omfattar ikkje nordmenn busette på Svalbard og i utlandet og personar med ukjent bustadadresse.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.2.2. **Delen jegerar på småviltjakt eller hjorteviltjakt. 2011/12. Prosent**

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

til å jakte om dei betaler jegeravgift. Av dei er 6 600 utanlandske.

Kva jaktar vi på?

Det har heilt til no vanlegvis vore fleire småviltjegerar enn storviltjegerar, men dei siste åra har det vore lite rype i mange fylke, og talet på småviltjegerar har gått noko ned. I jaktåret 2011/12 var det like mange som jakta hjortevilt som småvilt. I alt 92 000 jegerar gav opp at dei hadde vore på småviltjakt. Akershus er det fylket som har flest småviltjegerar, og her var i alt 9 700 personar på småviltjakt i 2011/12. Av småviltartene er det rype som er mest populær å jakte på. 55 000 jegerar gav opp at dei hadde jakta rype.

Til saman 92 000 jegerar var på hjorteviltjakt, og det var elgjakta flest tok del i. I alt 61 300 jakta elg. Rådyr- og hjortejakta er òg populær, og høvesvis 39 600 og 43 300 personar tok del i denne jakta.

Fleire kvinner går på jakt

Kvinnene har tradisjonelt vore i klart mindretal blant jegerane. I jaktåret 2011/12 var delen kvinner av dei som betalte jegeravgift, på 7,1 prosent. Sjølv om det er lenge att før kjønna er jamstelte, er talet på kvinnelege jegerar blitt dobla på femten år. Delen kvinner som gjekk på småviltjakt, var på 5,4 prosent, medan delen som

tok del i hjorteviltjakt, var 5,2 prosent. Av dei som tok jegerprøva i 2011/12, var 21 prosent kvinner.

Innlandsfylka har størst jegerettleik

For landet sett under eitt hadde 9 prosent av mennene betalt jegeravgift medan 7 prosent faktisk gjekk på jakt i 2011/12. Det er likevel store skilnader mellom fylka. Den største delen jegerar finn ein i Nord-Trøndelag og Hedmark, der høvesvis 16 og 13 prosent av dei mannlege innbyggjarane var på jakt. I Oslo var 3 prosent av mennene på jakt.

Tabell 4.2.1. **Jegerar¹ som har løyst jegeravgift. 1995/96-2011/12**

	I alt	Menn	Kvinner
		Prosent	
1995/1996	173 200	96,7	3,3
1996/1997	173 200	96,5	3,5
1997/1998	177 100	96,2	3,8
1998/1999	177 600	96,0	4,0
1999/2000	188 100	95,5	4,5
2000/2001	188 900	95,0	5,0
2001/2002	187 900	94,8	5,2
2002/2003	189 200	94,5	5,5
2003/2004	189 400	94,4	5,6
2004/2005	194 170	94,1	5,9
2005/2006	192 250	93,9	6,1
2006/2007	188 520	93,7	6,3
2007/2008	191 300	93,5	6,5
2008/2009	193 200	93,2	6,8
2009/2010	193 400	93,1	6,9
2010/2011	195 500	93,0	7,0
2011/2012	197 600	92,9	7,1

¹ Omfattar ikkje utanlandske jegerar og nordmenn busette i utlandet.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.2.2. **Jaktutøving, etter alder og kjønn, etter kva det vart jakta på. 2011/12. Prosent**

	Under 20 år		20-29 år		30-39 år		40-49 år		50-59 år		60-69 år		70 år og over	
	Menn	Kvin- ner	Menn	Kvin- ner	Menn	Kvin- ner	Menn	Kvin- ner	Menn	Kvin- ner	Menn	Kvin- ner	Menn	Kvin- ner
Jegerar på jakt	91	9	90	10	93	7	93	7	96	4	98	2	99	1
Småviltjakt	94	6	93	7	94	6	94	6	95	5	98	2	99	1
Rypejakt	94	6	92	8	93	7	93	7	94	6	97	3	99	1
Hjorteviltjakt	89	11	90	10	93	7	94	6	97	3	99	1	100	0
Elgjakt	88	12	89	11	92	8	93	7	96	4	99	1	99	1
Hjortejakt	89	11	92	8	95	5	95	5	98	2	100	0	100	0
Villreinjakt	88	12	89	11	91	9	93	7	96	4	100	0	100	0
Rådyrjakt	92	8	93	7	95	5	95	5	98	2	100	0	100	0

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Definisjonar og ordforklaringar**Avgang av vilt**

Omfattar dyr som døyr eller blir avliva utanom ordinær jakt, til dømes ved at dei blir påkøyrd eller omkjem i andre ulykker, blir skotne som skadedyr eller i naudverje, blir avliva av humanitære grunnar eller skotne ulovleg. Kvotejakt på gaupe og lisensfelling av jerv og ulv inngår òg i omgrepet «avgang».

Fellingsprosent

Fellingsprosent er delen felte dyr av tillate felte dyr.

Hjortevilt

Hjortevilt omfattar elg, hjort, villrein og rådyr.

Jaktår

Jaktåret går frå 1. april til 31. mars året etter.

Jegeravgift

For å få lov til å utøve jakt må ein først betale jegeravgift.

Jegerprøve

For å få lov til å utøve jakt må ein ha gyldig jegerprøve. Aldersgrensa er 16 år.

Retta avskyting

Ved retta avskyting følgjer ein ein plan som syner kva slag dyr som skal skytast ved jakta.

Teljande areal

Det jaktarealet som kommunane har lagt til grunn ved tildeling av fellingsløyve.

Litteratur

Hjeljord, Olav (2008): *Viltet. Biologi og forvaltning*, Tun forlag, 352 sider.

Skogeierforbundet (2009): Jakt og fiske for 3,6 milliarder (www.skog.no).

Nyttige internettadresser

Hjorteviltregisteret: (www.hjortevilt.no)

Direktoratet for naturforvaltning: (www.dirnat.no)

Norsk institutt for naturforskning: (www.nina.no)

Noregs jeger- og fiskerforbund: (www.njff.no)

Skogeierforbundet: (www.skog.no)

Figurregister

1. Landbruk

1.1. Landbrukseiendommer, etter fylke. 2010.....	12
1.2. Landbrukseiendommer, etter størrelsen på jordbruksarealet. 2010. Dekar.....	12
1.3. Landbrukseiendommer, etter størrelsen på produktivt skogareal. 2010. Dekar	13
1.4. Landbrukseiendommer, etter størrelsen på totalarealet. 2010. Dekar	13
1.5. Landbrukseiendommer med bolig-bygning som er uten fast bosetting, etter kommune. 2010. Prosent.....	14
1.6. Omsetning av landbrukseiendommer. 2000 og 2006-2010.....	15
1.7. Omsetning av landbrukseiendommer, etter bruksformål oppgitt på skjøtet. 2000 og 2006-2010	15

2. Jordbruk

2.1. Norge og EU. Jordbruksareal i drift i prosent av totalt areal. 2010	25
2.2. Andel jordbruksbedrifter med forskjellige husdyr og vekster. 1959 og 2011*. Prosent	27
2.1.1. Antall jordbruksbedrifter og gjennomsnittlig jordbruksareal per bedrift. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2011*	28
2.1.2. Jordbruksbedrifter, etter størrelsen på jordbruksarealet i drift. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2011*	29
2.1.3. Jordbruksbedrifter, etter fylke. 1959 og 2011*	29
2.1.4. Andel jordbruksareal i drift som er leid. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010. Prosent	30
2.1.5. Andel leid jordbruksareal, etter fylke. 2010. Prosent	30
2.1.6. Jordbruksbedrifter, etter driftsform og fylke. 2011*. Prosent	30
2.1.7. Jordbruksbedrifter med økologisk drift. 1991-2011*. Antall og andel	31
2.1.8. Jordbruksbedrifter, etter brukertype og kjønn for personlig bruker. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2011*. Prosent.....	32
2.1.9. Jordbruksbedrifter der bruker og/eller ektefelle/samboer har landbruksutdanning. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010. Prosent.....	32
2.2.1. Jordbruksareal i drift, etter fylke. 1959 og 2011*. Dekar.....	41
2.2.2. Jordbruksareal i drift, fordelt etter hovedgrupper av vekster. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2011*. Dekar	41
2.2.3. Jordbruksareal i drift, fordelt etter hovedgrupper av vekster og fylke. 2011*. Dekar.....	41
2.2.4. Økologisk godkjent jordbruksareal og karensareal i prosent av jordbruksareal i drift, etter fylke. 2011*	42
2.2.5. Avling av korn og poteter. 1959-2011*. 1 000 tonn.....	43
2.2.6. Avling av hvete, bygg og havre. 1959-2010. 1 000 tonn.....	43
2.2.7. Avling per dekar av hvete, bygg og havre. 1959-2010. Kilo	44
2.2.8. Omdisponering av dyrka jord, etter jordloven og etter plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk. 2000-2011*. Dekar.....	45
2.2.9. Fulldyrka jordbruksareal i drift per gjødseldyrenhet, etter fylke. 2011*. Dekar	46
2.2.10. Areal med utbetalt tilskudd for endret jordarbeiding, etter fylke. 2010/11*. 1 000 dekar.....	47
2.2.11. Andel areal av ulike vekster som ble behandlet med plantevernmidler. 2001, 2003, 2005, 2008 og 2011. Prosent.....	47
2.2.12. Gjennomsnittlig antall behandlinger med plantevernmidler for ulike vekster. 2001, 2003, 2005, 2008 og 2011	48
2.3.1. Produksjon av kumelk. 1959-2011*. Millioner liter	61
2.3.2. Melkekyr og ammekyr, etter fylke. 2011*	61
2.3.3. Produksjon av storfe- og kalvekjøtt og andel av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011*. Tonn og prosent.....	62
2.3.4. Sauer over ett år, etter fylke. 2011*	62

2.3.5. Produksjon av saue- og lammekjøtt og andel av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011*. Tonn og prosent.....	63
2.3.6. Melkegeiter, etter fylke. 2011*	63
2.3.7. Produksjon av geitemelk. 1959-2011*. Millioner liter.....	63
2.3.8. Avlspurker, etter fylke. 2011*	64
2.3.9. Produksjon av svinekjøtt og andel av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011*. Tonn og prosent.....	64
2.3.10. Høner, etter fylke. 2011*	65
2.3.11. Produksjon av fjørfekjøtt og andel av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011*. Tonn og prosent.....	66
2.4.1. Investering i driftsbygninger for jordbruk. 1988, 1997, 2001, 2005 og 2008. Faste 2008-kroner	75
2.4.2. Jordbruksbedrifter med storfe og antall dyreplasser for storfe, etter fjøstype og type gjødsellager. 2010	76
2.4.3. Jordbruksbedrifter med verpehøner og antall dyreplasser for verpehøner, etter type innredning. 2010.....	76
2.4.4. Investering i maskiner og redskaper for jordbruk. 1988, 1997, 2001, 2005 og 2008. Faste 2008-kroner	77
2.4.5. Andel jordbruksareal som kan vannes med eksisterende vanningsanlegg, etter fylke. 2010. Prosent	77
2.4.6. Andel jordbruksareal i drift som brukeren anser for dårlig grøftet, etter fylke. 2010. Prosent	78
2.4.7. Omsetning av nitrogen, fosfor og kalium i handelsgjødsel. 1958/59-2010/11. Tonn verdistoff	79
2.4.8. Omsetning av plantevernmidler. 1967-2011. Tonn aktivt stoff	79
2.4.9. Forbruk av plantevernmidler i jordbruket. 2001, 2003, 2005, 2008 og 2011. Tonn aktivt stoff	80
2.4.10. Salg av kraftfôr til husdyrbrukere og detaljister, etter type fôr. 2011. 1 000 tonn.....	80
2.5.1. Andel sysselsatte i jordbruket av total sysselsetting. 1959-2011*. Prosent	83
2.5.2. Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene, etter næring. 2009/10. 1 000 timer	84
2.5.3. Total arbeidsinnsats i jordbruket og arbeidsinnsats per jordbruksbedrift. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2011*. Timer.....	84
2.5.4. Total arbeidsinnsats i jordbruket og arbeidsinnsats per jordbruksbedrift, etter fylke. 2009/10. Timer.....	85
2.5.5. Arbeidsinnsats i jordbruket, etter driftsform. 2009/10. 1 000 timer	85
2.5.6. Arbeidsinnsats i jordbruket per jordbruksbedrift, etter driftsform. 2009/10. Timer.....	85
2.5.7. Arbeidsinnsats i jordbruket, etter type arbeidskraft. 2009/10. Prosent	86
2.5.8. Antall jordbruksbedrifter med de mest vanlige tilleggsnæringene. 2010.....	87
2.6.1. Jordbrukets andel av bruttonasjonalprodukt (BNP). 1970-2011*. Prosent.....	93
2.6.2. Produksjonsinntekter i jordbruket, fordelt på hovedprodukter. 2011*. Prosent	94
2.6.3. Godtgjøring til arbeid og egenkapital. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2011*. Kroner per årsverk	94
2.6.4. Gjennomsnittlig bruttoinntekt for brukere med utvalgte driftsformer, etter sammensetningen av bruttoinntekta. 2010. Kroner	95
2.6.5. Gjennomsnittlig gjeld og rente-utgifter for brukere. 1999-2010. Kroner	95
2.6.6. Bevilgninger til jordbruket for gjennomføring av jordbruksavtalen. 2004-2011*. Millioner kroner	96
2.7.1. Eksport og import av jordbruksvarer. 2005-2011. Milliarder kroner	109
2.7.2. Import av storfekjøtt, svinekjøtt og saue-/lammekjøtt. 1999-2011. Tonn	110
2.7.3. Salg av mink- og reveskinn. 1989-2011	111

2.8.1. Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis. 1970, 1979, 1989, 1999 og 2010*. Prosent	115
2.8.2. Norskprodusert andel av forbruket av ulike matvarer på energibasis. 2010*. Prosent	115
2.8.3. Forbruket av melk per innbygger per år. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2009-2010*. Kilo.....	116
2.8.4. Forbruket av matpoteter, grønnsaker og kjøtt per innbygger per år. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2009-2010*. Kilo	116

3. Skogbruk

3.1. Produktivt skogareal, etter bonitet. 2007-2011	125
3.2. Prisutviklinga på tømmer i løpande kroner og i 2011-kroner. 1965-2011	127
3.1.1. Produktivt skogareal, etter fylke. 2010. km ²	128
3.1.2. Ståande kubikkmasse under bork, etter treslag. 1933-2011. 1 000 m ³	129
3.1.3. Årleg tilvekst under bork, etter treslag. 1933-2011. 1 000 m ³	129
3.1.4. Ståande kubikkmasse under bork, etter treslag og takserte regionar. 2007-2011. 1 000 m ³	129
3.2.1. Skogavverking for sal og talet på skogeigedomar, etter storleiken på produktivt skogareal. 2010	133
3.2.2. Gjennomsnittleg storleik på det produktive skogarealet til skogeigedomane, etter fylke. 2010. Dekar	134
3.2.3. Personlege skogeigarar, etter kjønn og alder. 2010.....	135
3.2.4. Del av hogstkvantum felt og kvista med hogstmaskin. 1978, 1988, 1999, 2003 og 2007. Prosent.....	135
3.2.5. Gjennomsnittleg hogstkvantum for sal og delen eigedomar med tømmer for sal. Utvalde år	135
3.2.6. Sysselsetjinga i skogbruket, lønstakarar og sjølvstendige. 1970-2009	137
3.2.7. Delen av hogst og framkøyring utført av skogeigaren og familiemedlemmer. 1979, 1989, 1999, 2003. Prosent.....	138
3.2.8. Attåtnæringar i skogbruket etter bruttoomsetnad. 2007. Prosent	138
3.3.1. Hogst av industrivirke for sal. 1978/79-2011. 1 000 m ³	141
3.3.2. Hogst av industrivirke for sal, etter kvantum og fylke. 2011. 1 000 m ³	142
3.3.3. Industrivirke for sal, etter treslag og fylke. 2011. Prosent	142
3.3.4. Industrivirke for sal, etter kjøpargruppe. 1998-2011. 1 000 m ³	142
3.3.5. Kvantum industrivirke for sal, etter type seljar. 2011. Prosent.....	143
3.3.6. Gjennomsnittspris per kubikkmeter industrivirke for sal. 1980/81-2011. Kroner	143
3.3.7. Utnytting av tilveksten, etter treslag. 2011. 1 000 m ³	143
3.4.1. Bygging av skogsvegar. 1971-2011. Kilometer.....	146
3.4.2. Kilometer skogsbilveg per kvadratkilometer produktivt skogareal. 2011	147
3.4.3. Skogplanting. 1935/36-2011. Dekar.....	147
3.4.4. Ungskogpleie. 1935/36-2011. Dekar	148
3.4.5. Tørrlagt areal ved grøfting av skogsmark og myr. 1946-2011. Dekar	148
3.4.6. Kjemisk ugraskontroll. 1990-2011	149
3.4.7. Gjødsling av skog. 1966-2011. Dekar	149
3.5.1. Bruttoproduktet i skogbruket. 2001-2010. Millionar kroner	152
3.5.2. Gjennomsnittleg inntektsfordeling for personlege skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk i 2010, etter type inntekt. Prosent	153
3.5.3. Fordelinga av samla inntekter for personlege skogeigarar og deira ektefelle/sambuar. 2010. Prosent.....	153
3.5.4. Gjennomsnittleg næringsinntekt frå skogbruket for personlege skogeigarar med positiv skoginntekt i 2010, etter storleiken på produktivt skogareal. Kroner	153
3.5.5. Gjennomsnittleg tømmerpris per kubikkmeter under bork. 1970/71-2011. Kroner.....	154

3.5.6. Gjennomsnittlige driftskostnader til hogst og framdrift. 1990, 1995, 1999, 2003 og 2007. Kroner per m ³	154
3.5.7. Utbetaling av skogfondmidlar til investeringar i skogkultur og skogsvegar. 1990-2011. Millionar kroner	155
3.6.1. Sysselsette i skogindustrien. 1972-2010	161
3.6.2. Sysselsette i skogindustrien, etter fylke. 2010	161
3.6.3. Bedrifter i skogindustrien, etter fylke og type industri. 2010	162
3.6.4. Omsetnad i trelast- og trevareindustrien, etter heimemarknad og eksportmarknad. 2000-2011. Millionar kroner	162
3.6.5. Omsetnad i papir- og papirvareindustrien, etter heimemarknad og eksportmarknad. 2000-2011. Millionar kroner	162
3.6.6. Skogbruk og skogindustrien som del av BNP. Utvalde år. Prosent	162
3.6.7. Utførsel av skogsvirke og nokre viktige skogindustrivarer. 2002-2011. 1 000 m ³	163
3.6.8. Innførsel av skogsvirke og nokre viktige skogindustrivarer. 2002-2011. 1 000 m ³	163
3.6.9. Utanrikshandel med tømmer og skogindustrivarer. 2007-2011. Millionar kroner	163
4. Jakt	
4.1. Hjortevilt. Felt elg, hjort og villrein. 1955-2011	171
4.1.1. Felte elgar per 10 km ² teljande jaktareal, etter kommune. 2011/12	172
4.1.2. Felte elgar i Finnmark. 1993-2011/12	173
4.1.3. Felte elgar og hjortar, etter fylke. 2011/12	173
4.1.4. Felte hjortar i Oppland. 1993-2011/12	173
4.1.5. Felte hjortar per 10 km ² teljande jaktareal, etter kommune. 2011/12	173
4.1.6. Felte villrein, etter villreinområde. 2011	174
4.1.7. Villreinområde. 2011	174
4.1.8. Felte rådyr 1927-2011/12	175
4.1.9. Felte rådyr per 10 km ² produktivt skogareal, etter kommune. 2011/12	175
4.1.10. Hjortevilt, berekna slaktevekt av elg og hjort, etter fylke. 2011/12. Tonn	175
4.1.11. Utbyte av rypejakta. 1971/72-2011/12	176
4.1.12. Felte småvilt. Utvalde arter. 2011/12	176
4.1.13. Registrert avgang av hjortevilt utanom ordinær jakt, etter fylke. 2011/12	177
4.2.1. Talet på jegerar som deltok på ein eller fleire former for jakt, etter bustadfylke. 2011/12 ...	181
4.2.2. Delen jegerar på småviltjakt eller hjorteviltjakt. 2011/12. Prosent	181

Tabellregister

1. Landbruk

1.1.	Landbrukseiendommer og jordbruksbedrifter. 1949, 1957, 1959, 1967, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010.....	12
1.2.	Landbrukseiendommer med boligbygning og bosetting, etter type eiendom. 2010	15
1.3.	Landbrukseiendommer med ulike kombinasjoner av jordbruksareal og produktivt skogareal, etter fylke, etter eid jordbruksareal og etter produktivt skogareal. 2010	18
1.4.	Arealer på landbrukseiendommer, etter fylke, eiendomsstørrelse og eiertype. 2010. Dekar	19
1.5.	Bygninger på landbrukseiendommer. 2010	20
1.6.	Landbrukseiendommer med bebyggelse, med boligbygning og med fast bosetting, etter fylke, etter eiers kjønn, etter jordbruksdrift, etter eid jordbruksareal og etter eid produktivt skogareal. 2010	21
1.7.	Omsatte landbrukseiendommer, etter type omsetning. 2000, 2006-2010	23
1.8.	Landbrukseiendommer i alt og omsatte landbrukseiendommer, etter fylke. 2010.....	23

2. Jordbruk

2.1.	Importvern og budsjettstøtte i prosent av produksjonsverdi for noen land. 1989, 1999 og 2007-2010	27
2.1.1.	Jordbruksbedrifter, etter størrelsen på jordbruksareal i drift og fylke.....	34
2.1.2.	Jordbruksareal per jordbruksbedrift, etter fylke. 1949, 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2011* Dekar.....	35
2.1.3.	Jordbruksbedrifter, etter driftsform og fylke. 2011*	36
2.1.4.	Jordbruksbedrifter, etter brukertype og fylke. 2011*	38
2.1.5.	Personlige brukere, etter alder og fylke 2011*	39
2.2.1.	Avling av grønnsaker, hagebær og frukt. 1996-2011*. Tonn	44
2.2.2.	Jordbruksbedrifter som dyrker ymse vekster, og gjennomsnittlig areal av vedkommende vekst, etter fylke og etter jordbruksareal i drift	49
2.2.3.	Jordbruksbedrifter med korn og oljevekster til modning, etter korn- og oljevekstareal	50
2.2.4.	Jordbruksbedrifter med poteter, etter potetareal	50
2.2.5.	Jordbruksareal, etter bruken. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2010 og 2011*. Dekar	51
2.2.6.	Jordbruksareal, etter fylke og bruken av arealet. 2011*. Dekar	52
2.2.7.	Økologisk godkjent jordbruksareal, etter bruken og areal under omlegging til økologisk drift. 1995, 2000, 2005, 2008-2011*. Dekar	53
2.2.8.	Avling i jordbruket. 2009-2011*	54
2.2.9.	Avling i jordbruket, etter fylke. 2010*. 1 000 tonn.....	54
2.2.10.	Avling per dekar av ymse jordbruksvekster, etter fylke. 2010*. Kilo.....	55
2.2.11.	Avling av hagebruksvekster. 2011*	56
2.2.12.	Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord til andre formål enn landbruk, etter jordloven og etter plan- og bygningsloven. Fylke. Dekar	57
2.2.13.	Bruk av plantevernmidler i forskjellige vekster. 2001, 2003, 2005, 2008 og 2011	58
2.3.1.	Storfehold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011*	60
2.3.2.	Kumelkproduksjon drevet i samdrift og utenom samdrift. 1999 og 2010-2011*	61
2.3.3.	Melk per årsku. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011. Kilo.....	61
2.3.4.	Sauehold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011*	62
2.3.5.	Svinehold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011*	64
2.3.6.	Hønseshold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011*	65
2.3.7.	Pelsdyrhold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2010-2011	66
2.3.8.	Reindrift. 31. mars 2011	66
2.3.9.	Andel økologiske husdyr og husdyr i karens. 2011*. Prosent.....	67
2.3.10.	Husdyr som går minst fem uker på utmarksbeite. 1985, 1995, 2005 og 2010-2011*	67
2.3.11.	Jordbruksbedrifter med ulike husdyrslag, etter fylke og bruksstørrelse.....	69

2.3.12. Husdyr. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2008 og 2010-2011*	70
2.3.13. Husdyr, etter fylke. 2011*	71
2.3.14. Dyretall per jordbruksbedrift med vedkommende husdyr, etter fylke og bruksstørrelse	72
2.3.15. Husdyr på økologisk godkjente jordbruksbedrifter. 2004-2011*	73
2.3.16. Tamrein per 31. mars, etter reinbeiteområde. 2000, 2005 og 2007-2011. Øvre reintall	73
2.3.17. Produksjon av kjøtt til salg og hjemmeforbruk. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2005-2011*. Tonn	74
2.3.18. Produksjon av melk, egg, ull, honning og pelsskinn til salg og hjemmeforbruk. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2005-2011*	74
2.4.1. Forbruk av elektrisk energi og diesel i jordbruket. 2001, 2005 og 2008	81
2.4.2. Forbruk av energi i veksthus. 1988, 1998, 2006 og 2009. MWh	81
2.4.3. Omsetning av handelsgjødsel. 1958/1959, 1968/1969, 1978/1979, 1988/1989 og 1998/1999-2010/2011. Tonn verdistoff	81
2.4.4. Omsetning av plantevernmidler. 1969, 1979, 1989 og 1999-2011. Tonn aktivt stoff	82
2.4.5. Salg av kraftfôr til husdyrbrukere og detaljister. 1998-2011. Tonn	82
2.5.1. Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene. 1958/59-2009/10. Millioner timer	88
2.5.2. Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene, etter næring og type arbeidskraft. Fylke og driftsform. 2009/10. 1 000 timer	89
2.5.3. Jordbruksbedrifter, etter årsverk i jordbruket. Fylke, driftsform og brukers kjønn. 2009/10	90
2.5.4. Jordbruksbedrifter med personlig bruker, etter brukers arbeidstimer i jordbruksbedriften. Fylke, driftsform og brukers kjønn. 2009/10	91
2.5.5. Jordbruksbedrifter med tilleggsnæringer, etter fylke. 2010	92
2.6.1. Totalregnskapet for jordbruket. 1969, 1979, 1989, 1999 og 2009-2011*	98
2.6.2. Næringsinntekt fra jordbruk for brukere, etter driftsform og brukers kjønn. 2010	99
2.6.3. Brukere, etter næringsinntekt fra jordbruk i prosent av bruttoinntekt, etter driftsform og brukers kjønn. 2010. Prosent	100
2.6.4. Gjennomsnittlig bruttoinntekt for brukere, etter driftsform og brukers kjønn. 2010. Kroner	101
2.6.5. Gjennomsnittlig gjeld og renteutgifter for brukere, etter driftsform og brukers kjønn. 2010	102
2.6.6. Regnskapsresultater i jordbruket, etter landsdel og jordbruksareal i drift. 2010	103
2.6.7. Gjennomsnittlig nettoinntekt for jordbruksbedrifter som deltok i driftsgranskningene. 1999, 2004 og 2007-2010. 1 000 kroner	104
2.6.8. Bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen. Landbruks- og matdepartementets budsjettkapittel 1150. 2006-2011*. Millioner kroner	105
2.6.9. Bruttoinvesteringer i jordbruket. 1969, 1979, 1989, 1999 og 2008-2011*. Millioner kroner	106
2.6.10. Prisindekser for jordbruket. 2004-2011*. 2010=100	106
2.6.11. Pris til produsent for norsk korn og oljefrø. 2001-2011. Kroner per 100 kilo	107
2.6.12. Pris til produsent for matpoteter og utvalgte hagebruksprodukter. 2002/03-2011/12. Kroner per kg	107
2.6.13. Engrospriser for kjøtt, egg og melk. 2002/03-2011/12. Kroner per kilo	108
2.7.1. Eksport og import av matvarer fra jordbruket. 2005-2011. Tonn og millioner kroner	111
2.7.2. Eksport og import av kjøtt. 2005-2011. Tonn og millioner kroner	112
2.7.3. Eksport og import av smør, ost, yoghurt og syrnet melk, egg og honning. 2005-2011. Tonn og millioner kroner	112
2.7.4. Import av korn. 2005 og 2008-2011. Tonn og millioner kroner	113
2.7.5. Import av frukt og bær. 2005 og 2008-2011. Tonn og millioner kroner	113
2.7.6. Import av poteter og grønnsaker. 2005 og 2008-2011. Tonn og millioner kroner	114
2.7.7. Import av jordbruksmaskiner. 2005 og 2008-2011. Antall og millioner kroner	114

2.8.1.	Forbruk av matvarer på engrosnivå. 1970, 1979, 1989, 1999, og 2009-2010*. TJ (terajoule) og MJ (megajoule)	118
2.8.2.	Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis. 1970, 1979, 1989, 1999 og 2009-2010*. Prosent	119
2.8.3.	Forbruk av matvarer på engrosnivå. Kilo per innbygger per år. 1970, 1979, 1989, 1999 og 2009-2010*	120
3.	Skogbruk	
3.1.1.	Ståande kubikkmasse under bork og årleg tilvekst under bork. Heile landet. 1933-2011. 1 000 m ³	130
3.1.2.	Totalareal, etter markslag og takserte regionar. 2007-2011. km ²	131
3.1.3.	Produktivt skogareal, etter fylke og storleiksklasser i dekar. 2010	131
3.1.4.	Produktivt skogareal, etter hogstklasse, bonitetsklasse og takserte regionar. 2007-2011. Prosent	132
3.2.1.	Utviklinga i talet på kvinnelege skogeigarar. 1979, 1989, 1999, 2009 og 2010	134
3.2.2.	Skogeigedomar i kombinasjon med aktiv jordbruksdrift. 1979, 1989, 1999, 2009 og 2010	136
3.2.3.	Skogeigedomar , etter type eigar og fylke. 2010	138
3.2.4.	Skogeigedomar med industrivirke for sal, etter fylke og produktivt skogareal. 2010	139
3.2.5.	Skogmark i EU. 2010. 1 000 ha	140
3.3.1.	Hogst av industrivirke for sal, etter fylke. 2011. 1 000 m ³	144
3.3.2.	Hogst av industrivirke i EU. 2010. 1 000 m ³	145
3.4.1.	Bygging og ombygging av skogsvegar for motorkøyrety, etter fylke, tal på anlegg og lengd. 2011	150
3.4.2.	Ungskogpleie og skogplanting, etter fylke. 2011	151
3.5.1.	Totalrekneskap for skogbruk og tenester knytte til skogbruk. 2010. Millionar kroner	155
3.5.2.	Gjennomsnittlege inntekter, gjeld, bruttoformue og utlikna skatt for personlege skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk , etter fylke. 2010. Kroner	156
3.5.3.	Gjennomsnittsprisar på tømmer, etter treslag og fylke. 2011. Kroner per kubikkmeter under bork	157
3.5.4.	Gjennomsnittsprisar på tømmer, etter sortiment. 1970/71-2011. Kroner per kubikkmeter under bork	158
3.5.5.	Skogfondrekneskap. Utbetaling av skogfond og statstilskott, etter føremål og fylke. 1992-2011. 1 000 kroner	159
3.5.6.	Skogfondrekneskap. Innbetaling av skogfondmiddel og statstilskott. Fylke. 1991-2011. 1 000 kroner	160
3.6.1.	Hovudtal for skogindustribedriftene. 1999-2010	164
3.6.2.	Innførsel av skogsvirke og viktige skogindustrivarer. 2002-2011*	164
3.6.3.	Utførsel av skogsvirke og viktige skogindustrivarer. 2002-2011*	165
3.6.4.	Verdien av innførselen av skogsvirke og viktige skogindustrivarer. 2003-2011*. Millionar kroner	166
3.6.5.	Verdien av utførselen av skogsvirke og viktige skogindustrivarer. 2003-2011*. Millionar kroner	167
4.	Jakt	
4.1.1.	Hjorteviltjakt. 1952-2011/12	178
4.1.2.	Felte småvilt. 2002/03-2011/12	179
4.1.3.	Felte rovdyr. Årleg gjennomsnitt. 1846-2011/12	180
4.1.4.	Villreinjakt, etter villreinområde og fellingsprosent. 2011	180
4.1.5.	Avgang av hjortevilt utanom ordinær jakt, etter art og årsak. 2011/12	180
4.2.1.	Jegerar som har løyst jegeravgift. 1995/96-2011/12	182
4.2.2.	Jaktutøving, etter alder og kjønn, etter kva det vart jakta på. 2011/12. Prosent	182